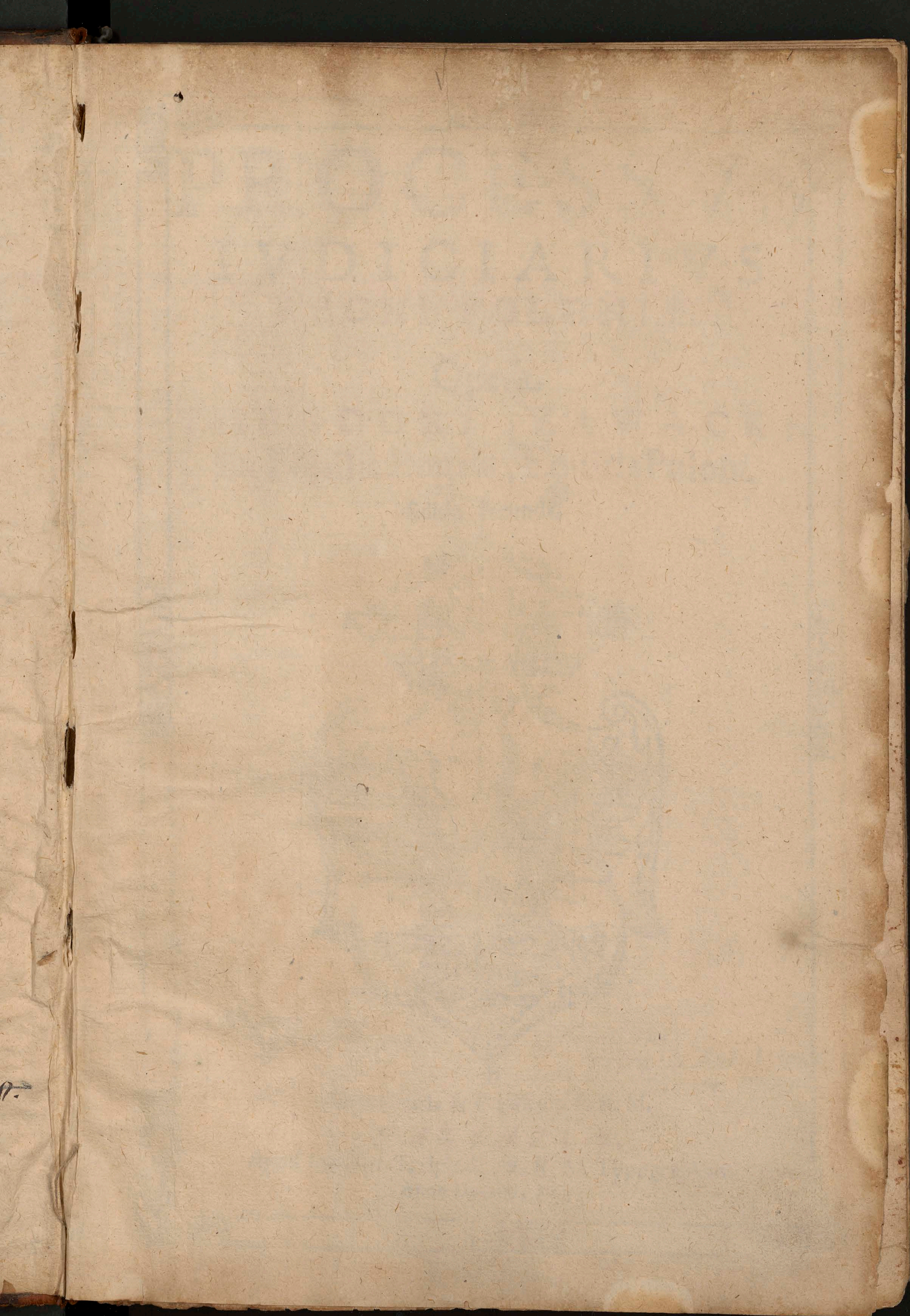

V
B J
C
9167 - 9168

PROCESSVS IVDICIARIVS REGNI POLONIÆ.

Opera
THEODORI ZAWACKI,
Ex Familia Rogálá, Equitis Poloni.

Editio Secunda.

Thomæ Loza Dubalski
1762 w Kobylanach
die 24. Maij.

Cum Gratia & Priuilegio S. R. M.

VARSAVIÆ,
Apud Ioannem Trelpinski, S. R. M. Typographum,
Anno Domini, 1637.

IN ARMA ILLVSTRISSIMÆ ET ANTIQVISSIMÆ PROSAPIÆ REVERENDISSIMI D. PETRI GEMBICKI PRÆSVLIS VIGILANTISSIMI.

FAscia quæ dispersa simul coäceruat in Vnum,
Et stringit, pessum quidquid abire velit:
Nectere virtutum cumulos; sed Iure proteruos,
Stringere designat; consilioque regi.
Hæc tua Petre notat GEMBICKI Fascia Præsul,
Virtus, consilium, quemuè Minerua vehit:
Indicat Illustriquè Virum, te Sanguine cretum,
Qui trahis à multis, Nobile Nomen Auis.

Illustrissimo & Reuerendissimo Domino,

D. PETRO GEMBICKI,

DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA

EPISCOPO PRÆMYSLIENSI,

DECANO CRACOVIEN: GENERALIS PRÆPOSITVRÆ MIECHOVIEN: PERPETVO ADMINISTRATORI REGNI POLONIÆ VICECANCELLARIO.

Domino & Patrono colendissimo.

N iterum lucem videre desiderat Processus Judiciarius, Theodori Zawacki, Magni olim Equitis & Jurisperiti Poloniæ opera fabricatus, Jllustrissime & Reuerendissime Domine: desiderat inquam, sed prius Tuam Jllustrissimam fasciam, pari mecum passu & affectu venerabundus progreditur. Et meritò sanè, C. V. substernit se patrocinio, cuius in Ecclesia Dei zelum, in Republica authoritatem, in Iure dicendo grauitatem, in legum custodia vigilantiam, in tuenda libertate prudentiam, in rebus agendis dexteritatem admiratur. Neq; tamen dum facit hæc, peregrinam aduehit nouitatem. Quidquid enim decoris videri, aut virtutum, meritorum, ac prærogatiuarum, in hoc Amplissimo Regno numerari potest, totum hoc in tua Jllustrissima & Antiquissima Prosapia cernitur continuo. Quid multa? in te vno, illa sibi omnia fixêre domicilium, quæ aut fortuna tribuit, aut natura largitur hominibus. Nam quid profectò reperitur, cuius quidem potestas efficiendi homini conceditur, quod Tu Antistes Reuerendissime agere consilio, modestia temperare, integritate tueri, virtute conficere, auctoritate conseruare non valeas. Has ergo tam sublimes & alias virtutes tuas numerosissimas postera quoque deuenerabitur ætas; nullus aduersis ferretur ventis, tali munitus C. V. auspicio. Non etenim veretur ille naufragium, cuius non fluctuat nauigium, non sperat repulsam, qui tam excelsum appellat patronum. Verum, nec mihi aliqua suboritur dubitatiò, quin V. C. sicut aliorum benignè acceptauit officia; ita hoc sibi à me consecratum opus, pari clementia & humanitate sit admissura: cui mea obsequia humilimè defero, eamque ad maiorem Dei gloriam, Reipub. vtilitatem, tui Nominis Illustrissimi decus, subditorum fælicem gubernationem, diu saluam & incolumem esse ex animo opto.

Illustrissimæ & Reuerendissimæ C. V.

Seruus humilimus

JOANNES TRELPINSKI, S. R. M. Typ:

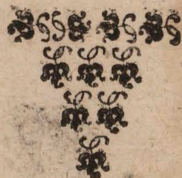
Author Operis.

Beneuolo Lectori salutem & fælicitatem.

ETSI cum primum huic operi accingerer, satis intellexi Lector Beneuole, quod iuxta viam ædificantibus euenire solet, idem quoque mihi vt accideret; nimirum, vt qui probarent habiturus essem paucos, reprehensores vero multos: nec deessent & alia quibus a proposito deterreri poteram, in quibus illud non postremum, quod cogitaram non defuturos, qui temeritati quoque tribuerent, quod in tanto numero doctissimorum virorum, qui eruditione iurisque nostri cognitione, non minus ac rerum multarum vsu & experientia longissimo interuallo me antecederent, ego solus (absit iactantia verbo) vel saltem primus, id quod a multis iamdudum exoptatum esset, aggredi ausus fuissem. His tamen omnibus a cœpto me deduci passus adeo non sum, vt contra acrius etiam operi incumbens, illud vrgendum, successumque & euentum, vt qui in mea manu positus non esset, Deo committendum censuerim, fretus conscientia mea, quod non vanæ alicuius gloriolæ, vel immortalitatis consequendæ cupiditate, vt pote, quam non hoc modo, sed alibi quam inter mortales quærendam esse Dei beneficio didicerim, sed solo boni publici pro meo modulo promouendi studio, ad id me accessisse testis est mihi sufficiens. Omnibus igitur difficultatibus superatis (vt taceam trecenta alia incommoda) Compendium omnium Statutorum & Constitutionum Regni Poloniæ nostro idiomate, quod a me Typis mandari cæptum in lucem prodit conscripsi & digessi. Collegi & Processum hunc Iudiciarium, quem ad finem propositum deductum a me obuiis manibus Lector beneuole suscipe. In quo si quid neglectum inconditumque allatum est a peritioribus corrigi & emendari patiar. Huius Processus rationem & ordinem sequentes tituli indicant. Quod autem multoties humili genere dicendi & verbis in lingua Latina inusitatis vsi sumus, lex operis ipsius me excusat: antiqua enim iura de Processu sancita, & vsu ac consuetudine in foro iudiciorum approbata coaceruauimus. Quodsi commendationem meam expectas, falleris. Commendat enim se hoc opus ipsum lectione sui satis: & iudicium hic esse malim aliorum quam meum. Aliorum inquam, qui de his studiis iudicare possunt & sunt boni. Nam liuidos istos & superficiales, quibus sua duntaxant placent, haud moror, miseros & calamitosos, qui cum Iurisconsulti sibi ipsis esse videantur, quid ius sit non intelligunt, atque artis quam profitentur principia ignorant. Interea omnibus integris, candidis, apertisque animis, me his opusculis per sexennium ferme elaboratis insinuatum commendatumque esse volo.

Latratusque canum molestiorum,
Omnes vnius æstimamus assis.

Vale Lector & quicquid est, boni consule, acceptumque habe, donec alia sequantur: meque tuis commodis addictum, quod mutuo facies, ama.

ORDO TITVLORVM, qui in hoc Processu reperiuntur.

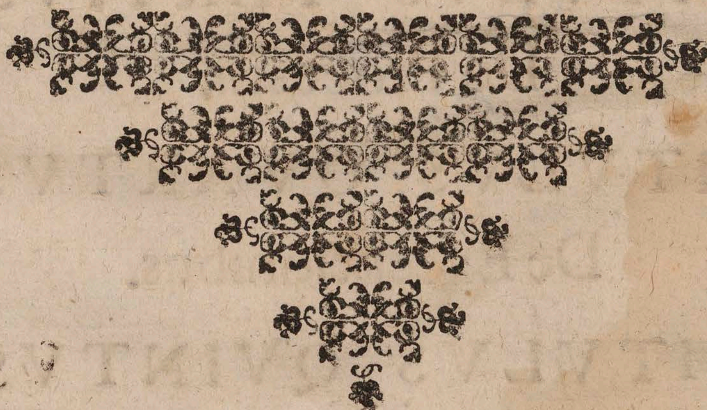

TITV-

TITVLVS OCTAVVS.
De Appellationibus.

TITVLVS NONVS.
De Præſcriptionibus

TITVLVS DECIMVS.
De Iudiciis, & tempore Iudiciorum.

PROCESSVS IVDICIARII REGNI POLONIÆ.

TITVLVS PRIMVS.

De Obligationibus, & eas ſequentibus Inſcriptionibus.

QVandoquidem ex conſenſu hominis facta, aut dicta procedunt, ex dictis factiſue contractus, vel quaſi; ex contractu; vel quaſi, obligatio: quæ eſt Iuris vinculum, quo quiſque, quòd debet, ſecundùm recepta iura ſoluere cogitur, adhæretque nonnunquam nobis, ſicut oſſibus caro, aut character animæ. Igitur de Obligationibus, primò loco dicendum eſt: quibus perſpectis & cognitis, faciliùs erit omnes alias Actiones, ex eis promanantes, cognoſcere.

Atque in primis de MATERIA.
Poſtea de FORMA.
Demum de EFFICIENTE.
Poſtmodum de FINE ipſorum erit aliquid annotandum.

Quæ eſt Materia Obligationis Contractuum vel Jnſcriptionum?

Res Mobiles: Aurum, Argentum, Veſtes, Pecora, Pecudes.
Et Immobiles: Agri, Fundus, Nemora, Syluæ.
Corporeæ: Eæ de quibus dictum eſt.
Jncorporeæ: Vt ſunt ſeruitutes: nempe per fundum alterius eundi: Pecora pellendi: in molendino alterius molendi: aquam per fundum alterius ducendi: iuriſditionem exercendi.

Quæ res in Obligationem veniunt?

Res honeſtæ, vtiles, poſſibiles, & quæ ſunt in eorum poteſtate qui promittunt.

Item. quæ non ſunt contra leges Diuinas, & humanas, quò minùs in obligationem venire poſsint.

De Forma ac validitate omnium Obligationum in genere, tale Statutum est Sigismundi.

Ad effugiendas difficultates in Inscriptionibus & Citationibus (quas vafri homines, & eorum Procuratores, in longum inutiliterqua trahere, simplicitatem verò iuris, ac iustitiam impedire solent) constituimus: quia inscriptiones reemptionales, commutatoriæ, donatoriæ, obligatoriæ ad certum tempus, & debitorium in certam diem fieri solitæ, bonorum vtendorum inter coniuges, aduitalitates, & arendarum, aliæque huiusmodi obligationes, sint iuxta formulas ipsarum Inscriptionum, in Statuto conscriptas; ita, vt si etiam breuiter in Actis scriberentur, debent tamen valere. Et hoc ita.

Vt quilibet vendendo sua bona, vel quocunque modo inscribendo, aut oppignorando, comparens coram iudicio recognoscat: Quia bona sua, hoc est, hanc vel illam Villam, vendit huic vel illi Nobili, & successoribus eius, hac vel illa pecuniæ summa, cum omni iure, propietate, & dominio, sicut eandem solus habuit: atq; dat realem intromissionem perpetuò, per Ministerialem hunc vel hunc, hoc adiecto (sicut latiùs in formula statuti descriptum est.)

Quodsi prædictus venditor, inscriptor, alienatorue, bonorum haberet vxorem: tunc eam tenebitur cum amicis suis adducere: vt cedat, de reformatione dotis, & dotalitij sui, & hanc recessionem faciet, & recognoscet, iuxta formulam venditionis, in Statuto contentam, cum consensu amicorum suorum.

Quarum quidem Inscriptionum tuitionem ac defensionem, vnicuique liberum erit facere sub damnis Terrestribus, vel sub vadio: prout scilicet inter partes contrahentes fuerit conuentum.

Contra tales verò Inscriptiones, obligationum & oppignorationum quarumuis iam nullus locus, nulli hominum, ne procuratoribus quidem ad dicendum erit reliquus: nec quispiam controuersiam, adque contradictionem, contra easdem instituet, ac faciet: sed duntaxat eisdem Inscriptionibus satisfacere, & easdem implere, iuxta obligationem tenebitur, nullam Motionem Iudicis faciendo pro quibuscunque tandem, debitis inscriptæ, & quacunq; tandem tuitione roboratæ fuerint.

Sed neque vllam dilationem, atque procrastinationem debitor habebit, nisi fortasse coram certo iudicio demonstraret, & allegaret Quietationem sui, ratione satisfactionis, pro eodem debito inscriptam. In tali enim casu, semel ad futuros terminos, beneficio dilationis vti debet. Quam quidem satisfactionem, & Quietationem sui tenebitur comprobare in futuris terminis, ex eisdem actis, ad quæ se receperit, sub amissione suæ causæ. HER. 117.

Inscriptiones qua forma sunt scribendæ?

Inscriptionum variæ sunt formæ in Satuto Regni contentæ quas habes infrà. Quicunque verò voluerit alio modo, quàm forma est, in Statuto præscripta, inscriptiones facere, vel easdem in acta Regalia, quàm etiam Terrestria, aut Castrensia, à Notario inscribi & induci, præter eum modum & formulam, quæ est in Statuto descripta; ex tunc Notarius præfatus non tenetur secundùm Statutum salarium accipere: verùm tàm ab Inscriptionibus eiusmodi, & inductionibus earundem; quàm etiam à pargameneis inconsuetis, & vltra formam Statuti diffusiùs & latiùs extradendis, quantitas salarij percipiendi, in arbitrio ipsius Notarij deponi debet. Vel prout tales personæ cum dicto Notario constituerint. Decr. in Conuentu Petricouien. Feria 6. ante Palmar. 1539.

Hoc quoque eſt ſciendum: Quia inſcriptio coram non iurato Officiali facta, eſt nulla. Decretum in Conuentione Petricouien. Feria 5. poſt Conductus. 1567.

Coram quo Inſcriptiones fieri poſsunt?

Coram iudicio Terreſtri, Herb. Fol. 151. & 116. Et coram Officio Caſtrenſi. Herb. Fol. 116. Item in poſitione Actorum Terreſtrium. Herb. folio 170. Nec non coram Actis Cancellariæ Sacræ Reg. Maieſt. Herb. fol. 31.

Hoc tamen notandum: quòd Inſcriptiones omnes, quæ fiunt coram Iudicio Terreſtri, vel in poſitione Actorum Terreſtrium, & illæ quæ fiunt coram Actis perpetuis Caſtrenſibus, tranſportatione ad Acta perpetua non indigent; quæ autem coram Caſtrenſibus non perpetuis, tranſportatione memorata intra anni decurſum indigent. Herb. fol. 116.

In quo loco debent Inſcriptiones ſuſcipi?

Coram Actis: Vbi ſcilicet ſolent peragi, vel acta poni. Nullum enim Officium ad quenquam accedere poteſt, propter ſuſpiciendas aliquas Inſcriptiones. Tamen Regiæ Maieſtati licet ad ægrotos in præſentia Regiæ eiuſdem Maieſtatis, ad ſuſcipiendas eaſdem Inſcriptiones mittere. Herb. fol. 118 Quod ſic peragi ſolet. Mittit Regia Maieſtas Secretarium ſuum, aut Actorum ſuorum Notarium iuratum, qui rurſus ad acta rediens, & coram Actis conſtitutus recognoſcit. Quia vigore delegationis ſuæ, à Regia Maieſtate fuit apud talem & talem, qui recognouit &c. Et tandem recognitio infirmi illius, ex relatione eius, in Acta eſt inſcribenda. Hanc autem legem, tàm ſtrictè quidam obſeruari exiſtimant: vt nec extra domum Iudicij ante fores, Officium ſuſcipere poſſe inſcriptionem ab infirmo.

Officium quid debet in recognitione conſiderare?

Debitam ætatem, diſcretionem bonam, ſiue vſum rationis: aliter non debet ſuſcipi recognitio. Item debet conſiderare valetudinem corporis, quæ ſic eſt Scribenda: *Sanus mente & corpore.* Si verò corpore exiſtat æger, compos verò corpore exiſtat æger, compos verò rationis. *Æger corpore*, ſanus tamen mente. Herb. folio 116.

Quomodo quis efficitur Obligatus?

Verbis expreſſis, claris, beneuolis, ex interrogatione Officij, & recognoſcentis reſponſione, talibus videlicet verbis: Spondeſne? Spondeo. Promittis? Promitto. Recognoſcis? Recognoſco. Conſentis? Conſentio. Sed & omnis Inſcriptio aut purè; & tunc ſtatim peti poteſt, quòd eſt promiſſum. Aut in diem locum: & tum tota dies tribuitur arbitrio ſatisfacientis, tantumque in loco præfato petitur. Aut ſub conditione: & tunc in aliquem caſum obligatio defertur; & à ſpe incerta & euentu tota pendet. Conditionis enim adiectæ ea eſt ratio, quod ea, neglecta, poſtpoſita, vel omiſſa, perficiendam rem impediat, ſuſpendat, & irritet, ac perimat. Proinde Conditionalis Contractus eſt imperfectus, pendente enim conditione, nihil eſt in re, & conditioni non ſatisfaciendo, ius quòd ſibi ex inſcriptione ſeruire debuit, patere non poteſt. Eſt Decretum in Conuentu Andreiouien. Feria 6. ante Mathæi, Anno 1539.

Inscriptiones quorum effectus post mortem vtrum valeat?

De rebus mobilibus possunt fieri. De rebus immobilibus fieri non possunt. Omnes enim inscriptiones, siue vadio, siue damnis Terrestribus roborari debent. Herb. folio 283.

Quæ verò non essent roboratæ, non valent, nisi tanquam verbalis contractus, vel promissio. Quando verò in Inscriptione ponuntur damna non debent excedere rem ipsam; alioquin æstimantur. Decretum Tribunalis Regni inter Paris & Chynowski.

Quæ vtrum lingua Latina, aut Polonica scriptæ sunt nihil interest. Herbort folio 117.

Quis debet attendere, vt Inscriptiones debitè & legitimè inscribantur?

Judex, Subiudex, siue Officium Castrense. Item ille cuius interest. Herbort fol. 121.

Inscriptio facta præter formulam Statuti an seruanda?

RESP. Quod sic. Contractus enim sunt infiniti. Formæ autem Inscriptionum Statuto compræhensæ sunt paucæ, & ferè præcipuæ. De hoc est Decretum inter Andream Pistanski; & Ioannem de Hurno, feria sexta ante Mathæi 1539.

Inscriptio quoq; contra Statutum facta, non derogat iuri communi. Quàm enim legem quisque in se tulit, hanc omninò pati tenetur.

Vtrum bona iuri Theutonico subiecta iure Terrestri possint resignari?

RESP. Villæ Nobilium iure Theutonico locatæ, possunt. Si recessus factus fuerit à iure Theutonico, & incorporatio personalis, recognoscentis, ac bonorum illorum iuri Terrestri. Decretum Regis 1527. Sabbato ante Fab. & Sebast. Aduocatiæ similiter possunt resignari: nam sunt mixti fori. Secus intelligendum est de bonis Ciuilibus Iuri Maideburgen. subiectis, quæ in sua iurisdictione cum suis solennitatibus sunt resignanda.

Inscriptione quid solet onerari?

RESP. Persona recognoscens, bona & Successores. Illa verò Inscriptio, quæ non est in bonis assecurata, secundùm Styllum Practicorum vocatur personalis, ad quam allegatur Decretum in Conuentu Cracouien. inter Czeski, & successores Georgij Strasz, feria quarta post Trium Regum, Anno 1539.

Quod quidem non sic est intelligendum, vt vigore perlucrorum obtentorum, ex eiusmodi inscriptione, non posset quis bona recognoscẽtis adire, (quando quidem ex Chyrographo, aut ex verbali contractu perlucra obtenta, bona afficiunt) sed potiùs intelligendum, pro summa perlucris proportionata, etenim iuxta Statutum talis Inscriptio onerat bona. Inscriptio verò super bonis omnibus, aut

bus, aut aliquibus certis facta, omnia expresse bona afficit: ita, vt si debitor in summa vellet tradere, bona sua, omnia illa (iuxta inscriptionem) necesse sit eum Creditori tradere, qui in iuris potioritate priorem locum obtinet, super ea bona quæ sunt onerata, licèt sit posterior. Illa enim Chyrographo adæquantur. Et in qua inscriptione, nec bona, nec successores sunt onerati, ad illam, successores, non teneri affirmant Practici, & tanquam personales cum persona extingui dicunt. De hoc profertur Decret. in Conuentu Warsauien. inter Misiewskie, Feria quinta ante Luciæ 1516. Quodquidem sic intelligendum. Quia non iuxta Inscriptionem, successores sunt conueniendi, sed iuxta ius causæ, tanquam ad Chyrographum paternum, aut tanquam pro iniuria aliqua simplici. Etenim ex iuris contractu, siue quasi ex paterno contractu respondere tenentur.

Inscriptio paterna quomodo, & ad quid Successores onerat?

RESP. Inscriptioni paternæ Successores satisfacere tenentur, propter suam Successionem, cum enim bona accipiunt, necesse est illis ferre onera. Nam qui sentit commodum, debet sentire & damnum. Alioquin si renunciant successioni & iuramento id confirmant, quod nihil acceperunt, nec accipere volunt, non tenentur ad Inscriptiones paternas adimplendas. Non tamen magis Inscriptione paterna onerari possunt, nisi in quantum ius commune permittit, & in quantum validitatem inscriptionum declarat.

Proinde nemo Successores suos ad terminum peremptorium (vt quidam existimant) ad Inscriptionem in foro alieno obligare potest. Decretum in Conuentu Warsouien. Feria quinta ante Luciæ 1556. Vsus tamen retinet quòd in Officio Castrensi, successores ad Inscriptionem paternam respondere tenentur, in termino secundo peremptorio. Illud fortè sic intelligendum, si se parens submiserit in quocunq; Officio & Iudicio responsurum. Successorem tamen non teneri, nisi in foro districtus sui respondere.

Inscriptio facta Successoribus nascituris vtrum valeat?

RESP. Quòd non. Nam Inscriptiones debent esse certæ, non incertæ: & quando fiunt ei qui non est in rerum natura, nulli factæ esse dignoscuntur.

Inscriptiones Dominium transferendi, vtrum fieri possunt sub conditionibus in futurum?

RESP. Quòd non. Nam iuxta formulam Statuti, debent esse debitæ. Quidquid enim est sub conditione, non est iure. Et perinde est aliquid non fieri, quàm non suo modo fieri: & factum aliquod contra Statutum inane & irritum est. Herb. fol. 139. Propterea, si Mater inscripserit Filijs bona sua, remouendo ea à filiabus, & reseruaret sibi adultalitatem: talis inscriptio debet inualida esse, & diuisio per filias potest lucrari. Similiter, si mater filio suo bona resignauit, & ille moritur extantibus sororibus, & post mortem eius alter frater nascitur, non tanquam in fraternis, sed tanquam in maternis bonis succedit æqualiter cum sororibus.

In Inscriptionibus generalitas ac specialitas quomodo ponantur?

Statu-

Statutum Sigiſmundi diſponit, 1510. Quod quæcunque ſpecificata in Priuilegio fuerint, vel in Inſcriptione, nominatim illa eadem tenenda, & ad eandem ſpecificationem duntaxat referenda, & non ad alia. Inſcriptiones verò generales, omnia in ſe complectuntur. Ideo hoc Statutum de bonis Regalibus ac de Inſcriptionibus, ſuper bona Regalia factis (vt ex eo apparet) certiùs intelligi debet. Vtiliùs tamen, in Inſcriptionibus, vt generalitas primò ſit præmittenda: & propter maiorem elucidationem, & ad ſpecies deſcendere non erit abs re, præſertim ſi rurſus recurreretur ad illam generalitatem priùs præmiſſam, & concluderetur. *Ita generalitas ſpecialitati; & ſpecialitas generalitati in nullo deroget; imo quicquid ſpecialitas in ſe omitteret, id generalitas contineat.*

In Inſcriptione generalitas ſpecialitati vtrum derogat?

RESP. Quod ſic. Nam ſi aliqui inter ſe facerent diuiſionem, & in illa diuiſione inſcriberent ſe, tenere certas clauſulas & conditiones inter ſe, in eadem inſcriptione contentas & ſpecificatas, eandemque diuiſionem inſcriberent ſe, tenere ſub vadio, neque eſſet deſcriptum, ſingulaſue clauſulas deberent complere, tàm in parte, quàm in toto, & ſeorſiuè, quamlibet ſub ſpecificato vadio; ſi verò vnus ex illis citaret ad Inſcriptionem, quod in parte non ſit ſatiſfactum inſcriptioni, neque conditio aliqua completa, citaretque pro vadio: ex tunc quia ſe non ſubmiſerunt tàm in toto, quàm in parte, præfatam complere inſcriptionem; ſed totam Inſcriptionem ſub vadio tenere: ideo non decernitur vadium in Inſcriptione contentum, ſed decernitur pœna trium marcarum, pro non expleta conditione in Inſcriptione ſpecificata.

Quis inſcriptiones facere ſeu recognoſcere poteſt?

Homo liber, debitæ ætatis, & rationis compos. Herb. folio 115. Furioſus contra, non poteſt Inſcriptiones recognoſcere, propter mentis inopiam. Pupillus propter ætatis defectum. Fœmina quæ ſui Iuris non ſit, niſi fuerit vidua. Prodigus, ſi Curatorem habeat. Et ſeruus ſi paciſcatur; vt Domino nociuum, non vtile ſit. Liberum eſt etiam homini ſeni, ſurdo, cœco, licèt ſit tactus (tantùm vt ſit conſtitutus perſonaliter coram Iudicio) recognitionem facere, donare, vendere, alienare.

Pupillus vtrum cum authoritate tutorum obligatur?

RESP. Quòd non. Propter ætatis defectum, quæ aſſiſtentia tutoris non ſuppletur. Quòd tantò magis de Inſcriptione tutori per pupillum facta intelligitur. Si autem pupillus ſummam pro bonis aliquibus receperit, eam reſtituere tenetur. Decretum Petricouiæ Sabbato in Vigilia Circumciſionis 1547. Alter tamen poteſt obligari, id intelligendum eſt de Virginibus innuptis. Decretum Reg. Maieſtat: Varſauiæ feria 5. ante Luciæ. 1516.

Procurator ſiue Plenipotens vtrum nomine principalis Inſcriptiones facere poteſt?

RESP.

RESP. Quòd non. Licèt habeat sufficiens Procuratorium, siue sit possessionatus, siue impossessionatus. HERB. fol. 209. Quietare quoque de Inscriptionibus non potest, & pecuniam inscriptam tollere. Nec in Criminali actu, sine præsentia actoris, ab actore causam agere potest,

Coniugata potestne inscriptiones quasuis facere, & reformationem dotis alienare á Successoribus, absque assistentia amicorum?

RESP. Quòd potest cum consensu mariti de bonis hæreditarijs, (iste enim eius præcipuus, legitimus & sufficiens tutor est) quando non in rem mariti aliquid recognoscit. Ad alienationem verò dotis à successoribus assistentia duorum amicorum de linea paterna proximiorum, ad quos videlicet successio post illam spectaret, requiritur. Et vir etiam non potest onerare aliquibus conditionibus reformationem vxoris sine assensu amicorum eius. Decretum in Conuentu Petricouien. feria 6. ipso die Conuersionis S. Pauli 1549. Sine assistentia verò & consensu mariti, coniugata nihil potest recognoscere, & inscribere, nec aliquid ad præstandum recipere, neq; debitum contrahere. Si contraxerit; vir cum vxore debet iusticiam administrare.

Vxor cùm intentat actionem, pro iniuria suorum bonorum, simul cum tutore suo marito, contra quem hac intentata actione, bannitio sit obtenta; & ob id locum in Iudicio non habet: citataque pars allegat illam sine marito tanquam tutore non posse agere, nec potuisse, cùm & citauerit partem cum marito suo. Decretum in conuentu Cracouien. Feria secunda post Iubilate. Anno 1553. Cùm per bannitionem vir ab ea est separatus, atque quasi Ciuiliter mortuus; ex eo vxor est sui iuris, liberumque est ei omnia sine viro, tàm ex iure, quàm & alia quæuis peragere; bona inscribere, vendere, alienare, donare, & alia pro voto facere, cùm per bannitionē intercidit inter coniuges ciuile diuortium, agnosciturque ex eo actricem iam iuris sui extitisse.

Maritata etiam procreata ex gente externa cum consensu mariti sui, potest bona resignare, perpetuò, etiam reformationi subiecta, quæ resignatio non secus robur habet, ac si amici ex paterna linea secum stantes, ad omnia sibi in toto consentirent & admitterent. Decretum Crac. 1532. Sabbato post Festum Purificationis.

Quælibet quoque maritata de rebus mobilibus (præsente marito ac consentiente) coram Nobilibus ac publico Notario disponere potest. Nihil tamen in rem mariti sui, nisi consentientibus eiusdem vxoris amicis duobus, de linea paterna proximioribus facere potest.

De Coniugata

De transactionibus factis per Coniugatas.

Causæ quare vxor sine consensu viri nihil alienare potest?

1. Quia vir est caput vxoris, & illa viuere cogitur secundùm velle ipsius: nec est sui iuris vxor.

2. Quia bona ipsorum possident indiuisa, seu communia, quæ vnus sine alio alienare non potest.

3. Quia vxor est sub tutella viri. Pupillus verò sine voluntate tutoris nil facere potest.

Paren-

Parentes poſsuntne a liberis bona alienare?

RESP. Vt liberi exhæreditarentur ſine legitimis cauſis id facere non poſſunt. Daturque actio liberis contra poſſeſſorem bonorum, ex vi Statutorum de Inſcriptionibus in fraudem factis prolatorum. Herb. folio 116. Sterilibus autē hominibus, alienatio bonorum iuxta eorū voluntatē eſt permiſſa. Sigiſm. 1511.

Frater ſenior adultus, poteſtne bona Iunioris fratris alienare?

RESP. Quòd non. Herb. fol. 98. Si verò propter ſolutionem debiti paterni bona ſunt vendenda, debet hoc facere cum ſeniorum domus, conſenſu, conſilio, & voluntate. Pecunia tamen ex bonis venditis, non debet excedere debitum.

Quis eſt finis omnium Contractuum & Inſcriptionum?

Vt adimpleantur & ſeruentur contenta; quibus nullus locus contradicendi relinquitur, nec vllæ motiones locum habent, nec vllæ dilationes ſunt aduerſus eas concedendæ, niſi ad quietationem ad duas ſeptimanas, quam probare debet ſub amiſſione cauſæ. Herb. 117. Fides enim eſt firmamentum omnium pactorum.

Quodſi duo promittunt, vtrum pro parte an quilibet pro toto obligatur?

RESP. Si ſe inſcripſerunt vnus pro altero fideiubendo, quilibet tàm pro parte, quàm pro toto tenetur. Verùm dum vnus totum ſoluit, & ſe & ſocium liberat. At cùm ſic ſcribitur: Manu coniuncta & indiuiſa, etiam ſi ſit additum in ſolidum: tamen non obligantur, tantùm quilibet pro ſuo intereſſe. Similiter quando vxor cum marito recognoſcit, aut quando de reformatione ſua ſuper debitum conſentit, non tenetur tantum ad medietatem debiti. Talis eſt praxis.

Si reſignatio alicui eſt facta cum tali conditione, (ſi liberos non habuerit, tunc poſt mortem eius eadem bona ad recognoſcentem redire, & reuerti debent) vtrum tali conditione obſtante, bona illa alienari poſſunt?

RESP. Quod alienari quidem poſſunt. Verùm ſi liberos non reliquerit, per primum reſignantem eadem bona repeti poterunt. Decretum Regiæ Maieſtatis Varſauiæ, feria 5. ante Luciæ. Anno 1556.

Inſcriptiones qualem habent præſcriptionem?

Inſcriptiones coram Actis Caſtrenſibus non perpetuis factæ ad annum tantum durant: & ſi non tranſportantur ad acta perpetua, intra annum, euaneſcūt. Herb. folio 116. Ad eiuſmodiq; Inſcriptiones, tanquam ad Chyrographum neceſſe eſt agere coram Iudicio Terreſtri: propior tamen Actor circa eas debitum

com-

comprobare. Verum si obtentus esset processus ad talem Inscriptionem, ante expirationem fataliorum; talis Inscriptio processu roboratur. Si enim ad inscriptionem validam recto iuris ordine obtentus est processus, validum eum esse, oportet docere fatalibus triennalibus: extinguetur enim processus validitas, tũ & Inscriptio tanquam fundamentum. Similiter possessione triennali firmatur Inscriptio non perpetua.

Inscriptiones vero vxori per maritum coram actis non perpetuis factæ, vtrum fatalibus extinguuntur?

RESP. Quòd non. Nam vxor contra maritum agere non potest. Et Regula Iuris est. Non valenti agere non currit præscriptio. Quapropter talis Inscriptio perpetuò durat, absque transportatione. Sic Iudicium Tribunalis Regni adinuenit.

Inscriptiones coram actis perpetuis factæ, habentnè aliquam præscriptionem?

RESP. Quòd sic. Inscriptiones enim omnes quæcunque in se bonorum appræhensionem continent, si intra triennium & trimestre ad effectum non deducantur, præscriptione, siue non vsu euanescunt. Ista Praxis confirmatur Decreto in Conuentu Petricouien. Feria 2. post Lætare. Anno 1538. Æquiparantur enim priuilegio & rei iudicatæ. Regula autem iuris est. Lex decernit eos amittere Priuilegij authoritatem, qui sibi concessa non vtuntur facultate. De Inscriptione verò super summa facta sub vadio, quidam volunt aliter intelligi debere: eandemque non nisi quietatione tolli: verùm cùm obligatio habet præscriptionem trium annorum; & pro euictione sese inscribens, iuxta formam Statuti, per præscriptiones Terrestres tueri tenetur, nam omnis Inscriptio perpetua Triennali præscriptione firmatur: inscriptio quoque diuisionem firmans, tantùm ad Triennium valet, donec diuisio ipsa præscriptione roboretur: certè & inscriptionem super debitum factam, sub vadio necesse est habere aliquam præscriptionem, licetque inscriptio penitùs non tollatur, tamen ipsius conditiones & ligamenta, post triennium, & trimestre euanescunt; ita vt non iuxta eas debitor sit trahendus in Iudicium, sed tanquam pro simplici debito. Quod & illa Regula iuris probari potest, quæ est supra. Lex decernit. Itaque Inscriptio super debitum tollitur præscriptione; sed quoad ligamenta. Decretum Petricouiæ in Vigilia Circumcisionis, Anno 1539.

A quo incipiunt currere eiusmodi præscriptiones?

Ad expirato tempore conditionis alicuius explendæ, aut solutioni præfixo. Negligentibus enim, non nisi ab eo tempore agnoscitur currere, à quo sese aperuit, in cuius odium præscriptio est introducta. Decretum in Conuentu Cracouiensi, Sabbato ante Oculi, Anno 1539.

In Obligationibus, Donationibus, & Resignationibus, & alijs perpetuis Inscriptionibus, ab adempta intromissione.

Fatalia in Processu ad Inscriptionem vtrum procedunt?

RESP. Quod sic. Est Decretum in Conuentu Petricouien. ante Catherinæ, 1558. Ex hoc Decreto apparet, quòd quando coniuges ad Inscriptionem mutuo factam citantur, & litè pendente alter eorum moritur; si Actor successores mortui intra annum & tres menses non adcitat, quantùm ad interesse mortui pertinebat, amittit.

OBSERVATIONES.

Cautiones fideiussoriæ verbales ratione resignationis, & condescensionis perpetuæ bonorum hæreditariorum immobilium obligatoriorum, & quorumuis aliorum similium contractuum, locum in Iudicijs non habent, nec habere possunt perpetuò & in æuum.

Dum aliquis alicui condescendit de Inscriptione, eam transfundendo in alium, in qua contineretur tuitio, omneque ius proprietarium inscriptionis, vna cum tuitione in alium transfunderet; ex tunc ille qui habet ius qua situm transfusionis, tuitionem quærere debet in illo, qui vendidit bona, non in illo qui transfudit ius.

Onera perpetua hæreditatum & Fundorum sunt, à quibus euictio licet sit hæreditas vendita, eliberare possidentem non potest.

1. Expeditionis bellicæ seruitium.
2. Fumalium solutio Magestati Regiæ.
3. Decimæ Parochialis.
4. Debitum census perpetui, alias Widerkauf, in eisdem bonis inscriptum.

Pro his omnibus vendens, donans, obligans bona hæreditaria alteri, cui actionem inscribere non potest. Quoniam ea quæ fundo annexa sunt, circa fundum & circa possidentem remanere oportet.

In Conclusione cuiuslibet Inscriptionis, maximè est necessarium, omnes conditiones, clausulas, ex parte cuiuslibet instantiæ corroborari vadijs expressis. Nam exinde ambiguitas oritur, magnamque trahit disputationem. Dicunt enim quidam, illa quæ sunt vadijs expressè ligata, valere, illa vero quæ non sunt, simplicia dicunt esse.

Cum clausula hæc in inscriptione scribitur; Nec debet eum iniuriari. Addendum est: Iudicialiter, nec extra iudicialiter, quod si non esset, intelligitur de simplici iniuria.

Inscriptiones in quibus Conditiones sunt annexæ, vadia non lucrantur.

Cùm tuitio alicui inscribitur ita (debet eum tueri ab omnibus impedimentis, iuxta iuris formam) hæc tuitio semper refertur ad citationes positas, à quibus pars partem tueri debet. Sed tuitioni firmatæ vadio (sub quo vadio pars partem tueri se inscripsit) non satisfaciens, luit vadium, pro quo vadio citari debet.

Per Cessionem, Transfusionem, Quietationem, Cassationem, & Resignationem personalem, inscriptiones sistuntur, mortificantur, cassantur.

Si recognoscens fuerit ignotus, tunc potest in Inscriptione sic scribi. Licèt de persona præsenti officio ignotus, at tamen iuxta professionem nominis sui ab eodem officio susceptus.

Ligamenta Intercisæ.

Eam Intercisam in omnibus generaliter & singulis specialiter, conditionibus, contentis, modis, punctis, clausulis, & articulis, ligamentisque ac nexibus, tam in toto, quàm in quauis minima parte, firmiter tenere, complere, & inuiolabiliter obseruare, & id quod ibidem descriptum est perficere & exequi totiens quotiens opus fuerit, intercisam & contractum præfatum ad inscriptionem præsentem & inscriptionem præsentem ad contractum præfatum, seu Intercisam præfatam referendo. Idque sub vadio, &c.

Cum aliqua summa adiungitur ad priorem, tum scribendum in Inscriptione: Cum omnibus conditionibus in priore inscriptione contentis, sub vadio tam prioris summæ (expresse scribenda summa) quàm & posterioris.

Vbi firma est Inscriptio, & is cui Inscriptio seruit, citaret postea, pro non satisfactione alicuius clausulæ in inscriptione contentæ pro vadio; in termino vero proueniente, pars citata personaliter comparens, actorem absentem in euasione condemnaret, petens se liberum à citatione, & à causa pronuntiari: extunc non debet fieri liber nisi à citatione & progressu iuris, salua actione. Agat denuo actor.

Quælibet Inscriptio, vel Contractus, non compræhendens in se tuitionem, vel etiam præscriptionem, est mala : & tantùm valet, quantum illa citatio, in qua non est descripta taxa iniuriæ. Vbi enim citationi non inseritur taxa, non videtur in quo pars actorea deberet condemnare partem citatam. Contractus etiam personalis, vel priuilegium personale, non referens se in suis punctis & clausulis ad successores, extinguitur semper cum persona.

Chyrographo nemo potest renuntiare Iurisditioni Terrestri, & ad respondendum se obligare in Castro, non obstanteque expressa conditione inscriptionis ac responsionis, ad ius Terrestre citari debet.

Contractus simplex at tamen inscriptus, in quo nulla successorum mentio est facta, transit etiam ad successores. Regula autem illa. Priuilegium personale cum persona extinguitur, non ad debita & contractus se refert, sed tantum ad crimina, aut ad libertatem, seu immunitates alicui personæ concessas.

Contractus etiam ratione bonorum (nimirum quando aliquis obligaret se in illo contractu resignare bona) factus per amicos, & Intercisa sigillata atque subscripta roboratus, locum in Iudicio non habet.

In magnis summis, quæ Inscriptionem nullam habent, sed verbalia sunt debita, pars Rea euadit actorem iuramento, si vult negare.

Quando Inscriptio in actis fuerit maculata, iuramentum præstare debet is, cui Inscriptio facta est, cum duobus testibus, quod summam contentam, nec ipse, nec antecessor eius recepit, neque eandem inscriptionem fecerit cassare, vel in actis delere

Inscriptio in qua non fuerit prouisa illa solita clausula (non obstante præscriptione vlla) desertatur post præscriptionem elapsam.

Inscriptio tàm donatoria quàm venditoria si debet esse perpetua, non debet esse in illa conditio vlla. Si verò fuerint conditiones, abolent perpetuam Inscriptionem, quia iuxta iuris formam, vltima antecedentia ligant. Et ideo si consequerentur aliquæ conditiones, extinguunt ius donatorium. Quia in Statuto continetur, quod licet antecedens generalitate sit conclusum, & quando postea specificatio describitur, extunc non ad generalitatem antecedentem, sed ad specificationem consequentem inscriptio quæuis referri debet.

Contractus personalis extinguitur semper cum persona contrahente simul, præsertim si illud priuilegium contractuale nullibi in suis continentijs extenditur, ad consanguineos contrahentium

ITEM, contractus non ligati vadijs pro voto partium semper rescindi possunt sine aliqua pœna.

Debitum accomodatum sine Inscriptione, quatuor annorũ spacio præscribit.

In Contractu si quid non exprimitur ad ius commune recurritur.

Inscriptionis longo tempore roboratæ, vadium transformatur in damna, sic quod iam ad eandem inscriptionem non pro vadio, sed pro taxa damni agere competit.

Successor licèt sit per patrem obligatus coram officio Capitaneali, extra districtum parere, tamen post mortem patris non tenetur respondere coram officio nisi in proprio districtu, sed terminum peremptorium etiamsi ad eam inscriptionem obligatus fuerit, non habebit. Recedere enim à districtu, & abscribere se omnibus iuris remedijs, quantumuis iuridicis est contra iuris formam. Cùm itaq; tales obligationes sunt personales cum persona extinguuntur.

Inscriptio super debitum facta, sub danda intromissione in campum, vel in titulum obligatorium, si infra tres annos & tres menses intromissio assequuta non fuerit, tandemque post tres annos debitor citatus fuerit, liber euadit à citatione & causa, Quia inscriptio ista non simplicis debiti, sed priuilegium esse censetur, quod abusu euanescit. Inscriptiones autem debiti obligati, specificè in bonis non nisi quietatione tolluntur. At tamen putant alij, quod & simplicis debiti inscriptio post tres annos & tres menses desertatur.

Inscriptio Conditionalis legem non soluit, id est, non derogat formulæ in Statuto descriptæ, & iuri communi.

Inscriptio Castrensis donatoria, commutatoria, venditoria, & obligatoria, etiamsi ad acta Terrestria non transportaretur, modò intromissione, & post intromissionem Terrestri præscriptione firmata extiterit, valida permanet.

Inscriptio tuitionis, non obligans successores ad tuitionem, non onerat successores ad tuendum.

Tuitio per præscriptiones Terrestres inscripta, tantùm per præscriptiones durat : sed si ponatur (nulla obstante præscriptione Terrestri) ex tunc semper permanet Tuitio

Tuitio tamen fieri non debet aduersus personas à latere iniuriam possessori facientes, sed ipsemet possessor agat cum iniuriantibus, nisi fortasse & ab iniurijs tuitio sit cauta.

Intercessio in Iudicio facta, tantùm personam intercedentem obligat, sed non successores.

Si ſucceſſores tantùm obligantur ad reſpondendum, vel aliquod præſtandum, non tenentur ſucceſſores reſpondere. Si autem obligantur & bona & ſucceſſores, tenentur ſucceſſores reſpondere.

Mulier cum conſenſu mariti habens bona ſua hæreditaria, ſi ea remouet à filiabus, & filijs inſcribit, debet eſſe Inſcriptio donatoria de facto cum intromiſſione, alias remouenda.

Inſcriptionis lapſus Practici exiſtimant non poſſe obtinere perpetuitatem, niſi creditor citaret, ad decernendam ſibi intromiſſionem in lapſum, iuxta Inſcriptionem.

Cum aliquis habens Inſcriptionem obligatoriam in vim lapſus, antequam tempus lapſus venerit, illam inſcriptionem transfuderit, ille cui transfunditur, conditionem lapſus aſſequi non poteſt, tantum ſimplicem obligationem.

Inſcriptiones, recognitiones, relationes, & proteſtationes per Miniſteriales factæ, in rem Officij & Iudicij cuiuſcunque tàm Terreſtris quàm Caſtrenſis, coram eodem Officio & Iudicio obtentæ, nullius valoris cenſentur, niſi coram ſub delegato inſcriptæ debent eſſe factæ. Decretum Lublini, 1582.

Inſcriptiones non ſe extendunt ad iniurias ſimplices, ſed tantum ad impedimenta iuridica. Ideo citati non tenentur reſpondere Actori ex ſua Inſcriptione, pro iniurijs illa illatis, tantum pro impedimento iuridico. Ideo & in Inſcriptione addendum eſt: Nec debet eum iniuriari iudicialiter, nec extra iudicialiter.

Inſcriptiones donatoriæ vxori aut cui alio factæ non referuntur ad futura, tantum ad præſentia Decretum inter Dobrowſka, cui vir donauit omnia debita obligatoria, habita, & habenda: poſt inſcriptionem hanc factam, dedit mutuo ad inſcriptionem Domino Koſtkà aliquot centena, tunc poſt mortem illius Dobrowſki, vxor illius illo iure inſcriptionis voluit ſibi hanc ſummã appropriare; quod Iudex Terreſtris illi adiudicauit. Deuoluta itaque cauſa ad Regni Tribunal Eam retractauit. Et decreuit. Inſcriptionem quamlibet extendere ſe ad præſentia iam habita, non tamen habenda. Agant ſucceſſores hæreditarij in iure & foro competenti, pro ſumma prædicta, quia iure naturali concernit Succeſſores.

Iam nunc ad formas Inſcriptionum in Statuto deſcriptas eſt accedendum: & de ſingulis aliquid eſt annotandum. Inter quas inprimis eſt poſita COMMVTATIO.

DE COMMVTATIONE,

Quid eſt Commutatio?

Eſt Contractus antiquiſſimus, in quo certa res pro re, certaq; ſpecies pro ſpecie datur, & quodammodò per compenſationem accipitur.

Formula Commutationis talis eſt in Statuto Herborti. Folio 118.

COmparens perſonaliter coram Iudicio præſenti Nobilis N. hæres de N. ex vna, & Nobilis N. de N. partibus ab altera, ſani mente & corpore, compoteſque rationis exiſtentes, publicè & per expreſſum recognouerunt: talem inter ſe feciſſe bonorum hæreditariorum, perpetuam & irreuocabilem commutationem; dantes ſibi inuicem bona pro bonis, & terram pro terra: quod videlicet prædictus N. dedit & commutauit ſua bona hæreditaria, videlicet villam N. cum ipſius villæ totali hæreditate, cum omni iure, dominio, & proprietate, ac titulo hæreditario, cum prædicto N. de N. qui pro eiuſdem N. hæreditarijs bonis, videlicet villa N. etiam cum totali ipſius villæ hæreditate, illi dedit & commutauit bona ſua hæreditaria præfata: videlicet villam N. cum ipſius villæ totali hæreditate, cum omni iure, dominio, & proprietate, ac titulo hæreditario: ita quod præfatus N. prædicta bona, videlicet villam N. cum ſucceſſoribus tenebit, habebit, & hæreditariè poſſidebit: ita latè; longè, circumferentialiterque; prout dicta bona, ſeu hæreditas, præfatæ villæ N. in ſuis metis & limitibus, ab antiquo eſt diſtincta & limitata, cum omnibus ad ipſa bona ſpectantibus & pertinẽtijs, nihil excipiendo. Et ſimiliter prædictus N. prædicta bona ſua, videlicet

villam N. cum ipsius villæ totali hæreditate, cum omni iure, dominio, & proprietate, tituloque hæreditario, & cum legittimis suis successoribus, tenebit, habebit, & hæreditariè possidebit, ita latè, longè, circumferentialiterque, prout dicta bona, seu hæreditas villæ N. in suis metis & limitibus ab antiquo est distincta & limitata, cum omnibus pertinentijs ad ipsa bona spectantibus, nihil excipiendo. Et iam præfati commutantes, dederunt sibi inuicem in præfata bona commutata, realem intromissionem, & actualem possessionem: & debent, tenebunturque, se & eorum successores, inuicem, occasione præmissorum bonorum, tueri, defendere, & inuicem se eliberare, pacificareque ab omni impetitione iuridica, ab omnibus personis per præscriptiones terrestres, prout ad aliquam personam præscriptio pertinet, sub damno terrestri, toties quoties alteri ipsorum commutantium, vel eorum successoribus opus fuerit. Sigismun. Petricouiæ 1523. fol. 45.

OBSERVATIONES.

Bona titulo cõmutationis inscripta eximi non possunt iure propinquitatis.

Nec eis collusio aliqua obijci potest, præsertim cum vtraque pars coram Iudicio recognouit commutationem cum additamento fecisse.

Commutatio seu venditio bonorum in perpetuum per amicos coram officio recognita, parte cui interest commutationem, seu venditionem negante, nihil valet. Cùm pars propior est euadere contra amicorum recognitionem, quòd bona sua nunquam commutauit neque vendidit.

DE VENDITIONE.

Quid est Venditio?

Est contractus, in quo pro rebus datur certum pretium, siue résignatio Dominij, & proprietatis ac vsus fructus, in personam alterius pro certa pecunia. Res autem in venditionem veniunt, quæ naturales leges, moresque, patiuntur esse in commercio hominum.

Forma venditionis bonorum talis est in Statuto Herborti. Folio 118.

COmparens personaliter coram Iudicio, Nobilis N. hæres de N. sanus mente & corpore existens, publicè & per expressum recognouit, quia bona sua hæreditaria, videlicet villam N. cum totali ipsius villæ hæreditate, & omnibus ad eam pertinentibus, & quouis modo spectantibus & prouenientibus, nihil iuris, Dominij, & proprietatis, & quorumuis vsufructuum, prædictus N. in præfatis bonis N. pro se & suis Successoribus reseruando seu excipiendo: ita latè & longè circumferentialiterq; prout præfatorum bonorum villæ N. hæreditas, se in suis metis & limitibus extendit Nobili N. de N. pro centum Marcis pecuniæ monetæ & numeri Polonicalis vendidit perpetuè, & in æuum: ita, prout solus habuit tenuit & possedit, nullis exclusis, per præfatum N. & eius successores cũ omni iure, dominio, & proprietate, ac titulo hæreditario, perpetuè & in æuum tenenda, possidenda, & ad vsus beneplacitos conuertenda. Et iam ex nunc prædictus N. præfato N. dedit realem intromissionem, & actualem possessionẽ, per ministerialem Terrestrem N. de N. in prædicta bona, videlicet Villam N. & eius hæreditatem totalem, & debet prædictus N. & eius successores, præfatum N. cum suis successoribus, occasione præmissorum tueri, euincere, & eliberare, pacificareque ab omni impetitione iuridica, ab omnibusque personis, per præ-

scripti.

scriptiones terrestres, prout ad quamlibet personam præscriptio pertinet, toties quotiens sibi N. opus fuerit, sub damno Terrestri, nulla re exquisita ipsum euadendo.

Pro quibus damnis sub vadio &c. vt supra. Etsi venditor haberet vxorem, cuius reformatio extenderet se ad talia bona vendita, constituetur per maritum ad Acta, & cum consensu amicorum, adminus duorum ex linea paterna consanguineorum, consentiet ad talem inscriptionem, quoad eius reformationem. Sigismundus Petricouiæ 1523. folio 44.

De eodem.

Si verò is, qui venderet, obligaret, aut quocunque alio modo inscriberet, alienaretque bona sua, habuerit vxorem: tum eandem tenebitur cum amicis suis ad renunciationem doti eidem inscriptæ, adducere, quæ adducta recognoscet, se inscriptioni suæ Dotali renunciare, cum amicorum consensu. Sigismũ: Cracou: 1543.

Quæ in hoc Contractu requiruntur?

RESP. Vt species rei vendentis, certo demonstretur numero, pondere, & mensura compræhendatur, venditorque certam summam pecuniæ, & non alias species pro precio constituat. Nam empti & venditi fides, sine quantitate pecuniæ expressa, nulla est. Post venditionem commodum & incommodum ad emptorem pertinet, nisi aliter sit conuentum. Emptor si à contractu recedit, nulla legitima causa habita, causam perdit. Si verò venditor rem venditam tradere recusauerit, fas est eum in duplum, & in pœnis vallatis condemnari.

Quod modis venditio rescinditur?

PRIMO. Ex consensu vtriusque partis.

SECVNDO. Si intra sex menses emptor aliquod vitium in re empta depræhenderit, & nullo modo empturus fuisset, si compertum id habuisset isto enim casu emptori actio redditoria datur.

TERTIO. Rescinditur emptio, inuito emptore, si conditionem pacti non præstiterit.

QVARTO. Propter pactum conditionis in diem, vt si quis ita vendat fundum, si inter duos menses conditionem meliorem, quis pro eo non obtulerit.

Venditiones verò de iure inualidæ, refusione non indigent, quoniam ipso iure sunt nullæ.

Quod modis de iure venditio inualida efficitur?

PRIMO. Si res vendita est, quàm per leges, vendere non licet.

SECVNDO. Si per eum vendita est, qui sic obligare non potuit.

TERTIO. Si interuenerit dolus Emptoris vel venditoris: præsertim si quis dolo inducat, quod alioquin facturus non esset propter eius persuasionem. Leges tamen prouiderunt, vt si quis decipiatur, vltra medietatem iusti præcij, possit illi actio dari contra decipientem.

Venditio bonorum vtrum posſit per amicos probari abſque officioſa recognitione?

RESP. Quòd non. De bonis enim immobilibus verbales contractus nō procedunt: ſed propior ea pars eſt ad probandum, quod bona ſua non vendidit. Decretum in Conuentu Cracouien. 1553. Similiter omnes fideiuſſiones verbales, pro bonis hæreditarijs quomodocunq; factæ, contractuſq; verbales, vulgò interciſæ roboratæ non valent. Decretum in Conuentu Craconien. Feria quinta ante Oculi 1539. Inde apparet, quod lex quæ eſt lata de teſtificatione venditionis, per conſanguineos eſt abuſu ſublata. Herb: fol. 287. ſimiliter lex quæ eſt lata de præſcriptione limitum emptori per venditorem, & de præſcriptione triennali limitum, quæ apud Herb. folio eodem continetur, non eſt in vſu. Nam limites nullam habent præſcriptionem.

OBSERVATIONES.

Si quis vendit rem cum alio communem, valet venditio pro illa parte, quæ illi competit ex diuiſione rei.

Vendens aliquis bona aliena, non tenetur eum tueri pro graniciebus, excepto, ſi ſpeciali inſcriptione id facere obligaretur.

DE INSCRIPTIONE CENSVS IN VIM REEMPTIONIS.

Inſcriptionis cenſus in vim reemptionis talis eſt forma apud Herbort. Folio 118.

COmparens perſonaliter coram Iudicio, Nobilis N. de N. hæres, ſanus mente & corpore, publicè per expreſſum recognouit: Quia honorabilibus, viris N. de N. &c. Manſionarijs Eccleſiæ Cathedralis Cracouien: modernis & pro tempore exiſtentibus, duodecem marcas pecuniæ cenſus annui pro trecētis marcis pecuniarum, monetæ & numeri Polonicalis, perpetuè & in æuum, in vim tamen reemptionis, aliâs na Widerkauf, vendidit & inſcripſit: & vendit & inſcribit, in & ſuper bonis ſuís hæreditarijs: videlicet villa N. ac Kmetonibus, Tabernatoribus, & alijs quibuſuis incolis præfatæ villæ N. Quas quidem duodecē marcas pecuniarum prædictus N. & eius Succeſſores tenebitur ſeu tenebuntur ſingulis annis, pro quolibet feſto S. Martini, præfatis Honorabilibus viris Manſionarijs N. & N. modernis & pro tempore exiſtentibus, per proprium nuncium mittere: & ab illis etiam quotannis, poſt ſolutionem, quietationem recipere. Et tenebitur præſentibuſq; ſe obligat præfatus N. cum Kmethonibus eiuſdem villæ incolis, ad Acta Spiritualia, Vicarij, ſiue Officialis in Spiritualibus Cracouien: vel N. pro feſto Sancti Andreæ proximo ſtare: & ſe ad ſolutionem cum præfatis Kmethonibus, præfati cenſus annui duodecem marcarum, ſub cenſuris Eccleſiaſticis obligare. Etiam præfatus N. obligat ſe, & ſuos Succeſſores, occaſione præfati cenſus, ab omnibus inſcriptionibus prioribus, ſi quæ ſunt, & omni impetitione Iuridica, prædictos Manſionarios modernos, & pro tempore exiſtentes, tueri, euincere, & eliberare; ab omnibus perſonis: ita quod præfati Manſionarij moderni, & pro tempore exiſtentes, poſſent pacificè, & integrè quolibet anno præfatum cenſum duodecem marcarum: ſicut præmiſſum eſt percipere ſine quouis impedimento. Quæ omnia ſuperius expreſſa, & in præſenti inſcriptione contenta, præfatus N. tenebitur, & ſui Succeſſores tenebuntur com.

tur complere: sub vadio centum vel N. marcarum præfatis Mansionarijs, & eorum Successoribus soluendo. Pro quo vadio, citatus, vel Successores eius citati in primo termino, tanquam peremptorio, stare debet, siue debent, nulla re exquisita siue iudiciaria, siue extraiudiciaria illos euadendo; vel terminum differendo: sub amissione suæ causæ. Sed in eodem termino tenebitur & tenebuntur prædictos Mansionarios, ab omnibus impedimentis, euincere, eliberare; & omnibus in præsenti inscriptione contentis, satisfacere. Quod si noluerit, aut neglexerit: vel eius Successores neglexerint, extunc in instanti pro præfato vadio satisfacere tenebitur, siue tenebuntur. Et satisfaciendo pro præfato vadio, vtique omnia contenta in præsenti inscriptione, complere debebit, toties quoties præfati Mansionarij censum præfatum, ad tempus prædictum habere non possent: & illis dedit realem intromissionem in præfatum censum, per Ministerialem Terrestrem N. de N. Sigism: Petricouiæ fol. 45.

Ad eiusmodi inscriptionem, consensus Sacræ Regiæ Maiestatis antiquitus obtinebatur. Nunc absque consensu Regio eiusmodi Inscriptio firma & valida est, & apud HERB. nulla mentio eius habetur.

Ex eadem formula id quoque apparet, quod pro eodem censu sese in foro spirituali obligans, debeat respondere: sed iam non solet hoc obseruari.

Census autem duplex inscribi potest, siue in vim lapsus perpetui, & vocatur perpetuus, redimique non potest: quod intelligendum est de eo censu qui est inscriptus purè, & nulla summa pro eo est data. Talis vero census, sola diuturna possessione, & circa vēditiones mentione probari potest. Alter vero pro quo summæ data est, redimique potest.

Pro retentis Censibus vtrum currit præscriptio?

RESP. Quòd non. Nam eiusmodi census fundo inhærent, & plerūque Ecclesiasticis personis seruiunt, quibus non currit præscriptio. Practicatum est tamen, in Iudicijs Tribunalis Regni Lublini 1594. quod possessor à longiori tempore non debet censum soluere, nisi à tempore possessionis suæ, aliter autem est intelligendum, si cum antecessore actio esset eo nomine instituta. Idque fortè ex ea ratione, quod euictio pro eiusmodi censu non procedit, nisi expressè cautum sit: & alter pro altero soluere non tenetur, nec quisqam in sua re debet esse negligens. Huius contractus frequens est vsus apud nos in Polonia. Tamen hūc contractum sic formari, vt obligatio bonorum formari solet: Nam exemptio pro certo tempore assignatur, & ab anno ad annum currit, & ex praxi ellicitur, quòd non plus dominij in possessorem transfert, quàm in obligatione. In hoc enim contractu scribitur: Quia vendit bona sua cum omni iure, dominio, & proprietate, in perpetuum, Hoc addendum: In vim tamen reemptionis, alias nà Widerkauf. Est enim Decretum inter Lupinskie, & Pàschowskie, in Iudicijs Tribunalis Regni. 1594. prolatum: vbi adinuentum est, quod Lupinski, qui in vim reemptionis bona tenebat, non potuit actionem limitum sine hæredibus perficere. Quod si id non potuit, tunc neque alias quæstiones hæreditarias poterit peragere.

In iure autem communi, alia est natura huius contractus ab obligatione, per eum enim totum Dominium trāsfertur in possessorem, & omne damnum ad eum spectat; per obligationem verò tantum vtile Dominij in possessorem transfertur, dominium verò ac periculum in bonis oppignoratis, præter culpam possessoris, ad directum dominum spectat. Propterea iste contractus, in vim reem-

ptionis

ptionis magis probatur, quòd in eo nulla est suspitio vsuræ, in obligatione verò vsura reperitur.

Vt autem vsuris & peccatis occurratur, Formula contractus iustæ venditionis bonorum stabilium cum pacto deretrouendendo, hoc modo, secundùm Theologos, fieri debet, vt sequitur.

NObilis N. coram Iudicio & Actis Terrestribus &c. palam & expressè fassus est. Quia Nobili N. Filio olim N & eius Successoribus bona hæreditaria: videlicet pagum N. decem milibus florenorum, monetæ Polonicalis, quemlibet florenum triginta grossis computando vendidit & inscripsit, cum omni iure & proprietate, vsque ad retrouenditionem Nobili N. vel eius Successoribus, & non alteri sub quocunque prætextu, si consensum non præstiterint. Quibus Nobilis N. se obligat, sartatecta conseruaturum, etiam ædificia ad ipsa bona spectantia, & sepes reficere, & alia omnia, quæ temporæ suæ possessionis fuerint destructa, vel antiquitate consumpta Nobilis N. tenebitur reparare, sumptus metiendo ad arbitrium practici boni viri. Pomaria verò & hortos conseruare, syluas defendere, & custodire, ipse tantummodò in prædicto pago N. pro reficiendis domibus, atque alijs ædificijs & sepibus, suoque vsu moderato, vti syluis, non prohibetur. Colonos autem ad labores, & census nouos subeundos, nulla ratione coget: etsi meliorationem agrorum non fecerit, ad minimum ne steriles efficiantur prouidebit. Aggeres quoque lacuum & stagnorum, ne sua negligentia ob impetum aquarum rumpantur, Nobilis N. procurabit. Argenti fodinas, salis fodinas, æris fodinas, plumbi fodinas &c. piscationes, prata, pascua, arbores fructiferas tuebitur (& si quid aliud opus fuerit in contractibus erit commemorandum) mobilia verò quæ illi tradentur æquè bona conseruabit (ea quæ sunt in declaratione infra posita seruentur omnia.) Nulli casus ex parte N. vt est, occisio hominis, bannitio, famæ priuatio, debita, vel perlucra, si euenerint prædictis bonis obesse, vel ea onerare poterunt: quò minus ad Nobilem N. vel eius successores perueniant. Cum his ergo conditionibus ex nunc Pagum N. Nobilis N. Nobili N. tradit per realem intromissionem cum omnibus vtilitatibus & fructibus. Nobilis N quoque se obligat Nobili N. quod bona prædicta ab omni impetitione iuridica sit defensurus, atque vindicaturus.

Declaratio quorundam in hac formula contentorum.

Dicitur non alteri) Ne venditor damna ab aliquo iniusto emptore patiatur.

Sarta tecta) Est enim de iure, qui habet vsumfructum, multò magis cùm rem ad tempus emerit reparare ædificia (excepto contractu locationis) tenetur quocunque modo destructa.

Census nouos) Ne grauamina augeantur, & coloni molestijs afficiantur.

Casus) Ne aliquibus perlucris res venditæ implicentur.

Bannitio, famæ priuatio) Talia bona ne cedant fisco, & ne quis occupet illa, venditorque suis bonis spolietur.

Vsque ad retrouenditionem) Obligatio stabilia bona vendendi.

Ad arbitrium practici boni viri) Ne si magna damna facta fuerint, venditor ad omnia reficienda emptorem adigat, cùm secundum prouentum expensæ debeant fieri.

Hoc autem in ipsa formula notandum est.

PRIMO. Non omnia esse in formula posita, nec omnia quæ in ipsis sunt expressa, in singulis Inscriptionibus, & contractibus sunt collocanda, sed solùm ea quæ fuerint propria illorum bonorum. Cætera verò sunt omittenda: vt verbi gratia: Si non sunt stagna, lacus, syluæ, coloni, &c. non debet istorum mentio fieri in contractu. Si autem prata, molendina, in illis bonis, vel piscationes magni momenti, vel aurifodinæ fuerint, exprimenda sunt, & sic de alijs.

SECVNDO. In hac venditione, debet esse recta intentio venditoris, vtpotè, quod ex animo vendat: similiter emptoris, vt vere emat, non autem bona prædicta more solito in oppignorationem accipiat.

TERTIO. Tempus vtrique parti licebit statuere, vt ipsi voluerint longius, vel breuiùs. Iustum autem tempus est per triennium possidere, pro minori autē tempore, minorem summam venditor accipiet. Meliùs autem est tempus non determinare.

QVARTO. Summa in huiusmodi bonorum emptione vltra medietatem pecuniæ illius, qua ipsa bona in perpetuum venderentur, potest securè exigi.

QVINTO. Si aliquo casu bona perierint, vel subditi vastati ab inimicis fuerint, possessori perijsse, & deuastati esse censebuntur.

SEXTO. Si prædictis formulis aliquid malitiosè adiunctum fuerit: siue ab emptore, siue à venditore, siue à Iudice, Notario, vel à quouis alio, in conscientia liber non erit.

SEPTIMO. Emptor non potest repetere pecuniam, quam pro bonis numerauit: nec Venditor potest dicere Emptori: Tuæ summæ pecuniam accipe, & meam mihi restituas Villam. Sed debet dicere: Villam, domum, &c. quam vendideram tibi, obligatus es mihi eandem ratione contractus retrouendere.

OBSERVATIONES.

Inscriptus Widerkauf semper est annexus solo, vel fundo. Ideo expresse in Inscriptione venditionis, vel donationis emptor, vel acquisitor cum omnia diligentia inspicere debet, si alienator bonorum excipit, vel si in bona emptionis, vel acquisitionis suæ emptor, vel acquisitor censum Widerkauf recipit; aliâs illud debitum Widerkauf, perpetuo remanebit circa fundum, vsq; ad exemptionem vel satisfactionem.

Inscriptio quæuis reemptionalis alicui facta: aliâs nà Widerkauf, non præscribit Et similiter inscriptio facta eo modo: Ioannes inscribit Michaëli bona sua in centum marcis, vsque ad exemptionem; non exprimendo tempus à festo Natiuitatis ad alia festa teneñ: possideñ: habeñ: talis etiam inscriptio censetur reemptionalis, cui præscriptio non potest obijci. Sed obligatio facta, seu Inscriptio à festo Natiuitatis Christi ad aliud festum: tenens aliquis ea bona in obligatione pecuniæ per triginta annos, non renouata inscriptione iuxta Statutum; talis Inscriptio habet præscriptionem triginta annorum.

Tenutarius quilibet bonorum, censu reemptionali oneratorum, pro non solutione census, forum habet & in Terrestri, & in Castrensi Iudicijs. Quia Tenutarius tanquam factor, neque terram, neque districtum habet; citatusque pro censu reemptionali retento, præscriptionem obijcere non potest, quod actor serò agat, etiam si iure quæsito, ea bona nouus possessor possideat: quia eiusmodi census est fundo annexus

DE DONATIONE

Formula donationis perpetuæ talis reperitur apud Herb: Folio 119

COmparens personaliter coram Iudicio, Nobilis N. hæres de N. sanus mente & corpore existens, publicè & per expressum recognouit: Quia bona sua hæreditaria, videlicet villam N. cum totali ipsius villæ hæreditate, ac cum omni iure, dominio, & propietate, tituloq; hæreditario, necnō cum omnibus ad ipsa bona pertinentibus, & quouis modo spectantibus, & vtilitatibus vniuersis, nihil Iuris, dominij, & proprietatis, & quorumuis vsufructuum, ac vtilitatum, in prædictis bonis, pro se & suis Successoribus reseruando, seu excipiendo: ita latè & longè, circumferentialiterq; prout præfatorum bonorum hæreditas se in suis metis & limitibus extendit: & prout ea solus tenuit, habuit, & possedit: Nobili N. de N. nepoti suo ex fratre germano, dedit, donauit, perpetuè & in æuum, irreuocabiliterque per præfatum N. & eius successores tanquam veros & legittimos hæredes, prædicta bona tenenda, habenda, & perpetuè possidenda, ad vsusque beneplacitos conuertenda.

Etiam prædictus N. prædicto N. exnunc dedit realem intromissionem, & actualem possessionem, per Ministerialem Terrestrem N. de N. in præfata bona, videlicet villam N. & eius hæreditatem totalem: & debet prædictus N. & eius successores præfatum N. cum suis successoribus occasione præmissorum tueri, euincere & eliberare, pacificareque ab omni impetitione iuridica: ab omnibus personis per præscriptiones Terrestres: prout ad quamlibet personam præscri-

pṫio

ptio pertinet: toties quoties sibi N. opus fuerit sub damno Terrestri: nulla re exquisita ipsum euadendo.

Donationes quorum effectus post mortem dantis suspenditur, siue in quibus vsusfructus bonorum ad vitam reseruatur: vtrum valent?

RESP. Donationes in futurum in rebus mobilibus valent in rebus fundi, non: nam æquiparantur testamento, quod de rebus immobilibus fieri nō potest.

OBSERVATIONES.

Donatio debet esse ex mera liberalitate; & propterea illi nulla apposita est obigatio tuitionis: at nunc in Praxi est. Quia omnes inscriptiones bonorum præter exemptionem, fiunt per modum donationis, quibus sese donator ad euictionem cum suis Successoribus onerat, & inscribit, sub damnis Terrestribus.

Si quis villam suam venderet, & inscriberet, vna eademq; inscriptione, videlicet medietatem villæ huius, dono perpetuo, & aliam medietatem venditione prepetua; fieretq; summa in eadem inscriptione pro altera medietate villæ specificata, & vtramque vno firmaret vadio; censent Practici hæc bona esse exemptibilia, iuxta summam in eadem inscriptione contentam, & possunt redimi per propinquos.

Inscriptio donatoria debet esse perpetua: nec debet esse in illa conditio vlla. Si verò fuerint conditiones, abolent perpetuam inscriptionem: quia iuxta iuris formam vltima antecedentia ligant: Et ideò, si sequerentur aliquæ conditiones, extinguunt ius donatorium

Tuitio donationis sub damnis fit Terrestribus non sub vadio.

DE OBLIGATIONE.

Forma Obligationis talis est apud Herburtum Folio 119.

COmparens personaliter coram Iudicio, Nobilis N. de N. hæres publicè & per expressam recognouit: Quia Nobili N. de N. bona sua hæreditaria: videlicet Villam N. in trecentis marcis pecuniæ, bonæ monetæ, numero Polonicalis, obligauit, inscripsit, & præsenti Inscriptione inuadiat, obligat, & inscribit, ad Festum Natiuit: Christi, & sic ab anno ad annum, annis se sequentibus, vsque ad plenariam & integram præfatæ summæ trecentarum marcarum exsolutionem, & prædictorum bonorum N. exemptionem, per ipsum N. de N. prædicta bona N. tenenda, habenda, & possidenda, cum omni iure, dominio, & proprietate, modo obligatorio, nihil iuris, dominij, & quorumuis vsufructuū vel vtilitatum, in præfatis bonis N. pro prædicto N. & eius successoribus, vsque ad debitam exequutionem, penitus reseruando seu excipiendo: sed ita latè & longè, prout solus prædictus N. tenuit, habuit, & possedit. Et iam sibi prædictus N. dedit, & dat ex nunc in præfata bona N. realem intromissionem, & actualem possessionem, per Ministerialem Terrestrem N. de N. Et debet tenebiturque præfatus N. & sui successores tenebuntur ipsum N. & eius successores occasione prædictorum bonorum, ab omni impetitione Iuridica & quibusuis Inscriptionibus & iuribus prioribus, tueri, defendere, euincere, & eliberare, toties quoties sibi aut eius successoribus opus fuerit, vsque ad exemptionem bonorum prædictorum. Nec debet prædictus N. & eius successores prædicto N. & eius successoribus, in præfatis bonis obligatis iniuriari, aut quouis modo pacificam possessionem præpedire, sub vadio aliarum trecentarum marcarum. Pro quo vadio, si se citari permiserit, aut successores permiserint, in primo termino, tan-

quam

quam peremptorio, parere tenebitur, & tenebuntur. Et in illo termino, intercedere, euincere, eliberare, iniuriamque per se, vel submissas personas, in præfatis bonis illatam resarcire. Quod si in præfato termino intercedere, euincere, eliberare, damnumque resarcire noluerit, aut neglexerit: ex tunc pro præfato vadio satisfacere tenebitur, in eodem termino, nulla re exquisita, nec colore excogitato, nec iudicialiter, neque extraiudicialiter ab renunciando omnibus iuris, remedijs, & dilationibus, nullisque euasionibus, modis, vel cautelis terminum præfatum differendo, nec quouis modo ipsum N. vel eius successores euadendo. Quod vadium, debet conuerti in summam essentialem, sine corporali iuramento, nec poterit quicquam in auxilium sibi contra ipsum N. & eius successores accipere, sub amissione suæ causæ, videlicet solutionis præfati vadij: quo soluto, vtiq; Inscriptioni præsenti, & in ea cõtentis satisfacere, toties quoties sibi N. & eius successoribus opus fuerit tenebitur. Sigismundus Petricou: 1523. folio 47.

Additur aliquando ad formulam suprascriptam Rumatio, per certum temporis spatium cum obedientia. Additur etiam & hoc: quod ante certum tempus, & in certo loco debet poni citatio ad eximendum. Præcustoditur & libera collectio frugum conseminatorum post exemptionem: aliæ verò conditiones, videlicet, quòd colonos ad labores & census nouos subeundos nulla ratione coget, quod res omnes iuxta Inuentarium reddet, & alia huiusmodi, intercisa solent roborari.

Si vero hæres viderit suam hæreditatem ab obligatorio possessore esse desertam: vtrum post exemptionem, aut ante, possit illi actionem eo nomine instituere?

De Obligatione aliena deserta [?]

RESP: Si obligatio facta est simpliciter cum omni iure, dominio, proprietate, ac omnibus vtilitatibus, vsibus, fructibus, prouentibus, & commodis, absq; quibusuis conditionibus; non potest hæres nec ante exemptionem, nec post exemptionem, ratione damnorum desertæ hæreditatis ex vsu illius prouenientium actionem obligatorio possessori instituere: cum illi liberum erat hæreditate obligata sic vti; prout sua propria vsus fuisset, & prout illa possessor vtebatur. Similiter intelligendum est de damnis casu fortuitò accidentibus. Damnum verò ex casu fortuito accidens, non spectat ad possessorem; verùm ad hæredem. In quo genere damnorum, pono fugam Kmethonum, si facta est ex malitia & temeritate illorum, non verò ex causa possessoris. Secus existimo, si possessor obligatorius re obligata abuteretur, cum damno proprietarij: videlicet, si vsus esset re obligata, vt illa res propter vsum, aut omninò pereat, aut fructus suos amittat: cum alioquin hæres aliter re illa vtebatur, & ille si fuisset eius propria, aliter ea vsus fuisset; & poterat ea vti absque eius depopulatione, aut exterminatione: videlicet, si syluam excinderet, aut venderet. Obseruatur Praxis: quod etiam pro iniurijs & Kmethonibus post exemptionem, solet obligatorius possessor citari nulla mentione obligationis facta, nec tẽpore expresso.

OBSERVATIONES.

Bona obligatoria cum quis tenet, nihil quidquam in detrimentum fundi domini hæreditarij facere debet: vt fossa per eius bona facere, & aquam in proprium suum fundum per eas ducere, qua aqua ducta, si destrueret littus obligantis bona, vel fundum illius, citatus à domino hæreditario, obligatorius, illorum bonorum damna resarcire tenetur. Si modo dominus hæreditarius non præscriberet, de hac iniuria agere.

Cum

Cum quis bona obligat, & ille cui ſunt obligata, reaſſumit omnia debita
ſoluere principalis ſui, tandem mortuo principali, tantum in bonis citationes poni debent, requirere verò debita creditores debent à ſucceſſoribus principalis. Succeſſores verò agere debent cum illo, qui ſe inſcripſit debita ſoluere.

Obligatio quæ non continet in ſe hanc clauſulam (de anno in annum tene-
re.) talis etiam intromiſſione firmata præſcriptione Terreſtri, triginta annorum non perpetuatur: cum in ea ſtat ſimpliciter ad exemptionem: extunc ſemper exemptibilis eſſe debet, ita putant alij.

Ius Obligatorium vigore inſcriptionis Caſtrenſis, alicui perſonæ factum,
ſine tranſportatione inſcriptionis Caſtrenſis ad Acta Terreſtria præſcriptione vnius anni & ſex ſeptimanarũ deſertatur: tamen poſſeſſione bonorum, ſtatim poſt factam inſcriptionem illorum aſſequuta approbatur. Et ſi non apprehendit poſſeſſionem pars, tunc illa inſcriptio decurſu vnius anni & ſex ſeptimanarum deſertatur. In Maiori tamen Polonia ſtylus aliter ſeruatur, quia ibi omnes inſcriptiones Caſtrenſes introductæ, ſine quauis tranſportatione ſunt firmæ.

DE JNSCRIPTIONE DEBITI
AD CERTVM TEMPVS.

Inſcriptionis debiti ad certum tempus, forma eiuſmodi reperitur apud Herb: Folio 120.

COmparens perſonaliter coram Iudicio, Nobilis N. de N. publicè & per expreſſum recognouit: quia Nobili N. de N. centum marcas pecuniarum certi & liquidi debiti ſiue mutuatæ pecuniæ, monetæ & numeri Polonicalis tenetur, & præſentibus obligatur hinc ad Feſtum Natiuitatis Chriſti proximè venturum ſoluere & complere. Caſu quo non ſoluerit, aut ſoluere neglexerit, extunc in craſtino eiuſdem feſti Natiuitatis Chriſti proximè venturi, debebit, tenebitur, præſentibuſque ſe obligat ſibi N. dare realem intromiſſionem, & pacificam poſſeſſionem, in Villam ſuam hæreditariam, ſiue obligatoriam, dictam N. per Miniſterialem, quemcunque ſibi præfatus N. elegerit, etiam ſine alicuius additione officij. Et data ſibi intromiſſione, & pacifica poſſeſſione, debet & tenebitur ipſum, tueri, & defendere, & eliberare: ita quòd præfata bona, pacificè & quietè, ab omni impetitione iuridica, quarumcunque perſonarum, poſſet tenere, & poſſidere, quæ tenebit, habebit, poſſidebit modo obligatorio, in præfatis centum marcis, à præfato Feſto Natiuitatis Chriſti: vel potiùs ab acceptione poſſeſſionis, ad aliud Feſtum Natiuitatis Domini proximè venturum: & à Feſto Natiuitatis Chriſti proximè venturo, ad aliud, annis ſequentibus, vſque ad plenariam ſolutionem prædictarum centum marcarum, cum omni iure, dominio, & proprietate, ac cum omnibus vtilitatibus, ex eiuſdem bonis, ſeu villa prædicta, prouenientibus, nihil excipiendo: & tenebitur dictus N. præfatum N. occaſione præmiſſorum, tueri, defendere, & eliberare, ſub vadio aliarum centum marcarum. Quod ſi tueri, & defendere, & eliberare noluerit, aut neglexerit, vel in præfatis bonis, per ſe, vel ſubmiſſas perſonas, quouis modo iniuriatus fuerit, & ſe occaſione præmiſſorum, pro præfato vadio citari permiſerit, vel ſui ſucceſſores permiſerint, extunc in primo termino parere tenebitur, & tenebuntur, & in illo termino, tueri, euincere, eliberare, bonaque præfata pacificare, ab omnibus perſonis, prout ad aliquam perſonam præſcriptio pertinet. Quod ſi in præfato termino præmiſſa non fecerit, ſeu facere neglexerit, aut iniuriam ſi quam intulerit, reſarcire nollet, extunc in eodem termino, pro præfato vadio, ſatisfacere tenebitur, & tenebuntur, nulla re exquiſita, nec colore excogitato: neque iudicialiter neque extra iudicialiter, terminum præfatum differendo, neque quouis modo ipſum vel eius ſucceſſores, pro præfato vadio euadendo: quod vadium debet conuerti in ſum-

mam eſſentialem, ſiue principalem, ſine corporali iuramento, nec quicquam ſibi contra ipſum aut eius ſucceſſores recipiendo, ſub amiſſione ſuæ cauſæ. Nihilominus ſoluto vadio, præſenti obligationi, & in ea contentis, ſatisfacere eidem N. & ſucceſſoribus eius tenebitur, toties quoties ſibi & eius ſucceſſoribus opus fuerit. Sigiſmundus Petricouiæ, 1523. fol. 48.

Inſcriptio hæc ſolet firmari & roborari diuerſis modis. Quædam enim fieri ſolent ſub vadio, quædam ſub danda intromiſſione. Idque dupliciter. Etenim intromiſſio fit, vel in ſumma principali & vadio ſimul iuncto, in deffectu ſolutionis, in ſummam principalem conuerſo (vocatur talis inſcriptio Zapis Ryczártowey) ſub vadio ſummæ ſimul iunctæ correſpondenti: ſiue in ſumma principali tantum, ſub vadio ſimili: in qua inſcriptione ſunt apponendæ clauſulæ intromiſſionis, tuitionis, exemptionis, de anno ad annum, & aliæ, vt in actione obligationis fieri ſolet. Nihil enim talis inſcriptio differt ab obligatione, niſi quod in ea poſt non ſolutam ſummam de facto intromiſſio petitur. Tales verò inſcriptiones triennio & trimeſtri, vbi ad exequutionem non fuerint perductæ, extinguuntur.

Quædam verò fieri ſolent ſub lapſu. Quia in deffectu ſolutionis tenebitur dare intromiſſionem cum poſſeſſione in bona ſua (videlicet in villam N. per Miniſterialem quemcunque ſibi elegerit, iam exnunc per officium præſens additum, propter non ſolutionem præfatæ ſummæ ad tempus prædictum) iure hæreditario vigore lapſus perpetui tenendam, habendam, & poſſidendam.

Vbi hoc eſt conſiderandum, quod intromiſſio non datur in ſummam; ſed propter non ſolutionem ſummæ: nam lapſus non poteſt extendi vt obligatio.

De Inſcriptione autem ſub lapſu hoc eſt annotandum. Quia neceſſe eſt adcitare ad Officium, vt lapſus perpetuus vigore inſcriptionis officioſè decerneretur, & intromiſſio cum poſſeſſione vigore lapſus perpetui adiudicaretur. Si verò citatus fuerit contumax, nihilominus debebit officium citatum in lucro condemnare, & in vim lucri lapſum perpetuum eorundem bonorum actori decernere, intromiſſionemque cum poſſeſſione in eodem lapſu, vigore inſcriptionis actori adiudicare. Apparent iſta in Decreto in Conuentu Cracouien: Feria ſecunda poſt Iubilate. 1553.

OBSERVATIONES.

Si vxor cum duo[illegible]s amicis ad Inſcriptionem debiti de reformatione conſentit, ad ſolutionem medietatis debiti tenetur.

Debitum cui non eſt dies in inſcriptione præfixus, omni die poteſt repeti. Sic leges Imperiales docent & Praxis.

DE JNSCRIPTIONE LOCATIONIS, SEV ARENDÆ.

Inſcriptionis, locationis, ſeu arendæ: talis Formula eſt apud Herbortum Folio 120.

Comparens perſonaliter coram Iudicio, Nobilis N. de N. hæres ſiue Tenutarius, publicè & per expreſſum recognouit: quia bona ſua hæreditaria, ſiue obligatoria; videlicet Villam N. Nobili N. de N. pro decem marcis pecuniæ, bonæ monetæ, & numeri Polonicalis arendauit, ad tres duntaxat annos, à Feſto Natiuitatis Chriſti proximò, continuè ſe ſequentes: quas decem marcas, præfatus N. prædicto N. tenebitur ſoluere ad quodlibet Feſtũ Natiuitatis Chriſti, ſe.

sti seorium in loco N. & præfatus N. tenebitur præfatum N. quietare, ad Acta Castrensia, districtus illius: & sic quolibet anno, vsque ad expirationem præfatæ Arendæ Quæ quidem bona præfata, videlicet villam N. prædictus N. arendator tenebit, possidebit, illisque vti fruetur, vigore præfatæ arendæ, & nullo alio iure, cum omni iure, dominio, omnibusque vsufructibus, ad prædicta bona quoquo modo spectantibus, & vtilitatibus ex illis prouenientibus, vsque ad decursum trium annorum, à receptione possessionis, vel potius ad certum tempus, prout supra. Et iam præfatus N. dedit sibi arendatori realem possessionem in præfata bona, tenebiturque ipsum tueri, protegere, in præfatis bonis arendatis, ab omni impetitione iuridica, vsque ad expirationem præfatæ arendæ, sub damno Terrestri. Et hic idem stans præfatus N. arendator etiam recognouit se arendasse prædicta bona apud præfatum N. iuxta continentiam præsentis inscriptionis. Quæ bona recognouit, non alio genere, tantummodò iure arendæ prædictæ, se tenere & possidere. Sigismundus Petricouiæ 1523. folio 49.

In hac forma arendæ, exprimitur summa & ratæ, pro quibus ratis solutio eius debet fieri: arendator verò, seu conductor, id tantùm recognoscit, quod arendauit prædicta bona, iuxta continentiam Inscriptionis, & non alio iure, tantummodò arendæ tenere debet. Quidam verò addit: (Post cuius arendæ expirationem præfatus N. vel eius successores, inequitabunt in ea bona violentiam non facientes.) Ex hac forma id videre licet: Quia si conductor, siue arendator arendam non soluisset, non posset pro ratis, ad forum Castrense peremptoriè citari. Nam nec vlla mentio est in hac inscriptione, nec ligamenta inscriptionibus apponi solita, conductor in se vltrò, recedendo à foro suo assūpsit. Proinde vsus obseruat id: quod simpliciter arenda inscribitur eam summā non exprimendo, & eo apposito, quod iam de illa satisfactum est. Conductor verò debitum seorsiua & speciali Inscriptione recognoscit nulla facta mentione arendæ pro ratis, vt inter eos est conuentum soluendi. Vel saltem in eadem Inscriptione locationis, conductor, siue arendator, recedendo à foro, super se, ac bona sua, ac successores suos assumit; & ratas se soluere obligat sub vadio. Clausula vero de foro & responsione in fine Inscriptionis additur, quæ tàm in locatorem quàm conductorem imponitur: quod post expirationem arendæ nō debebit possessionem locatori denegare sub vadio: Et hoc vtile est propter imbecilliores, qui inequitare non possunt; & pro bonis in Iudicio Terrestri longū esset agere. Casus fortuiti spectant ad locatorem, siue arendatarium, præsertim magni & generales: Vt incursio hostium, aquarum inundatio, pestis, cæli intemperies, ex qua caritas magna annonæ sequitur. Quod etiam in contractibus arendæ cauetur. Verùm hoc plerūque fit in intercisis, vbi & Inuentarij rerum describuntur: quæ intercisæ in hoc contractu plerūque fiunt, licèt sit & inscriptio locationis iuxta Statutum: nam multæ solent in hoc contractu à contrahente obseruari clausulæ & conditiones. Si verò casus fortuiti non essent, neque inscriptione neque intercisa præcustodiri, eorum iusta habenda esset ratio, æquitate ipsa suadente: secus, si per Inscriptionem remouerentur. Nam leges latæ sunt, vt seruentur illis qui nolenter, non qui vltrò in se bonaque sua grauem conditionem iuris accipiunt.

Bona in quibus aliquis ipsum vsumfructum habet, potestnè in arendam locare?

RESP: Quòd sic. Ista enim natura vsusfructus quod in alium transferri potest, quod simplex vsus non habet. Idem de bonis Regalibus est intelligendū.

Qui-

Quidam enim existimant consensum Regium, ad hunc contractum esse necessarium, & probatur id ex lege de Sculteris & Aduocatis. Herb. fol. 249. quæ præcepit ne Sculterias & Aduocatias absq; consensu Dominorum alienent, sub amissione summæ. Et obseruatur id, quod consensus à Regia Maiestate à nonnullis accipitur. Verùm lex ista de Sculteris ad hunc casum non seruit; nam illic habetur de venditione & obligatione, non de arenda. Item solos Sultetos afficit. Potiùs ergo consensus Regiæ Maiestatis ad id requiritur: vt si is qui habet vsumfructum aduitalitium in bonis, decesserit, ante tempus expirationis arendæ; arendatarius, siue locator vsque ad expirationem arendæ, ex possessione bonorum non remoueretur. Verùm si consensus simpliciter est datus, vt posset aduitalis possessor bona Regia in arendam locare alteri; & Regia Maiestas non promittit conductorem interueniente morte locatoris in eius arenda conseruare; talis conditio, non nisi ad vitam aduitalitij possessoris durat. Decreta sunt Regiæ Maiestatis multa, & præsertim Cracouiæ in relationibus 1590. inter Popowski de bonis post mortem Regulski.

OBSERVATIONES.

Domina aduitalis quemadmodum obligare; ita arendare bona aduitalitati suæ subiecta potest. Et ratio huius est. Quod ex mera liberalitate ius habent, quo aliter vti non debet nisi prout est ei concessum.

Casus fortuiti præsertim magni & generales in arendæ contractibus interscissa cauentur.

DE ADVITALITATE.

De Aduitalitate inter coniuges facta, habes Formulam talem apud Herb: Folio 121.

Comparentes personaliter coram Iudicio Nobiles N. de N. & N. de N. coniuges, sani mente & corpore existentes, & vsi amicorum consilio, publicè & per expressum recognouerunt: quia omnium bonorum suorum hæreditariorum, & obligatoriorum, mobilium & immobilium, quæ nunc habent & in posterum habebunt, inuicem & mutuo concesserunt sibi vsumfructum, ad tempora vitæ, tali videlicet modo: quod si præfatum N. prius quam prædictam N. mori contigerit; ex tunc ipsa N. bona omnia, tàm mobilia, quàm immobilia prædicti N. obtinebit, & possidebit: cum omni iure, dominio, & proprietatè, nihil excipiendo: illisq; vti fruetur ad tempora duntaxat vitæ suæ. Post mortem verò prædictæ N. bona præfata, tàm mobilia, quàm immobilia, totaliter pleno iure ad successores prædicti N. deuoluentur, sine quouis impedimento, & contradictione successorum præfatæ N. Et similiter si contigerit prædictam N. prius mori quàm ipsum N. extunc præfatus N. bona omnia, tàm mobilia, quàm immobilia, præfatæ N. obtinebit & possidebit, cum omni iure, dominio, & proprietate, & omnibus eorundem bonorum pertinentibus, illisque vti fruetur, ad tempora vitæ dontaxat suæ. Post mortem verò prædicti N. bona præfata, quæcunque ipsam N. concernebant, ad successores totaliter deuoluentur, sine quouis impedimento, & contradictione successorum præfati N. Sigismundus Petricouiæ 1523. Folio 46.

Ista autem est natura aduitalitatis mutuæ. Quia maritus per eam non præcludit sibi viam ad dispositionem bonorum, donec vixerit absque consensu vxoris, faciendam. In bonis verò post mortem illius relictis, extendit se ius aduitaliciale.

Quando maritus habens cum vxore mutuam aduitalitatem, conſentit illi ad faciendam Inſcriptionem reſignationis dotis, ſi rurſus ab illa ad eum peruenerit vtrum ius aduitalitatis amittit nec ne?

RESP: Quòd ſic. Decretum in Conuentu Cracouienſi, Feria quinta ante Oculi. 1535.

Debita vtrum ſucceſſores an Domina aduitalis ſoluere teneatur?

RESP: Si Domina Aduitalis manere vult in iure ſuo aduitalitio, tenetur illud emundare à debitis mariti. Debitores verò in eam ius transfundere tenetur. Poſt iuris transfuſionem, poteſt talis Domina aduitalis ſucceſſores citare vigore transfuſionis, qui licet ad ſolutionem ſtringi non debeant, tamen tenentur intromiſſionem in bona anteceſſoris admittere: propterea vt magis ius aduitalitatis dominæ corroborari poſſit. Quo pacto bona illa, tàm vigore aduitalitatis, quàm iuris quæſiti Domina aduitalitatis, tenebit, & poſt mortem ſucceſſores eius erunt in exemptione. De hoc videndum Decretum in Iudicio Tribunalis Regni Lublini 1593. inter Duciſſam Slucenſem & Reginski.

Aduitalitas ad quæ bona ſe extendere poteſt?

RESP: Ad bona omnia mobilia & immobilia, hæreditaria & obligatoria, ſummaſque pecuniarias habitas & habendas. Si verò de manibus Dominæ aduitalitialis bona eximuntur, ſummæ illius habet vſumfructum ad vitam, datis fideieſſoribus, qui ſucceſſoribus mariti cauerent de indemnitate.

Si Maritus apud creditorem habuit ſummas, & in Inſcriptione aduitalitatis non ſunt expreſſè poſitæ ſummæ pecuniariæ, licèt ſunt nominata bona mobilia & immobilia, non puto aduitalitatem ſuper eiuſmodi ſummas ſe extendere. Debita enim nec ſunt bona mobilia, nec immobilia, ſed tertium genus bonorum Iuriſconſulti ponunt. Secus tamen intelligendum de ſummis, nomine quarum bona ſunt in poſſeſſionem tradita; nam hæc pro bonis immobilibus reputantur. Sunt quidam qui id affirmant, quòd licèt ſit aduitalitas facta in ſummis pecuniarijs, tamen ius aduitale non poteſt ſe extendere ad debita, quæ nondum maritus viuens numerauit.

Aduitalitas in bonis indiuiſis vtrum valeat?

RESP: Quòd ſic. In quibus enim bonis diuiſio perfici debet, ſors vna ſub diuiſionem cadens, debet Dominæ aduitalitiali dari. Decretum in Conuentu Petricouien. Feria 2. poſt Agnet. 1549.

Aduitalitas præter formulam Statuti ſcripta vtrum ſeruanda?

RESP: Si conditiones aliquæ inuſitatæ in rem vxoris ſeruientes eſſet ap-

positæ, quibus grauarentur Successores, non sunt seruandæ. Nam maiori beneficio vxores vti non possunt, nisi vt lex permittit. Verùm solent quædam addi: Quòd aduitalitas tantùm valere debebit, donec ad secundas nuptias non transierit; quæ conditio tanquam successoribus vtilis seruari solet.

Aduitalitas vicissitudinaria sed tantum per maritum vxori facta, vtrum valeat?

RESP: Quòd non. Talis enim aduitalitas est contra formulã Iuris.

Domina aduitalis quomodo potest vti bonis?

RESP: Quòd pro suo commodo fructus ex illis percipere potest, absque tamen damno aliquo illorum: imò si damnum in bonis notabile faceret, vel si ius suum in alium transfunderet, vel illa bona obligaret, vel arendaret, vel ligna in aliam hæreditatem veheret, aduitalitatem suam violat, & per consequens perdit, successoribusque ad bona recuperanda lata patet via. Hæc praxis obseruatur. Quidam tamen existimant posse arendare, modo non per Inscriptionem officiosam: quod quidem rationi est consentaneum, etiamsi arenda esset officiosè inscripta, habet enim vsumfructum cum omni iure, dominio, & proprietate.

Mulier habens reformationem dotis, & inscriptionem aduitalitatis sibi per maritum inscriptam, circa vnum remanere debet, vel circa dotem, vel circa aduitalitatem, præsertim cum ipsa marito non inscripsit aduitalitatem reformationis suæ: prout est Decretum inter Andream de Tenczyn Castellanum Sendomirien: & Annam consortem olim Ioannis de Tenczyn, Succamerarij Terræ Cracouien: Quod si eadem aduitalitas inter coniuges sit mutuò inscripta, mulier circa vtrumque remanere debet. Sed cum inter coniuges nulla mutua inscriptio facta fuerit, circa vnum remanebit mulier.

Aduitalitas in bonis Regalibus concessa, quæ valeat, quæ non videatur in Constitutionibus Petricouien: 1560. & 1562.

OBSERVATIONES.

Dominus Aduitalitialis non potest citari pro ademptione fundi, sed ipsemet hæres. Si autem aduitalis possessor citatur, ex tunc actor tenetur deportare citationem. Pro ademptione quoque agri Plebanalis hæres citari debet.

Cessante post mortem possessoris aduitalitate, datur regressus successoribus ad bona illorum propria.

Domina aduitalis non potest magis extendere aduitalitatem suam, nisi ad hæc bona quæ post mortem mariti sui libera sunt relicta; neminiq; obligata. Cum in libero arbitrio viri existat, facta aduitalitate, obligare, vendere, bona. Reformatione tamen illæsa.

Aliquis habens aduitalitatem in aliquibus bonis non potest ex illis in alia bona ligna euehere, solummodò eis in eisdem bonis vti. Nihil ominus pro eo citatus, cùm id sub prætextu iuris aduitalitij fecit, abusu borreæ duntaxat abiudicatur, sed à damnis liber, excepto si id sine intermissione faceret.

DE REFORMATIONE.

Reformatio est Inscriptio qua dos à marito vxori inscribitur. Inscriptionis huius forma in Statuto non reperitur. Secundum tamen vsum antiquum, iste est sensus illius: quod maritus tàm magnam summam, quam post vxorem recepit, illi in medietate bonorum omnium suorum hæreditariorum & obligatoriorum, mobilium & immobilium, habitorum & habendorum ratione dotis; & aliam summam similem, ratione dotalitij inscribit, reformat,

ac do-

ac dotaliter assecurat. Quæ bona illa habebit, tenebit, & possidebit, in summa dotis & dotalitij, iuxta vim & continentiam aliarum reformationum in Regno hoc obseruatarum. In antiquis inscriptionibus, non additur intromissio, nec euictio; quæ tamē, si apposita fuerit, nihil noceret inscriptioni reformatoriæ.

Quæ bona, inscriptio eiusmodi afficere potest?

Hæc inscriptio secundum Praxim & vsum communem fit in medietate bonorum mariti. Iste vsus probatur ex lege Casimiri HERB. folio 254. Quod pueri ex communi vsu medietatem bonorum portionis maternæ à patre tollunt. Idem colligitur ex Statutis Iagelonis. HERB. folio 287. Si verò in villa aliqua integra, maritus vxori reformationem facere vellet, debet similem aliam villam pueris suis relinquere. In quibusdam verò reformationibus hoc additur, præsertim in Maiori Polonia: vt in Curia, prædijs, pecoribus, pecudibus, equis, equireis, summis pecuniarijs, & suppellectili domestica reformatio se extendat. Hoc iuxta præscriptum iuris improbari potest. Ex lege Iagelonis apud Herbortum folio 287. Quæ dicit: Declarando insuper, quòd talis mulier circa omnia pecora, & quæuis alia, quæ in dote sua & in dotalitio fuerunt, remaneat. Quod statutum licèt thesaurum spectando, argentum, equos magnos, cum omnibus armis, & equireas, à parafarnalibus excipit, non tamen à reformatione. Imò ex eadem lege apparet: Quia circa omnia pecora, & quasuis res mobiles, quæ in dote eius & dotalitio fuerint, remanebit: vestes tamen mariti, & equos paruos valoris trium marcarum, cum pueris defuncti diuidet: licèt fuerit reformatio in ijs omnibus assecurata. Quæ verò in reformatione sunt nominata, sub ius parafarnaliorum non cadunt. Parafarnalia enim vocantur propriè, illæ res quas mulier in ædes mariti intulit: vt sunt vestes muliebres, & instrumenta ad vsum muliebrem pertinentia, quasi iuxta dotem datæ: cætera verò vocantur illa omnia instrumenta & ornamenta domestica, quibus pro vsu quotidie vtuntur, & quæ materfamilias plerunque in sua cura habet.

Prærogatiuæ dotium & dotaliciorum quæ sunt?

Dotalicia fuga & crimine viri non vitiantur. Statutum Casimiri Magni. HERB. folio 82.

Vxor de bonis suis nihil viro inscribere neque super venditionem bonorū, in quibus reformationem habuerit, consentire potest, absq; consensu amicorum duorum, de linea paterna consanguineorum. HERB 36. alias inscriptio per maritum cuicunq; facta, etiam cum cōsensu vxoris (saluis iuribus eius) non nocet.

Mulier non potest eximi de bonis reformatorijs ei subiectis nisi prius ad secundas nuptias transuolet. Lex Sigismundi. HERB folio 82.

Dotalicij tamen vsumfructum ad extrema vsque tempora vitæ suæ habet, licet secundo nubat HERB ibidem.

Onera dotis & dotaliciorum quæ sunt?

Dos non reformata nulla. HERB: folio 81.

Reformationem vxor si in alium transtulerit euanescit dotalitium: & bona illa sunt in exemptione persoluta dote; mutatur enim reformatio in obligationem. Sic Praxis retinet.

Quando vidua secundo nubens eximitur, tenetur dare fideiussores, quod dotalicium ad successores primi mariti deuoluetur. Herb. fol. 82.

Idem est intelligendum, quãdo vxor reformationem habet in summa, dum summam à creditore percipit. Quòd si cautionem non præstiterit, successores eius de dotalitio respondere non tenentur.

Vsus dotis & dotalicij non nisi post mortem viri, vxori seruit. Apparet hoc ex Statuto Alexandri Herb. fol: 82.

Dos si mulier sterilis decesserit cui debetur?

RESP: Reuertitur ad consanguineos ipsius, sexus virilis, idq; eo modo: si mulier præmortua marito esset, consanguinei mulieris à marito non bonorum possessionem; sed dotem iure mediante repetere debent. Si verò maritus præmortuus esset, & mulier, bona sibi per virum reformata ad extrema vsque vitæ suæ tempora possideret; possessio bonorum reformatorum consanguineis prædictæ mulieris debetur, quibus intromissio per loci Capitaneum in illa bona absque iuris strepitu est danda: quæ bona illi possidebunt vsque ad exemptionem. Herb. folio 82.

Circa hoc quæritur: Si successores mariti illa bona occuparent, antequam intromissio successoribus vxoris daretur: qua via dotem suam repetere debebant?

RESP: Pro restitutione. Pro expulsione enim agere non possunt, cùm non erant in possessione: nec pro diuisione: cùm non habeant par ius cum successoribus mariti. Is verò qui reformationem transfusam à muliere habuit, pro summa agere debet. Si verò præter dotem aliqua bona vxor sua opera acquisiuit; existimant quidam: quod inter fratres & sorores conuerti debent.

Quando in reformatione additur Euictio, vtrum successores pro dotis restitutione vigore illius Inscriptionis agere possunt in officio Castrensi?

RESP: Quòd non. Nam Euictio tantum vxori seruit; verùm iure mediante in Iudicio Terrestri pro dote. In dotem verò aurum, argentum, computatur. Parafarnalia verò non possunt repeti: nam in iure tãtum de dote cautũ est.

Si dos aut bona in quibus illa esset inscripta aliquo casu pereant, periculum ad quem pertinet?

RESP: Quia ad maritum: Dos enim planè transit in contractum venditionis. Nam maritus fit debitor summæ, vel prætij estimati dotis. Et quia stante matrimonio, dos in eius vtilitatem cedit; ita ad quem spectat commodum, ad eum etiam & damnum.

Si vero vxor a viro plures reformationes habuerit, vtrum omnes valebunt?

RESP: Quòd non. Sed tantum vna quam sibi elegerit.

In vnis & eiſdem bonis, vtrum ſtare poteſt reformatio, & obligatio vxori per maritum facta?

RESP: Quòd non. Sed in vno debet eſſe contenta. Decretum Regiæ Maieſtatis inter ſucceſſores Rylski, & Nouercam illorum, feria tertia poſt Trium Regum 1557. Secus intelligendum eſt, ſi in bonis à reformatione liberis, maritus vxori reformationem fecerit. Rex tamen Sigiſmundus decernere ſolebat, non poſſe vxores quicquam titulo donationis à maritis vltra dotem, & dotalitium, ipſorumq; aduitalitatem habere, niſi fortè ab inſcriptione dotaliciali recederet; ipſoque dono potiri mallet.

Vtrum aliquibus conditionibus maritus dotem vxori ſuæ onerare poſſit?

RESP: Quòd non. Decretum in Conuentu Petricouienſi feria ſexta ipſo die Conuerſionis Sancti Pauli. Anno 1559.

Dos reformata vtrum teſtamento legari poſſit?

RESP: Quòd non. Nam pro bonis immobilibus cenſetur: de hoc eſt Decretum in Conuentu Petricouienſi 1536. Propterea & poſſeſſionem reformatio facit.

Si maritus facta reformatione vxori primæ, in medietate omnium bonorum, pueris cum illa procreatis ſecundam duxerit, & ſimiliter in medietate omnium bonorum reformationem illi fecerit. in quota parte bonorum remanere nouerca debet, & vtrũ illam pro diuiſione bonorum, reformatione materna oneratorum, ſucceſſores primi matrimonij citare poterunt?

RESP: De iure communi pater ad nuptias ſecundas conuolans, in bonis quidem ſuis remanere debet, ſed tenetur primæ vxoris liberis portionem, quam poſt matrem eorum ratione dotis ſeu nuptiarum tulit, aſſignare. Herb. fol: 254.

Ex qua lege idem colligere licet, quod inprimis tantum bonorum paternorum filijs primæ vxoris eſt aſſignandum, quantum dos poſt illam recepta æquiualet. In reliquorum verò bonorum (quæ ſupererunt) medietate, vxoris ſecũdæ reformatio ſe extendet. Proinde non pro diuiſione medietatis bonorum reformatione oneratorum maternorum, ſed pro aſſignatione partis, quam poſt matrem illorum ratione dotis pater percepit, nouerca erit citanda. Quæ ſi voluerit, pecunia ſua dotem pueris primæ vxoris perſoluere: in medietate omnium bonorum mariti reformationem ſuam habebit. Quodſi pater aut minorem portionem, aut nullam aſſignauerit, tamen hoc pueris obeſſe non poteſt: quia agere iure cum patre non potuerunt, cum nouerca verò ius ſuũ poſſunt proſequi

Quando vxor nullam reformationem habet, quid petere poteſt?

Si eſt virgo à marito accepta, non vidua, poteſt petere crinile, videlicet 30. marcas. Herb. fol. 851. quæ de bonis mariti cedere non tenetur, donec ei 30. marcæ perſoluentur, aut poſſeſſio aſſignabitur, ex qua tres marcæ prouentus, ſeu cenſus proueniant.

OBSERVATIONES.

Domina reformatoria poſt mortem mariti inuentarium facere debet, auri, argenti, margaritarum, lapidum precioſorum, ac quorumuis clenodiorum, ſummarum pecuniarum, ac equirei, exceptis rebus alijs omnibus, quæ vſu conſumi poſſunt.

Reformatorialis domina bonis reformatorijs liberè poteſt vtifrui, & illis pro libitu diſponere, id eſt inſcribere, dare, obligare, vendere reformationem ſuam alteri, in quantùm ſeſe ſumma reformationis extendit: & nihil plus. Limitare tamen bona, ſiue pro iniuriis fundi agere, ac pro illis reſpondere non poteſt. Hæc enim omnia ad hæredem pertinent: itaque cum hærede citari & citare debet

Reformatio licèt ſit facta non coram Actis perpetuis non extinguitur: quia vxor non poteſt citare, & non valenti agere, non currit præſcriptio.

Iure reformationis ſi non repetuntur bona intra decem annos, à maritata; amittuntur.

Dos & dotalicium, debent in quantitate concordari.

Cùm vxor cum duobus amicis mariti ad inſcriptionem debiti certi conſentit, ea tunc de reformatione ſua non totam ſummam inſcriptam, ſed tantum medietatem ſoluet.

Dos euaſione non tollitur.

Dos in bonis reformata teſtamento legari non poteſt.

Domina dotaliciata, ſi reformationem habet in medietate omnium bonorum & debitorum, per maritum ſuum inſcriptam, extunc recipiet medietatem debitorum mariti: ſed tamen fideiuſſores recipiendo ſtatuet; quod poſt mortem ſuam ſucceſſores ſui hoc debitum ſucceſſoribus mariti reſtituent.

Domina reformatoria pro debito mariti vigore ſuæ reformationis ad Officium Caſtrenſe Capitaneale citare non poteſt; ſed ad Iudicium Terreſtre.

Si maritus faciendo reformationem vxori inſcripſerit ſe cum ſucceſſoribus pro tuitione in Officio Caſtrenſi, & ſuperuiuens illum vxor, moritur; ex tunc ſucceſſores vxoris non poſſunt ad Officium Capitaneale citare de poſſeſſione ſucceſſores mariti, iuxta inſcriptionem; ſed ad Iudicium Terreſtre pro dote.

Si vxor ex reformatione ſua conſentiens marito, ad inſcriptionem aliquam ſine duobus amicis, citata fuerit ad illam inſcriptionem; libera fiet, quia non habuit circa ſe amicos. Sed ſi vxor de bonis ſuis hæreditariis inſcriptionem facit ſufficit mariti conſenſus.

Soror vterina non poteſt repetere apud fratrem diuiſionem reformationis maternæ, ſed tantùm dotem.

Dotis reſtitutio poſt vxorem defunctam ſucceſſoribus eius competit, in quam ex conſuetudine aurum & argentum taxatur (aliâs Parafarnalia) concluduntur.

Dotalicium cum dote ſimul per mulierem receptum, ſi cautione fideiuſſoria non fuerit aſſecuratum, per ſucceſſores mulieris ſolui non debet.

Domina reformatoria, bona nomine dotis poſſeſſa, limitare non poteſt, neque pro iniuriis fundi ſine hærede agere, neque etiam citata reſpondere.

Dotis & dotalicij reformatio ſolummodo in mediatè bonorum per maritū fieri debet.

Si autem aliquis in integra villa, prædio, curia, reformationem facit vxori, extunc hanc conditionem apponet: quod villam, prædium, curiam, æqualem, liberam, ſucceſſoribus ſuis, reſpectu iſtius reformationis relinquet.

Mulier, cùm pro expulſione dotis agit, non eſt illi neceſſaria inquiſitio.

Dos in præſentia amicorum aſſignata de qua teſtimonium, aut interciſa amicorum conſtat, ſolui debet per fratres ſorori, aut ſors eam concernens in dote exdiuidi.

Domina dotalicialis non præſcribit, intentione bonorum reformationis ſuæ in dote & dotalicio inſcriptorum; & ſi illam dotem donauerit, inſcripſerit, vel ſuum ius transfuderit, in aliquem, ille habens ius transfuſionis, vel donationis illius dotis ab ea, ſimiliter in poſſeſſione eadem bona tenens & habens præſcribere quoque non poteſt.

Vbi inscripta est dos, & non expressa parafarnalia, non restituuntur, nisi sola dos.

Domina dotalicialis non tenetur soluere debita mariti sui, sed soluant successores, qui succedunt iure hæreditario in bona.

Omnes Tenutari cuiuscunq; dotalicij, non alio iure dotalicium tenere possunt, nisi eo iure prout domina dotalicialis tenuit in dote. Et bona quæcunque in dote, & dotalicio inscribuntur, nulla præscriptione ab hæredibus alienari possunt.

Dos & dotalicium testamento legari non potest à muliere sterili, suo cognato vel alienæ personæ.

Dos amicis, mulieris sterilis restitui debet. Sterilis intelligenda est, quæ moriens nullos liberos relinquit; etiamsi ante habuerit.

Maritata dum abrenunciauit de omnibus bonis paternis, maternisque: sciendum, quod hac abrenunciatione bona hæreditaria non concernuntur, nec istiusmodi abrenunciatione amittit bona hæreditaria materna. Tamen illa bona quæ matri suæ ratione dotis sunt reformata, amittit: nam bona hæreditaria non nisi per condescensionem amittuntur; per abrenunciationem verò amitti non possunt.

DE CESSIONE.

Cessionis formam habens apud Herb: Folio 121. quæ est talis.

COmparens personaliter coram Iudicio præsenti Nobilis A. de A. spontè publicè ac expresse recognouit, quia de omni iure suo ac inscriptionibus suis perpetuis, vel obligatorijs, in Actis quibuscunque contentis, à quibuscunque personis, quacunque ex causa, in & super bonis C. habitis vna cum tuitione, in eodem iure, ac inscriptionibus contenta, latius in se canente nihil iuris, dominij & proprietatis ac vsuumfructuum, ex eisdem iuribus ac bonis prædictis, sibi & suis successoribus relinquendo: sed prout ea solus habuit, tenuit, & possedit, Nobili D. E. & eius successoribus cessit: prout iam exnunc cedit & resignat: aliaque omnia ipsius iuris, ac inscriptionum suarum beneficia, bonorumq; dominium, ac vtilitates vniuersas, in eundem D. & eius successores transfudit perpetuo & in æuum, & iam ipse A. eidem D. dat realem intromissionem, & actualem possessionem, tàm in hoc ipsum ius seu inscriptiones, quàm in bona prædicta per Ministerialem Terrestrem, quemcunque iam exnunc de iure additum ad intromittendum præfata bona C. vigore ipsius iuris cessi, ac inscriptionum originalium tenenda, habenda & vtifruenda, perpetuo, ac in æuum, vel alioqui vsque ad exemptionem eius, vel successoribus ipsius realiter faciendam.

Natura cessionis ea est. Quia per illam ius hæreditarium in bonis immobilibus, non alienamus; sed tantùm possessionem bonorum, iuraque & inscriptiones quascunque nobis seruientes, in alios transferimus. Quando verò inscriptio aliqua in alium transfunditur, debet hoc fieri cum tuitione possessione, intromissione, vadio, ac omnibus inscriptionis ligamentis; intromissio quoque est danda, quæ in inscriptionibus fit traditionis & acceptionis. Tuitio autem per transfundentem non cauetur: Etenim cum parata tuitione inscriptiones solent transfundi, ex quo is qui inscriptionem originalem fecit, tenetur pro euictione. Solet tamen hoc aliquando caueri: quod transfusor tenetur pro euictione ab impedimentis, ex re & occasione ipsius emergentibus.

Quæ res in alium transferri non possunt?

Res dubiæ, litigiosæ, ac incertæ, quorum finis est iuramentum, & ratio huius est: Quia nemo pro altero iurare potest.

Transfu-

Transfusio etiam iniuriæ vel perlucrorum incertarum, minùs iuridica esse censetur, quia neque iuris, neque rei transfusio est. Inscriptiones autem debent esse reales.

De Processu verò iuris, hoc est intelligendum: Quia processus per contumatiam obtentus optimè in alium potest transferri: in contumaciam verò perductus, tam diu iuris quæsitori seruit, quam diu per iure victum non fuerit abdegenatus, aut iure annihilatus.

Depositi transfusio in aliam personam fieri non potest: quia fidele depositum censetur esse causa personalis.

Aduitalitatem suam, Domina in alium transferre non potest; alioquin illam amittit.

In prosequutione causæ & termino pēdente, dum citatus cedit alteri de suo iure: quis debet adcitare?

RESP: Quòd nouus iuris quæsitor, vt actor certus sit, cum quo terminū suum prosequi deberet; aliter in termino citatus per iuris transfusionem liberari non potest: nam hoc fieret in elusionem Actoris, De hoc est decretum in Conuentu Petricouien: feria 3 post Oculi 1563. Cùm autem vnus ex Actoribus cedit cuiquam de suo interesse, alij nihilominus iuris cōparticipes habent terminū.

Quando verò pater nomine suo & filij cedit alicui de actione, filius verò hoc nomine approbat; habet nihilominus pro suo interesse terminum. De hoc est decretum in Conuentu Cracouien: feria 4. post Inuocauit, Anno 1553.

Post cessionem autem iuris, adcitacio fieri solet, ad paratas citationes, ad omnesq; continuationes terminorum & ad omnem Processum Iudiciarium, & ad omnes gradus Iudiciarios, in quibus causa indecisa stetit.

Quando aliquis habens inscriptionem in vim lapsus, eam in alium transfert, antequam tempus solutionis perueniet: Vtrum iuris quæsitor vigore eius inscriptionis potest lapsum lucrari, nec ne?

RESP: Quidam existimant quod non potest. Ex ea forte ratione, quia ius hæreditarium in bonis immobilibus per iuris transfusionem non lucratur; sed tantum simpliciter obligationem illam posse lucrari putant.

DE VADIO.

Vadium inscriptionibus apponitur, propter corroborationem inscriptionis: alias minus valida esset inscriptio, si esset arbitraria. Interdum loco vadij, damna Terrestria in inscriptionibus apponuntur. Herb. folio 117.

Semper autem vadium æquale summæ apponi debet. De hoc est decretum feria secunda post Floriani, Anno 1539.

Damna verò sine inscriptione taxantur, quæ tamen non debent excedere valorem rei inscriptæ. Decretum Trib: inter Paris & Chinowski.

OBSERVATIONES.

Quando aliquis inscripsit se facere aliquid sub vadio, si vult soluere vadiū, ab iscriptione liberatur: verum quando additur (sub vadio, quo soluto, nihilominus rei principali satisfacere tenetur, totiens quotiens) non liberatur per vadij solutionem.

Quan-

Quando in inſcriptione multæ clauſulæ & conditiones ſunt contentæ, & tota illa inſcriptio, vno roboratur vadio, & hoc non additur: (Quia vadium tàm ad omnes, quàm ad vnam quamcunque conditionem ſeſe referre debet,) tunc ob non completionem conditionis vnius, non poteſt lucrari vadium, ſed tantum pæna trium marcarum.

Similiter pro debito inſcripto, ſine tali conditione, quod vadium debeat conuerti in ſummam eſſentialem, citatus non vadium, ſed pænam XV. alias trium marcarum luit.

Sed ſi quis alicui ſe inſcripſerit ſoluere certam pecuniæ ſummam, pro tempore certo, ſub vadio ſimilis ſummæ, quod quidem vadium, niſi ſummam principalem pro tempore inſcripto repoſuerit, in ſummam eſſentialem conuerti deberet, & tandem pro tempore illo debitum non ſoluerit, extunc citatus non poteſt in termino vadium euadere, ſed illud in ſummam vna conuerſum, cum ſumma principali iuxta inſcriptionem ſoluere tenetur. Quoniam quiſque ex obligatione omnibus oneribus ſit obnoxius.

Quando quis aliquam ſummam ſoluturum, aut rem aliquam præſtiturum ſe inſcripſit ſub vadio pro tempore præfixo, & inſcriptioni non ſatisfecit: non ſtatim ſuccumbet vadium, ſed citatus pro eadem re, cum pæna vadium præſtare tenetur.

De Debito verò talis eſt Praxis: Si illud in inſtanti in primo termino loco reſponſionis citatus ſoluit, à pæna liber efficitur. Si ſe ſoluturum pro futuris ſubmittit, cum pæna decernitur ſolutio. Hæc Praxis confirmatur Conſuet. Craeouien HERB fol. 123.

In bona, intromiſſio nonnunquam, ex iuris beneficio, offerenti ſe ſoluturum, cum pæna ter trium marcarum decernitur. Tertio verò cum pæna 14. marcarum: vltra verò non poteſt differri ſolutio. Eſt Decretum Regiæ Maieſtatis Varſauiæ Sabbato ante Feſtum ſancti Andreæ 1556. inter Czarnkovvskie & Dominum de Koscielec: vbi Sacra Regia Maieſtas, ex eo quia Dominus de Koscielec ſummam inſcriptam, nec pro tempore perſoluit, nec citatus circa minus Iudicium, nec etiam coram Regia Maieſtate eandem ſummam reponebat, ideo condemnatus eſt in vadio, ad ſummam originalem adiungendo iuxta inſcriptionem, ſolutionemque tàm ſummæ quam vadij, in quatuor ſeptimanis aſſignauit, & in defectu ad loci Capitaneum remiſit. Simile inter Gvviazdovvski, & Przylepski, feria Quarta poſt Purificationis, 1565. Sed iam non adeò ſtrictè iſta vadia decernuntur.

Vadium lucrari nemo poteſt, niſi prius illa iniuria, ex qua ambigitur vadium iure Terreſtri vel Caſtrenſi lucretur.

Vadium inſcriptionis commutatoriæ, donatoriæ, venditoriæ, diuiſoriali appoſitum, poſt elapſam Terreſtrem præſcriptionem trium annorum & trium menſium euaneſcit. Iamque tandem in caſu contrauentionis inſcriptioni, partes non ad vadium, ſed ad damna Terreſtria ſeſe conueniri debent.

Si intromiſſio vigore inſcriptionis cum pæna ter trium marcarum ſuſcipitur: iam vadium ab Actore lucrari non poteſt.

Vadijs quæ ſunt ex contractibus, nemo ſibi poteſt appropriare ius hæreditarium, quia in voluntate eſt cuiuslibet, luere vadium ex ſua voluntate & arbitrio, & obtinere liberè denuo hæreditatem ſuam, præſertim cum in illo contractu non ſcribitur (totiens quotiens præfatum vadium lucrit, tenebitur contractum tenere) Sed ſi vadium vadiaque mediante Decreto, & ſumma fuerint adiudicata, in quibus ſcribitur clauſula (totiens quotiens non compleuerit, totiens quotiens vadium ſuccumbet) eadem vadia ligant iùs hæreditarium. Quia inſcribitur. Ex quibus bonis vadium lucrari debet.

Nemo poteſt maius vadium de ſecuritate vitæ ſuæ obtinere, niſi in quantũ taxari poſſunt bona ipſius: alias confide iubere illud tenetur cum hominibus bona vadio correſpondentia habentibus. Ditiores etiam contra tenuiores, non maiora vadia obtinere poſſunt, niſi quanta bonis ipſorum pauperum reſpondebunt. Aliâs ad confideiubendum illud tenuiores non tenentur.

DE QVIETATIONE.

Quietatio eſt recognitio coram actis, qua fatemur nobis de aliquo contractu, aut re aliqua ſatisfactum eſſe.

OBSERVATIONES.

Quietationes coram non perpetuis Actis factæ, habent vim perpetuitatis, & tranſportatione non egent.

Quando tutor nomine puppillorum quietat, puppillis actio non datur cõtra debitorem, ſed contra tutorem. Cautio tamen in eiuſmodi quietationibus ſolet addi. Frater tamen non obſtante quietatione fratris, agere poteſt pro ſuo intereſſe cum debitore: ita quidam ſentiunt. Atſi frater ſenior ex obligatione debitorem quietauerit, & bona illi tradiderit, non poteſt violentam depulſionem lucrari, tantùm ſummam.

Inſcriptiones officioſæ non niſi quietationibus Officioſis caſſantur.

Dum aliquis inſcriptam cuipiam certam ſummam ſoluit, prius quàm inſcri-

ptum est, unc specificatione, quod ad rationem illius summæ soluat, & quietatur, si tandem pro residuo citato obiicitur, quod non iuxta hanc inscriptionem hoc soluit debitum; extunc cum alia ab Actore non producitur inscriptio, iurabit citatus, se ad rationem eius summæ hoc debitum iuxta quietationem soluisse.

Quietatio manualis & chyrographica, contra inscriptionem authenticam nihil valet.

Satisfactionis conditiones, non quietatione, sed satisfactione, & tolluntur, & probantur.

TITVLVS SECVNDVS DE CITATIONIBVS.

CVM vero omnis processuum institutio, fere ab ipsa citatione exordium sumat; ideo de eadem nobis secundo loco dicendum est.

Est itaque Citatio. Ad Iudicis conspectum legittima vocatio. Quamuis alijs alia definitio placeat; tamen eiusdem significationis est vt cunq; vocata. Citatio, videlicet, in ius vocatio, monitio, edictum, denuntiatio, conuentio. Nos cùm sapientissimis dicimus esse fundamentum & principium ordinis Iudiciarij. Vel vt Iurisconsulti volunt: Citatio est capud atque substantiale, ordinis Iudiciorum, litium siue processuum. Ideoq; ipsa citatio, per omnia iura, ad primum limen Iudiciorum introducta est.

Primo. Iure Diuino & Naturali: Deus enim Adam primum nostrum parẽtem citauit, hoc est, ad se vocauit, nempe de mandati transgressione cum eo expostulaturus, & pro facto nefario pœnam irrogaturus.

Secundo. Iure naturali & humano est citatio ad iudicij ordinem necessaria, adeò, vt per ipsius omissionem, iudicium omne reddatur inane, imò nullum; Nam parte non vocata, & non audita, nihil lege statui potest.

Citatio est triplex.

Nam alia est literalis, quæ fit literis seu scripto, vt sunt Regiæ, Terrestres, Castrenses, Commissoriales, & Succamerariales. Hæ in bona citati, inferuntur per Ministerialem Terrestrem cum solenni publicatione.

Alia citatio verbalis, quæ fit viua vocis denunciatione, vt sunt, Curiæ Regiæ Verbales, vulgo, Rok Nawoerny / seu tactus terminus, cuius vsus est Curia Regia præsente, vel Iudicio Conuentionali Regni existente, tum etiam sub celebratione Iudiciorum Tribunalis Regni: similiter aliorum quorumlibet ob recentem excessum: quid assignatur per Ministerialem, vel quemuis familiarem Iudicis, reo citando, siue sit possessionatus, siue impossessionatus ibidem in Curia Regis, vel in loco Iudiciorum, aut in hospitio citandi, vel in foro inuento.

Castrensis etiam verbalis, siue terminus facionatus, aliâs Licowy Rok/qui (non nisi pro furto ablata re, quæ potest facionari, aliâs może być Licowana / aresto præmisso) ad Officium Castrense fit. Item terminus, qui vulgò dicitur, prsytẽnteny Rok. Et hæ citationes inferuntur per Ministerialem ab aliquo Iudicio, seu Officio Regni additum.

Alia demùm citatio est violenta, siue realis, quæ fit iniectione manus, siue apprehensione, siue captura. Hæc citatio violenta seu realis, fit per personæ detentionem, captionem, vel arestationem: & cum quis in persona propria ad Iudicium inuitus ducitur. Sed hoc genere citationis in Iure nostro Polonico vti nõ licet in causi ciuilibus.

Species

Species verò citationis ſunt tres: *Adcitatio*, *Concitatio*, *Innoteſcentia.* Adcitatio eſt qua poſt mortem anteceſſoris, ab eo qui ſucceſſit in Ius eius adcitatur Reus, ad paratam citationem, cui non dum venerat terminus: hac forma. *Qui te citat, alias przypozywa ad paratam citationem Nobilis olim N. anteceſſoris ſui, qua te præfatus anteceſſor ſuus citauerat pro eo.* Eſſentia citationis inſerenda. Hæc autem ita dilucidè ponenda, vt intelligi poſſit, in quo puncto cauſa ſtetit, & pro quo vertitur. Ad hæc ſi quis terminus ex huiuſmodi vltima citatione, ſiue concitatione ſiue adcitatione, ſiue Innoteſcentia eſt obtentus, exprimendus eſt, nempe: *Tum ad paratam citationem termini ex eadem adcitatione obtenti, ſeu ad paratum decretum &c.* Vt Proceſſus ſtetit: & concludatur. *Et quoniam præfata Actio eidem N. Actori competit, tanquam ſucceſſori legittimo memorati N. Ideo ad præmiſſa prædicto N. tanquam ſucceſſori legittimo Iudicialiter ſis reſponſurus.* Si verò in contumaciam aliquid eſt obtentum, ſcribendum: *Ad paratum decretum vadiorum triplicatorum.* Et concludendū. *Citat te ad videndum ipſum procedere ad vlteriores gradus iudiciarios.* Quando verò moritur anteceſſor cauſa inſtituta & non finita adcitatio ſcribitur. *Ad paratam cauſam & actionem, ratione infraſcriptorum in Iudicio N. inſtitutam, ad omneſque actus iudiciarios olim anteceſſoris ſui, ad eumque punctum, in quo cauſa morte eiuſdem N. ſtetit indeciſa.*

Fit etiam adcitatio ad terminum tranſlapſum, ſiue tranſlapſam citationem. Citatio tranſlapſa eſt: quæ non attentatur, & omittitur ab Actore in termino.

1. Terminus verò tranſlapſus eſt, qui non attentatur, & deſertatur.
2. Ex tranſfuſione iuris in aliquem.
3. Ad proſequendas Appellationes, tàm contra Iudicem, quàm contra partem adhærentem.
4. Pro grauamine & male iudicato ad caſſandum Decretum.

Concitatio eſt, quæ fit poſt lucrum obtentum.

Innoteſcentia eſt, quæ à verbo innoteſcimus ſumpſit denominationem. Et fiunt duæ: vna pro interponendis: Secunda pro decernendis vadijs triplicatis: Citationes etiam Caſtrenſes ad quærelam ab eodem verbo Innoteſcimus, incipiunt. Similiter Innoteſcentiæ Commiſſoriales.

De formandis citationibus literalibus in genere.

Citatio duplicem habet formam.

{ Criminalem: Quæ ſolummodò pænas in ſe continet, taleſque ſolùm perſonam ſequuntur; & cum perſona extinguuntur.

Sed & hæc duplex eſt. { Altera enim quærit pænam corporis & infamiæ, quæ ſolùm in Comitijs definitur.

{ Altera verò pænam pecuniariam, vt pro incendio, viæ publicæ conclusione, quæ Iudicio Caſtrenſi deciditur.

Ciuilem. { Ciuilem, quæ non pænam, ſed taxam in ſe continet.

Debent autem citationes ſcribi in membranis Terreſtribus, quæ apud Notarium Terreſtrem & Caſtrenſem diſtrictus ſui acquiruntur. Et ſunt duæ neceſſariæ ad vnam citationem (quæ vno groſſo à Notarijs venduntur) componendam. Alia quidem ad Originalis citationis ſuper reum per Miniſterialem impoſitionem. Alia verò ad exemplar, ſeu copiam per Actorem ſibi relinquendam, quæ intercidi ſolent. Quæ etiam lingua Polonica ſcribi poſſunt: Si quis tamen in eiuſmodi citatione ſua omiſerit titulum vel nomen Actoris aut rei, vel ſi citatio ſygillo adulterino fuerit obſignata, talis Actor luendo, ſoluendoque, ibidē

 mox

mox pro huiusmodi insufficientia suæ citationis, sex scotos parti, & Iudicio totidem in instanti poterit ex eadem propositionem facere, in sufficientia illa non obstante, & citatus tenetur ad obiecta respondere. Sigismundus Petricouiæ. 1573. Herb. fol: 41. Scotus autem est valoris duorum grossorum.

Sed Citationes ob immutatam literam vel dictionem, vel mutam seu mancam & defectuosam propositionem, in ea scriptam cassari non debent cum amissione causæ, neque hoc nullum adferret nocumentum, sed correctus Actor, pæna videlicet trium marcarum parti, & iudicio totidem, luita potest denuo citationem suam meliorem ponere, & causam sublevare. Sigismundus Petricouiæ, 1511. Herb. folio 45.

Sed tamen hæ, & omnes pœnæ accessoriæ: videlicet propter defectum literæ vnius, aut dictionis, vel alterius cuiusuis defectus in citatione, siue ex quacunque alia causa, quam citatus Actori obijceret, volens dilationibus & difugiis laborare, etiam à coadiutoribus solui antea solitæ, penitus abrogatæ sunt, nondum tamen in desuetudinem abierunt. Post Decretum verò negotij principalis pœnæ reseruatæ sunt. Idem Rex Petricouiæ, 1523. Herb. folio 41.

Quod si debitè reus non intellexerit citationem, tenebitur ei Actor ibidem coram Iudicio luculentam propositionem facere. Herb. folio 109. Etsi postulauerit citatus citationem, tenebitur (etiam Actor) ei suam ad respondendum accomodare. Sigismundus Petricou: 1523. Herb. folio: 4.

Calumniatrices verò & falsæ ac inordinatæ citationes locum in Iudicio nō habent: pro quibus iuxta quantitatem excessus, Dignitarij secundum morem antiquum præsidentes habent facultatem puniendi, corrigendi, & mutilandi. Casimirus 1452. Herb. fol: 88.

Actor amittens citationem ante Contestationem litis, seu ante terminos, ad quos reum citauerat, poterit reum (sine aliqua pæna) citare alia citatione ad instar prioris, quæ tametsi à priori discrepauerit, narratione, si modò eundem effectum in se contineat & summam, talis citatio locum habebit in Iudicio, nulla ob hoc ab Actore luita pæna, & citatus vt ad illam primam respōdere tenebitur. Nec obijcere poterit ei, quod dedisset citationem super citationem. Idem erit obseruandum; si post contestationem litis amiserit citationem, poterit nihilominus denuo citare & adcitare sine pæna. Etsi idem habuerit citationem, seu propositionem acticatam, non tenebitur citationem, ostendere. Si verò citatus amiserit citationem, tenebitur Actor post propositionem suam ad postulationem citati ac commodare citationem, quam restituet Actori post responsionem. Sigism. Petric. 1523. Herb: folio 4.

Si Actor obtulerit reo vitiosam citationem, Actor potest ex ea delere quicquid vellit, præmissa eo nomine denunciatione Iudicio, ante propositionem faciendam. Quandoquidem ei licet recedere à citatione integra; denique à causa.

Citatus pro vna re duabus citationibus à partibus diuersis, non cogitur ad respondendum, donec partes actoreæ de iure inter se experiantur. Consuetudo. Herb. folio 44.

Si quis importauerit citationem super citationem pro vna re, tunc luens pænam trium marcarum Iudicio & totidem parti citationem vnam destruat. Consuetudo. Herb. folio 45.

Si aliquis existens cum alio in citatione, pro aliqua causa aut violentia, & non terminata ea iudicialiter, facit parti aliam nouam violentiam, aut iniectionem in eadem bona, pro quibus prima citatio penderet indecisa, extunc potest talis citari alia noua citatione, pro secunda violentia & iniectione faciēdo mentionem, in ista citatione secunda, de prima, hoc videlicet modo. Stando mecū

inci-

in citatione priori pro eisdem bonis, siue pro eadem violentia, & non finito iure pro eadem citatione priori, Et hoc facere potest licitè, quoties in eisdem bonis violentiam nouam fecerit, citationibus prioribus non determinatis, neque iure finito pro eisdem: absque iactura causæ & citationum priorum. Consuetudo. Herb. folio 45.

Quod dum aliquis contra suum priuilegium in qualicunque causa citatur, exhibendo priuilegium in Iudicio amittit Actor sexagenam, quam Iudex ab exhibente pro se tollit. Si Actor iurare renuerit, quia nesciebat reum quem citauerat fuisse priuilegiatum, soluet reo sexagenam, sicuti præmittitur, amissam. Sed idem Actor, si velit iurare se nesciuisse reum fuisse priuilegiatum, & prouisum isto tali priuilegio: præstito huiusmodi iuramento, sexagenam illam non soluet reo, quem citauerat. Casimirus Magnus Visliciæ 1368. Herb. fol. 199.

Sine certo Actore & causa nemo citare debet. Casimirus Magnus Visliciæ 1368. Herb: fol. 5.

Æstimationes pecuniariæ iniuriarum vel damnorum in citationibus positæ, debent per Iudicium moderari, & ex æquo ad eum valorem redigi, quantum damnum passum valet, ne & probationibus & testibus homines grauentur. Sigismundus Petricouiæ 1543.

Qui errat in persona possessoris, & alium pro hærede citat, non nocet iuri suo error huiusmodi: etiam si talis citatio fuerit secunda, quin luendo pœnam solitam propter citationis importationem illicitam, poterit causam integram citatione alia meliori, contra verum hæredem illorum bonorum prosequi & cōtinuare, iuxta iuris formam. Consuetudo. Herb. fol. 44.

In citatione verba famam & honorem tangentia non ponantur, sub pæna sessionis vnius septimanæ in turri. Sigism: Crac: 1537. Herb. fol. 38.

Jtem: in qualibet literali citatione primo ponendus est titulus Regis, vel Iudicis competentis.

Deinde exprimendum nomen Actoris & rei, & addendum: De ijsdem, aliisque bonis tuis omnibus mobilibus & immobilibus. &c.

Tempus & locus comparendi siue terminus.

Occasio pro quo.

Taxa, siue valor rei, & damna similia taxæ.

Sciendum autem, esse nonnullas citationes, in quibus taxa non ponitur: vtpotè in criminalibus. Pro exemptione bonorum. Pro finibus & limitibus faciendis. Pro expulsione. Pro diuisione. Ad prosequendam appellationem. Ex officio pro grauamine. Interdum tamen hic ponitur, sed tunc non erit terminus peremptorius.

In Criminalibus autem loco taxæ & damnorum ponitur sic: Ad extendendas super te pœnas legum.

Postremò: Data, ipsius citationis, in qua debent exprimi.

Primò Locus: Deinde Tempus.

Locus illius ciuitatis in qua termini ad quos Actor citat celebrandi sunt.

Jn Castrensi. Castri ad quod citatur Reus.

Jn Regali. Illius loci in quo Rex tunc præsens est.

Jn Commissoriali & Succamerariali Locus residentiæ.

Tempus autem debet continere diem & annum.

Diem scribet si aliquo festo signabit. Si in Vigilia vel crastino festi scriptū fuerit; adiecta autem ea clausula, videlicet: proxima.

Denique annum tunc currentem.

Hoc etiam prospiciendum est, ne citatus de bonis in alio districtu existen-

tibus

tibus citetur. Erit enim poena euocationis de proprio districtu 14. marcarum, & tenebitur Actor deportare citationes, cum poena quindecem, aliàs trium marcarum. Excepto Gołota, qui nullam reuocationem habet; sed vbi illum Actor assecutus fuerit, ibi citetur.

Item si Actor non scripserit cautelam super complices & tenutarios in eisdē bonis; extunc in termino Actor deportare citationem tenebitur. Si enim fuerint, debet scribere sic: Iuribus tamen & inscriptionibus aliarum personarum, ibidem nihil nocendo.

Si autem is qui citatur sit impossessionatus, extunc scribendum: Tibi Nobili N. si es possessionatus, tanquam possessionato: Si es impossessionatus, tanquam impossessionato, de cuius possessione non constat.

Tituli vero seu nomina Iudicium cuilibet citationi, isti seruiunt.

Ad Comitia, & post curiam Regni integer Titulus Regis præponitur. Similiter & ad Tribunal.

Ad Iudicium Terrestre non integer Titulus Regis, sed tantum: Sigismundus III. Dei gratia Rex Poloniæ, &c.

Ad Iudicium seu Officium Castrense, Titulus Capitanei, & addendum. Vigore Regio, & nostra, qua in hac parte fungimur authoritate.

Ad Officium Succamerarij ad campum, Titulus ipsius Succamerarij.

Ad Commissarios, Titulus Commissariorum. Sed tamen hæ citationes ad Succamerarium, & Commissarios per verbum Innotescimus scribuntur.

Ad Palatinum, Titulus Palatini & Capitanei: isti enim duo, de non obseruatis Constitutionibus iudicant Ciues.

Termini qui ex citationibus non proueniunt, sunt isti.

1. Ex sponsione Fidei.
2. Ex verbali præfixione termini Ministerialis in curia Regis: similiter in Tribunalibus Iudicijs, ad simplicem delationem Actoris: similiter in Comitijs.

Vsu etiam receptum, vt tactus termino ob recens commissum crimen, in supra nominatis Iudicijs non possit se excipere ad Processum iuris publici. Similiter etiam ob excessum sub celebratione Iudiciorum Terrestrium, vel Capitanealium: vt si quis Iudicium inhonorauerit, tum, si bombardas portauerit.

3. Ex Conseruatione.
4. Ex Scriptione.
5. Ex Captiuatione in recenti crimine.
6. Ex Processu: vt post concessam dilationem.
7. Ex Appellatione.
8. Ex Limitatione.
9. Ex Aresto, & alijs similibus causis incidentibus.

Sunt etiam nonnullæ causæ in quibus termini ponuntur peremptorij.

1. Jn Criminibus lesæ Maiestatis & perduellionis.

2. Ad

2. Ad interruptionem. Obseruandum tamen contra successores non esse terminos peremptorio.

3. Pro inique extorto Theloneo.

4. Pro subdito profugo.

5. Pro exemptione bonorum de obligatione. Solum Domina dotalicialis in termino primo condemnatur in pœna contumaciæ, & in secundo termino tāquam peremptorio parti eximenti decernitur intromissio. In renuentia verò partis citatæ, Actorea pars, pecunias parti reæ in Cancellaria reponere debet iuxta Statutum.

6. Pro non administrata Iusticia.

7. Actoribus in omnibus causis.

8. Euictoribus & intercessoribus.

9. Verbali citatione, seu tacto termino citatis; vt potè ad curiam Regis, & sub celebratione Iudiciorum Tribunalis Regni. Similiter aliorum quorumlibet ob recentem excessum. Terminus quoque facionatus semper est peremptorius, in quo si aliquis non steterit, potest condemnari in lucro.

10. Ob non amota obstacula in fluuijs.

11. Pro pœna contra ciues de non conseruatione iuris Poloni, propter vulnera Nobili illata, vel homicidia in ciuitatibus perpetrata.

12. Possessoribus bonorum Regalium cum sibi subiectis.

13. Curiæ Officijs præsidentibus, siue famulis inter se Regia M. præsente.

14. Ad prosequēdas Appellationes Magistratibus citatis cum parte adhærente: & si quas alias causas constitutiones ex vtilitate publica assignauerint.

Terminus etiam remissionis Granicierum semper est peremptorius, nam in hoc termino si pars citata non comparet, tunc Succamerarius in contumaciam partis procedit ad limitationem Granicierum.

Tempora autem citationum hæc sunt.

Ad comitia ob crimen lesæ Maiestatis, & perduellionis, vel pro exemptione bonorum Regalium, sex septimanis ante terminum.

Pro cussione falsæ monetæ, quatuor septimanis antè terminum.

In priuatorum causis quatuor septimanis ante terminum.

Commissariorum Innotescentiæ ex parte dismembrandorum bonorum Regalium, & priuatorum duobus septimanis ante terminum.

Ad Capitanealia iudicia, vna septimana ante terminum.

Ad Iudicia Terrestria, vna septimana ante terminum.

Ad Iudicium Castrense, seu querelarum vna septimana ante terminum.

Ad Tribunal duobus septimanis ante terminum.

In citatione reali vulgo facionata, terminus vnius septimanæ præfigitur coram Capitaneo in Castro.

Quos citatores esse oportet, & per quem sit citandum?

NEmo per aliam personam, quam per Ministerialem Terrestrem particularē illius terræ (in qua reus citandus existit possessionatus, aut domicilium habet) creatum per palatinum consum, & iuratum; & non per substitutum citare, seu citationem ponere debet. Casimirus Magnus Visliciæ. 1465. Herb. fol. 290. Aut per Ministerialem Regni Generalem, qui vbiuis locorum positionem citati-

onis fa-

onis facere poteſt. Stephanus 1576. Niſi recens crimen in Iudicio, vel in curia Iudicij patratum fuerit: tunc Iudicio præſidens poteſt per famulum ſuum citare. Caſimirus Magnus Viſliciæ 1465. Herb: folio 290. Quamuis olim non licebat Miniſteriali quenquam citare Iudice irrequiſito, ſub pœna priuationis Officij ſui & bonorum, atque cauteriſationis. Herb: folio 157.

Ne autem Actor dilationem citationis ſuæ patiatur propter mortem Miniſterialis: qui non facta relatione poſitæ citationis fato functus eſſet; adiungendus eſt ei vnus Nobilis ad ponendam citationem. Conſuetudo terræ Cracouien: folio 123. Herb: folio 188. Cui quidem Nobili, qui tunc præſens erat, ſi Miniſterialis ante terminum moreretur, creditur iniuriato per Actorem conſtituto, de citationis poſitione. Conſuetudo.

Ad quaſlibet autem obductiones duorum Nobilium præſentia cum miniſteriali requiritur. Nam Statuto cautum eſt. Herb: folio 4.

DE POSITIONE CITATIONIS, ET DE CITANDI MODO.

ILlud iam tritum ſeruare neceſſum eſt. Quod Miniſterialis debet indifferenter ponere citationem, in curia Nobilis citati: vel ſi ea deeſſet, apud Wladarium, vel quemcunque Kmethonem, ſiue apud Hortulanum: publicando nihilominus poſitionem citationis in curia Nobilis citati; quæ ſi defuerit in eadem villa, extunc villanis ipſam, idem Miniſterialis notificabit, vt ad noticiam citati peruenire poſſit.

Si verò curia Nobilis citandi ſit cauſa, aut eandem Miniſterialis ingredi prohiberetur: debet citationem valuis infigere illius curiæ, atque citationis eiuſmodi poſitionem familiæ illius curiæ, ſiue Kmethonibus citati publicare.

In villis verò deſertis, citatio in lignum reciſum poſita, terræq; infixa publicanda eſt, vel in villa viciniori, vel in Parochia eiuſdem villæ deſertæ. Sigiſm: Petricouiæ. Anno 1523. Herb: folio 188.

Et hæc poſitio citationis maximè neceſſaria eſt: Nam ex ea probatur Reum eſſe in ius vocatum ſeu citatum. Alioquin proceſſus totus iuris, in Contumaciam rei obtentus ſubiacet vitio nullitatis, vtpotè contra non citatum. De hoc Decretum Sigiſmundi Augusti Petricouiæ 1562. inter Zdrowskie & Wolskie de Podhayce teſtatur. quo decreto totus proceſſus iuris vſque ab banitionem obtẽtus caſſatus eſt, ob non probatam citationis ſecundæ poſitionem.

Cùm verò Miniſterialis pro fideiuſſione alicuius; aut pro euictione contra aliquem ponit citationem, debet eam in bonis hæreditarijs citati, ad manus daret ipſius factori, vt illa citatio deueniat in noticiam ipſius. Secus inteligendũ de illa citatione, quæ ponitur cõtra aliquem pro iniurijs, pro bonis hæreditarijs: ea enim infigi valuis curiæ poteſt, iuxta Statuti obſeruationem. Decretum in Cõuentu Generali 1539. Sabbato ante Reminiſcere.

In materia verò reali petitoria fundi bonorum immobilium, ſeu pro violẽta poſſeſſione bonorum immobilium; ponenda eſt citatio in bonis violenter poſſeſſis, ſiue reus habeat alia bona ſua propria, ſiue non. Quod faciendum eſt per totum proceſſum iuris, donec ceſſerit de poſſeſſione bonorũ Actori. Quæ quidẽ tales poſitiones citationum, nullum adferunt Actori eiuſq; bonis & iuri præiudiciũ, quia fiunt ad iudicium præparandum: tum quia de huiuſmodi cauſis realibus proprietarijs & poſſeſſorijs fundi non alio iudici præter quam illi, in cuius iuriſditione talia bona conſiſtunt cognoſcere competit. Conſuetudo.

Hoc loco notandum eſt. Quod in materia propria fundi, ſeu pro violenta

occupa-

occupatione bonorum immobilium, reus citandus, nominandus est in citatione, violentus occupator bonorum Actoris illorum, pro quorum violenta occupatione citandus est, sic: *Tibi Nobili N. bonorum hæreditatiorum, vel alioquin obligatorum Actoris infrascripti violento occupatori.* Deinde adijciendum: *De bonis tuis omnibus, mobilibus & immobilibus, &c.*

Idem faciendum in materia possessoria, seu pro violenta expulsione de possessione bonorum immobilium: Sed post dictionem: infrascripti: adijciendum est: *Videlicet per violentam expulsionem eiusdem Actoris de possessione eorundem bonorum violento occupatori, seu possessori, &c.*

Cæterum, si reus sit Dominus, vel hæres, Actor verò tantummodo possessor titulo oligatorio, vsufructuarius existat, eorundem bonorum; possunt tamen citationes in eisdem bonis pro vadio poni, siue etiam pro adipiscenda, retinenda, atque recuperanda possessione. Sed exemplar positæ citationis inferendum est Reo in locum residentiæ suæ, per eundem Ministerialem, qui talem posuerat citationem. Similiter facere debet Dominus contra obligatorium suũ, possidentem iuræ arendæ, bona per illum, ei modo obligatorio inscripta. Consuetudo.

Pro expulsione violenta, de aliquibus bonis in proprio districtu, vbi habet domicilium citatus, est iure conueniendus. Citatus enim extra districtum proprium pœna 14. marcarum iuxta Statutum ei adiudicabitur; & ad proprium districtum remitti debet. Decretum Cracou: 1539.

Si quis inscriptionem in bonis aliquibus habet, in quibus bonis non est ei admissa possessio; in huiusmodi bonis non est super eum ponenda citatio, si alia bona habet; nec ratione eorundem bonorum habetur pro possessionato.

Super Tenutarium verò bonorum Regalium citatio ponenda est in Castro, vel in curia: sed Processus Iudiciarius seu perlucra debent contra ipsum extendi, tanquam contra impossessionatum, si alicubi possessionem non habuerit; si possessionem habuerit, super ipsius bona propria debent extendi, non autem super fundum Regalem. Sigismundus Augustus Petricouiæ 1562. Herb: fol. 73.

Nobilis autem impossessionatus, seu odardus, aliâs Gołota cuipiam aliquid reus, habitans apud possessionatum, arestandus est apud illum, per Ministerialem. Facta autem arestatione, statim citandus est possessionatus, apud quem arestatus est, ad Officium Castrense; vt illum statuat coram loci Capitaneo. Herb: fol. 133.

Arestatos autem, ij tantum ad Castrense Officium statuere debent, qui eos in domibus suis proprijs arestatos in instanti non extradiderint, vel ab eis non recesserint, eosue domo sua non eiecerint. Sigismundus III. 1588. fol: 35.

Si verò impossessionatus habuerit vxorem possessionatam, apud illam nõ procedit arestum: ideo, quod vxor (cùm non sit sui iuris, nam potestati mariti est subiecta) non poterit illum statuere. Conueniendus itaq; talis ipsemet impossessionatus maritus citatione literali.

Quod si non potest arestari, seu personaliter ad citandum apprehendi in aliquo loco; citationes contra eum exequi & poni debent, in ea parochia in qua aliquando erat possessionatus, & ibidem publicandæ sunt per Ministerialem clamando: quia contra talem impossessionatum citationes ponuntur. Et nihilominus citatio ligno reciso infixa apud valuas Ecclesiæ relinquatur. Quæ taliũ citationum positiones, seu exequutiones hæredi bonorum, vbi est Parochia nõ præiudicabunt. Herb. folio 133.

Similiter etiam contra impossessionatum, ponendæ sunt in ea Parochia, in qua ortus seu natus est, vel vbi domicilium habet. Const: 1585. folio 35.

 Idem

Idem impossessionatus Nobilis potest citari ad Capitaneum in cuiuscunque iurisditione inueniatur, & citationes vbicunque apprehendi possunt, debent illis tradi in manus. Ibidem.

Contra impossessionatum Nobilem, quia habet vxorem possessionatam, citationes similiter ponendæ sunt in Parochia, in qua domicilium vxor eius possessionata habet. Sed vltra publicationem positionis illarum, deferri solet copia citationis positæ, in habitaculum illius, vt eo citius perueniat citationis positio ad illus noticiam.

Sciendum autem, quod domicilium alicuius impossessionati sit eo loco, quo sua vxor, quæ ab eo non sit separata domum & familiam teneat & alat. Quia communiter dicitur: quod vxor facit domicilium. Domicilium autem dicitur & est, vbi quis rerum ac fortunarum suarum summam constituit.

Citatio ad non competentem Iudicem inualida est; & inualida citatio nullum habet effectum.

Si etiam citatio posita sit in bonis Rei Actori non obligatis, hæres, seu quiuis alius possessor iure agere debet pro deportatione citationum contra Actorem importantem, ante anni, & sex septimanarum decursum; nisi quis de processu nesciuerit: quod tamen per iuramentum probandum est, saluo iure sexus & ætatis quo ad præscriptionem. Sigismundus III. 1588. fol: 38.

Citationis positio in bonis citati quid operatur?

OPeratur hoc, quod eadem bona, in quibus, positæ sunt citationes, & de quibus citatur Reus onerantur, & afficiuntur perlucris seu reiudicata, hoc est: exequutio rei iudicatæ fit in bonis iure victi, in quibus huiusmodi perlucra perducta sunt, secundùm quantitatem æstimationis iniuriæ, seu damni illati, & exinde totidem damni sequuti; si non de omnibus bonis ab origine processus citatus est. Alias vero in omnibus bonis, si de omnibus bonis ab origine processus citatus est.

OBSERVATIONES.

Vniuscuiusque citationis positio, vel Ministerialis relatione coram Actis facta, autenticè sub sigillo extracta, in termino est deducenda, vel habendus Ministerialis, qui recognoscat citationem se posuisse, hac die & hoc loco.

Quando enim citationes non secũdùm præscriptos modos & rationes scribuntur & ponontur, facile ab aduersario eluduntur. Hæ sunt autem earum oppugnationes.

1. Ratione Iudicis incompetentis.
2. Ratione positionis, non in fundo Iurisdictioni subiecto.
3. Ratione incompetentis Actoris.
4. Ratione temporis: vt si interuallo supra descripto non antecedat.
5. Ratione rei controuersæ.
6. Ratione inordinatæ citationis: vt si minorennis, sine assistentia tutoris, vxor sine assistentia mariti, subditus sine assistentia Domini citet.
7. Ratione non positæ taxæ seu damnorum.
8. Ratione non positionis pœnæ debitæ in certis causis.
9. Si citatio pro subdito profugo, & pro administratione iusticiæ ex subdito ponatur, in ea villa, in qua præfati subditi non resident.
10. Si plures propositiones diuersæ, ad diuersasque iurisdictiones pertinẽtes, vel quæ vno decreto comprehendi non possunt, in citatione ponuntur.
11. Si citatio ad inscriptionem non concordat cum inscriptione.

12. Si

12. Si citatio pro diuisione in bonis diuidendis non ponatur.
13. Ratione falsi Ministerialis qui posuit.
14. Si citatio Actoris cum citatione Rei non concordat.
15. Negando omnino positionem. Et aliæ id genus, vel iure descriptæ, vel consuetudinæ receptæ.

FORMULÆ VARIORUM CITATIONUM.

Forma citationum ex Officio.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &c. Dominus & hæres. Tibi A. B. C nostro D. ex officio tuo C. D. deque omnibus bonis tuis, mobilibus & immobilibus, vbilibet in regno nostro habitis & possessis, iuribus aliarum personarum in eisdem nihil nocendo, mandamus, vt Craceuiæ, vel vbi tunc cum Curia nostra fæliciter constituti fuerimus, coram nobis, Consiliarijsq; nostris, nobis pro tunc lateri nostro assessuris feria tertia proxima, ad instantiam G H legittime ac personaliter compareas. Citat te pro eo, quia tu præsidens in loco officij tui C. D. à nobis tibi credito & commisso in causa iudiciali, inter eundem G. H actorē ex vna, & inter I. K. citatum ex altera partibus, occasione L. M. mota, latius in se canente, eundem G. H actorem, cica horam N. O. contra iuris & Iudiciorum formulam, non expectato, scilicet tempore debito, quo iuxta Statuti dispositionem actores euadi debent, neque etiam præmissa solenni vocatione sui, per Ministerialem loco etiam ac forma iuris incompetenti, in euasione ipsi I. K. condemnare: sed neque arestare eidem ipsam condemnationem, motionemq; ab ea interponere, & in Acta scribere permisisti, in magnum grauamen, & præiudicium ipsius prout de eo Acta tua G. D. vel alioqui protestatio ipsius G. H coram Ministerialis Terrestri P. Q & Nobilibus multis facta, & in recenti coram Actis R. S. latius vereque recognita, canunt & testificantur. Quam iniuriam pensat sibi contra te ad T. V marcas pecuniarum, numeri & monetæ Polonicæ, & totidem damni, prout hæc omnia tibi latiùs in termino declarabuntur, Iudicialiter sis responsurus. Datum X. feria V. proxima, Anno Dñi Herb. folio 41.

Cum vero Magistratus citatur.

SImilisq; citatio ipsius Magistratus fieri solet ab reo: si è contrario Iudex, præter tempus, locum, ac solennitates iuris, illum condemnari in lucro permitteret: vel alioqui, si causam suam, ad forum de iure communi non pertinentem, exceptione ipsius rei non obstante, iudicaret: aliquidué aliud in officio sedens, contra iuris præscriptum, & bonos mores, contra alterutram partem faceret: Exceptiones videlicet, allegationes, motiones, protestationesué facere, aut scribere prohiberet, seculue, quàm factæ auditæque fuerant, scriberet: & alia huiusmodi, abusus sui officij authoritate, præter iuris præscriptū & æquitatem designaret, Herb. folio 42.

Pro debito inscripto.

TIbi Nobili N. hæredi de N. mandamus, quatenus in terminis Terrestribus in N. proximè celebrandis, ad instantiam Nobilis N de N compareas, qui te citat pro eo, quia non vis sibi soluere centum marcas pecuniæ certi debiti, quas debuisti sibi soluere ad tempus iam præteritum, & non soluisti: prout de hoc inscriptio in Actis Terrestribus N. latius canit, & in totidem ipsum damnificasti, iudicialiter responsurus. Datum Sigism. 1520. folio 49.

Pro debito non inscripto.

PRo eo, quia tu non vis sibi soluere centum marcas pecuniæ, monetæ & numeri Polonicalis certi debiti, quas sibi debuisti sosuere ad tempus iam præteritum, & non soluisti, & in totidem eum damnificasti, Iudicialiter responsurus. Sigismundus ibidem fol. 50.

Pro debito inscripto vel vadio.

PRo eo, quia tu non vis sibi soluere centum marcas pecuniarum certi debiti, quas iuxta obligationem B. C. debuisti sibi soluere, ad tempus iam præteritum, & non soluisti, prout de hoc inscriptio in Actis B. C. latiùs canit, & in totidem ipsum damnificasti. Iudicialiter respōsurus. Herb: 43

Pro debito: si vadium obligationi sit appositum.

QVi te citat pro eo, quia tu non attenta tua inscriptione A. B. qua te ipsi C. D. inscripsisti & obligasti, cum tuis posteris soluturum, vel ad Acta E. F. repositurum G. H. marcas pecuniarum, ad tempus I. K. proxime præteritum: idque sub vadio totidem summæ facere debuisti, & non soluisti, neque reposuisti, prout de eo, tàm tua inscriptio, quàm protestatio ipsius E. D. eo nomine, in Actis præfatis facta latiùs in se testificantur. Propter quod vadium præfatum L. M. in inscriptione contentum, eidem succubuisti ad soluendum. Pro quo te citat: & prout tibi latius in termino hæc omnia declarabuntur, Iudicialiter sis responsurus. Herb. Ibidem.

Pro excisione syluæ, aut mericæ.

PRo eo, quia tu violenter excidisti sibi robora, in Gayo, siue sylua ipsius, in hæreditate A. valoris decem marcarum, & in totidem ipsum damnificasti. Iudicialiter responsurus. Sigismundus 1520. fol. 50. Herb. 44.

Citatio pro arboribus fructiferis.

PRo eo, quia tu sibi excidisti violenter decem arbores fructiferas, videlicet B. & C. in hæreditate ipsius villæ D. valoris quinque marcarum, aut prout iudicium decernet, & in totidem ipsum damnificasti, Iudicialiter responsurus. Sigismundus ibidem. Herb. fol. 44.

Pro vulneribus.

PRo eo, quia tu fecisti initium litis super ipso, & intulisti sibi violenter tria vulnera cruenta, & duo liuida: quæ vulnera pensat sibi ad 40. marc: pecuniæ: vel prout ius decernet: pro quibus vult te conuincere. Iudicialiter responsurus. Sigismundus Ibidem folio 50.

Pro capite occiso.

PRo eo, quia tu occidisti Patrem ipsius, Nobilem N. de N. quam occisionem Ministeriali Terrestri N. de N. & Nobilibus obduxit, & super te protestatus est: quod caput patris sui præfati pensat sibi ad centum viginti marcas, & ad pœnam carceris, aut prout Iudicium decernet, & vult te pro eodem conuincere. Iudicialiter responsurus. Sigismundus Ibidem Herb. folio 43.

Pro propinquitate.

PRo eo, quia tu possedisti & tenes propinquitatem ipsius, videlicet villam N. & eius hæreditatem, ad quam ipse est propinquior, quàm tu, post Nobilem olim N. patruum suum germanum, quæ bona præfata extimat sibi ad ducentas marcas pecuniæ, & in totidem ipsum damnificasti. Iudicialiter responsurus. Herb. folio 43.

Pro diuisione.

PRo eo, quia tu non vis cum ipso diuidere bona hæreditaria N. quorum medietas ipsum N. concernit, & ipse tecum vult, quod sibi pensat ad centum marcas pecuniæ, & totidem damni, Iudicialiter responsurus. Sigismundus fol. 50. Herb. 43.

A minorennibus adultis contra Tutorem.

CItat te, seu citant: quia tu existens iure naturali, seu inscriptionis paternæ, aut datiuo, tutor, non fecisti sibi hactenus rationem, de bonis mobilibus & immobilibus, vestibus videlicet, auro, argento, pecudibus, suppellectili domestica, equis, bobus, vaccis, ouibus, capris, prædijs, &c. post olim A. B. patrem ipsius legittimum, in tuam tutelam & administrationem assumptis, quarum etiam rerum omnium publicum & authenticum inuentarium non fecisti, in damnum ipsius Actoris, seu quondam pupilli tui. Quæ omnia pensat sibi contra te ad C. marcas pecuniæ, & totidem damni, vel prout ius decernet, quæ tibi latius omnia in termino declarabuntur. Iudicialiter responsurus.

Similis etiam citatio fit à puppillo, contra eundem Tutorem, pro non reddita ratione, de censibus cuiuslibet anni, & iumentis indomitis. Herb. folio 43.

Pro redimendis bonis à propinquo venditis.

CItat te pro eo, quia tu tenes & possides bona A. B. à Nobili C. D. fratre vel patruo, alioué propinquo ipsius, tibi vendita: ad quæ tenenda, ille est iure naturali propinquior quã tu: Ideo vt stares, inscriptiones tuas legittimas ostenderes, pecuniam ab eo reciperes, & de bonis eisdem ipsi condescenderes. Iudicialiter sis responsurus. Herb. 43.

Pro re-

Pro redimendis bonis obligatis.

CItat te ad recipiendum pecunias, quas te, in bonis ipſius hæreditarijs, videlicet villa N. prætendis habere inſcriptas: Et ido vt ſtares, & inſcriptiones tuas coram Iudicio oſtenderes, & pecunias reciperes, ſibique tanquam hæredi, de bonis ipſius præfatis iudicialiter condeſcenderes. Datum Sigiſmundus Petricouiæ folio 53. Herb. 43.

Citatio ſupra ſcripta, poteſt fieri etiam, ad Actorum poſitionem non expectata celebratione terminorum, & hoc fiet in arbitrio Actoris.

In Maiori tamen Polonia, Tenutarius etiam coram Iudicio vel Officio Caſtrenſi, conuenitur.

Pro Kmethone profugo ſiue quouis alio ſubdito.

PRo eo, quia tu non vis ſibi extradere laborioſum N. Kmetonem ipſius de villa N. ad Villam tuam N. profugum, quem apud te in villa tua præfata N. areſtauit, per Miniſterialem Terreſtrem N. de N. quem ſibi penſat ad 500. marcas; & totidem damni, Iudicialiter reſponſurus. Sigiſ. Ibidem. Herb. 41.

Pro cautione fideiuſſoria.

PRo eo, quia tu ſibi fideiuſſiſti, pro Nobili N. de N. ſoluere viginti marcas pecuniarum ad tempus iam præteritum: quas viginti marcas, nec ipſe N. principalis, nec tu tanquam pro eo fideiuſſor, ſoluiſti, pro quibus te citat, & in totidem ipſum damnificaſti, iudicialiter reſponſurus. Sigiſmundus Petricouiæ 1523. Herb. folio 44.

Pro receptione fœni.

PRo eo, quia tu recepiſti ſibi violenter decem caſſulas fœni, in prato ipſius hæreditario villæ A. laboris ipſius, quod fœnum penſat ſibi ad viginti groſſos, & totidem damni, iudicialiter reſponſurus. Herb. ibidem.

Pro conculcatione, & depaſtione frumentorum.

PRo eo, quia tu immiſiſti de induſtria, & violenter, familiam tuam, cum equis & pecoribus, in & ſuper hæreditatem ipſius A. & conculcaſti ſibi frumenta diuerſi generis, laboris ipſius, quæ ſibi penſat ad triginta marc: pecuniarum, & totidem damni, iudicialiter reſponſurus. Ibidem.

Adcitatio ad paratam citationem patris, fratris, vel cuiuſcunque anteceſſoris mortui: cuius citationi terminus nondum venerat.

QUi te concitat, aliâs *przypozywa*, ad paratam citationem Nobilis olim A. patris prædicti Nobilis B. legittimi, qua te præfatus olim A. pater ipſius citauerat, videlicet pro eo. Et inſeratur citatio patris, & taliter concludatur. Et præfata actio concernit prædictum B tanquam filium legittimum prædicti A. ideo ad præmiſſa prædicto B. tanquam ſucceſſori, iudicialiter reſponſurus. Sigiſmundus Petricouiæ 1523. fol. 53. Herb. 44.

Dum pater aut alius anteceſſor, lite conteſtata, ſiue ſcripto termino, aut condemnato reo, mortuus fuerit.

QVi te concitat, aliâs *przypozywa*, ad paratam citationem & actionem, & ad paratum terminum: Si terminus eſt tranſlapſus, tunc ſcribatur: Ad tranſlapſum terminum, qui ſibi tranſlapſus eſt in termino, &c. Et ad omnes actus Iudiciarios, Nobilis olim N. patris prædicti N. & ad eum punctum, in quo ceſſauit cauſa morte præfati Nobilis olim N. patris prædicti N. ad quam actionem ipſe N. eſt propinquior, & eum concernit, tanquam filium poſt patrem: prout citatio & proceſſus cauſæ ipſius in actis Terreſtribus N. latius diſponit, videlicet occaſione ſummæ centum marcarum. Ideo te concitat, aliâs przypozywa, ad attentandum ipſum procedi ad vlteriores gradus & proceſſus Iudiciarios: Si nondum erat lis conteſtata, concludatur: Ad præmiſſa iudicialiter reſponſurus. Sed ſi poſt condemnationem in lucro, vel poſt latam ſententiam, extunc ita concludatur. Ad præmiſſa Iudicialiter attentaturus, procedi ipſum contra te ad vlteriores gradus. Sigiſmundus Petricouiæ 1523. folio 52.

Citationis tranſlapſæ adcitatio.

Qui

QVi te concitat, aliâs *przypozywa*, ad paratam citationem translapsam, quæ sibi est translapsa in Terminis Terrestribus, in P. iam præteritis, qua te cita uerat pro eo, &c. Et eo inferatur citatio, & concludatur, iudicialiter responsurus. Sigism. fol. 52. Herb. 44.

A Kmethone siue alio quouis subdito.

SIgismundus Dei Gratia Rex Poloniæ, &c. Tibi Nobili A. hæredi de B. alijsq; omnibus bonis tuis, mobilibus & immobilibus, per te quocunque iure possessis, iuribus aliarum personarum in eisdem nihil nocendo. Mandamus vt in terminis C. in D. proximè celebrandis, ad instantiam laboriosi E. de F. Kmethonis & subditi Nobilis N. de eadem N. hæredis, qui te citat pro eo, quia tu recepisti sibi violenter bouem, valoris trium marcarum pecuniæ, & ipsum in totidē damnificasti. Iudicialiter respōsurus.

Et Dominus ipsius præfatus C. stat pro pæna sua trium marcarum, iuxta præfatum A. subditum suum. Datum &c. Idem ibidem. Herb. 42.

Granicierum.

QVi te citat ad faciendum granicies seu limites inter bona ipsius N. hæreditaria villæ N. ab vna, & tua etiam hæreditaria villæ N. partibus ab altera, & ad attendendum sibi N decerni Actoratum vigore præsentis citationis, Iudicialiter responsurus. Sigismundus ibidem folio 52.

Pro non administratione iusticiæ.

PRo eo, quia tu non vis sibi iusticiam ministrare cum laborioso N. Kmethone, & subdito tuo, de villa tua N. qui sibi racidit robora diuersi generis in Gaio ipsius, in hæreditate Villæ N. quam non administrationē iusticiæ, pensat sibi ad 10. marcas pecuniæ, & totidem damni. Herb. fol. 43.

Secundæ citationis post condemnationem in pœna Contumaciæ.

CItat te secundò, prout te condemnauit in termino primo in terminis Terrestribus in N. iam præteritis in pæna contumaciæ, iuxta suam primam citationem, qua te citauit pro eo, &c. Et inferatur citatio originalis, & concludatur. Iudicialiter responsurus. Idem ibidem fol. 53.

Concitationis alias *Przypowiastu*, post condemnationem in lucro.

QVi te concitat, aliâs *przypowiescza*, ad soluendum & satisfaciendum pro his omnibus, pro quibus te condemnauit in termino peremptorio, in terminis Terrestribus in N. iam præteritis, iuxta suam citationem lucro pro toto, qua te citauerat pro eo. &c. Et inferatur citatio, & concludatur loco responsurus. Iudicialiter satisfacturus. Sigismundus folio 53.

Citatio ex Officio Succamerarij ad campum post condemnationem citati in lucro, in Iudicio Terrestri obtentam.

N. N. Succamerarius N. N. tibi Nobili N. hæredi de N. mandamus, quatenus coram nobis, aut Camerario nostro, feria secunda post festum Sancti Nicolai nunc instans proxima in loco campestri inter bona hæreditaria Nobilis N dicta N. & tua etiam dicta hæreditaria N. vbi videlicet N. Actor, nos, seu nostrum Camerarium locabit compareas, ad attentandum & videndum ipsum ducere nos, seu officium nostrum, ducereque & sipare granities, scopulos, de terra erigendo, & alia signa metalia, siue granicialia faciendo: attentaresque & aspiceres ipsum cum testibus præstare iuramentum, tanquam Actorē super vera & iusta ductione, & sipatione præfatarum granicierum, prout præfatum Actoratum contrà te obtinuit, condemnando te in lucro Actoratus, in Iudicio Terrestri N in terminis iam præteritis, cum quo Actoratu ad nos, siue nostrum officium ad campum est remissus, præmissa iudicialiter attentaturus. Sigismundus Petricouiæ 1523. folio 53. Herb. fol. 266.

Forma adcitationis Succamerarialis contra collaterales, siue habentes parietes contiguos & vicinos post remissionem fieri solitæ.

N. Succamerarius vobis Nobilibus N. & N. mandamus, quatenus coram nobis, aut Officio nostro Succamerariali, in loco campestri, inter hæreditates N Nobilis N. Actoris ex vna, & N. Nobilis de N. citati partibus ex altera, vbi videlicet præfatus Actor N. nos, seu Officium nostrum locabit, feria tali & tali, &c. ad instantiam præfati N. Actoris compareatis, qui vos adcitat, aliâs przyposywa ad aspiciendum parietem vestrum, & ad videndum attentandumq; ipsum vigore Actoratus, contra præfatum N principalem, & contra vos tanquam collaterales in Iudicio Terrestri N. obtenti ducere Officium,

& prosequi granities, seu limites faciendo scopulos, & alia signa metalia, circa talia fieri consueta: & attentandum ipsum iurare cum testibus, super iusta sipatione granitierum: ido vt staretis, & premissa iudicialiter attentaretis, quia nos non obstante vestra absentia siue contumacia, ad præfatam limitationem ex Officio nostro procedemus. Datum. Idem, Ibidem fol. 42. Herb. 267.

Forma citationis Castrensis ad querelam talis est.

N. De N. Capitaneus P. tibi Nobili N. de N. innotescimus, Nobilem A. de B. contra te, coram nobis in querela deposuisse, quomodo tu ipsum de pacifica possessione bonorum, hoc vel illo iuris titulo habitorum & possessorum expulisti, & violenter eiecisti. Quare vigore Regio, & nostri Officij Capitaneatus mandamus, quatenus coram nobis, aut Officio nostro Castrensi, Feria secunda post Festũ N. in Castro N. ad instantiam & instigationem eiusdem N. compareas, querelis præfati N. & ad alia pro tunc tibi obijcienda & declaranda responsurus. Quod siue comparueris, siue non, nos ad ea quæ Officium nostrum spectant, procedemus. Pro damnis verò exinde sequutis, nec non pro vulneribus, sibi per te tunc temporis illatis (si illata sunt) speciales sibi contra te reseruat actiones in foro competenti. Datum in Castro P. Sigismundus Petricouiæ 1513. folio 53. Herb: 40.

Concitatio, alias *Przypowiast*, post latam sententiam pro re decreta

QVi tè concitat, aliàs *przypowiescza*, ad satisfaciendum & soluendum sibi centum marcas, per Iudicium Terrestre N in terminis Terrestribus in N. proximè præteritis sibi super te decretis: & attemandum ipsum iurare super damnis exinde secutis: ideo vt stares, & pro præmissis omnibus, & pro pænis satisfaceres. Datum. Sigismundus folio 54.

In concitatione, non, Iudicialiter responsurus, sed, Iudicialiter satisfacturus, scribi consueuit, & scribendum est. Consuetudo.

Farrago citationum Regiorum ad instantiam Instigatoris Regij, seu fisci procuratorum.

CItat te, quia tu postposito boni ciuis & fidelis subditi officio, hoc vel illud, in & contra personam nostram Regiam dixisti: vel (quod absit) machinatus es, per quod hanc vel illã pænam Statui commeruisti, prout tibi in termino latiùs declarabitur.

Vel pro hoc aut illo Nobili occiso pœnam carceris nobis & R. P. debitam, non sustinuisti.

Iudicia, Commissarios, Conuentus vel Legatos nostros violasti.

Bonis fisci his vel illis, hoc vel illud damnum intulisti, ex illisuè pecunias à Nobis tolli solitas, exactiones censuum de bonis nostris, vel pensionem retinuisti.

Sal præter prohibitionem nostram publicam huc vel illud intulisti.

Mare nostrum pyratis armasti: res ad littus eiectas occupasti.

Flumina nauigabilia impedisti.

Vias nostras insedisti, coarctasti, interclusisti, inũdasti, deteriorasti, auertisti.

Equireas, vel boues, extra regnum præter publicum decretum egisti.

Vectigalia & Thelonea noua instituisti, ex commissoque ad nos deuoluta vi accepisti.

Monetam falsam cudisti, vel intulisti.

Has vel illas pœnas ex iudicato Nobis & nostro fisco proueniẽtes nõ soluisti.

Vel ob crimen peculatus, famosorum libellorum, vel ob aliud facinus incurristi.

Virginem, viduam, vel vxorem huius, vel illius, rapuisti & violasti.

Litteras publicæ fidei, huic vel illi per nos datas, amissas, conuentus, belliuè denunciatiuas, retinuisti, & accepisti.

Fidem sponsione obligatam, fregisti.

Collecto exercitu, Castrum huius vel illius hostiliter, turbandoque pacem regni publicam expugnasti: vel illum ad hostem regni, præteruè Decretum Comitiorum extra regnum eduxisti.

Statione profugisti.

Consilia tibi credita, tormenta, arma, pixidarium puluerem, exercitum, castraué aut oppida nostra hostibus prodidisti.

In publica expeditione, vel accepto stipendio non meruisti: & id genus alia. Sigismundus Petricouiæ 1523. folio 32. Herb. 42.

OBSERVATIONES.

Jn termino secundo Actor tenetur probare positionem citationis primæ Originalis.

Si in termino motionis adcitatus negaret se scire de positione citationis; Actor autem positionis, relationem exhibet, non est necessarium iuramentum ad termini probationem: sed tenetur citatus procedere & prosequi motionem.

In primo termino, si citatus à se affectatam comprobationem positionis eiusdem citationis primæ obtinuerit, iam respondere tenetur Actori: licitè enim poterit in lucro condemnari.

Nemo potest citari de summa, & bonis in summis inscriptis, si habuerit alia bona hæreditaria, similiterque de tenutis molendinorum, & tabernarum est intelligendum. Si citatur, exequutio tamen in bona hæreditaria procedet

Citatio super citationem posita in bonis per eum alteri resignatis, male posita esse reputatur, præsertim cum citatus habet alia bona sua libera.

Si citatus moritur, & lis contestata fuerit, extunc in adcitatione post insertã originalem citationem debet addi: Et præfata actio te tanquam successorem concernit, eamque tecum actor prosequi vult Sed vbi lis contestata non fuerit, extunc hæc conditio non vitiat citationem.

Si quis citat pro receptione aliquarum rerum generaliter, & non specificat res illa: extunc citatus liber decernitur.

In citatione autem pro damnis ex expulsione sequutis, specificare res non debent, nam euasio citato sequeretur. Si verò citatus vult euadere secundum rotam per se porrectam, cum propositione discrepantem, actor potest dicere propiorem se esse ad probandum,

Cum citatio ponitur in bonis, super quæ ius aliquod citatus habet, possessionem tamen eorum non fuerit assequutus, mala positio esse iudicatur, quia non in possessione citati est posita citatio.

Citationis importatio super bona aliena, in personam alienam, ad ea bona nihil habentem, censeri non potest, nisi expresse de eisdem bonis citatio fuerit.

Si citatus ignorantiam processus infert, in instanti tenetur iurare, moxque respondere. Si autem per procuratorem infert negatiuam, tum dilatio ei veræ infirmitatis conceditur.

Non data, sed positio citationis facit terminum.

A protestatione facta præscriptio; à positione verò citationis fatalia computantur.

Citans post Curiam, exceptis rebus merè Regalibus, pœna 200. marcarum punitur.

Ad Iudicium Castrense pro re merè foro Terrestri pertinenti citantem euocationis pœna iure sequitur: & actio ad forum competens remittitur.

Citans aliquis pro exdiuisione non nominatis nec specificatis villis, seu hæreditatibus in quibus cupit diuisionem habere, extunc citatus liber à citatione, sed debet Actor denuo citare nominando bona exdiuidenda.

Si aliquis Iudicem incompetentem citat, adcitet vnà & partem, cum qua apud illum Iudicem controuertebat: alias Iudex liber pro illa vice pronunciatur.

Duò Actores citantes aliquem pro vna re, tenentur de iuris potioritate experiri, citatus autem suspensionem obtinebit, etiamsi vnus Actor vno termino præcedat alium. Ita sentiunt alij.

Officialis quando citatur ex Officio, debet simul citari & pars adhærens, in cuius fauorem excessus comittitur, dumque actio cum officio prorogatur, debet suspendi cum adherente, quousque terminus cum Officio aduenerit.

Dum aliquis importat citationem super alicuius bona, & ante condemnationem pars Actorea citatur pro importatione citationis super aliam personam, tunc pars Actorea citata pro importatione citationis, iure potest dicere euadendo pænas: Deporto meas citationes, & in nihilum redigo, & paratus sum facere inscriptionem desertationis citationum mearum: tunc in eo punctu pæna non debet decerni. Sed cum pars Actorea condemnat partem citatam vigore suarum citationum in pæna contumaciæ, & fuerit postea citata pro importatione citationum, tunc luendo pænam trium marcarum Iuditio & parti totidem, tenetur deportare citationes suas.

Quando in citatione non est scriptum: Iudicialiter sis responsurus, non est citatio, sed querela Etsi poneretur hoc verbum. Concitat. Et non poneretur: Iudicialiter sis responsurus:

etiam

etiam citatio non est. Ratio huius est. Mandatum enim & literæ ad querelam eodem vigore ligantur, sicut & citationes, vbi scribitur ex vsu, Mandamus. Sed citatio à mandato hoc differunt: Quia in citatione hoc verbum scribi debet. Citat. & hoc, Iudicialiter sis responsurus. Hæ enim particulæ citationem faciunt: Si enim aliter citationes clauderentur absque, Citat te, Et, Iudicialiter sis responsurus: Intelligerentur esse mandata vel literæ ad querelam.

Citatus post propositionem, potest sibi reseruare ad defectus si quos cernit citationis, dicendo: Domine Iudex, antequam ad propositionem respondebo, contra citationes primo loquar. Aliâs non haberet locum dicendi contra defectus, quia iam intrauit in controuersiam, omittendo defectus citationis.

Quilibet potest pro vna re diuersimodè tamen, plures citationes dare, si di-uersa natura actionis, & alia taxa ibi exprimitur.

Si taxa iniuriæ vel damni maior quàm par videretur, in citatione ponere-tur, adiecta tamen ea clausula: vel prout ius decernet. eiusmodi citatio ordinata est, nec potest reijci.

Actor negans verba turpia suo procuratori in citatione scribere commisis-se, iuramento id ipsum comprobare tenetur.

Importans aliquis citationem, innotescentiæ occasione perlucrorum in ali-ena bona, tenetur illam citationem deportare, & ibi ea perlucra quærere, vbi sunt perducta.

Melioratio citationis secundæ, post actum condemnationis, potest fieri ex prima citatione, per partem Actoream in Iudicio per aliquem facta, meliorando citationem primam, quod sibi defecit in eadem addendo, & quod superuenit omittendo: Nihil tamen addi debet vltra contenta citationis primæ.

Relatio Ministerialis de positíone citationis, coram quibuscunque Actís facta: tantum valet, quantùm personalis recognitio eiusdem Ministerialis valere debuit, nisi quod recognoscat in eisdem Actis, tempus & locum positæ citationis, & cui eandem citationem publicauit in bonis, & cum quibus Nobilibus, vel Nobili hoc fecerit.

Vxor cùm citat aliquem pro iniuria bonorum suorum, simul cum tutore suo marito, contra quem hac intentata actione bannitio fit obtenta, ob idque locum standi in Iudicio non habet, citataque pars allegat, illam sine marito, tanquam tutore non posse agere nec potuisse, cum & citauerit partem cum marito tutore suo. Decretum. Cum per bannitionem est à viro separata, qui est quasi ciuiliter mortuus, ex eo vxor est sui iuris, liberumque est ei omnia sine viro, tam ex iure, quam & alia quæuis peragere, bona inscribere, vendere, alienare, donare, & alia pro voto facere, cum per bannitionem intercessit inter coniuges, quasi ciuile diuortium, agnosciturque ex eo actricem sui iuris extitisse.

Citationis in qua ponitur taxa, non est terminus peremptorius.

Cùm quis in inferiori subsellio negatiuam non interponit, in superiori sub-sellio minimè facere id licitum sit ei: Nam quod omisit inferre, iuuare eum non potest in inferiori subsellio.

Citans pro summa pecuniaria, non ponat taxam in citatione: Nam succū-beret in pæna 3. Marcarum parti & Iuditio totidem.

Pro inuasione domestica, non ponatur taxa in citatione, sed simpliciter ad extendendum Statutum citetur, aliâs amittet causam, & reus actore repulso ad euadendum propior, quam pars Actorea ad probandum.

Super possidentem bona ciuilia exempta à iure ciuili in talibus bonis mala adinuenitur positio citationis, ex eo, cùm illa bona iurisditioni Ciuili subiecta sunt.

Citatio in obligatorijs bonis, bona hæreditaria habentis, non debet poni, nisi in hæreditarijs bonis: Quæ si non habet in illo districtu, tum de illo fundo obligatorio iniuriam faciens iam respondere tenebitur.

Citatio pro euictione, vel fideiussione, in manus dari debet semper, vt eo citius ad noticiam citati deuenire possit.

Cùm in citatione aliqua scribitur: vel prout Ius decernet. Ibi Actor non potest iuramento damnum taxare, sed taxatio iniuriæ stabit in Decreto Iudiciario, parte Actorea hoc ipsum instigante.

Cùm aliquis citatur pro factione iustitiæ cum aliquo subdito, illam iustiti-am pars facere tenetur ex citatione prima: & debet dicere in actione termini coram actore: Quod non feci faciam. Et hoc causa euitandæ pœnæ. Quod si permiserit se condemnare, & postea erit concitatus secunda citatione, iam tunc luet pœnam 3. marcarum Iuditio, & totidem parti, & iusticiam facere tenebitur.

Inordinata citatio est, vbi maior taxa in ea scribitur, quàm sūma principalis

Mente captus cum sit in vinculis, si fuerit citatus pro iniuria, tum non ille, sed curatores illius, si sint de iure ei dati, vel tutores sunt citandi. Si vero non sint, tunc successores qui in successionem bonorum succedere debent. Si vero est in vinculis, tunc sic est citandus: Si es mentę captus, tunc te citat cum tutoribus, aut successoribus ad bona tua ius naturale habentibus &c.

Dum aliquis pro vna & eadem re duabus citationibus citatur, ad quodcun-que Iudicium, & pars citata allegat positionem citationis esse vnius super alteram, pænamque affectat, ex.

tunc pars Actorea alteram illarum potest omittere, & alteram reseruare : & in isto puncto nullam pœnam succumbit.

In citatione Regali literali nulla fit cancellario, & hoc propter reuerentiam sygilli Regalis. Alias cum pœna trium marcarum destruitur.

Condescendens aliquis de iure suo, & progressu iuris sui incæpti, cedendo sibi de bonis, citationibus & omni iure, ille, cui condescenditur, ita adcitet: Qui te citat ad Inscriptionem & transfusionem iuris sui, & actionem iuris sui transfusi in Actis Terrestribus id latius canentem, super eundem per Nobilem N. sibi factam, & ad paratas citationes, concitationesque Terrestres ipsius B. quibus te citauerat prædictus B. & ad omnes continuationes terminorum, & ad totum processum iurium in Actis Terrestribus contentum, ad omnesq; actus & gradus Iudiciarios, in quibus causa pendet tecum indecisa, pro qua citatione prima & secunda te adcitauerat, in hæc verba videlicet pro eo. Et inferatur tota citatio.

Ministerialis portans citationem Comissorialem, debet habere secum Nobilem, & illam ad manus citati dare debet.

Citationis inordinatæ dicuntur, quando diuidit pars citationes pro vna & vna & eadem resonantes. Et sic Iudicium semper decernere debet cum pœna, omnia narrata, in omnibu citationibus vnam intelligentiam, & specificationem in se continentia, in vnam citationem concludere, & ad ea respondere, iuxta Statutum Casimiri in Ciuitate Korczyneñ: editum.

Citatus pro aliquo debito, & se præscriptione defendens, iam agnoscit debitum, etsi præscriptio talis nec supportaret, nec locum in iudicio haberet, tamen illud debitum absque quauis probatione Actoris, citatus soluere debet.

TITVLVS TERTIVS, DE PROCESSV.

EST autem Processus Iudiciarius ordo quidam legittimus, secundum quem controuersiæ causarum cognitæ ex bono & æquo celeriter definiantur.

Vel est actus trium personarum, Iudicis, scilicet Actoris & Rei, ac forma & ordo legittimus, certisque legibus, vel consuetudine iuris præscriptus, secundum quem actiones definiantur & determinentur.

Processus Iudiciarius est duplex.

Alter, quando reus citatus contumax est, seu non comparet in Iudicio.
Alter, quando reus citatus comparet coram Iudicio.

Termini seu tempora Processus Iudiciarii: quando reus citatus contumax est, seu non comparet, sunt tres.

Primus terminus, seu primum tempus, inchoatur à citatione ad sententiam condemnatoriam, seu condemnationem rei in contumacia.

Processus Iudiciarius in contumaciam contra successores certis terminis siue temporibus compræhensus.

Primæ Citationis Exemplum.

N. A. de N. Capitaneus B. Tibi Nobili N. filio & successori legittimo Nobilis olim N. hæredi villæ N. de eadem villa, & de alijs bonis tuis omnibus vbicunque consisten: vigore Regio, & nostra Capitaneali, qua in hac parte fugimur

authori-

authoritate, Mandamus: vt coram nobis, seu Iudicio Castren: N. in terminis querelarum in Castro N. prius, qui post præfixum tempus celebrabuntur, personaliter & peremptorrè compareas, ad instantiam Nobilis N. qui te citat ad inscriptionem Terrestrem N. à Nobili olim N. parte tuo recognitam, qua se suosque successores obligauerat, mille floren: numeri & monetæ Polonicalis, pro tempore iam præterito, sub vadio similis summæ ipsi soluturum, nec soluit: & ideo vadio prænominato succubuit, pro quo cum summa principali persoluenda te citat: qui vt in bona eius, ita in iura successisti; latius tibi in termino præmissa declaraturus, ad quæ iudicialiter sis responsurus. Dat: in Castro N. feria N. Anno N.

OBSERVATIONES.

Qui pecuniam inscriptam in primo termino (etiam peremptorio) reponit, non succumbit vadium Decretum Regiæ Maiestatis Warsauiæ in Vigilia Omnium Sanctorum, 1556. Pœnam tamen trium marcarum triplicem soluit: quod si huic Statuto in inscriptione abrenunciauit, aliter censendum est.

Si extra terminum quis in causa procedit per Exceptiones, vel litis contestationem, ipso processu terminum approbat, ac si legittimè ex citatione, vel decreto proueniat.

Si citatus Actorem in termino primæ citationis euasisse dixerit, Actorque se nesciuisse de eiusmodi citatione, super quam euasio obtenta est, allegauerit: decernitur ipsi super ignorantiam iuramentum.

Successores alicuius, diuisim citati pro facienda ratione pro patre, si aliqui essent minorennes, non tenentur seniores absque minorennibus pro interresse suo respondere, sed omnes simul pro toto.

Cum aliquis scribit terminum cum aliquo ex citatione, in qua notatur euocatio de districtu, tunc in tali scriptione termini ista clausula est seruanda (Ad contradicendum iure pro euocatione de districtu)

Cum aliquis infamauerit aliquem, volens eum demigrare in honore eius, & pro illa infamatione citatus fuerit, tunc in illo termino primo euadens pœnam infamiæ dicat: Ego illum pro bono homine habeo, & nihil mali scio de ipso. Illa allegatio quæ continetur in Statuto de turpiloquijs, vbi scribitur (si statim non reuocat) habetur pro reuocatione in illo termino Sed si permittit se condemnare in pæna contumaciæ, ex prima citatione, & pars actorea astat terminum secundum contra eum, in termino illo non potest aliter reuocare, præterquam iurare met tertius. Quod illa non sum locutus. Si non iurauerit, iam luet pœnam in Statuto descriptam: & descendens sub scamnum, debet dicere: Id quod locutus sum, mentitus sum vt canis.

Dum alicui cum aliquo intercedit causa Iuridicè, & Actor Reo, & Reus Actori promittit verbo contra illum terminum non attentare, & tandem attentat, aut in lucro, vel in euasione alter alterum condemnat, condemnatus non potest iure agere occasione verbi, quia in talibus, verbis non conuenit agere, sed scriptis coram Iudicio.

Formæ in contumaciam obtentæ

contenta.

1. Nomen Actoris & Rei.
2. Occasio.
3. Ministerialis acclamatio.
4. Terminus positus peremptorius.
5. Admissio Iudicij, seu Officij.
6. Condemnatio in pœna contumaciæ.

Forma contumaciæ.

Nobilis N. Actor Nobilem N. citatione literali Castren: N. citatum ad inscriptionem Terrestrem N. ab olim Nobili N. patre eius factam, super summam mille florenorum, & totidem vadij in defectu solutionis præfatæ summæ deponendi. Citatione præmissa latius continente, huc ad Officium præsens Capitane-

pitaneale Castren: N. per Ministerialem Generalem prouidum N. ter, & vltra iuris communis formam, quater vocatum, & non comparentem, nec ad præmissa respondere curantem, ex admissione Officij præsentis, in termino primo, in pœna contumaciæ iudicialiter, ac officiosè condemnauit, iuxta citationem suam primam.

Secundus terminus, qui ex secunda citatione prouenit (& est peremptorius) seu secundum tempus est, ad condemnandum Reum in lucro.

Secundæ citationis Exemplum.

PRæmissis vt supra, vsque ad eum locum. Qui te citat. addendum; Secundò: Prout te in termino primo, in terminis querelarum Castren: N. ex admissione Officij nostri in pœna contumaciæ Iudicialiter condemnauit, iuxta citationē suam primam, qua te citauerat ad inscriptionem patris tui, Terrestrem N. qua se suosque successores obligauerat &c. vt supra.

Est autem lucrum obtentio desiderij Actoris secundum contenta citationis.

Et est quadruplex lucrum.

1. Solius taxæ fundi: vt potè in causis simplicium iniuriarum; & alijs fundum non tangentibus.
2. Taxæ & fundi, vt in causis violentæ expulsionis.
3. Vadij & fundi, vt in causis diuisionis, & violentæ expulsionis.

   Obserua tamen, quod in causis violentæ expulsionis coram Iudicio Terrestri damnorum taxa obtinetur.
4. Pœna infamiæ, vel capitis & fortunarum, vel alterius eorum.

Condemnatio in lucro quæ iniusta esse videtur?

1. Si non damnatus per Ministerialem condemnatur.
2. Si non condemnationis tempore in Statuto descripto condemnatur.
3. Si non in legittimo termino condemnatur.
4. Si coram incompetenti Iudice extra forum condemnatur.
5. Si nomen citati aliud esset scriptum in citatione, aliud in concitatione.
6. Si in citationem condemnatio tota non inseritur.
7. Si mortuus, & à mortuo condemnatur, idque citra controuersiam elucet: nam Actor ad probandum esset propior.
8. Si post motionem interpositam admissibilem vel non admissam condemnatur.

   Tales condemnationes postquam sufficienter probantur, nullitatis vitio subiacent.

Formæ lucri contenta.

1. Eadem, quæ in contumacia, nisi quod hic terminus peremptorius nominatur.
2. Citatio tota loco occasionis inseritur.
3. Pœna quindecim alias trium marcarum.

Forma

Forma lucri.

NObilis N. Actor, citatum N. citatione secunda literali Castren: N. tenoris talis *inseratur citatio integra: post citationem vero*, ita ponendum. Hic ad Officium præsens Capitaneale Castren: N. per Ministerialem Generalem Regni prouidum N. ter, & vltra iuris formam quater, ad instantiam præfati Actoris vocatum, & non compatentem, iurique ac Officio, nec per se, nec per suum legittimum quempiam plenipotentem parere curantem, ex admissione officij præsentis in suo lucro, pro toto iudicialiter ac officiosè condemnauit, inxta suam citationem, & in pœna quindecim, aliâs trium marcarum parti; & Officio totidem.

OBSERVATIONES.

Erronea perductio iuris, seu perlucra minus Iuridice obtenta, vel in foro incompetenti nulla sunt: etiamsi victus eo modo intromissionem in bona sua metu vadiorum concederet.

Lucrum tunc temporis quando pars citata in alio Iudicio habuit terminum pro maiori à parte Actorea obtentum cassatum est. Decreto Maiestatis Regiæ, Petricouiæ.

Bona Ciuilia perlucris Castrensibus onerari nequeunt, & Rumatio Actoreæ partis in lapideam iuri Ciuili subiectam, vigore exequutionis extendi non potest.

Reus permittens se condemnari in termino peremptorio, facti vel debiti, reus habetur: Iam etenim is & Iudicem contempsit, & se teneri fatetur.

Dum pars Actorea condemnat partem citatam in causa granicierum in pœna contumaciæ iuxta primam citationem, & post illam condemnationem ex prima citatione, iterum pars citata permittit se condemnare ex secunda citatione in lucro: tum illud lucrum vocatur Actoratus. Cum quo Actoratu iam pars remittitur cum parte citata ad campum ad Ius Domini Succamerarij, & stante illa remissione in loco campestri, pars citata non potest mouere aliquas controuersias; sed debet sequi partem Actoream, quæ obtinuit Actoratum in iure Terrestri, ex illa condemnatione in lucro.

Cùm aliquis in bonis alicuius quibuscunque, summam maiorem, aut perlucra habuerit, extunc minorem summam, aut perlucra alterius soluere, & in vtraque summa eadem bona tenere & possidere potest, vsque ad solutionem vtriusque summæ: aut is qui minorem summam habet, si ei qui summam maiorem, aut perlucra habuerit placuerit, eidem summam maiorem & perlucra soluere, & in vtraque summa eadem bona tenere & possidere, vsque ad solutionem vtriusque summæ potest. Decretum Sacræ Regiæ Maiestatis. Cracouiæ, Feria secunda post Dominicam Rogationum proxima. Anno 1539

Quando alicui per Iudicium decernitur luita pœna trium marcarum Iudicio, satisfacerè: ibi pro tempore non debent decerni damna, sed pars vincens conueniat partem iureuictam pro damnis, iuxta iuris formam, in foro competenti.

Arestum in vna actione bis vel plus fieri non potest, & contra decretum Iudicis arestum non fit, sed in contumaciam: & post arestum tenetur pars experiri.

Qui facit arestationem condemnationis, eadem die debet facere, alias postero die factum arestum nihil valet.

Septem marcas soluit, qui euasionem arestat, sed hanc arestationem faciat cum protestatione, quod pro eo vult experiri in Iudicio in futuris terminis. Sarnicius fol. 799.

Quando ex controuersia lucrum obtinetur, non est opus concitare ad satisfaciendum pro lucro; sed statim satisfactio in vim lucri obtinetur.

Item. Quando in Tribunali taxa decernitur, non est opus concitare ad satisfaciendum; sed statim pro interponendis vadijs triplicatis reus vocatur.

Lucrum obtinetur, cum citatus in termino peremptôrio non comparet.

Ex controuersia etiam, si termini Castrenses in sex septimanis non celebrẽtur, ad quos terminus conseruatus inciderit; tamen in alijs terminis, lucrum obtentum vadium.

Condemnatio in lucro non valet in primo termino, præsertim cum se pars condemnata in Inscriptione, in termino primò, tanquam peremptorio respondere non submisit.

Quando aliquis pro ex diuisione bonorum, fratrem at aliquem consanguineum citat, ille autem non pareret in termino secundo, scilicet permitteret se condemnare in lucro, extunc non debet fieri concitatio, tantummodo debet remitti pro ex diuisione facienda loco lucri per decretum: etsi noluerit diuisionem facere, debet remitti ad Capitaneum pro exequutione.

Tertius terminus aſtitus concitatorius.

Tertius terminus (ſeu tertium tempus) eſt aſtitus concitatorius, qui ex tertia citatione prouenit, ſeu ex concitatione ad ſatisfaciendum pro lucro, in eoque aſtitio obtinetur, & ibi in continenti additur Actori Miniſterialis ad intromittendum ipſum in bona (ſi actione perſonali actum non eſt) iureuicti, ſecundum quantitatem æſtimationis rei lucratæ, ſeu iniuriæ illatæ, & in totidem damni. Aliàs verò in omnia bona (ſi actione reali actum eſt in rem, ſeu bona, pro quibus actio eſt inſtituta) & in ſumma æſtimationis damni illati, & ad vallandã pænam quatuordecem marcarum ſuper iureuictum de non impugnanda, ſed admittenda intromiſſione ac poſſeſſione, admiſſaque tandem non præpedienda, ac in caſu intromiſſionis cum poſſeſſione impugnatæ, vel etiam admiſſa intromiſſione poſſeſſionis denegatæ, ſeu præpeditæ, tàm per ſe, quàm per ſuas quaſuis ſubmiſſas perſonas, ad remittendum actorem cum reo iureuicto, ac re iudicata ad loci Capitaneum, ſeu Capitaneos, cuius, ſeu quorum iuriſditioni bona iureuicti ſubſunt pro exequutione rei iudicatæ facienda & determinanda, debito iuris ordine ſeruato.

Concitationis Exemplum.

PRæmiſſis, vt ſupra, vſque ad hunc locum: Qui te citat. ET poſt ea ponendum: & concitat, aliàs *przypowieſcza*, ad ſoluendum & ſatisfaciendum ſibi pro his omnibus, pro quibus te in terminis querelarum Caſtren: N. Iudicialiter in ſuo lucro pro toto condemnauit iuxta ſuam citationem, qua te citauerat ad inſcriptionem Terreſtrem N. Nobilis olim M. patris tui. Cætera è ſuperi citatione inſerenda. In fine autem, pro reſponſurus, concludatur. Pro his igitur, pro quibus in lucro condemnatus es, Iudicialiter ſis ſatisfacturus. Dat. in Caſtro, &c.

OBSERVATIONES.

Vt damna lucretur Actor, neceſſe eſt, vt in concitatione exprimatur: Ad videndum & audiendum, iurari ſuper damna in citatione & concitatione expreſſa. Etenim hoc eſt emolumentum concitationis, vt ſi in termino illius, citatus in contumaciam condemnatus ſit, non opus eſt Actori iurare de damnis. Si verò comparuerit citatus, actor ad inſtantiam eius, damna iuramento probare tenebitur: quod extra citationem non poſſit obtinere.

Cum de damnis agitur, vadia, & damnorum taxæ triplicantur.

Concitationem ſatisfactionis duo ſunt deſtruentia. Primò, ſi in termino concitatio ad ſatisfaciendum nomen mutetur, vel obmittatur, vel condemnatio ſit mala. Secundo, cum aliquis offert ſe probare aliquid, & non probat eò non probante petitur euaſio per partem citatam.

In termino concitato, ſi citatus diceret ſe neſcire de citatione ac progreſſu iuris, ac vult iurare, extunc ſibi iuramentum decernitur in inſtanti, & mox iuret, poſteaque ibidem ſuper citationem reſpondere tenetur.

In termino ſatisfactorio id totum decernitur, ſuper quo eſt obtentum lucrum, videlicet taxa, qua res principalis taxatur.

Formæ aſtitionis contenta.

Ea ſunt quæ in Contumacia: additur tamen ex rei occaſione.

1. Jn termino aſtito, condemnatio.
2. Concitationis integræ poſitio.
3. Petitio, & obtentio Intromiſſionis.
4. Additio Miniſterialis & Nobilium ad intromittendum.
5. Remiſſio pro Exequutione.

Forma Aſtitionis.

NObilis N. citatum N. ad Officium præſens Capitaneale Caſtren: N. concitatione ſua ad ſoluendum, & ſatisfaciendum pro lucro, eundem ad Officium præſens per Miniſterialem Generalem Regni Honeſtum N, ter & vltra iuris formam, vocatum & non comparentem; in termino aſtito concitatorio condemnauit, iuxta concitationem ſuam, tenoris talis. Inſeratur concitatio integra: poſtea ſcribatur. Poſtquam condemnationem in vim ſatisfactionis pro lucro petijt ſibi addi ipſe Actor Miniſterialem cum duobus Nobilibus quibuſcunq; ad intromittendum ipſum ad bona illius omnia, & id quod iuris eſt decerni. Officium verò præſens Caſtrenſe N. inhærendo condemnationi & petitioni Actoris, addidit ipſi Miniſterialem Generalem Regni cum duobus Nobilibus quibuſcunque, ad intromittendum ipſum in bona citati & iureuicti omnia, inſcriptione & proceſſu cauſæ iſtius onerata in illius lucris, perlucris, quæ ipſe ſuper eo, ac bonis eius omnibus, ratione decreti debiti, & vadij obtinuit. Quam intromiſſionem nullomodo denegare, imò liberè admittere, admiſſamq; tam per ſe, quā per quaſuis ſubmiſſas & ſubordinatas perſonas, non debebit præpedire. *Quod ſi vero decreto huic contrauentum in aliqua parte fuerit, cauſa ipſa cum partibus ipſis remittitur ad loci Capitaneos: ſub quorum iuriſdictione bona iure victi conſiſtunt, pro illius exequutione, iuxta formulam Proceſſus Iudiciarii.*

Cum decreto hoc ad intromittendum proficiſcendum, ſi denegabitur intromiſsio, hoc modo ſit relatio per Miniſterialem & Nobiles.

Miniſterialis Generalis Regni prouidus N. de cuius authentico & functione Officij conſtat, ac N. & N. coram Officio & Actis hiſce Caſtren: N. perſonaliter ſtantes, ſani, publicè ac beneuolè recognouerunt: quia vigore dicti Officij Caſtren: N. aſtitionis termini concitatorij fuerunt perſonaliter in bonis villæ N. Nobilis N. iureuicti. feria N. in eaque ac in alia omnia Nobilem N. iureuictorem intromittebant in illius lucris, perlucris, quæ ipſe ſuper eo, & bonis illius omnibus, ad inſcriptionem Terreſtrem N. ab olim patre eius Nobili N. factam ratione debiti 1000. florenorum & ſimilis vadij obtinuit: ſed eam intromiſſionem famulus iureuicti, nomine ipſius iureuicti denegauit, & non admiſit, de quo ab ipſo Actore contra iureuictum proteſtatio eſt facta, & de proſequutione ipſius cauſæ.

OBSERVATIONES.

Jn termino aſtito non prius tenebitur Actor cauſam proſequi contra comparentem reum, niſi prius lucrum tollat reus

Item is, qui ſe ius ad bona habere prætendit, in quibus ponuntur citationes, debet pro deportatione citationum agere, antequam ex proceſſu res ad exequutionem, deuenerit. Nam ſi tam diu ſiluerit, non poterit exequutionem præpedire. Excipitur tamen fæmina gaudens reformatione.

In cauſis diuiſionis & expulſionis non fit aſtitio, ſed cum lucrum decernitur, & in vim lucri decernitur diuiſio, tum citatio datur ad interponenda vadia triplicata, vadio Capitaneali primario correſpondentia.

Miniſteriali mortuo, ſi in termino aſtito pars vult videre Miniſterialem, neque (adhærendo Statuto) vult reſpondere ad propoſitionem, niſi prius viſo Miniſteriali; pars Actorea ſtatuet Nobilem loco Miniſterialis, qui fuit præſens circa poſitionem citationis cum Miniſteriali mortuo, cui relationi Nobilis, ſimpliciter abſque iuramento credendum eſt tanquam Miniſteriali ſoli. Et poſt huiuſmodi relationem, pars tenetur ad reſpondendum.

Intromiſſio accepta per Miniſterialem non additum in Iudicio quocunque nihil valet.

Ius perpetuitatis habens vel acquirens cum intromiſſione firmius eſt perlucris, licet ante hac ſuper eiſdem bonis perductis: modo intromiſſio non ſubſequatur in ſumma perlucrorum in eadem bona.

Relatio Miniſterialis, coram quibuſcunque actorum libris, de poſitione citationis facta tantùm valet, quantùm perſonalis recognitio eiuſdem Miniſterialis valere debuit, niſi quod

recognoſcat in eiſdem actis tempus, & locum poſitæ citationis, & cui eandem citationem publicauit in bonis, & cum quibus Nobilibus hoc fecerit iuxta Statutum Sigiſm. 1543.

Intromiſſio nullitatis vitio ſubiacet, ſi tantùm in deſerta bona, vel molendinum capitur, obmiſſa poſſeſſione iureuicti.

In Iudicio Terreſtri hic ſtat Proceſſus, poſtea pro exequutione remiſſio fit ad Officium Capitaneale vlteriorq; proceſſus eſt exequutionis.

Exequutio Capitanealis contra reum iureuictum incipit à citatione quarta: quæ dicitur Innoteſcentia.

Jnnoteſcentiæ autem ſunt duæ { Vna, pro interponendis. / Secunda, pro decernendis vadij triplicatis.

Forma Innoteſcentiæ QVARTÆ CITATIONIS: quæ datur à Capitaneo contra iureuictum, de interponendis vadijs triplicatis.

PRæmiſſo titulo Capitanei, vt ſupra, loco, Mandamus, ſcribendum. Innoteſcimus. Miniſterialem Generalem Regni prouidum N. cum certis Nobilibus ſecum perſonaliter comparentibus, coram nobis & Officio noſtro Capitaneali Caſtren: N. perſonalem feciſſe relationem. Quomodo dum nuper additus fuiſſet ex decreto Officij noſtri aſtitionis termini concitatorij, Nobili N. Actori iureuincenti, ad intromittendum ipſum in bona tua omnia, vbiuis locorum conſiſtentia, vigore ipſius perlucrorum ſuper te, & bonis tuis omnibus legittime obtentorum: quorum ſeries & Ordo in Actis noſtris latius continetur, occaſione ſummæ 2000. florenorum, & totidem vadij, cui ſuccubuiſti, ob non ſolutionem principalis ſummæ 1000. florenorum, coram actis Terreſtribus N. per olim patrem tuum Nobilem N. recognitorum. Extunc tu exiſtens iureuictus & rebellis, ad requiſitionem præfati Miniſterialis & Nobilium, intromiſſionem cum poſſeſſione in bona tua per famulum tuum N. vel per te ipſum non admiſiſti, quo facto, exequutio eorundem perlucrorum nobis & Officio noſtro legittime incumbit. Quapropter tibi vigore Regio, & noſtra Capitaneali authoritate, mandamus, vt coram nobis, ſeu Officio noſtro Capitaneali Caſtren: N. in terminis Officiorum in Caſtro N. feria N. ante feſtum N. proxima celebrandorum, vel dum & quando termini præfati prius poſt præfixum tempus celebrabuntur, ad inſtantiam præfati Actoris perſonaliter ac peremptoriè compareas: Qui te citat ad videndum & audiendum nos auctoritate brachij Regalis in vim exequutionis, præfatam partem iureuincentem, in bona tua omnia potenter intromitti; & vadia triplicata, videlicet 6000. millia florenorum pecuniæ communis ſummæ debitæ: & vadio correſpondentia de non impugnanda eadem intromiſſione vadari & interponi, ac alia in talibus fieri ſolita, conſtitui, aliâs contumacia tua non obſtante, nos ad ea, quæ officio noſtro incumbunt contra te procedemus, ſeu Officium noſtrum procedet. Datum in Caſtro N. Anno & die.

OBSERVATIONES.

Vt ordinata ſit Innoteſcentia, opus eſt de nomine Miniſterialem denominare, qui fecit relationem non admiſſæ intromiſſionis.

Innoteſcentia decernendorum vadiorum, neceſſe eſt vt ſit ex delatione Actoris iureuincentis ab Inſtigatore Officij: aliâs inordinata erit citatio.

Citationes Caſtrenſes ad querelam, ab eodem verbo Innoteſcimus, incipiunt. Similiter innoteſcentiæ Commiſſoriales.

Termini

Termini, seu tempora processus in exequutione rei iudicatæ in foro exequutionis Officij Castrensis Capitanealis, contra Reum iureuictum sunt tria.

PRIMVS TERMINVS EXEQVVTIONIS OFFICII Castren: Capitan:

PRimus terminus, seu primus tempus est ad astandum terminum contra Iureuictum, Innotescitum, Contumacem, & ad exequutionem rei iudicatæ, per Officium Castrense Capitaneale, super iureuicto decernendam (facta probatione ab Actore relatione Ministerialis, ac Nobilium duorum; de non admissa Actori intromissione cum possessione) pœnam quatuordecim marcarum ratione intromissionis impugnatæ luitam, & addendum Ministerialem Actori ad intromittendum eundem iuxta continentiam decreti Iudicij Terrestris: & ad imponenda vadia triplicata super iureuictum, de non impugnanda intromissione cum possessione, ac admissa tandem non præpedienda.

OBSERVATIONES.

Jn hoc termino nulla defensa incumbit citato, saltem hæ.

1. Deducere incompetentiam perlucrorum, ex ea solùm ratione, si in foro incompetenti sint obtenta. Nam incompetentia fori, præsertim Castrensis, non obstante quouis processu, siue in Contumaciam, siue per controuersiam obtento, etiam in ipso vltimario puncto exequutionis deduci potest.
2. Ignorantia processus, prout in termino concitatorio.
3. Reproductione quietationis in quantum vera sit, aut non commentita.
4. Satisfactione, hoc est submissione dandæ intromissionis in perlucris.

Forma condemnationis super Innotescentiam: & interposito vadiorum triplicatorum.

NObilis N. Actor, citatum N. ad Iudicium præsens citatione innotescentiali exequutoriali per Ministerialem Generalem Regni N. ter, & vltra Iuris formam quater vocatum, neque per se, neque per plenipotentem suum comparentem in termino interponendorum vadiorum triplicatorum condemnauit, iuxta suam citationem innotescentialem, tenoris talis. *Inseratur citatio tota.* Postquam condemnationem ipse Actor petijt sibi addi denuo Ministerialem cum duobus Nobilibus; ac vadia triplicata interponi. Officium verò Castrense N. attenta eiusmodi contumacia citati, & viso eo processu iuris Actoris, ex quo liquet, denegatam esse ipsi intromissionem; ad petitionem ipsius addidit ipsi Ministerialem Terrestrem Generalem prouidum N. ac duos Nobiles, quoscunque sibi conducere poterit, ad intromittendum ipsum iureuictorem, in bona Iureuicti omnia N. & alibi vbicunque existentia: quæ sunt inscriptione & processu iuris onerata, in illius lucris, perlucris, quæ ipsi super eo, ac bonis illius omnibus ad inscriptionem Terrestrem N. pro debito mille florenorum, & simili vadio obtinuit: quam intromissionem ipse iureuictus, cum ad eam capiendam victor quandocunque venerit officiosè, vel quempiam nomine suo miserit, nullo modò, tàm per se, quàm per quempiam alium denegare debebit, nec datā præpedire sub vadijs triplicatis summæ debiti, & vadij correspondentibus nunc interpositis, & in bona iureuicti deferendis. Quod si verò decreto huic quoquo-

modo

modo contrauentum fuerit, reseruatur Actori salua continuatio, & prosecutio istius causæ debita iuris via.

Tandem ad maximum in duabus septimanis Ministerialis cum duobus Nobilibus, acceptas ab Officio Capitaneali, authenticè patentes literas, ponit easdem in bonis citati perlucris subiectis, requirendo ipsum Officiosè, vt sub iisdem triplicatis admittat intromissionem. Quam si non admiserit recognoscit de eo relationem coram Officio Capitaneali.

Forma literarum significatoriarum a Capitaneo, de vadijs interpositis.

TIbi Nobili N. villæ N. hæredi, de omnibus bonis tuis notum facimus præsentibus Nobilem N. actorem & iure superiorem, certa perlucra, & rem iudicatam super te, ac bonis tuis omnibus, coram Officio nostro Castri N. obtinuisse, occasione non soluti debiti 1000. florenorum, & totidem vadij, ab olim Nobili N. patre tuo, coram Actis Terrestribus N. recogniti. Quare nos seu Officium nostrum Capitaneale N. inhærendo Statuto regni, & consuetudini receptæ, eidem præfato N. actori iureuincenti, Ministerialem Regni prouidum N. ad intromittendum eundem, in bona tua villæ N & alia omnia, cum vadijs triplicatis literalibus, 6000. floren. Polon. tum & 18. marcarum pecuniæ pænarum exinde sequutarum, iuxta quantitatem & exigentiam perlucrorum interpositis, addidit & deputauit: iniungendo tibi, vt tu sub eisdem triplicatis vadijs, per Officium nostrum interpositis, ipsi actori iureuincenti, realem intromissionem cum pacifica possessione, in prædicta bona tua hæreditaria; super quibus eiusmodi perlucra actoris sese extendunt, iuxta illorum continuationem liberè admittas, admissamque per te, & per submissas personas non præpedias, sub iisdem triplicatis vadijs, ipsi actori, & nobis loci Capitaneo per medium adiudicandis. De quibus triplicatis vadijs interpositis, vt certior fias, illa per eundem Ministerialem supra nominatum, in domum & curiam tuam, iuxta iuris communis formam, deferri ibidemque relinqui, ac ad noticiam tuã deduci iniunximus, in fidemque præmissorum sigillum nostrum Capitaneale N. præsentibus appressum est. Datum de Anno D. &c.

Si decreto huic non paruerit citatus, rursus citatur citatione Innotescentiali, pro decernendis vadijs triplicatis, tam ab Instigatore Officij, quam á parte Iureuincente.

Quintæ citationis exemplum.

PRæmissis, vt in superiori proxima citatione, vsque ad eum locum: Decreto Officij nostri astitionis termini conecitatorij sic immutandum. *Decreto Officii nostri interpositionis vadiorum triplicatorum.* Continuandumque, vt in eadem citatione superiori, vsque ad eum locum: *Quo facto exequutio eorundem perlucrorum:* Vel ita ex materia subiecta immutandum: *Quo facto vadia triplicata iure soluere teneris, & vt vlterioris iuris rigor contra te extendatur, ipse tibi author extitisti.* Quapropter tibi vigore Regio &c. vt supra ad eum locum: Ad instantiam præfati actoris, &c. Vbi quoque ita immutandum: Ad instantiam Instigatoris Officij nostri Ca-

ſtri Caſtren: N. ac Nobilis N. iureuincentis, qui te citat ad videndum & audiendum vadia ipſa triplicata, decreto priori Officij noſtri interpoſita ſuper te, & bonis tuis, ob denegationem ipſius intromiſſionis, per nos ſeu Officium noſtrum decerni, & eorum alteram partem Inſtigatori noſtro, & alteram victori adiudicari, in vimque vlterioris exequutionis brachij Regalis, rumationem tui, de bonis tuis omnibus, in ea verò ipſi actori intromiſſionem decerni, & ad id exequendum, viceſgerentem noſtrum cum Miniſteriali, & duobus Nobilibus quibuſcunque addi, & deputari. Ea igitur Officium noſtrum exequi ſis iudicialiter attentaturus. Datum in Caſtro N.

SECVNDVS TERMINVS EXEQVVTIONIS.

SEcundus terminus, ſeu ſecundum tempus eſt ad aſtandum terminum contra iureuictum innoteſcitum (facta ſimiliter probatione per Actorem relatione Miniſterialis, & duorum Nobilium, de non admiſſa intromiſſione, cum poſſeſſione, ſub vadijs triplicatis interpoſitis) & ad decernenda vadia triplicata, Actori & Capitaneo, per medium ſuper iureuicto innoteſcito, & rumationem iureuicti de bonis eius faciendam. Additurque vicegerens cum duobus Nobilibus, ad rumandum & eiciendum iureuictum de bonis proceſſu oneratis: tum ad intromittendum: & interponitur pœna bannitionis, ob denegatam rumationem.

OBSERVATIONES.

In hoc termino nullæ etiam defenſæ admittuntur, præter eas, quæ in termino Innoteſcentiæ primæ, vt ſupra: nullæque dilationes, motiones, prout & in alijs terminis, exequutionis rei iudicatæ admittuntur.

Poſt aſtitionem Innoteſcentiæ eiuſdem, ſeu condemnationem ſuper citatum pro vadijs triplicatis, decernuntur triplicata vadia, medietas parti Actoreæ, & medietas loci Capitaneo: qui manu forti & armata citatum de bonis (iuxta formalia verba Statuti) potenter eiicere debet.

Capitaneus non habet triplicata vadia, ſi pars citata iurauerit ſe neſciuiſſe de Proceſſu iuris: vel ſi Actor iuramentum ei dimiſerit. Similiter ſi pars citata cum Actore concordiam iniuerit.

Si iureuictus in aliquo gradu exequutionis perſonaliter in Iudicio vel Officio ſtans, admiſerit Actori intromiſſionem, tandemque Actorem expulerit, extunc ad loci Capitaneum defenſio Actoris pertinebit.

Si autem in contumaciam obtento proceſſu Actor nemine impugnante in bona iureuicti ſe intromiſerit, & per iureuictum expulſus fuerit; extunc non pro expulſione aget, ſed contra iureuictum proceſſum obtinebit, & continuabit: ſecus ſi eam perſonaliter admiſerit.

Capitaneus ſeu eius Officium in exequutione rei iudicatæ, vel perlucrorum, admittere non debet Appellationem: ſed non obſtante appellatione, debet procedere ad exequutionem perlucrorum ſeu rei iudicatæ. Nam tunc Capitaneus eſt exequutor, non Iudex cauſæ.

Forma condemnationis ſuper hanc citationem.

VT ſupra proximè poſita: niſi eo loco. In termino interponendorum vadiorum triplicatorum: ſcribendum: in termino decernendorum vadiorum. Inſeratur citatio tota, vt in prioribus: Poſt eam ita ſcribendum. Poſtquam condemnationem ipſa pars Actorea producto ipſo Proceſſu, & eo probato, quod ſibi ſit denegata intromiſſio in contumaciam iureuicti: petijt ſibi vadia triplicata in decreto priori interpoſita cum rumatione decerni. Officium verò Caſtri N. annuendo iuſtæ & legittimæ partis Actoreæ petitioni, viſo ipſo proceſſu, & quod ſit denegata intromiſſio, citatum vadia triplicata ad ſoluendum meruiſſe, ſua ſententia adinuenit: quorum alteram medietatem inſtigatori, alteram iu-

reuictori adiudicauit; & in vim vlterioris exequutionis addidit illi Vicesgerētem, siue Officium Castrense competens, cum Ministeriali, & Nobilibus quibuscunque, ad rumandum & eiiciendum ipsum iureuictum de bonis illius omnibus, inscriptione & processu causæ istius oneratis, in eadem verò iureuictorem, in illius lucris, perlucris, & in media parte vadiorum triplicatorum; in altera verò Instigatorem Officij huius ad intromittendum. Quam rumationem, tum & intromissionem modo præmisso affectat citatus, & iureuictus nullomodo denegabit, sub pœna bannitionis, quæ nunc contra citatum interponitur.

Post hoc idem decretum, Officium Capitaneale specialiter deputat de nomine aliquem Nobilem instituendo ipsum ad Officium Vicesgerentis ad rumationem cum Ministeriali ac Nobilibus: qui sine quauis turba solent descendere ad rumationem, & solet requiri an admittatur rumatio necne? qua denegata, citatur Reus ab banniendum.

Sextæ Citationis Exemplum, quæ fit ad Iudicium Capitaneale, hoc est, ad terminos Castrenses: terminusque ei post affectatam rumationem, non nisi in duabus septimanis præfigendus.

PRæmissis, vt supra, in citatione prima vsque ad eum locum: Ad instantiam, à quo continuandum ita: Instigatoris Officij nostri, tum & Nobilis N. Actoris iureuincentis, personaliter & peremptoriè compareas, qui te citant ad banniendnm, & de Regno ac Dominijs eidem annexis proscribendum: ideo quia tu existens iureuictus, occasione 1000 florenorum non persolutorum, & totidem vadij, per olim N. patrem tuum, coram Actis Terrestribus N recognitorum ac inscriptorum, rei iudicatæ non vis satisfacere, nempè rumationem tui de bonis tuis omnibus, ac in eadem intromissione vigore lucrorum, & perlucrorum vadiorumq; triplicatorum ratione præfati debiti super eadem, à præfato N. Actore iureuincente obtentorum noluisti & non vis admittere. Citaris itaque ad videndum & audiendum contra te bannitionem decerni, ac publicari, ad omniumque notitiam deduci, præmissa Iudicialiter attentaturus.

TERTIVS TERMINVS.

TErtius Terminus, iamque vltimus, seu tempus vltimum est ad astandum terminum, per Officium Capitaneale, ex instigatione partis iureuictoris (facta similiter probatione de non admissa intromissione cum possessione, & hoc ex relatione Vicesgerentis & Ministerialis, ac Nobilium) contra reum iureuictum citatum, seu innotescitum contumacem, & ad pronunciandum bannitum & proscriptum de Regno & Dominijs ei subiectis. Similiter etiam & cōplices eius pro vno & eodem termino, citatos etiam ad pronunciandum eos bānitos & proscriptos de Regno & Dominijs ei subiectis.

OBSERVATIONES.

Consuetudine quadam inoleuit, cum terminum non posse prosequi, sine personali comparatione iureuictoris.

In eodem termino dilationes & motiones admitti non debent, excepta aliqua in signi perplexitate perlucrorum.

Nullæ etiam defensæ locum habent præter has, quæ in termino primæ innotescentiæ sunt annotatæ.

Præterea in termino iuramenti super ignorantiam dillatio veræ infirmitatis concedi debet

Nonandum

Notandum quoque, si ante bannitionem, vel intromissionem admissam, concordia inter ipsasmet partes intercesserit, & iureuictor iureuictum de perlucris quietauerit, non posse Capitaneum pro interesse triplicatorum medietatem repetere, etiamsi decreta sibi fuerint. Idque iuxta Statutum, de partibus lite pendente, inter se concordiam facientibus, à pœnis quibusdam absoluendis. Sed post admissam intromissionem, & promulgatam bannitionem, concordia partium, triplicata suffocari non potest.

Post decretum bannitionis additur Ministerialis ad publicandum.

Et quoniam iuxta præscriptum Statuti, similis processus seruari debet contra complicem, prout & contra principalem; ideo etiam complices pro vno & eodem termino citari solent.

Reus facti & complex facti potest esse quadrifariam.

1. Si solus noxam fecerit.
2. Si auxilio ad id fuit.
3. Si consilium dedit.
4. Si malefactores fouet.

Item Complices sunt triplices.

1. Alij qui personæ banniti patrocinantur: videlicet conseruantes eum in domibus, defendendo ipsum, & vires auxiliumque ei suppeditant: ne capi per Capitaneum possit.
2. Alij qui non personam banniti, sed bona illius defendunt, vigore iurium suorum, ante institutionem causæ obtentorum; & qui pro importatione citationis non agunt.
3. Qui lite pendente iura acquirunt.

Breuiori diuisione complices tres.

Alij nudi, alij vestiti.
- Nudi: qui personæ banniti patrocinantur.
- Vestiti: qui ius suum, vel vigore iuris sui bona perlucris obnoxia tuentur.

Et hi sunt duplices:
- Alij ante inchoationem causæ potiuntur: vt supra.
- Alij: qui lite pendente iura acquirunt.

Si complex est vestitus, & ius aliquod reproducit, remittitur ad Iudicium Terrestre pro cognitione iurium, Practica enim de iuribus Iudicio Castrensi nõ competit.

Dilatio ad munimenta ex quibus probari possit citatum non esse complicem banniti, sed vigore iurium suorum possessorem conceditur.

Et motiones complici sunt admissibiles.

Complex banniti censeri non potest, si iure legittimo etiam in perlucris, licet posterius inceptor, attamen prius quàm ille primus Actor ad possessionẽ bonorum banniti peruenit, sed partes in foro Terrestri de potioritatẽ perlucrorum experiantur. Quoniam Iudicio Castrensi potioritatem iurium discernere non competit.

Si complex citatur, priusquam principalis banniatur, obtinet suspensionem, quousque banniatur principalis. A quo dum per Actorem prouocatur, & principalis vigore motionis in Iudicio superiori bannitur, tenetur ibidem & complex procedere.

Actor in punctu bannitionis præsens adesse debet: poterit tamen procurator Actoris á Iudicio petere instigatorem, cum quo actionem promouere poterit: Etsi citatus procuratorem Actoris remouere voluerit, citatus tantùm à termino, & non à causa liber decernitur. Decretum Lublini, 1582. 15. Maij.

Citatio ad banniendum complicem.

Citamus te, siue, Instigator Officij nostri citat te pro eo. Quia tu contra iura omnia Regni, ac in oppositionem exequutionis brachij Regalis per Capitaneos fieri solitam, complicitatem præbens, Nobili N. rumationem, & eiectionem, per vicesgerentem Officij nostri N. in bona N. prædicti N. hæreditaria in perlucris præfati N. Delatoris super eodem N. coram Iudicio Terrestri N. ratione non solutionis N. flor. pecuniæ debiti certi taxam in se A. florenorum pecuniæ, totidemq́; damni continentem perductam, idq́; post adiudicationem vadiorum triplicatorum Actori præfato B. pecuniæ ex eodem processu subsequutorum officiosè affectandam & acceptandam, Nobis verò, siue Instigatori nostro præfato, & eidem Delatori Nobili N. quantùm ad sortem cuiuslibet nostrum spectat, intromissionem & possessionem conferendam, rebelliter & temerè denegasti. Et ideo in pænas bannitionis, & de Regno, dominijsque ei subiectis proscriptionis incidisti & incurristi. Ad quas contra te decernendas, & iudicialiter proclamandas citaris, vtsis iudicialiter præmissa attentaturus, visurus, & auditurus. Datum.

Condemnatio super hanc citationem.

Coram Iudicio præsenti Capitaneali Castri N. astiterunt iudicialiter terminum peremptorium citationis vltimæ exequutorialis, ad decernendam publicandamque bannitionem editæ. Instigator Officij nostri, & Nobilis N. actor iureuincens, contra Nobilem N. citatum citatione tenoris talis. *Inferatur citatio tota*: Postea addendum: & hoc ideo, quia præfatus iureuictus, per Ministerialem Regni Generalem prouidum N. Iudicij huius apparitorem, ter & vltra iuris communis formam quater, ad iudicium præsens clamatus, iuri & Iudicio præsenti parere minimè curauit, admissione iuridica Iudicij præsentis mediantè. Post cuius quidem termini peremptorij, vltimæ exequutioni debitam & iuridicam astitionem, parte ipsa actorea & iureuincente, vlterioris iuris gradum à Iudicio præsenti, super ipsa citata, & iureuicta parte decerni affectante; Iudicium præsens Capitaneale N. visa & attenta eiusmodi termini exequutorialis debita actione, auditaque ipsius actoreæ, & iureuincentis partis, iusta & digna affectatione, considerata etiam iureuicti rebellione ac contumacia, nolens in exequutionibus rerum iudicatarum aliquam committere negligentiam, inhærendo iuri communi, super ipso citato, & iureuicto, bonisque illius, pœnam bannitionis, & de Regno dominijsque illi subiectis, proscriptionis in ipsius cōtumaciam decreuit, & præsentibus bannitum proscriptumque decernit ac pronunciat, decreto iudicij mediante. Et vt eadem pœna bannitionis super ipso iureuicto ad præsens decreta, eidem citato, & iureuicto innotescat, ad notitiamque debitam perueniat: hoc idem iudicium præsens eandem pœnam bannitionis per Ministerialem Regni Generalem prouidum N. in Castro & in circulo ciuitatis alta & sonora voce publicandam denunciandam, proclamandamque censuit: ad quod exequendum eundem Ministerialem præfatum de iuris forma addidit; & deputauit, iuxta ipsius Actoreæ partis citationem, prout

astitio

aſtitio vltima exequutorialis, totuſque iuris proceſſus, & Acta de præmiſſis latius teſtantur. Et hic idem prouidus N. Miniſterialis Regni Generalis coram eodem Iudicio Capitaneali N. perſonaliter comparens in vim ſuæ veræ ac fidelis relationis publicè ac per expreſſum recognouit, quia ex mandato eiuſdem Iudicij præſentis bannitionem præfatam per Inſtigatorem eiuſdem Iudicij, & Actorem iureuincentem Nobilem N. ſuper citatum modo præmiſſo obtentam, hic in Caſtro & in circulo ciuitatis N. ac locis publicis alta ſonora voce publicauit, & proclamauit, ad notitiamque omnium in præſens exiſtentium deduxit, ſua præſenti recognitione mediante.

Poſt obtentam bannitionem, antequam Capitaneus Nobilitatem manu armata mouerit, mittit prius Miniſterialem cum Nobilibus ad intromittendum ſe & partem iureuincentem. Si intromiſſionem ipſemet bannitus (non autem alia perſona iure non conuicta, vigore iuris ſui poſſeſſorij) impugnat, obtinet Actor literas vniuerſales ex Cancellaria Regiæ Maieſtatis ad Capitaneum & Nobilitatem illius diſtrictus, vt ſe contra bannitum tanquam contemptorem iurium, & hoſtem patriæ moueant: contra cuius perſonam proceditur iuxta Statuti informationem pleniorem. Qui ſi capi poterit, vita illius ſit ingratia Regis, ſimiliter & Complicium ipſius, ſi cum eo capti fuerint. Si autem non ipſemet bannitus; ſed aliquis alius, qui non eſt iure conuictus intromiſſionem impugnat; Officium Capitaneale ſuperſedere debet ab exequutione vlteriori, hoc eſt, ab acceptione intromiſſionis in bona. Iure enim non conuicto bona non ſunt recipienda. Alioquin Capitaneus ſuccumberet poſſeſſori ſummam centum marcarum ob exceſſum modum in exequutione contra perſonam iure non conuictam: ſed pars Actorea huiuſmodi intruſorem, ſeu interceptorem poſſeſſionis citare debet, tanquam complicem ad banniendum: contra quem proceditur vt ſupra. Non obſtante autem eiuſmodi proceſſu contra Complicē, ſuper perſonam banniti exequutio fieri poteſt iuxta inſtructionem Statuti.

Impoſſeſſionatus verò poſt quam ei in Iudicio Caſtrenſi ſatisfactio iniungitur debet ſeſe vel parata pecunia eliberare in duabus ſeptimanis, vel fideiuſſores dare, quod ſatisfaciet in ſex ſeptimanis. Quod niſi fecerit, citari debet ad banniendum, & cùm bannitus fuerit, capi, & detineri debet vſque ad ſatisfactionem. Sigiſm. III. 1588. fol. 35.

Sunt etiam duæ cauſæ ob quas in integrum reſtituuntur proceſſus.

1. Si quis ignorantiam de Proceſſu ſuper ſe obtento inferat, eamq; paratum ſe probare offerat.
2. Obiectione non iuridicè decreti obtenti, vbi ſanè tenetur Actor totum proceſſum, quo cauſam obtinuit deducere: in quo ſi aliquid defuit; vel non ſecundum iuris formam ſuperius deſcriptam obtentum ſit caſſatur. Decretum.

Sunt quoq; quinque genera male obtenti.

1. Iudex incompetens.
2. Forum incompetens.
3. Actor incompetens.
4. Saltus in proceſſu.
5. Terminus nullus.

Ne autem aliquo erroneo proceſſu grauaretur iureuictus, ius bona intentione bannito impertiuit beneficium obtinendi ſublationem bannitionis à Sacra Regia Maieſtate ad ſex Menſes, qua ſecuritas conceditur bannito in Regno manendi, & ſpatium temporis conceditur pro male obtento agendi.

Obtenta itaque ſublatione bannitionis, debet adcitare bannitus Actorem ad Officium Caſtrenſe, ibidemq; probare, quod nullum gradum iuris omiſit, probando contra ſe male obtentum proceſſum eſſe. Si verò id non demonſtrauerit, talis ſublatio locum habere non debet.

Forma ſublationis bannitionis.

SIGISMVNDVS &c. Significamus. &c. Quia ad ſupplicationem Generoſi N. apud nos factam, bannitionemque contra illum in Iudicio Caſtren. N. ad inſtantiam Inſtigatoris Officij loci illius, ex delatione Nobilis N. N. in cauſa ciuili occaſione N. edita & promulgata eſt, hinc ad ſpatium ſex menſium ſubleuandam & ſuſpendendam eſſe duximus, ſubleuamus, & ſuſpendimus literis hiſce noſtris, id eam ob cauſam, vt de male (vt aſſerit) obtento contra ſe proceſſu iure agendi habeat facultatem. Cuius quidem ſublationis noſtræ beneficijs, ille ad temporis ſupraſcripti ſpatium, in Regno, & Dominijs noſtris verſari, ac coram quibuſuis Iudiciorum ac Officiorum ſubſelijs comparere, cauſaſque ſuas defendere, ac negotia quæuis licita & honeſta peragere poterit. Ita tamen, vt rei iudicatæ parere teneatur, neque exequutioni vlteriori in bonis ſuis, non autem perſona à brachio noſtro Regali faciendæ ſeſe opponat, illique per ſe, aut ſubmiſſas aliquas perſonas contraueniat. Alioquin ipſo facto omnem ſubleuationis eius ſibi conceſſæ beneficium amiſſurus eſſet, exequutioq; in perſonam etiam ipſius, ſecundùm legum præſcriptum extenderetur. Quod omnibus quorum intereſt, præſertim verò Capitaneis noſtris, locorum quorumuis, notum eſſe volumus, mandantes: vt has ſublationis noſtræ literas, ſeruatis de iure ſeruandis, in Acta ſua Caſtrenſia inſcribi, & præconis voce publicari faciant, eamque & ipſi obſeruent, & ab alijs obſeruari curent. Secus pro gratia noſtra non facturi. In cuius rei fidem. &c. Datum.

Poſt expiratum verò tempus ſex menſium, conceduntur ex Cancellaria Sacræ Regiæ Maieſtatis literæ, pro vlteriore eiuſdem ſublationis prorogatione ad ſex menſium decurſum, vſque ad deciſionem actionis male obtenti.

Forma prorogationis.

SIGISMVNDVS &c. Significamus. &c. Quod cùm expoſitum nobis eſſet nomine Generoſi N. N. cum impetrata à nobis ſublatione bannitionis contra ſe in Iudicio Caſtren: N. ad inſtantiam Inſtigatoris Officij loci illius, ex delatione Nobilis N. in cauſa ciuili occaſione N. N. editæ: non potuiſſe hoc temporis ſpatio, hanc cauſam, de indebito iuris contra ſe proceſſu, cum parte ſua aduerſa, ob non celebrationem Iudiciorum Terreſtrium, aliaque impedimenta legittima ac iuridica, ad finem ſuum deducere, ſupplicareturq; nobis pro vlteriori eiuſdem ſublationis prorogatione. Nos animaduerſa eius ſupplicationis æquitate, inhærendoque legibus atque Statutis Regni noſtri ſublationem eandem, vlterius, hoc eſt, ad ſpacium ſex menſium, à data præſentium computando, prorogandam duximus eſſe, prorogamuſque hiſce literis noſtris. Cuius quidē prorogationis. &c. vt ſupra. Ita tamē, vt cæptam de proceſſu cōtra ſe illegittimè

obtento,

obtento, causam sine intermissione prosequatur, & rei iudicatæ parere teneatur, neque exequutioni vlteriori. &c. vt supra.

Si verò bannitus omissa actione, pro malé obtento, satisfecerit parti pro perlucris, & Capitaneo pro medietate triplicatorum; extunc non sufficit sola quietatio ab Actore & Capitaneo: verùmetiam necesse est à Sacra Regia Maiestate obtinere literas relaxationis bannitionis, quibus bannitus in pristinum suum statum restituatur.

Gradus exequutionis rei iudicatæ.

1. Innotescentia prima, in qua Ministerialis cum Nobilibus ad intromittendum iureuincentem, in bona iureuicti processu onerata, additur, & vadia triplicata interponuntur: quod ex superioribus præceptis videre licet.
2. Innotescentia secunda, in qua vadia decernuntur, & rumatio, ac Intromissio.
3. Innotescentia vltima ad banniendum.
4. Super bannitum, violenta manu per Capitaneum, exequutio ad istantiam iureuincentis.

Exequutionem impedientia.

1. Prosequutiones Appellationum.
2. Transactiones, vel renouationes.
3. Si interueniat à latere aliquis, qui potius ius ostendit, & experiri velit de potioritate.

OBSERVATIONES.

Bannitus in omni Iudicio locum standi non habet, sed si fuerit Actor suæ causæ in euasione; sin verò citatus in lucro condemnatur. Neque potest vllas facere inscriptiones, neque factas suscipere, neque faciendis consentire: nam ista nullitatis vitio subiacebunt.

Tamen cum obtinet subleuationis literas, habet locum standi, quas tamen, citando partem ad demonstrandum se agere velle pro male obtento, coram Officio Capitaneali, publicare & acticare debebit.

Publicationem bannitionis sublationis, in proprio Castro faciet bãnitus, aliâs inualida. Poterit etiam eam facere in viciniori Castro, sed cum protestatione; si non fuerit suscepta in proprio Castro.

Bannitus amittit beneficium sublationis, si irritauerit possessionem suorũ bonorum Actori iure lucratorum: vel etiam exequutioni in ijsdem bonis faciendæ sese opposuerit, poteritque citari ad Iudicium Castrense, ad videndum amitti beneficium sublationis.

Bannitio à quolibet in omni iuris gradu obijci potest, etiamsi in prioribus instantijs non obijceretur.

Si Actori vel citato obijceretur aliqua bannitio obtenta, in contumaciam, eius ignorantiam probabit iuramento, & habebit locum standi. Sed si bannitio per controuersiam obtenta esset, ad probationem bannitus non admittitur.

Cùm aliquis bannitus citatur à quopiam, & per decretum Iudicij non datur sibi locus standi in Iudicio, condemnaturq; in lucro; Idem concitatus ad satisfaciendum si allegat, quod pro tunc is vsus est exceptionibus, quia de bannitione illa ignorauit, nec ibi vbi bannitus est habuit possessionem: hoc facere debet obtenta sublatione. Si autem hæ exceptiones à Iudicio priori non sunt susceptæ: extunc comprobabit iuramento, quod de illa bannitione ignorauit, eademque tunc vsus est exceptione, & sic causa ad integrum restituetur.

In termino bannitionis, si iureuictus minorennis, sine tutoribus intromissionem admittit, non suscipitur sine tutoribus.

Kmeto pro sua iniuria potest Nobilem banniri, & bannitionem obijci, cũ agit semper cum assistentia Domini sui.

Actores duo in citatione ad banniendum citati existentes, sufficit vnum illorum in Iudicio comparere.

Actor si in termino bannitionis non comparet, citatus à termino liber pronunciatur.

Nobilem bannitum, & de bannitione non subleuatum occidens, nullam pro eo pœnam incurrit, neque pecuniariam, neque sessionis turris.

Successori ad citato actor non tenetur deducere processum paternum, si per controuersiam vltimum decretum latum fuisset, nisi illud vltimum decretum.

In quolibet iuris vlteriori processu, quilibet tenetur deducere parti citatæ (etiam mortuo Actore post reuificatoriam citationem contra successores) citationes, concitationes, relationes, contumacias, dilationes, lucra, perlucra, nullum gradum iuris obmittendo. Quocunque obmisso, cadit in causa ipsamque amittit.

Processus contra personam in legatione Reipublicæ existentem obtentus nullitatis vitio subiacet.

In procedendo seu respondendo, semper obseruanda est reseruatio omnium iuris remediorum. Sic Causæ præsentis, in toto saluis omnibus iuris remedijs.

Breuis series processus in Contumaciam.

1. Citatio originalis in forma solita.
2. Relatio eiusdem citationis positionis.
3. Condemnatio in Contumacia.
4. Secunda citatio.
5. Relatio eiusdem citationis positionis.
6. Condemnatio in lucro.
7. Concitatio ad satisfaciendum.
8. Astitio termini ex concitatione ad satisfaciendum pro lucro.

Jn hac obtinetur additio Ministerialis ad intromittendum, & remissio ad loci Capitaneum, sub cuius iurisdictione bona iureuicti consistunt, pro executione facienda.

9. Relatio impugnatæ intromissionis post astitionem termini concitati.
10. Innotescentia brachij Regalis.
11. Relatio eius positionis.
12. Astitio termini brachij Regalis.

Jn hac obtinetur interpositio vadiorum triplicatorum. Intromissio in eisdem lucris, & perlucris in anteriori processu obtentis. Literæ significatoriæ à Capitaneo ad iureuictum de lucris & perlucris, super illum, bonisque illius obtentis: quæ in bonis iureuicti relinquendæ sunt, ne de hac perductione iuris citatus aliquam ignorantiam habere se prætendat.

13. Citatio pro vadijs triplicatis.
14. Relatio eius positionis.
15. Astitio ex citatione pro vadijs triplicatis.

In hac obtinetur Decretum vadiorum triplicatorum, vicesgerentis, ac Ministerialis cum Nobilibus ad rumationem, & intromissionem additio.

16. Citatio ad banniendum.

Ex hac obtinetur bannitio, eiusq; publicatio, & relatio eius positionis.

Item Processus Iudiciarius est, cum Reus citatus comparet in Iudicio.

Cvm

CVM Reus comparet in Iudicio, vel dilationibus vtitur, aut exceptiones opponit (si quibus abundat) dilatorias seu temporales, vt totum negotium simul iugulet peremptorium.

Si verò vsum dilationum respuat, exceptiones nullas habeat, super citationem directe respondere tenetur: scilicet affirmando, vel negando.

Omnis itaque responsio Rei, aut est exceptio, vtpotè in accessurio; aut litis contestatio.

Si exceptio, extunc aut est Declinatoria, aut Dilatoria, aut Peremptoria. Pro quarum exceptionum varietate, diuersæ quoque conclusiones decretorum fiunt.

Videlicet primum Procedendi.
Tandem Respondendi.
Ad Extremum Directè respondendi: hoc est, negandi, vel fatendi factum.

TITVLVS QVARTVS.

DE EXCEPTIONIBVS.

Exceptio est intentionis Actoris exclusio.

Exceptionum subdiuisio.

Exceptiões.

Declinatoriæ fori. Si te alleges ratione priuilegij respondere non debere. Si ratione personæ, contractus vel districtus.

Et sunt contra { Iudicem. Actorem & Ex parte Rei.

ALIÆ SVNT.

Dilatoriæ, seu temporales; hæ non semper locum habent, sed quandoque euitari possunt. Qualis est. Pacti de non petendo infra tempus certum, puta quinquennium.

Et procuratoria exceptio Procuratorium mandatum non habere: vel principali ius constituendi non esse.

Et sunt contra { Terminum. Positionem citationis. Formam ipsius. Tum ipsæ dilationes.

Peremptoriæ seu personales; quæ semper locum habent, nec euitari possunt. Qualis est pacti perpetui, ne omnino pecunia petatur. Rei iudicatæ transactæ, & finitæ, solutionis. Et si quid contra Iura & constitutiones factum esse dicitur.

Et sunt ex parte { Fataliorum. Præscriptionum. Condemnationum. in Euasione.

NOTANDVM.

Quod dilatoriæ exceptiones, ſeu temporales omnes (ordine tamen ſeruato) ante litis conteſtationem proponendæ ſunt.

Peremptoriæ ſimiliter, exceptis quibuſdam peremptorijs: ſcilicet de re iudicata, tranſacta, & finita, quæ de ſui natura, ante litis conteſtationem appoſitæ ipſam impediunt & retardant.

Aduertendum etiam, hoc loco præcepta illa, quæ de oppugnationibus citationum ſuperius ſunt connotata, exceptionum vim ſapiunt, quod excludũt actorum intentionem.

Ordo inferendarum earundem exceptionum, ne per alteram alteri derogetur.

1. Contra terminum.
2. Contra poſitionem citationis.
3. Contra Forum & perſonam Iudicis.
4. Ex parte perſonæ Rei.
5. Contra perſonam Actoris.
6. Contra formam citationis.
7. Contra proceſſum & fatalia Iuris, tum & præſcriptionum.
8. Dilationes.
9. Litis Conteſtatio, ſeu reſponſio in cauſa principali.

DE TERMINO.

Inprimis attendendum eſt: An ſit legittimus teminus, vel non.

Si eſt legittimus, aut excitatione, aut ex anteriori conſeruatione fieri debet.

Si non eſt: Id fit aut ob tranſlapſitatem, aut mortem Actoris, vel Rei, aut Iudicis, aut propter ceſſionem Actoris de actione, & transfuſionem in aliam perſonam. Quibus caſibus interuenientibus, neceſſeria eſt adcitatio & reuificatio cauſæ.

Ex eodem fonte & fatalia ob intermiſſionem vnius anni & ſex ſeptimanarum petuntur.

DE POSITIONE CITATIONIS.

Si terminus prouenit excitatione, obſeruandum eſt: an Relatio poſitæ citationis ſit perſonalis, vel literatoria.

Si literatoria, notandum eſt: an Inſtrumentum ſit ſufficiens, vel non.

Si perſonalis: Attendendum eſt authenticum Miniſterialis: Iuratuſné, an tonſus, & publicatus, an etiam Generalis, vel Prouincialis ſit.

Præterea inquirendum eſt ab ipſo de tempore poſitionis.

An in vna ſeptimana ad Iudicia Terreſtria, vel Caſtrenſia.

An in duabus ſeptimanis ad Iudicia Tribunalis, vel Commiſſariorum.

An in ſex ſeptimanis in cauſa Exemptionis bonorum Regalium.

An ex Maiori Polonia in Minorem in quatuor ſeptimanis, vel è contra; in eadem verò Polonia, an in duabus ſeptimanis ad Iudicium Regiæ Maieſtatis poſita ſit.

DE FORO ET PERSONA IVDICIS.

Attendenda proprietas & differentia Magistratuum: videlicet, Ecclesiastici & Secularis: Item Regij & Tribunalis.
Demum Terrestris, Castrensis, Succamerarialis.
Tum Fori Maideburgensis & Culumensis.
Item circumstantiæ considerandæ sunt.
Personæ, Iudicis, Partium, Causæ, & Loci.

Iudicis in eo.

Habilisné sit: hoc est, an adultus.
An Indigena.
An non bannitus.
An Nobilis.
An possessionatus.
An Iuratus.

Partium in eo.

Vt Actor forum rei sequatur.
Personæ Nobilis possessionati in Foro Terrestri.
Impossessionati vbicunque præuentus fuerit in foro Castrensi.
Plebei in Maideburgensi.
Villani, coram suo Domino.
Pruteni in foro Culmensi.
Serui cum Domino & Theloneatoris, in quocunque foro.

Causæ autem circumstantia in eo perpendenda est.

Ciuilisné sit, an Criminalis:
Si Ciuilis, aut ad Iudicium Terrestre aut Capitaneale pertinet.
Si criminalis, aut Iudicio conuentionali Sacræ Maiestatis Regiæ, aut Castrensi subest.
Si Capitanealis, tunc est aut Iudicij, aut Officij.

Loci circumstantia in eo examinanda est.

Ne sit euocatio ex alio districtu in alium.
In Criminibus tamen recentibus, etiam possessionatus forum, respectu delicti in eodem loco commissum est, habet.

DE PERSONA REI.

Videndum num sit bannitus, vel pleni iuris?

Item ætas attendenda: num sit Minorennis; vel adultus.

Si Minorennis: an cum assistentia Tutoris est citatus.

Denique an sit in Regno vel extra Regnum, in seruitio militari, vel legatione.

Demum sexus & status perpendatur.

An sit virgo, vel maritata, an vidua.

Si virgo, an cum Tutoribus.

Si maritata, an cum assistentia mariti citata sit.

Vidua enim sui iuris est.

DE PERSONA ACTORIS.

Similiter attendendum est, an sit bannitus vel pleni Iuris.

Item discrimen sexus virilis & muliebris, vt supra.

Præterea, Nobilis ne sit, an Plebeius.

Quod præcipuè in personalibus causis, puta capitis, vulnerum, & incarcerationis obseruandum est. Ea enim aliter in persona Nobili, aliter in Plebeia æstimantur.

Ex visceribus itidem ipsius causæ, plurima argumenta incompetentiæ peti solent, vtpotè: hæreditariam, quæstionem vsufructuario non competere, ad alienamque inscriptionem; & pro iniuria aliena neminem agere posse: & alia penè infinita ex natura causæ diligenter consideranda.

DE FORMA CITATIONIS.

Videndum an ordinata sit.

Cuius quidem tres essentiales partes esse debent.

Forum. Nomen & cognomen Actoris & Rei.

Tum expressa descriptio negotij, do quo agitur.

In descriptione rei præcipuè circumstantia loci temporis, tum etiam instrumenta attendantur.

Data etiam, & terminus, an sit sufficiens.

Tum etiam Titulus non est negligendus.

Plura de citationibus habes supra.

DE FATALIBVS.

Videndum an in causa cæpta, fatalia vnius anni & sex septimanarum non sint intermissa.

In exequutione autem definitiuæ sententiæ, si tempus Triennale, & trimestre non sit elapsum.

Decretum quippe eiusmodi æquipolet eo in passu Priuilegio.

Sciendum præterea discrimen esse inter fatalia, & præscriptionem.

Fatalia, si quidem in processu, præscriptiones verò in causa censeri.

De præscriptionibus, vide plura infra sub Tit. 9.

In causis verò diuisionis, exemptionis, limitum, & inscriptionis, fatalibus, & euasione non causa, sed processus perimitur.

Sed in exequutione rei iudicatæ fatalibus causa, euasione autem duntaxat terminus tollitur

OBSERVATIONES.

Natura fataliorum alia est; quæ non nisi authenticis probantur literis, hoc est, Ministerialium relationibus citationes ponentium. Alia verò præscriptionum, quæ non nisi iuramento probantur. Itaque in fatalijs, authentica probatio, in præscriptione iuratoria decernitur.

Cum aliquis citat pro aliqua re, duos, vel tres competitores, & interea vnus ex citatis moritur, postea verò Actor adcitaret post mortem illius, alios fratres simul citatos, illi autem dixerint; quod non cito nos adcitasti post mortem nostri fratris; & vellent id comprobare iuramento corporali. Pars verò actorea offerret se comprobaturum, quod post mortem defuncti illius non omiserit citare ante fatalia: extunc Iudicium adinuenit propiorem esse partem Actoream ad comprobandum, quod non omisit ante fatalia adcitare post mortem præfati fratris ipsorum, & super hoc solus iurare debet. Ratio, quia si citatus deberet euadere de fatalijs, semper Actores causam suam perderent.

Vbi Reus non agnoscit factum, sed processum impugnat; sublato processu fatalis, tollitur & causa. Exceptis causis limitum, diuisionis & exemptionis.

In exequutione rei iudicatæ, nimirum post rumationem factam, fatalia trium annorum & sex septimanarum currunt, quoniam res iudicata vim sapit Priuilegij. Quod si Actor in exequutione rei iudicatæ aliquid processerit; & post illum processum in exequutione anno & sex septimanis siluerit processum illum exequutionis fatalijs amittit: nisi fortasse nondum tres anni & tres menses expirauerint, tunc Actor ad rumationem denuo citabit.

Scripto termino, citatus fatalia obijcere non potest. Sic censent alij.

Si quis post mortem Iudicis non adcitat intra annum & sex septimanas fatalijs causam amittit.

In exequutione, post mortem citati, vel Actoris, si quis intra annum & sex septimanas non concitat, amittit causam fatalijs.

TITVLVS QVINTVS.

DE DILATIONIBVS.

Dilatio est prorogatio temporis in causa.

Dilationes diuiduntur. { In peremptorias, & Dilatorias.

Permptoriæ sunt. Quibus probatis causa obtinetur, non probatis amittitur, vt est ad munimenta specificata causam perimentia: ad quietationem, veræ infirmitatis: & pro maiori.

Dilatoriæ, Quibus probatis vlterior restat controuersia: vt sunt illæ necessitates supranominatæ, & ad munimenta specificata causæ necessaria, & ad statuendum Ministerialem, ad euictorem, visionis, ad scrutinium deducendum in Criminalibus, ad inquisitionem in causis expulsionis. Possunt etiam sub hoc genus poni suspensiones causas differentes.

Item Dilationes quædam ante litis contestationem petuntur: aliæ post litis contestationem, quædam etiam post sententiam.

Dilationes, quæ ante litis contestationem petuntur, hæ sunt,

1. Propter minorennitatem.
2. Propter veram infirmitatem.
3. Ad statuendum Ministerialem.
4. Pro maiori.
5. Propter absentiam, causa Reipublicæ.
6. Ad visionem.
7. Ad munimenta literatoria.
8. Ad Euictorem.

9. Ad Scrutinium.
10. Ad deliberandum.
11. Ad quietationem specificè.

Dilatio, propter, minorennitatem conceditur, obtenetam Actoris & Rei ætatem.

Propter verã infirmitatem: ob aduersam valetudinem alterius litigantiũ.

Ad Ministerialem, vel propter eum statuendum, vel relationem eius ex Actis producendam: qui aut citationem posuit, aut quidpiam sibi protestatum recognouit.

Pro maiori datur dilatio, propter actionem pro maiori summa, vel negotio, in aliquo alio Iudicio, vel Officio eodem die habito.

Propter absentiam causa Reipublicæ: cùm quis aut legationem, extra Regnum obit, aut ad aliquod publicum negotium peragendum deputatur.

Ad munimenta literatoria dilatio explicatione non eget.

Ad Euictorem datur dilatio citato prouocanti in materia actionum personalium, aut reali petitoria fundi bonorum immobilium ad probandum munimentis se posse habere Euictorem; aut in materia actionis pro fideiussione verbali, aut venditione rerum mobilium.

Dilatio ad visionem cùm quis ad inspiciendum iniuriæ illatæ locum ablegatur.

Ad Scrutinium. Quando prorogatur tempus, ad inquirendam rei vel facti veritatem.

Dilatio ad deliberandum. Est prorogatio temporis, quæ datur à Iudicio ad se cedendum cum Aduocatis & amicis suis consilij capiendi gratia. Citato quidem quoad propositionem Actoris dignè respondeat. Actori verò, quid ad citati exceptionem replicet.

Dilatio ad quietationem. Est cùm Reus reijcit se probaturum quietatione per Actorem sibi facta, vel de re pro qua citatur, vel de processu iuris instituto, se exemptum esse.

Per nuncium petitur dilatio propter veram infirmitatem: Pro maiori: & in causa absentiæ propter negocium Regipublicæ. Reliquæ dilationes prænominatæ possunt peti per Procuratorem.

De Dilatione propter minorennitatem.

SI impuberes cuiuscunque liberi ante legittimam ætatem ad Iudicia attrahantur, super quæstione hæreditaria, aut quacunque alia re, qui ob defectum ætatis litem contestari seque tueri nequeunt; Iudex per suam sententiam interlocutoriam, actionem minorenni institutam, vsque ad illius debitam ætatem differre & prorogare tenetur. Post cuius tandem dilationis expirationem, Actor debet innouare Actionem suam. Post dilationem verò non possunt minorennes oponere præscriptionem, propter annos pendentes ex dilatione eiusmodi. De hoc extat Lex Casimiri Magni. fol. 31. Herb: fol. 31 Lege. Si impuber. Idem fit si alij sint adulti, alij vero minorennes, sed ad hanc dilationem obtinendam, minorennes sunt constituendi coram Iudice, gratia cognoscendorum annorum. Hoc est consuetudine.

In quibus casibus datur hæc dilatio citato, in quibus non?

Dilatio citato minorenni datur propter minorennitatem in omnibus casibus, exceptis quibusdam causis infrascriptis.

Primo citato minorenni ad recipiendas pecunias, de bonis per quempiam patri eius obligatis non datur: sed tenetur pecunia recepta ex bonis obligatis cedere, quamuis annos discretionis nō habeat. Casimirus Visliciæ. 1360. Herb. folio 159. Secundo: Si quis pro patre eius fecisset cautionem fideiussoriam pro eo; pro quo parens eius dum viueret fuisset citatus, tum pueri soluere & restituere tenentur, fideiussorem eliberando, non expectatis annis discretionis. Idem ibidem. Tertiò: Si pater ipsius pro aliqua hæreditate citatus fuisset, cùm adhuc viueret, etiam respondere tenetur pro eadem hæreditate. Idem, ibidem. Quartò: Cum aliquis bona hæreditaria vendiderit, obligauerit, siue impignorauerit, inscripseritué se pro euictione, siue defensione, & postea priuaretur vita, filius eius tuetur emptorem, vel Hypothecæ nomine possessorem. Sigismūdus Cracouiæ 1505. fol. 102. Herb: 159. Quinto: Ad exemplum huius Statuti, minorenni ad inscriptionem per patrem eius factam ac pro debito, aut quacunque alia re citato, non datur dilatio ad annos discretionis; sed tenetur obligationi patris sui satisfacere. Consuetudo. Sexto: In actione finium Regundorū, seu dislimitandorum bonorum, si vnus pluresué hæredes eiusdem hæreditatis dislimitandæ sint minorennes, nihilominus contra eos Iudicium procedet, tàm Terrestre, quàm Officium Succamerariale, ad dislimitationem, bonorum dislimitandorum, faciendam, non obstante ipsorum minorennitate: sed tamen reseruanda est illis actio à Succamerario, vel eius Officio, pro eorum interesse, cū Actore granicierum, vt postquam annos discretionis nacti fuerint, liceat eis iure agere contra illos, à quibus putarent sibi præiudicium factum: tamen pro parte sua tantum ipsos concernente. Lex Sigismundi Petricouiæ. Anno 1520. fol. 41. Herb. fol. 158. Septimo: Ad exemplum huius Statuti idem obseruatur in actione familiæ herciscundæ, seu hæreditatis diuidendæ. Ex Consuetudine. Præterea sciendum. Cùm Iudex decernit Iuramentum minorenni, siue Actori, siue citato præstare; quia minorennis est inhabilis, ad præstandum Iuramentū, suspendit iuramentum ad annos discretionis illius. Cæterum si minorennis citatus fuerit ad inscriptionem Castren: pro vadio, occasione non transportationis ipsius ad Acta Terrestria, Iudex decernere debet transportate inscriptionē. Sed quia minorennis inhabilis est ad inscriptionem faciendam; ideo suspendit transportationem inscriptionis ad annos discretionis illius. Consuetudo.

OBSERVATIONES.

Annorum discretionis adiudicatio, tantum Iudicio Regio & Tribunalis Regni, atque Terrestri competit Officio, at Iudicio Castrensi minimè.

Minorennes sine tutoribus nec agere, nec respondere possunt.

Minorennes litem contestare non valentes in minorennitate constituti nihil perdere possunt. Quia ille, qui in alterius iurisditione est, nihil perdere potest, quia sui iuris non est. Quibus minorennibus anni computantur ad 15 annos, nempe masculis, fœminis verò ad duodecim, quibus annis transactis nihil perdere possunt; sed oportet vt vltra annos currat illis specialis præscriptio Terrestris, videlicet tres anni & tres menses, infra quos annos si tacuerint, & præterea menses tres, propinquitatem, seu iniuriam perdunt.

Dilatio ad statuendum minorennem conceditur ad terminos sequentes.

Cùm pater pro aliquibus iniurijs ratione fundi citatus, in pœnaq; contumaciæ condemnatus, & termino scripto moreretur; extunc dilatio minorennibus adcitatis, non debet dari ad annos discretionis. Si enim pro hæreditate citati minorennes non refferendo, sibi ad annos respondere tenentur: multo magis pro minutioribus rebus citati respondere tenentur.

Si Kmetho alicui ad bona minorennium profugerit, tunc non minorennes, sed tutor citari debet.

De Dilatione propter veram infirmitatem.

QVia valetudinem aduersam vnumquenque aduertere par est. Igitur secūdùm terminum tanquam peremptorium poterit differre & reponere citatus vera infirmitate à Deo permissa: & hoc per nuncium suum Nobilem possessionatum in eadem Terra, ad Iudicium missum. Iurabit tamen citatus met tertius, in terminis sequen: cum alijs duobus paribus suæ conditionis, quod tunc temporis fuit infirmus vera infirmitate à Deo permissa. Sigismundus Petricouiæ 1523. fol. 33. Herb. fol. 282.

In quibus casibus datur hæc Dilatio?

DIlatio propter veram infirmitatem datur in omnibus casibus: tàm Ciuilibus, quàm Criminalibus, in omnibus Iudicijs aut Officijs, nisi citatus ei renunciauerit in inscriptione, ad quam citatus fuerit. Præterea in Actione ad recipiendas pecunias de bonis obligatis nō datur hæc dilatio. Ex consuetudine.

Si citatus reponens terminum, neget se nuncio suo commisisse eiusmodi repositionem petere.

SI verò citatus reponens terminum in termino præstandi iuramenti, sibi assignato non comparuerit, permiseritque se in lucro condemnari, & postea, comparens in termino Concitatorio negauerit se commisisse illi Nobili terminum reponere, extunc iuxta illam negationem met tertius iurare debebit, quod illi nuncio suo hanc repositionem termini non commiserit. Præstito verò iuramento, ibidem is idem citatus, supra citationem Actoris tenebitur respondere Sigismundus Petricouiæ, 1523. fol. 53. Herb. fol. 200.

Hoc iuramentum decerni solet in quibusdam terris, in terminis proximè futuris, in nonnullis verò in instanti præstandum. Datur tamen citato actio contra nuncium pro huiusmodi dolo & fraude, si iurauerit super non commissionem repositionis termini; qui puniendus erit pœna pro inuasione domus sancita, æquæ, atque si alicuius nomine falso recognosceret aliquam inscriptionē Ex consuetudine.

Quoties danda?

Dilatio propter veram infirmitatem, semel non amplius dari debet. Sigis. Petricouiæ 1523. fol 33. Herb. fol. 200.

Daturne hæc dilatio & Actori? Id quoque volumus de Actore intelligi: Cùm liceat Actori quod & Reo, præter simplicem infirmitatem, quæ Actoribus non conuenit, eò quod Actores semper esse debent parati ad cōparendum. Herb. fol. 33.

De aliis impedimentis accidentalibus.

Sub genus veræ infirmitatis solent referri & illa accidentalia impedimēta, vt vel commodè differamus terminum, vel etiam à Iudicio impunè absimus, si modo id iuramento ad exemplum veræ infirmitatis confirmemus, & ea ratione perueniamus, vel ad propositionem, vel ad respondendum denuo: Vt sunt, maris tempestas, fluuiorum inundatio, fractura pontium, vel nauigiorum, pe-

stis, fu

ſtis, funus domeſticum, inſultus latronum, carcer publicus, vel priuatus, & alia huiuſmodi: propter quæ, aliquis ſe ſiſtere in Iudicio in termino nequit. Ex conſuetudine.

OBSERVATIONES.

Dilatio veræ infirmitatis, ſi pluribus exiſtentibus citatis, vni illorum datur, iam alteri non conceditur. Quoniam dilatio ſuper dilationem non procedit, & plures citati in vna cauſa coniuncta, pro vna reputantur perſona.

Si autem inter eos fuerit minorennis, cui dilatio conceditur, neceſſario & cum reliquis vti in cauſa coniuncta ſuſpenſio fieri debet. Sed dum pro intereſſe minorennis Actor à cauſa recedit cæteri reſpondere tenentur.

In termino iuramenti ad inſcriptionem decreti, licet in inſcriptione citatus renunciauit dilationi veræ infirmitatis, tamen conceditur: in caſibus enim perſonalibus etiam ad inſcriptionem, qua dilatio veræ infirmitatis renunciatur, conceſſibilis eſt dilatio veræ infirmitatis.

Actori dilatio veræ infirmitatis non conceditur, niſi in eo caſu, qui per Procuratorem abſolui non poteſt, nimirum in perſonali iuramento.

Actori in termino bannitionis dilatio veræ infirmitatis conceditur.

Dilatio vera infirmitate minorenni non conceditur: ex eo, quia neque nuncium mittere, neque iuramentum præſtare poteſt.

Dilatio veræ infirmitatis, & pro maiori, poſt litem conteſtatam non debent dari in vno eodemque termino.

Cùm aliquis alicui vult differre terminum vera infirmitate, id faciat non publicando ſecum procuratorio, & non intrando in controuerſiam, nec audiendo propoſitionem: aliâs ſi ſe publicauit cum procuratorio, & poſt publicationem audita propoſitione hoc differre voluerit, id ei de iure non conceditur: ſed reſpondeat ad propoſitionem; alias in defectu reſponſionis condemnabitur in lucro.

Quando alicui termini prorogatio ob infirmitatem conceditur, ille tamen in alijs terminis, vbi de eadem infirmitate iuramentum præſtare debuit, non ſteterit, ſed adhuc æger decubuerit; Procurator eius debet Actori ſuper citationem reſpondere: ipſi verò terminus iuramenti reſeruatur ad terminos proximos cum teſtibus.

Veræ infirmitatis dilatio, & aliæ nullæ, in re iudicata dantur, ſemelque vti quauis dilatione, & non plus tenetur quiuis.

Dum pater terminum differt vera infirmitate, & pendente cauſa in dilatione, moritur; ſucceſſores eius ad eundem punctum cauſæ in quo ceſſauit adcitati, non tenentur præſtare iuramentum, ſeu infirmitatem paternam comprobare.

Veræ infirmitatis dilatio in expulſione bonorum non datur.

Ad inſcriptionem firmiſſimam dilatio veræ infirmitatis conceditur.

De Dilatione ad ſtatuendum Miniſterialem.

CItatus comparens ad Iudicium, vel Officium, non tenetur prius reſpondere, antequam viderit Miniſterialem, vel eius relationem authenticam: quod ſi protunc Actor eo careat, tenetur ei Iudex dare dilationem ad proximos terminos, ad ſtatuendum Miniſterialem, qui citationem poſuit, vel eius relationem, ex actis producendam. Conſuetudo terræ Cracouien. Herb. 158.

Quod ſi Actor eiuſmodi dilationi à Iudicio, vel Officio conceſſæ non ſatisfecerit, cauſa non cadit; ſed reus à citatione & termino eius pro hac vice tantum abſoluitur: reſeruato Actori ſaluo iure denuo citandi ſi velit. Datur hæc dilatio citato & Actori, in omnibus, cauſis, tàm Ciuilibus, quàm etiam Criminalibus.

OBSERVATIO.

Cùm decernitur Actori dilatio ad ſtatuendum Miniſterialem, ſi interim Miniſterialis moritur, in termino autem petit Actor dilationem ad ſtatuendum Nobilem qui inter fuit cum Miniſteriali præfato, non conceditur illi dilatio, quia iam ſiſti debuit Nobilis.

De Dilatione pro Maiori.

QVia maius negotium potius quam minus curare expedit, ideo permissa est dilatio, propter maius aliquod negotium, in alio Iudicio, vel Officio habitum, qui verò reponit eiusmodi terminum, exprimere debet, vbi est actio, ad instantiam cuius, & pro quanta summa, coram quo Iudicio, vel Officio. Lex Casimiri. Herb. fol. 82.

Hæc dilatio datur ad proximos terminos. Tandem adueniente termino eiusmodi dilationis pro maiori, citatus debet adferre literas sub titulo & sigillo illius Iudicij, vel Officij, ad quod pro maiori causa fuit citatus. In quibus literis continere debet nomen Actoris, cum quo, & actionis pro quo, & tempus quo habuerit ipsam actionem. Quæ si plenæ fuerit, non succumbet in causa is qui dilationem petierat. Si verò aliqua in parte insufficientes produxerit, actionem suam amittit.

Datur autem hæc dilatio, & ante, & post dilationem veræ infirmitatis.

Datur etiam & Actori hæc dilatio: cùm id liceat Actori quod & Reo.

In quibus casibus datur?

DAtur hæc dilatio in omnibus causis ciuilibus realibus, & personalibus: excepta actione redimendorum bonorum obligatorum.

OBSERVATIONES.

In vna & eadē causa, semel tantùm dilatione pro maiori quisq; vti potest.

Actoribus in causis personalibus, dilationem pro maiori esse admissibilē, sentiunt practici.

Cùm alicui citato, per amicum obtineretur dilatio pro maiori, quod in binis his & his Iudicijs habet citatus actionem pro maiori, interim autem illa Iudicia, ad quæ data est dilatio, non celebrantur, quod citatus literis illius districtus Capitanei, ad terminum ex dilatione prouenientem allatis verificaret; actore negante, vt ibi habeat actionem pro maiori: extunc citatus debet comprobare iuramento, quod coram illo Iudicio non celebrato, actionem pro maiori habuit. Si autem negauerit commisisse amico, vt in altero Iudicio pro maiori actione habita dilationem postularet, extunc id iuramento probabit.

De Dilatione propter absentiam Reipublicæ causa.

QVi in seruitijs Reipub: sunt, puta in legatione: aut cum quis exercitui cōtra hostem patriæ præficitur, eorum causæ, ad vnius anni spacium (si extra Regnum tanto tempore fuerit) suspendi possunt, iussu ac declaratione Sacræ Maiestatis Regiæ, per literas facienda.

Similiter mercenarij Milites Sacræ Maiestatis Regiæ merentes, ab omnibus Iudicis liberi sunt. Exceptis causis ad inscriptiones, expulsionis, exemptionis bonorum, violentiæ, & rei iudicatæ.

OBSERVATIONES.

Datur hæc dilatio tàm Actori quàm Reo.

His verò, qui voluntario absunt à patria, vt bonarum literarum, & seruitij, Militiæ, peregrinationis gratia, vel ex necessitate imposita, vt exilij, vinculorum, vel captiuationis causa; datur quoque non ex iure & legum præscripto, sed ex æquitate: quasi & ipsi propter maiorem & grauiorem causam abesse videantur,

De Dilatione ad munimenta.

QVia securi litium, vel alijs ex causis non habent semper ad manus munimenta: ideo tàm Actori quàm Reo datur dilatio ad munimenta literatoria, ex Actorum libris producenda.

Dilatio ad munimenta duplex est: alia nominata, alia innominata.

Dilatio nominata, seu specificata dicitur: cùm petens illam narrat, ad qualia munimenta se recipit, vnde & ex quibus Actis producenda, quidque illis probaturus sit: huiusmodi dilatio continet expressam litis contestationem.

Datur autem, tàm ab Iudicio Terrestri, quàm ab Officio Castrensi.

Quod si aliud quidpiam posteaquam recaperet ostenderit, aut non authêtica munimenta produxerit; causam suam amittit is qui eiusmodi dilationem acceperat.

In materia verò reali venditionis bonorum immobilium, Iudex Reo non satisfacienti huic dilationi, decernit deoccupationem eorundem Actori, per citatum faciendam, & intromissionem in eadem, & super damna iuramentum.

In materia verò possessoria, hoc est, ratione spoliationis, seu violentæ expulsionis, de possessione bonorum immobilium, decernitur actori probatio iuratoria, cum sex testibus super violentam expulsionem. Et pro damnis, quæcunque hac sua expulsione Reus fecerit, ad ius Terrestre remitti debet.

In Actionibus verò personalibus Reus citatus condemnatur ab Actore in lucro causæ: hoc est æstimationis rei, pro qua citatur & damnis.

In Actione diuidendorum bonorum decernere debet Iudex diuisionem faciendam, & super damna probationem, si in Iudicio Terrestri actum sit. Si verò in Officio Castrensi, extunc diuisionem tantum: pro damnis verò actio reseruatur Actori in Iudicio Terrestri.

Dilatio innominata dicitur simplex, & de plano petita, ad munimenta causæ necessaria, non narrando ex quibus actis producenda; & quid illis probaturus sit.

Hæc autem dilatio in Iudicio Terrestri ad proximos terminos conceditur, in Officio verò Castrensi ad quatuor septimanas, non vlterius. Quod si verò impertinentia ostenderit, causam amittit is, qui eiusmodi dilationē acceperat.

Hæc dilatio ad munimenta causæ subsidiaria cum præmissa cautella, de non approbata, nec approbanda Iurisdictione incompetentis Iudicis, & minus competentis actionis, non solum facultatem tribuit excipiendi contra Actorē, sed etiam suppeditat rationes declinatorias fori, ex eisdem munimentis, quæ ibidem commodè, & inprimis opponi possunt. Nam hæc dilatio, & omnes aliæ, quæ ante litis contestationem dantur, legales sunt. Iudicesque absq; omni cunctatione & cognitione simpliciter, & de planò, eas concedere tenentur.

In materia Actionis redimendorum bonorum obligatorum hæreditariorum, vnica tantum dilatio conceditur Reo, videlicet ad munimenta nominata, quibus probaturus sit, bona, de quibus ad recipiendum pecuniam citatur, se non obligatorio, sed hæreditario iure perpetuo possidere. Quod si non probauerit, cadit in causa.

In quibus Actionibus datur?

DAtur autem vtraque harum dilationum, in quibuslibet Actionibus Ciuilibus, tàm realibus, quàm personalibus & mixtis.

Datur

Datur etiam ſpoliatori, ſeu violento expulſori: propterea, quia ſpoliator conuentus, poteſt habere legittimas probationes per inſtrumenta ſeu munimēta, vel confeſſiones Actorum: quibus oſtendit ſe non ſpoliaſſe, ſed iure poſſediſſe. Sed in Actione recuperandæ poſſeſſionis, ſeu violentæ expulſionis, citato petenti dilationem ad producenda munimenta innominata, ſeu ad cauſam ſibi pertinentia, vel neceſſaria, non vlterior datur dilatio, quàm quatuor ſeptimanarum. Quod ſi in termino aduenienti, vel nulla, vel ad cauſam non pertinentia produxerit, cauſam amittit. Officium verò debet decernere Actori præſtare iuramentum, cum ſex teſtibus, ſibi in genere ſimilibus, contra citatum in duabus ſeptimanis ſuper poſſeſſionem & violentam expulſionem, pro damnis verò exinde ſequutis, ac pro rebus mobilibus tempore eiuſdem violentæ expulſionis receptis, ad Iudicium Terreſtre Actorem remittere. Deinde poſt præſtitum ipſum iuramentum, hoc idem Officium debet ſpoliatum ſeu violenter expulſum, in priſtinam poſſeſſionem reſtituere, ad eandemque intromiſſionem acceptandam, ipſi Actori addere Miniſterialem, vadiumq; primarium centum viginti marcarum pecuniæ ſuper citatum imponere, & contra eum vallare, ne degenet ipſam reſtitutionem, & intromiſſionem. Sed ſi ipſa actio violentæ expulſionis ſit de poſſeſſione bonorum reformatorum dotis, & dotalicij; vadium primarium vallari debet, & ſumma dotis, & dotalicij. Si verò de bonis obligatis, extunc ex ſumma in inſcriptione obligatoria contenta, vadium apponendum eſt.

OBSERVATIONES.

Dilatio ad munimenta ſimplicia, citra vllam controuerſiam contra decretum reſponſionis conceditur: idq; ſolum ad terminos ſequentes.

Dilatio ad munimenta ſpecificata, poſt decretum procedendi, conceditur poſt primam celebrationē terminorum, vel poſitionem Actorum illorum, ex quibus munimēta nominat

Poſt decretum verò directæ reſponſionis, ad nulla munimenta, etiam ſpecificata dilatio non conceditur.

In termino bannitionis principali iure victo, neque ad munimenta ſpecificata, neque ad quietationem, neque ad munimenta cauſam perimentia datur dilatio. Sentiunt alij forè admiſſibilem talem dilationem, ſi dicat non ſolum de eſſentia, ſed de toto proceſſu quietatur.

Sed complici ad banniendum citato, datur dilatio ad munimenta ſpecificata, quod non ſit complex, ſed iure ſuo bona banniti poſſidet.

Dilationi ad munimenta ſimplicia conceſſæ, ſi non ſatisfecit citatus, non amittit cauſam: ſed proceſſus illi decernitur.

Cùm parti obijcitur bannitio, & trahit ſe ad munimenta: quibus oſtendere vellit relaxationem, vel ſubleuationem; datur ei dilatio, præſertim ſi vetuſta eſſet bannitio.

Si quis obtinebit dilationem ad munimenta cauſæ neceſſaria, vt potè ſpecificata, ſi nulla munimenta producit, in amiſſione cauſæ decernitur: ſcilicet rei principalis pro qua citatur, cum pœna trium marcarum, non autem taxam ſuccumbit, quia hæc tantum ſuper contumacibus lucratur: tuncq; decerni debet, vt citatus ſatisfaciat, cum pœna ſub taxa in citatione expreſſa.

In cauſa granicierum dilatio ſimplex ad munimenta concedi debet.

Citato tanquam impoſſeſſionato ad Caſtrum, dilatio conceditur ad munimenta, ex quibus apparebit quod eſt poſſeſſionatus. Si autem in termino citatus tantum donationem oſtendit, ſine intromiſſione, extunc dilationi non ſatisfecit: quia intromiſſio ſeu poſſeſſio non eſt producta.

Si citatus vſus fuerit aliquibus dilationibus in acceſſario, & à citatione illa poſt dilationes liber pronunciatur, ſalua facultate denuo citandi; ſi denuo citatur, iam amplius dilationibus illis quibus vſus eſt non poteſt vti.

Dilatio in proceſſu cauſæ ſemel dari debet ad ſimplicia munimenta. Poſt verò decretam reſponſionem, iam ad ſimplicia munimenta nec dari nec admitti debet, tantum ad munimēta ſpecificata cauſam perimentia. Et hoc ſi primo non accipiebat; quod ſi accepit iam non datur ſecundario.

Duplum temporis impartiturijs, quibus extra Regnum munimenta petenda ſunt.

Dilatio ad munimēta petita in termino cōcitatorio citato nō debet cōcedi,

In termino Innoteſcentiæ ex pulſionis ad quatuor ſeptimanas dilatio cõceditur ad literas: ſi verò non oſtenderit, Officium decernet id quod ius docet, videlicet Actor præſtet iuramentum ſuper pacificam poſſeſſionem, iuxta formam iuris.

Dum aliquis citatur pro receptione pecuniarum dotis, & condeſcenſione de bonis, in quibus bonis dos eſt inſcripta: talis verò pars citata, volens dilationibus laborare petit Iudicium, vt ſibi concedat dilationem ſuper literas, ad terminos per terminos de diuerſis actis; in tali exemptione dotis, nulla dilatio parti citatæ dari debet. Quia dilationem petit in diffugium. Sed debet Iudicium decernere parti citatæ recipere pecuniam, & condeſcendere ex bonis. Aliâs ſi pars citata à decreto appellauerit, nihilominus pecunia decernetur poni in Cancellariam Tererreſtrem, & parti Actoreæ debet decerni intromiſſio, & addi Miniſterialis ad intromittendum.

De Dilatione ad Euictorem.

QVia ſæpè fieri ſolet, vt perfecta vendirione & traditione rei ſequuta Emptori res vtpotè aliena, vel natura ſui libera, vel etiam alteri antea, quacunque ex cauſa obligata, euincatur; venditor autem emptorem ſponte euincere recuſat: ideo permiſſa eſt Reo citato dilatio ad Euictorem.

Eſt igitur ſecundum quoſdam euincere plus quam vincere: Nec etenim tantùm eſt ſuperare venditorem & emptorem Iudicio venditionis; ſed etiam rem vel poſſeſſionem abducere, ſiue adimere, qua ex cauſa regreſſus eſt Emptori ad venditorem, ex ſtipulatione Euictionis. *Vnde Euictio eſt rei emptæ, vel ex iuſta cauſa acquiſitæ per ſententiam Iudicis ademptio.* Item, euincere eſt repetere. Secũdùm verò nonnullos, euincere nihil aliud eſt, quàm in cauſa oppoſitionis ortæ, vel oriundæ, aliquem aſſecurare de damnis, defendere, cauſam & actionẽ eius in ſe ſuſcipere & promittere ſe præſtiturum, ſi quid vendiderit, aut vendendum mandauit, **zaſtąpić**. Vnde euictio dicitur cautio de indemnitate, **Wárunek**. Euictor verò dicitur, qui cauet de indemnitate. **Zaſtępcá / Ięćiec / Wárunkarz.**

Ex quibus dictis notandum eſt, quod duabus ferè ex cauſis conſurgat euictio, ſcilicet in materia reali, hoc eſt in emptionibus & venditionibus, ſimilibuſquè cauſis; ac perſonali, hoc eſt, mandatis & iuſſis.

Sciendum autem ex propria ipſius contractus emptionis & venditionis natura, ſemper venditorem ipſo iure emptionis de Euictione præſtanda obligari. Id eſt ad reſtituendum precium rei euictæ, & ad ſoluendum intereſſe, ſi ſit Euictionis ſtipulatio ſimplex, hoc eſt, non appoſito vadio, vel pæna, aut damnis Terreſtribus. Sed ſi aliqua harum pænarum ſit appoſita; extunc tenetur ad reſtituendum precium rei Euictæ, & in pœna Euictioni appoſita condemnatur venditor emptori.

Proinde venditor cum rem vendiderit, tenetur promittere Euictionis cautionem, vocaturque iſta cautio Euictionis, Stipulatio. Quæ quidem Euictionis cautio, ſolet præſtari à venditore emptori, ad hæc, vt ſi quis ab eo rem emptam tanquam ſuam petat, dicens eſſe ſibi rem obligatam, aut ius aliquod ad eam habere; extunc emptor recurſum & regreſſum habebit ad venditorem: venditorque eum tenetur defendere.

Solet autem fieri iſta ſtipulatio Euictionis alia appoſito vadio, vel pœna, vel damnis Terreſtribus, vt in inſcriptionibus contractuum de rebus immobilibus. In inſcriptione quidem donationis, tantum ſub damnis Terreſtribus.

Alia vero ſtipulatio Euictionis fit ſimplex, hoc eſt, nulla harum pœnarum appoſita, ſed modò promiſſa. Hæc fit in contractibus non inſcriptis de mobilibus rebus.

Euictionis autem huiuſmodi ſtipulatio inde introducta eſt, quòd plerique

hominum res vel alienas, vel natura liberas, vel antea alijs, quacunque ex causa obligatas in contractum deducebant, impuneque res ijs quibus eas tradere videbantur, eludebant. Itaque legibus cautum est, vt etiam veri rerum suarum Domini, citra læsionem existimationis, de Euictore cauere teneantur. Sed ne minus dura necessitas venditoribus imposita sit, principio venditor hæreditatis non tenetur de Euictione rerum singularium cauere, cùm constet Emptorem vniuersitate hæreditatis iam potiri. Is etiam non tenetur agere nomine iniuriarum contra vsurpatores violentos, possessoresque illarum iniustos, nisi nominatim, tàm de rebus ipsis, quàm sumptu litis, quàm etiam periculo vtriusque, vel alterius tantùm inter contrahentes conueniret.

Quatuor faciunt cessare periculum Euictionis.

PRIMO: Si emptor citatus dilationem ad Euictorem conueniendum à Iudice non obtinuerit, quum sese suo periculo defendere cœperit.

SECVNDO: Si per absentiam, seu contumaciam suam, absente suo venditore ruerit in causa.

TERTIO: Si per Iudicis iniquitatem succubuerit in causa, emptor verò ab eius sententia non appellauerit.

QVARTO: Si res sit præscripta, tum præscriptio sequens, rei traditæ, confirmat Emptori Dominium, & confirmato Dominio, cessat actio de Euictione, nisi venditor submiserit se inscriptione sua ad Euictionem, renunciando præscriptioni.

Porrò vt cautius contrahat Emptor, apponi solent, & debent præscriptionibus contractuum clausulæ, quibus in omnem euentum succurreretur emptori. Quod venditor de omni Euictione iuris, & facti, particularis, siue vniuersalis, possessionis, seu proprietatis teneatur, & sui successores teneantur, in prima denunciatione, siue in primo termino, tanquam peremptorio, litem prosequi, seu tueri, defendere, euincere, intercedere, eliberare, ac omne damnum, & interesse, expensasque refundere: vel alioquin pœnam, vel vadium, vel damna Terrestria soluere, non euadendo Emptorem, & eius successores, præscriptionibus, & condemnationibus in euasione, totiens quotiens ei eiusque successoribus opus fuerit.

Cæterum ad hoc, vt de Euictione rectè aliquis agere possit, tria debent interuenire;

Primo: Quod præcessit contractus ad hoc habilis.
Secundo: Quod stipulatio Euictioni sit interposita.
Tertio: Quod res sit euicta.

Nam si quis rem emptam possidet, quam diu euicta non est, venditorem suum propterea, quod res aliena vel obligata dicatur, conuenire non potest; nisi venditor sciens rem alienam emptori ignoranti tradiderit, etiam priusquam euincatur: vtiliter enim emptor ex empto contra venditorem agere potest, in id quantum sua interest. Si igitur emptori prædij, vel equi, vel alicuius rei lis moueretur, debet hæc denunciari venditori, hoc est, debet ipsum citare ad Euictionem.

Ad euictionem autem citare aliquem, est ab ipso iuridicè citato petere: vt ipsa scilicet vendita, aut iussa præstare promittat; & se à damno orituro, vel orto defendat, & indemnem reddat.

Duabus

Duabus ex causis consurgit Euictio.

Primò: Videlicet in materia reali, hoc est in emptionibus, venditionibus, & similibus causis.

Secundò: In mandatis & iussis.

In materia itaque reali (in exemplum) Emptionis ac venditionis, cum aliquis citatur ad Euictionem rei venditæ; quando de ea re vendita nescitur aliqua oppositio: ita vt quis in eandem rem venditam sibi ius arroget, in toto vel in parte. Et quando is eundem Emptorem in ius vocat, vt empta deserat, & sibi pacificè fruenda cedat, & permittat: tum is emptor citatus in primo termino, si sit peremptorius; sin minus, in secundo termino, audita Actoris propositione, ante litis contestationem, debet petere à Iudice dilationem, ad Euictorem conueniendum, seu vt suum venditorem (quem tunc nominare debet) in ius vocet, ad assumendam suam causam, eamq; defendendam, ita vt ipse Emptor indemnis remaneat. Citatoque illo venditore suo, si comparuerit, facta contra eum Actor propositione petet ab Iudice: vt venditor ad eiusmodi euictionē sui per sententiam compellatur. Qui quidem venditor, si coram Iudicio personaliter stans, onus causæ totius, & citationem, qua emptor in ius vocatus fuit, in se recipiat, emptor petet à Iudicio se liberum pronunciari à citatione, & actione adiecta protestatione hac. Quod si quid sibi in Euictore defuerit, reseruare sibi saluum ius, seipsum remque suam, atque actionem sibi institutam defendendi. Similiter & Actor protestabitur, quod principalem non omittat, si Euictor non fuerit soluendo iudicato.

Potest etiam Emptor citare venditorem suum ad Euictionem faciendam, antequam sibi terminus veniat, ex citatione vendicantis rem: propterea, vt in instanti liber euadat.

Si autem citatus venditor ad Euictionem non compareat, eo casu contra ipsum Reum citans protestabitur, de tali Euictionis recusatione, & de omnibus expensis, damnis, & interesse, venturis sequuturisque. Procedetque contra ipsum secundum formam processus iuris, contra reum contumacem seruari solitam. Deinde ad Actoris primi petitionem, respondebit ipsemet, vlteriusque procedet, litem continuabit per se; sed periculo venditoris sui citati, & non cōparentis. Si causa ceciderit: tum ipsi contra venditorem euictionem recusantē, competit directa actio ad reposcendum omne damnum, & interesse.

Secundò: Euictionis species vsu venit in mandatis & iussis, ex quorum obtemperatione, nascitur aliqua oppositio. Si enim Officiarius, aut seruitor quispiam se ipso abusus fuisset, aut in suo Officio per errorem peccasset, idque ex mandato, siue ex iussu Domini sui; & si ex talis mandati obsequio nasceretur ab aliquo Aduersario oppositio, id est, citaretur; tunc is Officiarius, aut seruitor citatus, non poterit eundem Dominum suum iubentem, citare ad euincēdum: sed si talis (tàm in criminalibus, quàm in Ciuilibus causis) cōuentus Dominum, aut crimis authorem nominauerit, aut socium, eiusque mandato affirmauerit se fecisse; ille verò tunc principalis veniens ad Iudicium ipsum liberet, asserens ipsum fecisse id suo mandato: extunc ille citatus liberè à Iudicio discedere poterit, Actioque huiusmodi dirigenda est contra Dominum, aut criminis authorem, qui protinus ex continenti respondere tenetur: aliàs primus ille qui citatus est respondere cōpellitur. Lex Casimiri Vislíciæ, 1368. Herb. fol. 90.

Sed si quispiam petat amicum suum, vt sit sibi auxilio, vel seruitio, aut colonos suos mittat contra aliquem aduersarium suum, aut mandet ipsi quidpiam aduersi alicui inferre, promittens ei Eictionem à facto orituro; & si ex ta-

lis mandati obsequio citaretur ipse auxiliator, tunc idem poterit illum iubentem citare ad euincendum se, Actor verò Euictorem oblatum tenetur suscipere; alioquin absoluitur Reus à causa.

Item. Et in fideiussorijs obligationibus, si quis ex mandato & iussu Rei fideiuberet pro eo, alicui; is verò Reus cum satisfaceret illi, cui fideiussor obligatus est, citareturque fideiussor pro fideiussione: tunc is fideiussor citatus, poterit citare Reum ad euincendum.

In quibus casibus datur Dilatio ad conueniendum Euictorem?

Dilatio ad Euictorem in tribus tantùm casibus datur. Primò. In venditione rerum mobilium: Vt si quis venderet equum, aut quodcunque animal vel quamcunque aliam rem mobilem violenter receptam, aut amissam, vel furtiuè ablatam, possessor verò citatus, diceret rem sibi esse datam, vel ab aliquo se emisse, nominetq; donatorem aut venditorem, & locum emptionis (quod eum facere oportet) trahatq; se ad Euictorem; datur ei dilatio ad statuendum Euictorem: iurare tamen tenebitur, quod se ad verum Euictorem trahat, & fideiussores statuere, quod iuri parebit, satisfacietque rei iudicatæ, & pro damnis ex lite sequutis. Ne autem Reus illusione laboret, & dilationibus in diffugium iusticiæ; si Euictor coram Iudicio per citatum statutus confessus fuerit, se animal illud, vel rem eam Reo dedisse, vel vendidisse, tenetur eum euincere, & pro illo respondere. Si autem in Euictore defecerit, ipse Reus relinquet rem cum mulcta. Si verò Reus pro furto, aut spolio rei inculpatus, dicat se rem in communi foro emisse; sed ignorare venditorem, innocens erit furti, dummodo locum emptionis, & emptum sub iuramento nominet, duosq; testes pro ducat, qui venditioni interfuerunt, & mercipotum, aliàs *Lidkup* (quodsi in Euictore, vel mercipotoribus defecerit Reus, punitur pœna furti) biberunt, ac id ipsum iuramento probet. Si autem Actor rem suam cum duobus testibus probauerit, quod sibi ea res furtiuè, aut spoliatiuè sit ablata; Reus cogitur rem restituere, ac pecuniam pro illa datam perdere. Si in testibus defecerit vendicator rei, & à vendicatione cum mulcta desistere cogitur, nullosque Euictores admittitur nominare; sed vnus alium nominabit, ad illumque se trahet, donec ad illũ qui id educauit, si pecus si: vel texere fecit, si pannus: proueniatur. Quod si detentor defecerit, Actor rem obtinebit, præstito iuramento cum duobus testibus rem vendicatam esse suam. Sed res quæ vendicantur, retinere debet idẽ, quousque Actori adiudicentur. Consuetudo.

Secundò: In vendicatione bonorum immobilium datur dilatio ad Euictorem, si ex munimentis in termino à Reo productis appareat eum posse habere Euictorem. Vel etiam si quis in quauis alia causa prouocauerit ad ipsum Euictorem sibi in genere similem; datur ei dilatio ad proximos terminos. In tali verò casu petens dilationem eiusmodi, debet cauere ita: *Si quid autem mihi in Euictore desiderabitur; extunc ego conseruo mihi omnes defensiones, benefica ac remedia iuris me ipsum defendendi.* Qui quidem Euictor, nisi personaliter se coram illo Iudicio seu Officio in termino legittimo sistat; nec onus causæ in se & actionem recipiat, in reum Actio est dirigenda: quodsi etiam Euictorem recipiat, Actor tamẽ principalem non obmittet: si videlicet Euictor non sit soluendo iudicato.

Hoc loco notandum est, quod spoliatori, siue violento expulsori alicuius de possessione bonorum immobilium, non datur dilatio ad Euictorem, sed pro se respondere tenetur, tanquam in recenti crimine. Si quis autem spontè veni-

ens ad Officium Castrense euincat spoliatorem, habet locum eius euictio: quod constat ex suprascriptis legibus de Euictoribus, in criminali vel ciuili causa: quod si Actor non sucipiat Euictorem, Reus amittit causam.

Tertiò: In Actionibus pro fideiussione: vt si quis alicui fideiuberet pro reo, de soluendo per eum debito, aut aliqua re præstanda, citareturque fideiussor pro fideiussione, tunc fideiussor citatus, debet petere à Iudice dilationem ad terminos per terminos, hoc est, ad secundos terminos, ad euincendum Reũ, pro quo fideiussit, vt eum euincat. Quam dilationem tenetur Iudex concedere petenti. Quod si ipse Reus citatus adueniente termino Fideiussorem suum non euicerit, procedit contra eum Fideiussor, secundùm formam processus iuris, contra contumacem fieri solitam, vsque ad apprehensionem possessionis, per intromissionem in bona Rei in perlucris. Interim autem actio Fideiussori instituta pendere debet. Postquam verò Fideiussor acceperit intromissionem & possessionem, debet de eisdem reddere illi, cui fideiusserat: ob quam cessionem, debet illum Iudex absoluere ab actione pro Fideiussione instituta. Quod si Reus citatus ad euincendum comparuerit, ac Fideiussorem suum euicerit: Iudex Fidaiussorem absoluet ab actione pro fideiussione; & contra Euictorem actionem dirigere mandet.

Sciendum omnes exceptiones quæ Reo competunt, Fideiussori quoque, etiam inuito Reo competere; sed negationem facti non competere Euictori. Nam euincens videtur confiteri factum, principali suo obiectum. Quidam Practici in euincendo vtuntur hac cautela: *Domine Iudex, non confitendo factum principali meo obiectum, euinco ipsum, & citationem, causam, actionem, onusque eiusdem in me recipio, conseruatisque omnibus mihi defensis iuris, sic respondebo:* Quod. &c.

OBSERVATIONES.

Dilatio in causa criminali ad Euictorem concedi non debet: sed si citatus, Euictorem habet, in instanti eum statuat, qui totum onus in se suscipere, & causam eodem vigore prosequi debebit: aliâs solus principalis respondere tenetur.

Si citatus obtinebit dilationem ad munimenta, ex quibus appareat Euictor, iam aliam dilationem ad conueniendum non habebit, sed eum vel in instanti statuere, vel solus respondere debebit.

Qui dilationem ad Euictorem postulat, & obtinet: hanc clausulam obseruare debet, in deffectu Euictoris, reseruando sibi omnes in genere probationes, ac iuris defensas (prout superius dictum est) in toto saluas, aliâs taliter non procedens, in deffectu Euictoris, iam succumbet in causa.

Actor autem circa datam ad Euictorem dilationem, hanc obseruabit clausulam, quod, si quid defuerit in Euictore non obmittet principalem.

Dilationem ad Euictorem cum obtinet citatus, & eundem habere non potest, non succumbet in causa, sed solus respondebit.

Euictor per Euictorem statui debet non per procuratorem. Euictor enim cùm statuitur, & principalem se in causa asseruerit, iam sua recognitione affirmat se esse damni, vel criminis reum: ad quod euadendum ille principalis propior fuit.

Dilatio ad Euictorem si ostenditur ex munimentis habere Euictorem, dari debet ad terminos per terminos. Sed si non ostenditur; extunc ad sequentes terminos tantum, dilatio ad statuendum Euictorem datur.

Cùm frater bona indiuisa cum fratre totalia alicui resignat, illeque frater citat possessorem pro diuisione bonorum, & possessor petit dilationem ad Euictorem: qui sibi ista omnia bona resignauit, extunc cum agitur de iure naturali, euictio atque dilatio ad Euictorem non conceditur.

Euictor in tribus casibus euincit.

1. Si bona aliena pro suis liberis vendidit.
2. Si bona vti fide possessa vendit, malæ fidei sunt quæ præscribi non possunt: vt bona Ecclesiæ, & Reipublicæ.
3. Si bona vti non onerata vendidit, illa autem onerata fuerunt.

Tamen ab oneribus perpetuis fundo annexis non tenetur euincere, niſi expreſſa ab eis euictio fuerit inſcripta, vtpotè.

1. Expeditionis bellicæ ſeruitium.

2. Fumalium ſolutio Regiæ Maieſtati debita.

3. Decima Parochialis.

4. Debitum cenſus perpetui, aliâs na Widerkauf: etenim dilatio ad Euictorem in talibus non procedit.

Hæres tenetur emundare bona iuxta inſcriptionem obligatoriam, à citationibus, quæ ſuper illum in bonis illis obligatis ponentur, cum citabitur ab obligatorio poſſeſſore pro emundatione.

Euincere à perlucris nemo tenetur, tantùm à ſumma principali.

Venditor bonorum inſcribens ſe pro Euictione, non tenetur Emptorem euincere, ſi pro reuocatione propinquitatis impetitur.

Euictionem inſcribens, non adiecta clauſula perpetuo & in æuum; tantū ad præſcriptiones Terreſtres euincere tenetur, prout ad aliquam perſonam præſcriptio pertinet.

Euictio inſcripta ſic: tueri, euincere per omnes præſcriptiones Terreſtres prout ad quamlibet perſonam ſpectat præſcriptio; ſi ille poſſeſſor citatur pro debito in eiſdem bonis inſcripto, vel pro occupatione, Euictor non tenetur euincere, niſi ad tres annos & tres menſes. Si autem per illum hæredem importantur citationes; etiam ſi non eſſet poſita Euictio perpetuè & in æuum, deportare hæres citationes tantùm, etiam poſt præſcriptiones Terreſtres tenetur.

Differentia inter euictionem, & citationum deportationem.

Euictio, nimirum ad tres annos & tres menſes fieri conſueuit de iure.

Deportatio verò citationis, & poſt præſcriptiones Terreſtres. Quia ſeſe poſſeſſor à citationibus defendere nequit, niſi is ſuper quem inportantur.

Proprietas tuitionis, ſeu euictionis, & emundationis bonorum.

Tuítio, ſeu Euíctio fit ab impetitione competitòris poſſeſſionis, & impetentis poſſeſſorem.

Emundatio bonorum ab importatione citationis ſuper tertiam perſonam tàm impetentis, quàm conuenti poſſeſſoris vtrinque æditam.

Euictio in inſcriptione perpetua taliter ſcripta: tueri, euincere, ab omnibus impedimentis perpetuis temporibus ſub vadio, &c. non poteſt euadere ſoluto vadio, etiamſi non ſit deſcripta; ſoluto vadio, totiens quotiens euincere tenebitur.

Citatus pro exemptione bonorum cùm ſe recipit ad munimenta, ex quibus apparebit Euictor, ea oſtendens, dabitur ſibi alia dilatio ad proximos terminos, vt agat ſine intermiſſione cum Euictore. Si autem pro illis terminis non conuenit Euictorem, debet ſibi ad tertios terminos dari dilatio.

Cùm Euictor ſiſtitur in Iudicio, qui onus cauſæ in ſe aſſumit, & citatus liber decernitur; ex appellatione autem in Iudicio Tribunali approbabitur decretum. iam non tenetur in Iudicio Terreſtri. Si quid autem Actori in Euictore defecerit, extunc in principalem dirigenda eſt actio

Dum aliquis citatur pro fideiuſſoria, & petit dilationem ad terminos ad ſtatuendum Euictorem. Adueniente illo termino, in quo Euictor ille Fideiuſſorem debuit à fideiuſſoria liberare, ſi non comparuerit Euictor, & pars Actorea inſtat velle partem citatam condemnare in lucro; Citatus ita dicat: Domine Iudex, ego me non admitto condemnare in lucro, quia citaui Euictorem ad euincendum: & cum me euincet, ego iuxta meam citationem, peto mihi decerni ipſum condemnari in pœna contumaciæ. Et ibi habeat paratam in manu citationem contra Euictorem. In hoc caſu, Iudicium ei condemnationem admittere debet, à qua condemnatione ponat duos groſſos pro pœna. Et Iudicium iure mediantè debet ſubleuationem decernere parti Actoreæ: donec prius pars citata iure conuenerit Euictorem. Et in quantum Iudex quid in contrarium fecerit, ſententia Iudicis non ſuſcipiatur, ſed à decreto appeletur iuxta iuris formam. Et tunc ibi pars citata ante decretum petere debet dilationem ad terminos per terminos, vt cum Euictore de euictione iure experiretur: quæ dilatio parti de iure concedi debet.

Euictor contradicere nec quicquam poteſt citationi, ſed directè tenetur reſpondere ad contenta citationis.

Euictor cum perſonaliter ſtans euincit citatum, & Actor cum præmiſſa cautella ſuſcipit eum pro Euictore non omittens principalem ſuum in deffectu non ſatisfactionis; ex tunc iam

in eius bonis (scilicet Euictoris) citatio est ponenda, si est possessionatus; si verò impossessionatus, tunc circa Parochiam, vel in manus ei citatio dari debet, iuxta præscriptum Iuris.

Cùm aliquis habens ab aliquo bona quouis titulo quæsita, pro impedimētis ratione illorum bonorum habitis, cum parte impediente concordiam fecerit, iam suum inscribentem principalem, pro euictione conuenire non potest, tantùm pro damnis.

Euictio non nisi in Iudicio personaliter fieri debet, & pro euictione agens tenetur Euictori suo citationes, totumq; processum, & continuationem Iuris, ac punctum, in quo ipsa causa pendet ostendere, & realiter tradere. Nam euictione suspecta, euictus ab impetitione partis Actoreæ liber est pronunciandus.

De Dilatione ad visionem.

VT occasio calumniarum, iurgiorum, iuramentorum præcidatur, Iudex verò fiat certior, de quanam, quali, quanta, & cuius loci iniuria iudicare debeat: tàm Actori quàm Reo datur dilatio duarum septimanarum, ad videndū, seu ostendendum Ministeriali & Nobilibus, talem vel talem, hoc vel hoc loco factam iniuriam, qua demonstrata, tunc primum partes controuertunt in sequentibus terminis, pro iniuria: si scilicet talis & tanta, & eo loci illata sit, qualem & quantam, ac vbi, citatio continet.

Quod si super proprietate fundi non concordent, suspenditur causa: quoad de proprietate fundi, actione, vel finium regundorum, vel vendicatione experiantur.

Porrò facta, iam & in Iudicio per Ministerialem recognita visione contra deffectus citationis excipi non potest; sed visione exaudita cogitur pars respōdere super citationem. Si verò visio cum citationis essentialibus non cōcordaret, hoc est, cùm pro nō istis bonis, citatio verteretur, & non ex ista causa; sequitur amissio citationis & causæ.

Si etiam aliqua pars diem visionis assignatam non attentauerit, neque cū prædicto Ministeriali in loco & termino visionis comparuerit, talis ex recognitione prædicti Officij in pœna trium marcarum parti attentanti, & totidem Iudicio condemnatur. Et nihilominus elicitur denuo Dilatio ad visionem, luita ipsa pœna. Quod si verò ex secunda dilatione ipsam visionem non attentauerit, perdet causam, in qua fieri debuit visio. Si verò vna pars aliam minis, aut aliquibus violentijs à visione repellat, vel verbis inhonestis cōtentiosisque excipiat: præsertim verò si violare audeat, violati Iudicij Reus haberi debet. Si verò Actor in visione coram eodem Officio coarrationem aut aliâs violentias secundum citationem suam non commonstrauerit, Reus à tali citatione & à causa absoluitur, ex sola recognitione Ministerialis ad ipsam visionem deputati.

In quibus casibus datur hæc dilatio ad Visionem.

HÆc dilatio ad visionem datur pro iniurijs particulæ fundi bonorū immobilium; hoc est, pro coarratione agri, destructione metæ, seu limitum: aggeris erectione, eiusuè perfossione, septione sepis: tum & pro iniurijs rerum in fundo natarum. vt pro commesione frumentorum: confalcastratione graminum: pro excisione arborum; & eius generis similium.

Sed citato pro commessione, & acceptione frumentorum proprij laboris Actoris; & vbi Actor in citatione non debite circumscribat locum, in quo illata est sibi iniuria, non datur dilatio ad visionem.

OBSER-

OBSERVATIONES.

Visio concedi non debet super damnis proprij laboris, solummodo in damnis & iniurijs, quæ tangunt fundum.

Visionis dilatio sapit vim contestationis litis postquam nullæ aliæ dilationes conceduntur & procedunt.

Cùm parti citatæ datur dilatio ad visionem, nihilominus non citatus, sed Actor debet habere Ministerialem.

Ad inscriptionem citato pro aliqua iniuria visio non procedit.

Pro destructione lázu proprio labore constructo, visio non conceditur.

Si Actor in campo visionem non attentat; extunc citatus liber euadit. Quia maior est contumacia Actoris quàm Rei.

Visionem si non attentat citatus, putant alij quod in causa succumbit, alij quod in lucro condemnatur. Alij quod tantùm luita pœna 15. marcarum aliâs trium parti & totidem iudicio, debet facere directam responsionem: adæquando illam administrationi iustitiæ, qua non facta, pœna tantum, non lucrum decernitur. Alij autem quod propter non attentatam visionem, Actor propior est ad probandum.

Visio, super visionem dari non debet.

Dum aliquis alicui non permittit seminare, arare, & colligere frumenta, ibi visio non debet decerni: præsertim in his rebus, quæ sunt proprij laboris.

Cùm aliquis citatur pro iniuria illata, vnde consequitur visio, si pars citata animaduertit aliqua vitia, vel deffectus in citatione Actoris, debet ante decretam visionem reseruare sibi responsionem ad deffectus citationis, & Iudicialiter eam reseruationem in Acta inscribere; & tunc post expeditam visionem, liberum illi erit dicere contra deffectus citationis. Nam si eo modo non præcustodierit sibi, simpliciter ad propositionem tenebitur respondere.

Ministerialis ad visionem à Iudicio deputatus, vel ad quoduis aliud adæquatur Iudicio in fide relationis: nihilominus relationem expeditæ visionis coram eodem Iudicio faciet, à quo fuit deputatus.

Si aliquis petit visionem sibi de iure decerni; eam petat ante responsionẽ dicendo ita: Domine Iudex, antequam ad propositionem respondebo, reseruo mihi omnes indecentias, quæ continentur ex citatione, ad quas tempore suo dicam. Sed antequam ad id accedam, volo prius videre, vbi, & in quo loco hæc iniuria sit sibi facta; & postquam mihi id ostendet, sicut dixi, respondebo ad ea omnia, id est ad deffectus citationis, & tandem ad propositionem, quas meas allegationes, peto mihi acticari ad acta, ne pars citata prætendat postea aliquam ignorantiam in meis allegationibus habere.

De Dilatione ad Scrutinium.

Quia sæpè euenit Reum pro omicidio, aut pro aliquo crimine se innocenter conueniri, allegare; ideo datur Reo dilatio ad Inquisitionem seu ad Scrutinium.

Datur eiusmodi Dilatio.

Primò in materia Ciuilis actionis, pro occisione Nobilis, quod scrutiniũ Palatinatus quilibet, in suo Palatinatu faciebat, in Iudicio suo colloquiali cum Iudicio illius terræ: In deffectu verò colloquiorum, Capitaneus cum eodem Iudicio in terminis Terrestribus. Potuit autem Palatinus Nobilem possessionatum iuratum, & Capitaneus Vicecapitaneum, in locum sui subdelegare.

Secundò etiam hæc dilatio concedebatur citato criminaliter in causis honorem tangentibus ad Maiestatem Regiam, ad Conuentionem Generalem Regni: quod quidem scrutinium faciebat Iudicium colloquiale in Iudicijs colloquialibus in illo districtu aut terra, vbi crimen commissum erat; ad quod scrutinium faciendum liberum fuit tàm Actori, quàm citato, si Iudicia colloquialia ante conuentionem Regni Generalem celebrata erant, adcitare adcitatione in membrana Terrestri: vbi verò post adcitationem Iudicia colloquialia, ante Cõuentionem Generalem celebrata non erant; Actor, vel etiam citatus citabat ad

dedu-

deducendum ſcrutinium, & audiendum teſtimonia. Sacra verò Mageſtas Regia, in Conuentione debuit Scrutatorem deputare, ad illam terram, vbi crimē patratum erat, ad inueſtigandam rei & facti veritatem. Herb. fol. 112.

Sed iam ſcrutinia in cauſis Criminalibus ex adcitatione partis per partem in terminis Terreſtribus, aut Caſtrenſibus illius diſtrictus, vbi crimen patratū eſt, qui horum prius celebrabuntur, poſt obductionem patrati criminis expedienda ſunt. Et hoc ex eo: vt cum pars partem citat ad Conuentionem, vt illic vtraque pars ſit cum ſcrutinijs parata: propter celerem expeditionem actionum. Conſtit: 1588.

Tertiò, datur dilatio hæc, in Actione pro violatione libertatis communis, & pacis domeſticæ, ante conuictionem Rei citati per Actorem faciendam. Conſtit. 1578.

De Dilatione ad deliberandum.

Dilatio ad deliberandum eſt prorogatio temporis, quæ datur à Iudicio, ad ſecedendum cum Aduocatis & amicis ſuis, conſilij capiendi gratia.

OBSERVATIONES.

Judex non niſi ſemel poteſt deliberare, idque ad diem ſequentem, vel durantibus Iudicijs, aut ad ſequentia Iudicia, & non vltra. Poſt Iudicis deliberationem, partes tenentur reddere controuerſias ſuas inſcriptas intra triduum, vna cum citatione, aliâs non ſuſcipiantur. Poterit etiam Iudex & in alijs Iudicijs deliberare, ſed cum conſenſu ambarum partium.

Vna pars, debet ſemper attentare, quando Iudicium aliquid pro futuris terminis faciendum decernit: & hoc idem Iudicium in eadem cauſa præfigat, & conſeruat partibus terminum, etiam pro futuris terminis, vſitato modo ſtyli. Et habent habebuntque partes. &c.

De Dilatione ad quietationem.

Debitum creditori ſolutum eſſe quietatio comprobat: quæ nihil aliud eſt quàm literæ, quibus confitetur creditor ſibi eſſe perſolutum á debitore debitum.

Eſt autem duplex: Publica & Priuata.

Publica, quam Creditor coram Actis publicis fecit.

Priuata, quam nomine ſuo ſcriptam dat Creditori.

Illa fit de debito in Actis publicis inſcripto, & dicitur Apocha. Hæc verò Syngrapha, vulgò chyrographum non inſcriptum. Conueniens etenim eſt: vt eodem genere & modo diſſoluatur contractus quo factus eſt.

Dilatio hæc ad producendam quietationem datur ante & poſt conteſtationem litis. Inſuper & in exequutione rei iudicatæ. Denique in puncto bannitionis. Sed ſi non produxerit ſufficientem, aut prorſus nullam, cadit ab actione is, qui dilationem ſibi dari petierat.

OBSERVATIONES.

In Tribunalibus Iudicijs, cùm cauſa ex appellatione deuenit, non conceduntur dilationes, præter duas, veræ infirmitatis, & ad quietationem in duabus ſeptimanis conſeruato termino. Quando verò ex citatione prouenit terminus, liberius citatus vtitur dilationibus peremptorijs.

Succamerarius has duas Dilationes concedit.

1. Pro maiori.
2. Veræ infirmitatis.

Com-

Commiſſarij nullas dilationes permittunt, præſertim in limitatione bonorum Regalium, quia breuis eſt eorum Iuris exercendi poteſtas.

Ex pluribus comparticipibus litis, vni conceſſa dilatione, alteri non conceditur.

Dilationes extraordinariæ.

1. Termini ſcriptio.
2. Compromiſſum.

OBSERVATIONES.

Scriptio termini, eſt fori terminique approbatio. In termino enim iam tandem peremptorio citatus nihil poteſt obiicere contra citationem. Attamen termini prorogatio pro litis conteſtatione non reputatur.

Prorogatio ſeu ſcriptio termini fiat expreſſa nominando actionem, ſuper qua terminus prorogatur.

Procuratores non poſſunt ſcribere terminum ſine conſenſu partium: quia nemo poteſt conſentire ad tranſpoſitionem termini, niſi illæ partes, quorum intereſt.

Compromiſſor eſt tanquam Iudex cauſæ, tenetur que controuerſias ad actum ſuum inſcribere, & decretum: quo acticato, cum vtriſque partibus ſubſcribere, ſygillaque imponere debet, & ad Acta Terreſtria, vel Caſtrenſia, ingroſſare: & ſic firma habebitur actio illa compromiſſorialis perpetuis temporibus.

Forma ſcriptionis Termini.

Nobilis A. B. Actor ab vna per N. & Nobilis C. D. parte ab altera per N. citatione literali Terreſtri, vel Caſtrenſi, N. citatus. *Scribatur eſsentia cauſæ, & commemoratio inſtantiarum immediate antecedentium ſufficienter ex citatione.* Habent & habebunt, ac inter ſe ſcribunt terminum hodiernum, hinc ad duas ſeptimanas proximas proximæque, & immediate venturas, talem qualem die hodierna coram Officio præſenti habere debuerunt, nullius partis iure læſo: imo in toto ſaluo conſeruato, iuxta Actoris citationem ſcriptionem præſentis termini conſeruationem & Acta.

Dilationes adulterinæ.

- Ex his quædam ſeruiunt ſolis citatis, vt ad
  - Munimenta ex quibus apparet Euictor.
  - Actorem non poſſe habere locum ſtandi, ſeu cauſam promouendi.
  - Quòd Actor iure ſuo ceſſit.
  - Quòd non ſit complex.
  - Ad ſtatuendum minorennem.
  - Ad principalem.
  - Citationem in alienis bonis poſitam.
  - Quòd non tenetur reſpondere.
  - Ad oſtendendam poſſeſſionem.
  - Quòd non tenetur ad leuandam pecuniam.
  - Quòd bona iure hæreditario poſſidet.
  - Quòd non tenetur ad faciendos limites.
- Quædam tàm Actoribus quàm citatis.
  - Ad corrigendas litteras cum Actis.
  - Ad ſubſcriptionem munimentorum.

Dilationes abrogatæ.

VT dum testi obijcitur excommunicatio ad alios testes, vel ad petendam absolutionem. Herb. fol. 203.

Ad deliberandum citato termino curiali. Herb. fol. 40.

Dilationes plures veræ infirmitatis. Herb. fol 49. & sequenti fol. 281.

Et lex annalis de dilationibus ad munimenta in certis terris, ob non celebrationem terminorum, etiam secunda vice concedenda. Const. 1589.

TITVLVS SEXTVS.

DE LITIS CONTESTATIONE.

LItis contestatio, est directa responsio rei ad narrationem principalis negotij Actoris: hoc est agnitio, vel negatio obiectorum.

Si enim reus agnoscit rem, iure se id fecisse defendit.

Si negat. Id aut literatoriè aut Iuramento probare debet.

Et dicitur à contestando, quia citatus directè in causa procedendo, agnoscere Iudicē; & in re ipsa testari, se velle de principali negotio experiri, videtur.

Et si sunt certi casus conuictorij, videlicet capitis, vulnerum, inuasionis domesticæ, violationis fœminarum, expulsionis violentæ, ex præexistenti obductione: tamen vltra hos aliosque quosdam priuilegiatos articulos; in cæteris omnibus citatus propinquior est ad expurgandum.

Porrò citato simpliciter negante Actor tenetur assertionem suam cōprobare, alioquin eo non probante reus absoluitur.

Præterea si citatus Actori iuramentum detulerit, tenetur illud suscipere: alioquin reus liberabitur.

At qui Actor citato iuramentum defferre nequit, huiusmodi enim dilationis præoccupatio non reciprocatur.

Quomodo post litis contestationem procedendum?

AVt agnoscenda obiectio Actoris, & satisfactio offerenda est, vt pœna vel vadium euitetur: aut iuste factum deducendum est, aut negandum probatioque & euasio affectanda, vel peremptoria exceptione vtendum. Quod si enim leuibus exceptionibus, & tergiuersationibus laborauerit reus, tum reiectis eius nullius momēti defensionibus secundū petitionem Actoris decernitur.

TITVLVS SEPTIMVS,

DE PROBATIONIBVS.

CVM verò probationes in principali negotio ex vtraq; parte plurimum adferant momenti ad causas; necessario de probationibus est dicendum.

Est autem probatio rei dubiæ faciens fidem ratio.

QVanquam variæ & multiplices probationes variarum sunt propositionū & causarum: tamen quæ in Iudicijs sunt vsitatæ, hæ sunt præcipuæ.

1. Authentica documēta, ex actis deprompta, vtpotè inscriptiones, quietationes, decreta, & cætera id genus, quorum fides inconuincibilis.

2. Ministerialis cum Nobilibus. Probatio quoque per Nobiles facta super aliqua re, idem valet sicut Ministerialis & magis.

3. Argumenta ex locis Dialecticis deprompta, quæ multum faciunt ad faciandam fidem, suppeditantque liberaliter rationes quibus vel intentionem quis suam fulciat, vel aduersam refutet.

4. Scrutinia in criminalibus causis, in quibus testes inducuntur, & tàm Actor quàm Reus se inuicem ad deducendum scrutinium citant. Debet autem in proximis Iudicijs, siue Castrensibus, siue Terrestribus post factum, & ad notitiam deductum crimen, tàm Actor quàm Reus scrutinium deducere.

5. In recenti facto deprehensio.

6. Coniecturæ in causis dubijs.

7. Statuta & Constitutiones causis seruientes in statu Iurisditiali.

TITVLVS OCTAVVS, DE APPELLATIONIBVS

APpellatio, est motio ab inferioris Iudicis sententia ad superiorem, cui lege ea Iurisdictio est data. Vel Appellati o est Iurisdictionis inferioris Iudicis per legittimam inuocationem superioris, hic in eodem Iudicio factam, suspensio.

Appellatio & motio differunt.

APpellatio verbotenus fit, ad quam requiritur, vt Iudex eam suscipiat, concernitque partem litigantem, vt eam prosequatur, absentia Iudicis non obstante. Et fit solum à Succamerario, & Commissarijs: in quibusdam autem terris ab omnibus Iudicijs & Officijs.

Motio autem est Iudicis redargutio ad quam requiritur, vt Iudex eam suscipiat. Terminusque illi per Ministerialem assignatur: vt personaliter in superiori Iudicio compareat. Propterea si approbatur illius sententia, in superiori Iudicio; pœna *Koc* triū marcarum à mouente illi persoluitur. Quam motionem si Iudex non admittit: pars grauata protestatur de non admissa motione & granamine contra Iudicem, quod in ijsdem actis inscribitur: concitatque Actor partem & Iudicem motum ad prosequendam motionem.

OBSERVATIONES.

Appellatione interposita, partes vtræque, controuersias subscriptas, vel suis, vel Procuratorum manibus intra triduum ad Acta porrigere debent: aliàs derogant causis suis.

In Appellatione partibus debet præfigi terminus.

Iudex ob non admissam Appellationem, non pro damnis; sed ad prosequendam Appellationem citatur.

Reus

Reus mouens ab acceſſorio, non poteſt inuito Actore per adcitationes à motione recedere. Actor verò poteſt.

Appellans ab acceſſorio ad Tribunal, de principali ibidem reſpondet. Si verò motionem faciens vlterius procedit in cauſa, proſequi eam motionem non poteſt.

Appellationes ab acceſſorio ſimplici non admittuntur, ſed à peremptorio acceſſorio, & negotio principali in litis conteſtatione, atque à ſententia acceſſoria fundationis iuriſdictionis, vbi Iudex aliquem ratione diſtrictus, perſonæ, priuilegij, vel cauſam ſuæ iuriſdictione minime ſubiectam iudicare vellet, ſunt liberæ. Ab alijs verò generaliter ſententijs, interlocutorijs & ſimplicibus acceſſorijs, ante ſententiam deffinitiuam prolatis, appellatio admitti non debet. Eſt autem ſimplex acceſſorium (iuxta Statutum) dilatoria exceptio, quæ tantùm perditionem termini, aut à citatione libertatem impetrat. Peremptorium verò acceſſorium eſt in exceptionibus peremptorijs: vt patet latius ſupra, ſub titulo de Exceptionibus.

Non admittitur etiam Appellatio contra inſcriptionem, niſi male obtento obiecto, & in Priuilegiatis cauſis: vtpotè in exequutione rei iudicatæ, & ratione Thelonei, adminiſtrationis Iuſticiæ: pro redimendis bonis obligatis; pro obſtaculis fluminum, pro contributione non ſoluta; à ſententia Commiſſoriali: & in alijs caſibus in Statuto expreſſis.

Poſt mortem Iudicis moti, non Iudex ſuccedens, ſed pars Actorea à parte citata, quæ iam eſt Actor motionis debet adcitari, ad videndam & audiendam ſententiam, per Iudicem mortuum latam retractari; aut ſi iuſtè lata fuerit conſeruari. Decretum Sigiſmundi I. Cracouiæ. Anno 1536. Quod ſi pars Actorea motionis quæ eſt pars citata Actorem cauſæ poſt mortem Iudicis moti non adcitauerit: Actor cauſæ non cadit in ſua cauſa, ſed Actori motionis, pars citata ſuccumbit; & decernitur ſatisfactio, cum additione Miniſterialis, iuxta decretum, à quo motio facta eſt, quod iam tranſit in rem iudicatam, ob non proſecutionem motionis intra fatalia Iuris.

Appellatio nec motio admittitur, vbi poſt præſtitum iuramentum decernitur ſatisfactio.

Appellatio non admittitur, ſi quis ſponté in inſcriptione Appellationi abrenunciauit.

Appellare à compromiſſoribus, quos vtraque pars elegerit, non licet: vt eſt Decretum inter Starzechovvski Archiepiſcopum, & Ioannem Malczycki, feria ſecunda poſt Trium Regum 1538. Petricouiæ.

Appellatio omnis à ſententia Iudicis fieri debet, ſed à condemnatione in lucro, vel à pœna contumaciæ locum non habet. Nam qui ſe ſenſerit iniuſtè condemnatum, agat iure competenti pro iniuſta condemnatione.

Appellationem ſeu motionem in exequutione rei iudicatæ non debet ſuſcipere Officium Caſtrenſe, ſed tenetur per lucra exequi. Nec ſi exequutor ſuum modum exequutionis excesserit.

In facienda Appellatione a ſententia iniuſta, iſta ſunt anteponenda.

PRimo, Aſsignatur terminus cum certa die in loco certo, coram qua perſona, ad inſtantiam cuius; citatio verò in fine (Iudicialiter ſis reſponſurus) concludatur. Data ponatur in citatione, & pars appellans dicere debet: *Domine Iudex, ego ſententiam veſtram non ſuſcipio, quia mihi eſt onerosa, & praiudicioſa; & ita appello ad Tribunal* Regni, *& peto mihi dari controuerſias meas, & totum Actum controuerſiæ ſub ſygillis Iudicialibus de forma Iuris.*

Remedium contra non admiſſam Motionem.

Interpoſitionem Motionis annectere Actis.

Illicò proteſtare de grauamine.

Adcitare ad proſequutionem motionis partem Actoream, & Iudicem motum ad expurgandam ſententiam.

Cùm Actor in vlteriori proceſſu ad ſatisfaciendum partem cõcitabit, pars verò non approbando litis conteſtationem, imò excipiendo, metu tamen aliquorum lucrorum reſpondet; ſub tuitione tamen Appellationis, & reſpondendo ad obiecta ab illo decreto ſatisfaciendi, & à qualibet tandem inſtantia decreti appellare debet. Obteſtandumq; de grauamine ſub tuitione Appellationis. Quod ſi

id facere neglexerit ſuccumbet ſecundùm decretum, quod ei fuerit adiudicatum: nec illa prior Appellatio poterit eum quicquam iuuare. Et propter maiorem ſecuritatem, circa quamlibet inſtantiam Miniſterialem propter proteſtationem de grauamine habere poterit: ſub tuitione appellationis, appellationem tamen illam priorem non obmittendo, nec eadem, in qualibet inſtantia. Si ab omnibus inſtantijs decretorum appellauerit, ab vltima verò non, vel ab alia quauis inſtantia, tum iam in cauſa cadit. Cùm ſemper poſteriora ligent.

Actori ſemper concedenda eſt Appellatio ad affectationem illíus, qua cõceſſa, iam in principali non obtinebit decretum in Tribunali, ſed remittitur. Si verò reus appellauerit, non remittitur; ſed pro principali, cauſa illius dignoſcitur.

Ob quam partem ſtetit appellatio à iuramento, iam alteri parti iuramentum eſt decernendum. Cùm illa prior pars ſpreuit illo beneficio in prima inſtantia.

Qui in acceſſorio mouet, dat *Koc*, aliâs pœnam trium marcarum: etiamſi in principali pro eo ſententia feratur.

TITVLVS NONVS, DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

QVoniam præſcriptionibus eliduntur actiones, magnuſque earum eſt vſus: ea propter de ijs quoque diſpiciamus.

Eſt autem præſcriptio, rei ad ſe aliquo iure pertinentis, neglectio.

Præſcriptionis & fataliorum ea eſt differentia.

PRæſcriptio enim intelligi debet tempus agendi prætermiſſum tàm iniuriæ quàm cauſæ cuiuſuis, quæ Statuto Regni eſt circumſcripta, cuiuſuis perſonæ in iure agentis, vtriuſque ſexus & conditionis hominibus. Admiſſa enim præſcriptione taciturnitas agendi interdicitur.

Fatalia verò iuridicè intelliguntur, ſi quis citatus, vel intentans Actionem alicui, in iure quocunq; non proſequitur, & non continuat actionem, vel cauſam inceptam cum parte citata intra annum & ſex ſeptimanas; actionem illam fatalijs amittit, & ſic de alijs.

Præſcriptiones in cauſis

PRæſcriptiones tempore pacis & concordiæ vendicant ſibi locum: tempore autem guerrarum, ſeu diſcordiarum nullatenus ſibi locum debeant vendicare. Herb. 187.

Captiuis per Tartaros non currit præſcriptio. Herb. ibidem.

Ciues aut mercatores debita in Regeſtris ſcripta, repetant intra triennium: aliâs præſcribunt, & Reum in proprio foro conueniant. Herb. fol. 156.

Kmethonem profugum Dominus intra annum non repetens præſcribit, niſi iurauerit ſe de eo neſciuiſſe. Herb. fol. 142.

Mulier maritata ratione dotis, vel alio quocunque modo credens ſe ius aliquod habere ad aliquam hæreditatem, ſi intra decennium tempore pacis pro illa non agit, perpetuo ab illa cadit. Herb. fol. 187.

Vidua dotem, vel propinquitatem intra ſexennium non repetens, præſcribit. Herb. fol. 187.

Virgo poſt deſponſationem intra triennium & trimeſtre, contra tutorem

pro hæreditate, vel pecunia, non agens, præscribit. Herb. folio 291.

Moniales à professione religionis suæ ad 20. annos bona quælibet repetere possunt; aliâs præscribunt. Herb. fol. 161.

Mulier oppressa, infra triduum, de oppressione conqueratur, & clamorē excitet, alioquin ille euadit, & ipsa pœnas calumniæ dabit. Herb. fol. 292.

Præscriptio recentis criminis annus & sex septimanæ. Herb.

Fratres & consanguinei vtriusque sexum in suis hæreditatibus ab inuicem per tres annos & tres meses manentes, licet diuisio ad Magistratus noticiam nō peruenerit, tantùm per amicos facta fuerit: & si tempore triennali (nisi legitima causa præscriptionis legittime allegaretur) non fuerint ad Iudicium tracti, diuisionem illam perpetuo obtineant. Herb. fol. 80.

Minorennes non præscribunt, donec ad annos discretionis peruenerint. Herb. fol. 159.

In vna Parochia vel districtu consistentes intra anni decursum, pro furto, vel latrocinio agere possunt contra se: aliàs si post annum quæstio mota fuerit, accusato per testes expurgatio incumbit. Pro equis autem & iumentis intra biënniū agat, alioquin post bienniū sine testibus agere nō poterit. Herb. fol. 188.

Emptor hæreditatis triennio & trimestri contra propinquos, & Creditores præscribit. Herb. fol. 188.

Venditor hæreditatis, vocatis vicinis, limites emptori ostendat, eumque tribus annis totidemque mensibus tuetatur, quo tempore elapso, emptor impetitus, ad probationem admittitur cum testibus & præscriptione iuuabitur. Herb. fol. 287.

Fideiussiones verbotenus factæ, per vnum annum & sex septimanas robur habent: nisi sint ad Acta recognitæ. Herb. fol. 31.

Præscriptio agendi pro capite triennio terminatur. Const. 88. fol. 31.

Præscriptio vulnerum triennalis esto. Ibidem.

Propinquitas omnis nisi intra triennium & trimestre repetatur, præscribit. Herb. fol. 188

Seps duobus annis præscribit in vicini fundo posita; Domino fundi tacente. Herb. fol. 241.

Frumenti mutuati præscriptio quatuor annorum: ad eundem modum, & aliorum, quæ pondere, numero, & mensura constituuntur. Herb. fol. 101.

Inscriptiones Castrenses ad acta non perpetua factæ vnius anni robur habent. Herb. fol. 374.

Actor intra annum post condemnationem, vel post lapsum terminum nō adcitans causa cadit, præsertim non silentibus iuribus. Herb. fol. 4.

Bona dotis nomine obligata, vel ex decreto iudicij, in possessionem data, & ea quæ in vim reemptionis inscripta sunt, semper redemptioni obnoxia sunto, præscriptione etiam longissimi temporis interueniente. Const. 1588. fol. 30.

Præscriptio sub interregno non currit, Const. 1576. fol. 120.

Bonorum obligatorum obligationis & non redemptionis triginta annorū est. Rumpiturque protestatione singulis annis repetita: quæ si per annos quindecim intermittatur, præscriptio terminatur. Herb. fol. 189.

Liceat tamen contractus, singulo quinquennio vel decennio renouare. Herb. fol. 173.

Contractus venditionis etiam precio integre non numerato, trium annorum totidemque mensium silentio firmatur. Herb. fol. 187.

Puppillis quorum bona tutores alienarunt præscriptio nocere non potest. Herb. fol. 222.

Contra tutores pro facienda ratione intra triennium & trimeſtre non agens, perpetuo agere non poteſt.

Per lucra obtenta non continuans, elapſis tribus annis, & tribus menſibus, deſertantur.

Recuperanti poſſeſſionem, ſeu agenti pro violenta expulſione bonorum immobilium vnus annus, & ſex ſeptimanæ.

Depoſitum nullam habet præſcriptionem.

Inſcriptio condicionalis non exemendi aliquem ex bonis obligatis ad certum tempus, non cauſat præſcriptionem, niſi poſt expiratam conditionem. Similiter renouata per acceptionem pecuniæ.

Præſcriptio non currit in granicierum renouatione, & non ad aliud prodeſt, niſi ad roborandum ſcopulos.

Granicierum & ſcopulorum biennalis eſt præſcriptio, vt ſepis & aggeris alij putant eſſe triennalem.

Præſcriptio non niſi inter alienas perſonas, non autem inter pars Ius habent es, locum habet.

Præſcriptione, rem petitam non amiſiſſe Actor ſuo comprobat iuramẽto, poſtquam ſatisfactio decernitur: quia citatus præſcriptionem oppones pro cõfeſſo reputatur.

Tranſlapſus terminus reiteratur per adcitationem intra anni, & ſex ſeptimanarum decurſum.

Criminalium cauſarum vnus annus, & ſex ſeptimanæ.

Proſequutionis Appellationem quamuis non admiſſam, & poſt mortem ad Appellationem proſequendam adcitationis, vnus annus & ſex ſeptimanæ.

Adcitandi poſt mortem litigantium, vnus annus, & ſex ſeptimanæ.

Pro male obtento proceſſu agendi, vnus annus, & ſex ſeptimanæ.

Coactione interueniente nulla currit præſcriptio.

Priuilegio ſi quis non vtitur per triennum illud amittit, Iure enim communi abuſus priuilegij, tollit ſemper Priuilegium, vbi præſcriptio non eſt prouiſa per contrahentem; & vbi in illo Priuilegio de nulla præſcriptione mentio facta fuit.

Cùm alicui violẽtia facta fuerit circa inuaſionem domus, vel diſpercuſſionis ſtratæ publicæ, & in alijs quæ tangunt violentiam; tunc ille, cui violentia eſt facta, ante decurſum vnius anni, currente præſcriptione, debet intentare parti actionem in iure Caſtrenſi pro tali iniuria: aliâs elapſo anno, hoc eſt, præſcriptione Caſtrenſi, iam non erit Articulus Caſtrenſis, ſed Terreſtris, propter elapſam præſcriptionem Caſtrenſem.

Quum ſit ſuperius expoſitum de Obligationibus, & eas ſequentibus inſcriptionibus, Citacionibus, Proceſſu, Exceptionibus, Dilationibus, Litis conteſtatione, Probationibus, Appellationibus, & Præſcriptionibus; ſupereſt, vt de Iudicijs & tempore Iudiciorum diſpiciamus.

TITVLVS DECIMVS.
DE JVDICIIS ET TEMPORE JVDICIORVM.

Quid

Quid eſt Iudicium?

Eſt actus Iuriſdictionis legitimæ, ex Iudice, Actore, & Reo conſtans.

Quotuplex eſt Iudicium?

Duplex:
- Criminale, cuius pœna mors: aut iactura famæ, aut fortunarũ; & huius eſt finis, vtilitas publica non ſolum priuatorum. Expedit enim Reipublicæ crimina non eſſe impunita.
- Ciuile quod circa facultates verſatur; & ad vtilitatem iure experientium ſpectat.

Criminale Iudicium rurſus.

Duplex:
- Publicum, cuius perſecutio cuilibet competit: & populare dicitur; quod cuiuis ex populo agere licet: vt de criminibus leſæ Maieſtatis, perduellionis, & alijs in Statuto deſcriptis.
- Priuatum, quod ei, cuius intereſt competit; & ex priuatorum iniurijs proficiſcitur.

Quod ſunt genera Iudiciorum?

Sedecim præcipua.

1. Comitiorum Generalium, alia { Criminalia. / Ciuilia.

Criminalia, alia { Publica. / Priuatorum.

Publica, ad cuiuslibet delationem Inſtigatore accuſante, hæc ſunt.

1. Crimen leſæ Maieſtatis: quod in perſonam ſolam Regis committitur, machinatione, conſpiratione, violento conatu, & quod abſit, ipſo facto; Tum, ſi quæ criminibus leſæ Maieſtatis ſint iure adæquata: vt Terræ Sandomirienſis donationis, vel ſuper eam inſcriptionis ſuſceptio.

2. Crimen perduellionis: nempè factè conſpirationis cum hoſtibus contra Rempublícam: arcanorum concreditorum, vel arcis proditio: pactorum & fœderum, cum finitimis initorum conuulſio: rebellionis ad factum deductio, ac re ipſa declaratio: vel aliud quodlibet facinus contra Rempublicam cõmiſſum: vt arcium finitimarum tempore Interregni alicuipiam proditio non Regi electo

3. Crimen peculatus: vt furtum Theſaurí Regis, vel Reipublicæ: falſæ monetæ priuatim percuſſio: mala tractatio ſeu interuerſio prouentuum Reipublicæ alicui concreditorum: impeditio per quemlibet Theſaurarij, & Deputatorum, quominus iuxta conſtitutionis præſcriptum Quartam expedire, & pro vſu Reipublicæ conuertere poſſint, & alia id genus detrimentum publicum inferentia.

4. Violatores Comitiorum generalium ſiue particularium iure indictorum tumultuum auctores. His adduntur; Succeſſio Poloni poſt Polonum; vel Lithuani poſt Lithuanum in Capitaneatum Liuoniæ, Honorum vel dignitarum

vel arcium ab extraneis obtentio nec pòst admonitionem spontanea omissio; & alia simili modo Rempublicam afficientia.

Priuatorum hæc sunt:

HOmicidia: venenorum propinationes: iniuridica punitio capitis sibi æqualis: incæstus, adulteria, raptus, violatio Tribunalistarum, iniuriæ in parentes commissæ: receptatio bannitorum in comitijs: periuria, calumniæ, falsi crimen, famosi libelli, sponsio fidei, nec eiusdem datæ liberatio: Nobilitatis & insigniorum cognitio, & abiudicatio: quanquam ad Tribunal hæc etiam causa spectat: violentiæ Cracouiensibus, Posnaniensibus, Leopoliensibus, Varsauiensibus, Præmysliensibus, Crosnensibus, Lancyciensibus, Lublinensibus, Calisiensibus, Petricouiensibus, Prasnisiensibus, Ciuibus facta.

Ciuilia: alia, { Instigatoris Regij. Priuatorum.

Instigatoris Regii hæc sunt.

DE bonis Mensæ Regiæ, ex citatione, vel remissione Tribunalis, siue Curiæ, siue Commissorialis Iudicij: de bonis nullo iure receptis: de summis in bonis Regijs assecuratis: de amissione Capitaneatus ob non solutionē Quartæ: de salis fodinarum corruptione; ob columnarum subruitionem: de extorto theloneo non priuilegiato: de confiscatione bonorum. de caducis bonorum nobilium: de bonis Regiæ Maiestati inscriptis: de non comparatione Thesaurarij, vel Deputatorum ad Quartam percipiendam.

Ex Delatione partium.

DE exactione Thelonei per Nobilem nullum ius ad hoc habentem: de non habitatione Burgrabij in arce Cracouiensi, ex delatione Capitanei Cracouiensis: de negligentia Magistratuum; vel dignitatibus Regni præsidentium: de appellationibus siue grauaminibus factis à Commissarijs in causis dislimitationis bonorum Regalium, cum bonis Nobilium.

Priuatorum, vel Spiritualia ex remissione Tribunalis.

Vt de Decimis ex bonis Nobilium: de prophanatione templorum.

Vel sæcularia, & hæc vel ex Officiis.

DE facultatibus Iurisdictionum: Honoribus & Officijs Terrestribus, præsidentium inter Iurisdictiones variorum districtuum: de incōpatibilibus.

Vel ex Officiis Magistratuum Regni.

DE negotijs Regijs, vel de grauamine cuipiam facto: vt Cancellarij, Vicecancellarij, Marschalci, Thesaurarij, Exercituum Ducis: Magistratus, vel

Digni-

Dignitatibus Terrestribus eminentes in suis Terris impossessionati: quanquam id ad Tribunalia Iudicia etiam pertinent. Remissiones ex Tribunali de nouo emergenti.

II. Regiæ Maiestatis: alia, | Criminalia; | Ciuilia.

Criminalia.

VT potè in recenti facto cædis, vel vulnerum, vel tumultus facti, vel alterius cuiuslibet violentiæ deprehensorum, & captorum ibi, vbi Regis Maiestas cum curia commorata tum fuerit. Nobilis capti violentiam inferentis ciuibus, ex remissione pro informatione: Ciuium non iuxta Statutum Thorunēse contra Nobiles procedentium: in perfidiæ falsiue crimine deprehensorum: Magistratuum Ciuilium ad suam Iurisdictionem pertinentes, vel non pertinentes, non iure punientium.

Ciuilia: alia, | Propria Regiæ Maiestatis. | Priuatorum.

VT potè de exemptionibus bonorum Mensæ Regiæ: de prouentibus eiusdē: cum conductoribus Theloneorum, & salsis fodinarum: vel cui ea ad fideles manus á Sacra Regia Maiestate sunt concreditæ: cum Exactoribus contributionum: cum Thesaurarijs, Notarijs, & successoribus eorum, de arcium desolatione, & syluarum excisione in bonis Regijs, cum præfectis earundem arcium, de non redditione rerum secundùm Inuentarium: de delectis ad militiam, aliâs o Wybrániec: de damnis datis ob absentiam & negligentiam fundi Regij defensionis, per Capitaneos, in termino dislimitationis per Commissarios; & de alijs varijs damnis, ex simili occasione proficiscentibus: tum de rationibus reddendis: de non connotatis bonis mobilibus in bonis Regalibus vel non apprehensione in tempore possessionis bonorum Regalium post mortem Capitanei, contra Thesaurarium: contra spirituales, de commeatu, & operibus debitis subditorum eorum: de excessu familiæ Regalis, de caducis ciuilibus: & de omnibus benficijs à Regia Maiestate obtentis; tum de alijs rebus ad Thesaurarium spectantibus.

Priuatorum: alia, | Spiritualium; | Sæcularium.

Spiritualium.

DE decim ex bonis Regijs: de templis, & Prouentibus eorum quibusuis, in bonis Regalibus.

Sæcularium.

DE differentijs limitum inter possessores ex vtraque parte bonorum Regalium: inter Magistratus Curiæ, de prærogatiuis & potestate: inter salis fodinarum Præfectos: de iniurijs inuicem factis inter Exactores contributionum: contra Instigatorem, vel Delatorem, de euocatione post Curiam: contra Feudales, Aduocatos, Ciues, & Subditos, de debitis oneribus subeundis: de iniurijs à Compromissarijs Ciuibus factis: contra Intercessorem, bona Regalia pro hæreditarijs alteri inscribentem: Maideburgen. & Culmen. causæ.

III. Terreſtria.

QVæ conſtāt ex Iudice Subiudice, & Notario Terreſtribus, defficienteque aliquo eorum, non poſſunt celebrari. Hi de omnibus cauſis ſimplicium iniuriarum cognoſcunt, iuxta expreſſa Statuti verba. Volumus autem, vt liceat vnicuique alium quempiam pro quacunque ſumma pecuniæ, vel iniuria hæreditaria, & perſonali, aut bonis quibuſcunque toties quoties citare ad Iudicium Terreſtre: vbi citans parere reſpondereq; tenebitur, &c. Sunt autem ſimplices iniuriæ, quæ nulla Conſtitutione, vel priuatorum conſenſu contra Iudicium Terreſtre ad aliud quodpiam Iudicium, vel Officium pertinent.

JNDEX TERMINORVM, SEV JVDICIORVM TERRESTRIVM omnium Palatinatuum, & Diſtrictuum, quorum Iura dicuntur Petricouiæ; iuxta poſteriores Conſtitutiones, vſque ad Conſtitutiones Anni 1611. incluſiuè collectus.

POSNANIEN: Palatinatus habet diſtrictus duos, Koſten. & Wſchouien. Poſnaniæ alij termini celebrantur Feria ſecunda poſt Feſtum Sancti Bartholomæi: alij Feria ſecunda poſt Feſtum Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis. Koſteñ: verò à ſingulis Poſnanieñ. poſt duas Septimanas. At Wſchouieñ. à ſingulis Koſteñ. poſt vnam Septimanam.

KALISIEN. Primi termini celebrantur Feria ſecunda poſt Feſtum SS. Trinitatis. Secundi Feria ſecunda poſt Sancti Michaëlis. Konineñ: verò termini, ab inceptis Kaliſieñ. poſt duas ſeptimanas. At Nakleñ. à Konineñ. poſt ſeptimanam, qui feria ſecunda incipiunt quos ſequuntur termini in alijs diſtrictibus, in toto Palatinatu.

SIRADIEN. habet diſtrictus tres: Petricouien. Radomſcien. Szadkouieñ. Siradiæ Primi termini iudicantur, Feria ſecunda poſt Epiphaniæ. Secundi Feria ſecunda poſt Conductus Paſchæ. Tertij feria ſecunda poſt Natiuitatis Beatæ Mariæ, quos ſequuntur Szadkouieñ. & alij in alijs diſtrictibus.

In hoc Palatinatu eſt Terra Wielunen. quæ habet diſtrictum Oſtrzyſzouieñ. Wielunij, Termini celebrantur à ſingulis Siradieñ. poſt duas ſeptimanas. Oſtrzyſzouieñ. à ſingulis Wieluneñ. poſt Septimanam.

LANCICIEN: habet diſtrictus duos: Brzezinen. & Orlouien. Lanciciæ Iudicia peraguntur. Prima, Feria ſecunda poſt S. Agnetis. Secunda, Feria ſecunda poſt Feſtum Aſcenſionis. Tertia, Feria ſecunda poſt S. Michaelis Brzezineñ. termini à ſingulis Lancicieñ. poſt duas ſeptimanas, quos ſequuntur Orlouienſes.

BRZESTEN: habet diſtrictum Wladiſlauien. Brzeſten. Termini primi feria tertia proxima poſt Sancti Ioannis Baptiſtæ. Secundi, Feria tertia poſt Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis. Tertij, Feria tertia poſt S. Agnetis. Wladiſlauiæ à ſingulis Brzeſteñ. poſt vnam ſeptimanam.

DOBRZTNEN: Primi Dobrzyniæ Feria tertia poſt Sancti Mathiæ. Deinde Lipniæ Feria ſecunda proximè ſequenti: tandem Ripiniæ Feria ſecunda poſt octiduum. Secundi termini Dobrzyniæ, Feria tertia ante S. Ioannem. Lipneñ. & Ripineñ. vt ſupra.

PLOCEN: habet duos diſtrictus: Ràćiazen. & Płonſcen. Płociæ termini iudicantur. Primi, Feria ſecunda poſt Dominicam Rogationum. Secundi poſt S. Michaelis. Tertii, Feria ſecunda ante S. Agnetis. Raciesſiæ proxima Feria quarta poſt Pentecoſtes. Plonſciæ, Feria ſecunda poſt SS. Trinitatis.

SAWKRZENEN: Primi termini Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti in Srzensko. Secundi, Feria ſecunda poſt S. Lucam. Tertij, Feria ſecunda poſt Dominicam Rogationum.

MASOVIEN: Huius diſtrictus ſunt: Czerſczen. Warſchauien. Viſcen. Wyſſogrodieñ Zakrocimeñ. Ciechanouieñ. Lomzeñ. Rozaneñ. Liueñ. Nureñ.

Termini Terreſtres Czerſcen. Primi, Feria ſecunda poſt Miſericordiæ. Secundi, Feria ſecunda poſt Ioannis Baptiſtæ. Tertij, poſt Franciſci celebrantur: quos in Grodzieo. Warkà, & Garvvolin, alij immediatè ſequuntur.

Terreſtres Warſchauien. termini. Primi in Błonie, Feria ſecunda poſt SS. Trinitatis. Secundi poſt Franciſci. Tertij ibidem Feria ſecunda poſt Dominicam Inuocauit celebrantur. Singulos autem Warſchauieñ. Tarczyneñ. immediate ſequuntur.

Termini Terreſtres Viſcen. Primi, Feria tertia poſt S. Staniſlai in Maio. Secundi, Feria tertia poſt feſtum S. Matthæi. Tertij ibidem Feria tertia poſt Trium Regum celebrantur. Singulos autem Waſoceñ. in duabus ſeptimanis, hos item Radzielovvieñ. itidem in duabus ſeptimanis ſequuntur: ita tamen, vt quoties Tribunal ſub tempore tertiorum terminorum Palatinatum Maſouiæ iudicauerit, ij termini tertij omittuntur.

Termini Terreſtres Wyſſogrodien. Feria tertia poſt Conductus Paſchæ. Poſt Octauas Corporis Chriſti, & Michaelis celebrantur.

Termini Terreſtres Zakrocimenſes. Primi, Feria ſexta poſt Dominicam Inuocauit. Secundi, Feria ſexta poſt SS. Trinitatis. Tertij, Feria ſexta poſt Matthæi celebrantur.

Terreſtres Ciechanouienſes. Primi in Sąchocim, Feria ſecunda poſt Phi-lippi & Iacobi. Secundi, Feria ſecunda poſt S. Bartholomæi. Tertij ibidem, Feria ſecunda poſt Epiphaniarum celebrantur, quos ſemper Ciechanouieñ. proxima Feria quinta; Praſnicenſes verò ab Actu terminorum Ciechanouienſium, in quatuor ſeptimanis ſequuntur.

Termini Terreſtres Lomzenſes. Primi Lomzæ Feria ſecunda poſt Domi-nicam Reminiſcere. Colnæ verò Feria quinta poſt Dominicam Lætare. Secundi Lomzæ in craſtino SS. Trinitatis. Colnæ verò Feria quinta poſt Feſtum S. Ioannis. Tertii Lomzæ poſt Feſtum S. Matthæi Colnæ verò Feria quinta poſt feſtum S. Lucæ.

Termini verò Zembrouienſes. Primi, Feria quinta poſt Feſtum Epipha-niarum. Oſtroſęcenſem verò Feria tertia poſt Dominicam Reminiſcere. Secundi Zembrouieñ. Feria quinta poſt Pentecoſtes Oſtrolęceñ Feria ſecunda poſt feſtum S. Margarethæ. Tertij Zembrouieñ. quinta ante Heduigis. Oſtrolęceñ. Feria ſecunda poſt feſtum S. Nicolai celebrantur.

Termini Terreſtres Rozanenſes, in Rozánow. Primi, Feria ſecunda poſt Dominicam Inuocauit. Secundi, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti. Tertii, Feria ſecunda poſt Michaelis celebrantur: quos ſemper Makouienſes quatuor ſeptimanis ſequuntur.

Termini Terreſtres Liuenſes. Primi, Feria quinta poſt Feſtum SS. Trini-tatis. Secundi, Feria quinta poſt S. Heduigis. Tertii, Feria quinta poſt S. Agnetis.

Termini Terreſtres Nurenſes. Primi in Nur, Feria tertia poſt Circumciſi-onis Dñi. Camenecenſes, Feria ſecunda poſt Purificationis Mariæ. Oſtrouienſes, Feria tertia poſt Dominicam Lætare. Secundi in Nur, tertia poſt Dominicam Conductus Paſchæ. Cameneceñ Feria ſecunda poſt SS. Trinitatis. Oſtrouieñ Feria tertia poſt S. Ioañ. Baptiſtæ. Tertij in Nur, Feria tertia poſt feſtum S. Matthæi. Cameneceñ. Feria ſecunda poſt Simonis. Oſtrouieñ. Feria ſecunda poſt feſtum S. Heliſabethæ celebrantur.

RAVEN: Termini celebrantur. Primi, Feria ſecunda poſt Reminiſcere. Secundi poſt Pentecoſtes. Tertij, poſt Michaelis. Habet duos diſtrictus: Sochacouienſem, & Goſtinenſem. Sochacouiæ termini iudicantur. Primi, Feria tertia poſt Dominicam Inuocauit. Secundi, Feria tertia poſt SS. Trinitatis. Tertij, Feria tertia Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis. Goſtini termini celebrantur. Primi, Feria ſecunda poſt Oculi. Gąbini proximè poſt vnam ſeptimanam. Secundi, Feria ſecunda poſt Octauas Corporis Chriſti. Tertij, Feria ſecunda poſt Feſtum Sancti Bartholomæi.

TERRA PRVSSIÆ. Iudicia Terreſtria, iuxta correcturam Iurium in Terra Pruſſiæ ſuſceptam, tali modo celebrantur

JN PALATINATV CVLMENSI, Radzyni & Torunij bis in Anno. Primo, Feria ſecunda poſt feſtum Corporis Chriſti Radzyni. Secundo, Feria ſecunda poſt Feſtum S. Heduigis Toruni.

JN MICHALOWIEN: autem, ſeptimana vna ſemper poſt Culmen. Iu-dicia celebrantur, & alternatim Brodnici, & Neophori.

JN MARIÆBVRGEN: Sztumæ. Primo, Feria ſecunda poſt Conductus Paſchæ. Secundo, Feria ſecunda poſt Lamperti.

JN PALATINATV POMERANIÆ, ſingulis diſtrictibus Iudicia iti-dem habentur bis in anno: & Dirſchauienſia quidem Starogardiæ. Primo, Feria ſecunda poſt feſtum Circũciſionis Domini. Secundo, Feria ſecunda poſt feſtum S. Lucæ Euangeliſtæ. In alijs itidem diſtrictibus locis conſuetis, ita nimirum: vt Sueceñ. duabus ſeptimanis Dirſchauieñ. ſubſequantur. Poſt Suecenſia verò aliorum porrò diſtrictuum, vna ſeptimana inuicem ſe conſequantur, quæ ſi in diem feſtum inciderint, Feria ſecunda ſubſequente celebrentur.

TERMINI TERRESTRES
JN PALATINATIBVS MINORIS POLONIÆ:
In quo Palatinatu, Terra, aut Diſtrictu, quo tempore celebrentur.

PALATINATVS CRACOVIEN: habet Diſtrictus ſex: Cracouienſem, Proſſouienſem, Xięzeñ. Lelouieñ. Czchouieñ. Bieczeñ. In quibus Diſtrictibus, vnus Iudex terminos Iudiciorum obit, ijs temporibus.

CRACOVIÆ. Primi termini celebrantur Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundi, Feria ſecunda poſt Dominicam Inuocauit. Tertij, Feria ſecunda poſt SS. Trinitatis. Quarti, Feria ſecunda poſt S. Michaelis.

A quibus ſingulis Cracouienſibus terminis, in alijs Diſtrictibus his temporibus iudicantur, Proſſouieñ. poſt vnam ſeptimanam à Cracouieñ. qui Feria ſecunda initium ſummũt Xięziæ verò quarta die à Proſſouieñ. qui Feria quinta incipiunt. Lelouiæ à Xięzeñ. Feria tertia proxima. Czchouiæ à Lelouieñ. poſt vnam ſeptimanam, qui Feria tertia inchoantur. Bieciæ à Czchouieñ. proxima Feria ſecunda.

In eodem Palatinatu eſt Terra Oſwięcimenſis, quæ ſuum Iudicem habet, qui Zatori terminos celebrat his temporibus. Primos, Feria quinta inter Quatuor temporum dies, quæ ſunt poſt Dominicam Inuocauit Secundos, Feria quinta inter Quatuor temporum, quæ ſunt poſt Pentecoſten. Tertios, Feria quinta inter Quatuor temporum, quæ ſunt poſt Exaltationis S. Crucis. Quartos, Feria 5. inter Quatuor tempornm, quæ ſunt poſt Sanctæ Luciæ.

PALATINATVS SANDOMIRIENSIS, habet diſtrictus ſex: Sandomirieñ. Radomieñ. Opoczeñ. Chęcineñ. Wiſlicieñ. Pilzneñ. in quibus Diſtrictibus vnus Iudex terminos iudicat his temporibus. Sandomiriæ primos, Feria ſecunda poſt Sanctæ Priſcæ. Secundos, Feria ſecunda poſt Dominicam Oculi. Tertios, Feria ſecunda poſt Corporis Chriſti. Quartos, Feria ſecunda poſt S. Franciſci.

A ſingulis autem Sandomirien. terminis, in alijs Diſtrictibus, his temporibus iudicantur. Radomiæ poſt ſeptimanam vnam à Sandomirieñ. qui Feria ſecunda incipiunt. Opoczyniæ poſt vnam ſeptimanam à Radomieñ. qui etiam Feria ſecunda exordium ſummunt. Chęcinis ab Opoczyneñ. proxima Feria ſexta. Wiſliciæ à Chęcineñ. Feria ſecunda, qui integram ſeptimanam perdurant: Pilznæ à Wiſlicieñ poſt ſeptimanam, qui etiam feria ſecunda incipiunt.

In eodem Palatinatu eſt Terra Stęzicenſis, quæ habet proprium Iudicem: is Stęzyciæ terminos his temporibus celebrat. Primos, Feria ſecunda poſt Dominicam Conductus Paſchæ. Secundos, Feria ſecunda poſt S. Mathæi Apoſtoli & Euangeliſtæ.

Palatinatus Ruſſiæ. habet Terras quinque, Leopolien. Przemyſlien. Sanoceñ. Chelmeñ. Halicieñ. cuiuſq; Terræ eſt ſuus Iudex. In quibus Terris & earum Diſtrictibus, termini his temporibus iudicantur.

In Leopolienſi Terra, quæ habet Diſtrictus duos, Leopolien. & Zydacouieñ. Leopoli primi termini, Feria quinta poſt Trium Regum. Secundi Feria quinta poſt Natiuitatem Ioannis Baptiſtæ, Tertij, Feria quinta poſt Michaelis. Zydaczouiæ, Primi termini à Leopolienſibus, poſt Septimanas tres & dimidiam: qui feria ſecunda inchoantur. Secundi ſimiliter à Leopolienſibus poſt tres ſeptimanas & dimidiam: qui etiam Feria ſecunda principium ſummunt. Tertij, Feria ſecũda poſt S. Heduigis

In Præmyſlienſi Terra, quæ habet duos Diſtrictus, Præmyſlien. & Preuorſceñ. Præmysliæ primi termini, Feria tertia poſt S. Agnetis. Secundi, Feria tertia poſt Conductus Paſchæ. Tertii, Feria tertia poſt S. Margarethæ. Quarti, Feria tertia poſt S. Lucæ. Præuorſciæ primi termini à Præmyslieñ. qui celebrantur poſt S. Agnetis, poſt tres integras ſeptimanas, incipiunt Feria tertia poſt feſtũ S. Dorotheæ. Secundi, Feria tertia poſt Dominicam Cantate. Tertii, Feria tertia poſt feſtum S. Petri Vinculati. Quarti Feria tertia poſt S. Martini.

In Sanocenſi Terra, in qua vnus tantum Diſtrictus, Sanociæ. Primi termini, Feria tertia poſt S. Dorotheæ. Secundi, Feria tertia poſt S. Laurentij. Tertij, Feria tertia poſt S. Michaelis.

In Chelmenſi Terra, quæ habet duos Diſtrictus, Chelmenſem & Craſnoſtauienſem. Chelmæ primi termini, Feria ſecunda proxima poſt S. Agnetis. Secundi, Feria ſecunda poſt SS. Philippi & Iacobi. Tertii, Feria ſecunda inter Octauas Corporis Chriſti. Quarti, Feria ſecunda ante Natiuit: B. M. V.

Craſnoſtauien. à ſingulis Chelmenſibus terminis, poſt duas ſeptimanas: qui etiam Ferijs ſecundis incipiunt.

In Terra Halicienſi, quæ habet duos Diſtrictus: Halicienſem & Trebouelenſem. Haliciæ, primi termini, Feria ſecunda poſt Purificationis B. M. V. Secundi, Feria ſecunda poſt SS. Trinitatis Tertii, Feria ſecunda poſt S. Martini.

Trebovvle

Trębowle à ſingulis Haliciēn. terminis, poſt duas ſeptimanas: qui etiam Ferijs ſecundis incipiunt.

PALATINATVS PODOLIÆ, in quo vno tantum in loco termini celebrantur. Kameneciæ, primi, Feria quinta poſt S. Agnetis. Secundi, Feria quinta poſt S. Stanislai in Maio. Tertii, Feria quinta poſt Omnium Sanctorum.

PALATINATVS LVBLINENSIS, habet Diſtrictus duos, Lublinēſem & Vrzędouienſem: in quibus vnus Iudex terminos iudicat. Lublini, primi termini, Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundi, Feria ſecunda poſt Michaelis. Tertii, Feria ſecunda poſt Sanctum Matthæum.

Vrzędouij à ſingulis Lublinenſibus Terminis poſt duas ſeptimanas: qui etiam Feriis ſecundis incipiunt.

In hoc Palatinatu eſt Terra Lukouienſis, quæ habet ſuum proprium Iudicem: qui Lukovvi Terminos celebrat his temporibus. Primos, Feria ſecunda poſt Sanctorum Trium Regum. Secundi, Feria ſecunda poſt SS. Trinitatis. Tertii, Feria ſecunda poſt S. Lucæ Euangeliſtæ.

PALATINATVS BELZENSIS, habet Diſtrictus tres: Belzenſem, Grabouecenſem, Horodleñ. in quibus vnus Iudex Terminos obit his temporibus. Belzæ, primi termini, Feria ſecunda poſt SS. Trium Regum. Secundi, Feria ſecunda poſt S. Adalberti. Tertij, Feria ſecunda poſt Natiuitatem S. Ioannis Baptiſtæ. Quarti, Feria ſecunda poſt S. Heduigis.

Grabouecii, à ſingulis Belſen. poſt duas ſeptimanas: qui etiam Ferijs ſecūdis incipiunt.

Horodle, à ſingulis Grabouecē. in eadē ſeptimana, Ferijs quintis incipiūt.

In eodem Palatinatu eſt Terra Buſcenſis: quæ habet ſuum Iudicem, qui Buſcæ terminos iudicat, à ſingulis Belſeñ. poſt vnam ſeptimanam proximam: qui etiam Feriis ſecundis initium ſummunt.

PALATINATVS PODLACHIÆ, habet Terras tres: Drohicenſem, Mielnicenſem, Bielſcenſem, quælibet ſuum ſeorſim habet Iudicem, in quibus termini celebrantur. Drohicini, Iudex Drohicienſis terminos iudicat. Primos Feria ſecunda poſt Michaelis. Secundos, Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Tertios, Feria ſecunda poſt Dominicam SS. Trinitatis. A ſingulis terminis actorum expoſitio durat quatuor ſeptimanas.

Melnici Iudex Melnicenſis terminos celebrat. Primos, Feria ſecunda ante Michaelis. Secundos in craſtino diei Sanctæ Agnetis. Tertios in vna ſeptimana poſt Feſtum S. Gregorij.

In Terra Bielſcenſi ſunt tres Diſtrictus, Branſcenſis, Surazenſis, Tykocinenſis: in quibus Iudex terminos celebrat his temporibus: Branſcæ, Primos Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Secundos, Feria ſecunda poſt Conductus Paſchæ. Tertios, Feria ſecunda poſt S. Michaelis. Surazium, à ſingulis Branſceñ. terminis, protinus, atque eos abſoluerit, Iudex iudicare proficiſcitur.

Tykocini, Primi termini, Feria ſecunda poſt Dominicam Inuocauit. Secundi, Feria ſecunda poſt Dominicam SS. Trinitatis. Tertii, Feria ſecunda poſt S Martini.

Palatinatus Kiiouien. Volhinen. Bracłauiē. non Polono Iure; nec Proceſſu Iudiciario Polono in Iudiciis vtuntur; ſed Magni Ducatus Lithaniæ, in quibus Termini his temporibus iudicantur.

PALATINATVS KIIOVIENSIS, habet Diſtrictus tres, Kiiouien. Zytomirieñ. Hourucenſem, in quibus vnus Iudex terminos celebrat: In primis Zytomiriæ, Feria ſecunda poſt Circumciſionis. Deinde Kiiouiæ, Feria ſecunda poſt S. Georgij. Denique Hourucíæ, Feria ſecunda poſt S. Bartholomæi.

PALATINATVS VOLHINENSIS, habet Diſtrictus tres, Luceorienſem, Wlodimirienſem, Krzemenecenſem: ſinguli habent ſuum ſeparatim Iudicem, in quibus Iudicia celebrantur. Luceorjæ, prima, pro Feſto Epiphaniarum Domini. Secunda, pro Feſto SS. Trinitatis. Tertia, pro Feſto S. Michaelis.

Włodimirij à ſingulis Luceoriēſibus terminis, per tres ſeptimanas: Krzemeneciæ à ſingulis Wlodimirienſibus, ſimiliter poſt tres ſeptimanas.

PALATINATVS BRACLAVIEN: in quo in vno loco tantùm termini celebrantur, nempe Winnicæ, Primi in craſtino Epiphaniarum, Secundi, in craſtino SS. Trinitatis. Tertii, in craſtino S. Michaelis.

OBSERVATIO.

Iudicia de loco vſitato ad alium inuſitatum, & de tempore in aliud tēpus, contra veterem vſum transferri per Iudices, & per Nobilitatem illius Terræ, non poſſunt ſine ſpeciali conſenſu S. Maieſtatis Regiæ. Alioquin Decreta extra ſolitum locum, & tempus facta, nulla eſſe ſunt pronuncianda.

IV. Positionis Actorum Terrestrium.

Ad quæ duæ tantum causæ pertinent.

1. Ad tollendam summam de bonis obligatis.

2. Pro subdito profugo. Vnde citationes ea formula scribuntur. In eis causis: quatenus coram Iudicio Terrestri, vel positione Actorum Terrestrium legittimè compareas.

V. Capitanealia.

Ad quæ hi quatuor articuli iudicandi præcipuè pertinent.

1. Violentia fæminis illata.

2. Præda in via publica facta.

3. Incendium & immissio ignis.

4. Inuasio domus. Impossessionati quoq; coram Capitaneo pro qualibet re respondere tenentur. Ad hæc etiam Iudicia Capitanealia vocantur iureuicti ad banniendum. Falsi etiam rei, & alieno nomine aliquid recognoscentes: tum ob non restitutionem arestatæ rei vnius septimanæ spatio, Capitaneus iudicat. Iudicat etiam Capitaneus, sine strepitu iuris, ociosos, vagos, fures, profugos, siue fugitiuos subditos, iudiciorum, vel conuentuum violatores, infames, de Regno proscriptos. &c. & id genus.

VI. Querelarum.

Quarum hæ sunt Causæ.

1. Pro diuisione inter fratres.

2. Pro exdotatione & prouisione sororum.

3. Pro violenta expulsione de tenuta.

4. Pro pæna trium Marcarum abacti, vel vagi, & ad fideiussoriam cautionem non extraditi; similiter ad forestam Regiam, intra triduum non præsentati pecoris.

5. Ad Inscriptionem.

6. Pro famulo, absque literis testimonialibus à priori Domino obtẽtis, suscepto.

7. Pro pænalibus actionibus: vt pro pæna trium Marcarum: pro vadio Capitaneali, centum viginti Marcarum, ob non factam diuisionem.

8. Pro Theloneo iniquè extorto.

9. Pro non soluta contributione, & Fumalibus.

10. Pro portatione pixidum seu bombardarum.

11. Pro recenti crimine, quod durat Anno & sex septimanis.

12. Quæ pro exequutione remittuntur, & aliæ priuata lege huc pertinentes causæ.

VII. Succameralia.

Quæ de finibus decernunt, & bona priuatorum dislimitant.

VIII. Arbitraria.

Cùm in arbitros partes compromittunt: eisque potestatem decernendi de controuersijs inter se intercedentibus dant.

IX. Tribunalia.

Quæ causas à supra nominatis Iudicijs per Appellationem deuolutas iudicant: suntque suprema, & vltimæ instantiæ subselia; in quibus omnes causæ effectum & finem sortiuntur: tum excessus sub celebratione illorum recenter commissos: tum ex Officijs supra nominatos Magistratus ad prosequendas Appellationes, siue de grauaminibus citatos: tum de Nobilitatis controuersijs: tũ ad Inscriptionem: tum inter Dominum & Famulum ex Officio, ob non factas sibi rationes de bonis commissis: tum de collusionibus & falso commisso: tum de sessione in turri, pro homicidio patrato, deque non satisfactione sessioni decretæ.

X. Exercituum Ducis Generalis.

Cui data est Constitutionibus potestas in milites animaduertendi, pro grauitate excessus, neque eius Iudicium in disquisitionem à quoquam vocari potest: ne disciplina militaris, quæ est firmamentum Reipublicæ; & quæ antiquitus à maioribus diligenter, & integerrimè fuit obseruatata impunitate collabatur.

XI. Commissorialia.

Quæ de fundo Regio & priuatorum cognoscunt, eumque dislimitant.

Commissarii quatuor Articulos iudicant.

1. Pro limitatione bonorum Regalium à Nobilium bonis.
2. Pro exemptione bonorum Regalium.
3. Pro diuisione inter fratres, aut par ius habentes, nisi de iuribus obstat controuersia: tunc enim ad Ius Terrestre deffiniendum remittendum est.

Ad Commissionem requiruntur tria.

1. Cõmissio Regia, qua subscriptis personis negotiũ cõpetens cõmittitur.
2. Mandatum Regium, quo Tenutario, vt pareat coram eis mandatur.
3. Innotescentia Commissionis Tenutario, per Commissarios, sub sygillis & subscriptione manuum earum ædenda.

Et hæc Innotescentia vna cum mandato, per Ministerialem & duos Nobiles ad Capitaneum, seu Tenutarium, vna septimana ante terminũ est inferẽda.

XII. Composita ex Capitaneali & Ciuili.

Vt potè pro violentia per Nobiles in Ciuitatibus facta, iuxta Statutum Thorunense.

XIII. Mixti fori.

Quæ ad varia iudicia, seu Officia pertinent: vt pro iniqua thelonei extorsione: ad inscriptionem pro diffinitione, tam ad Commitia, quam ad Iudicia Terrestria: Dominus seruum ad quodcunque forum citat ex Officio: pro pœna 100. marcarum, contra negligentem Capitaneũ: pro cõtributione, & id genus.

XIIII. Palatinorum.

Qui iudicant Iudæos; Mercatores breuiores, pannos vendentes; fraternitates artificum in detrimentum publicum factas: Pro consules, precia rebus imposita à Palatino obseruare non curantes. Locus autem Proconsuli præfigitur à Palatino in Prætorio Ciuitatis primariæ sui Palatinatus.

XV. Marschalci Regni.

Ex termino tacto in Commitijs, & in Curia Regis.

XVI. Sub Interregno.

Statuunt sibi Iudiciorum rationem Palatinatus in Conuentibus suis: de quo in Conuocatione Anni 1587. Confœderatio facta testatur. Tituli autem citationibus tales à cōstitutis Iudicibus præponuntur. Nos Proceres Regni, &c.

Fiunt etiam vacationes, seu cessationes Iudiciorum, quæ dicuntur Feriæ: nempe dies, quibus vacat forum a Iudiciis.

Et sunt triplices.

1. Legittimæ. Quæ Statuto & Constitutionibus descriptæ, consuetudineq; receptæ sunt: nempè ea tempora, quæ à Iudicijs excepta ac libera sunt, vt sub Commitijs, sub Interregno, donec à Palatinatibus constituantur.

2. Repentinæ. Quæ ob publicam perturbationem fiunt, vel incursionem hostium, vel expeditionem bellicam, vel ob mortem personarum ad Iudicium pertinentium; vtpotè Iudicis, vel Subiudicis, vel Notarij Terrestris, vel ob aliā grauem necessitatem, cui humano consilio obsisti non possit: vt ob pestem, vel ob publicam gratulationem, videlicet victoria parta, triumphoq; celebrato: & ob alias id genus causas.

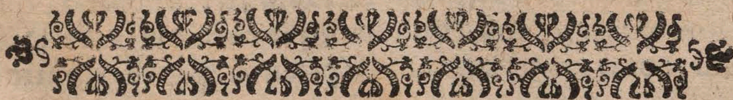
3. Solennes. Vtpotè dies Festi, Deo & Sanctis eius dicati. Qui si inciderint impediunt plerumq; Officiorum & Iudiciorum Capitanealium exercitium.

REDDATVR SOLI GLORIA

LAVSQVE DEO.

Finis Processus Judiciarij Rengi Poloniæ.

PROCES
SADOWNY
ZIEMSKIEGO PRAWA KORONNEGO.

Z Formularzem łacińskim pozwow y condemnat.

GRZEGORZA CZARADZKIEGO, JC.

Tudźiesz ná końcu przydány

PROCESSVS JVDICIARIVS REGNI POLONIÆ. THOMÆ DRESNERI.

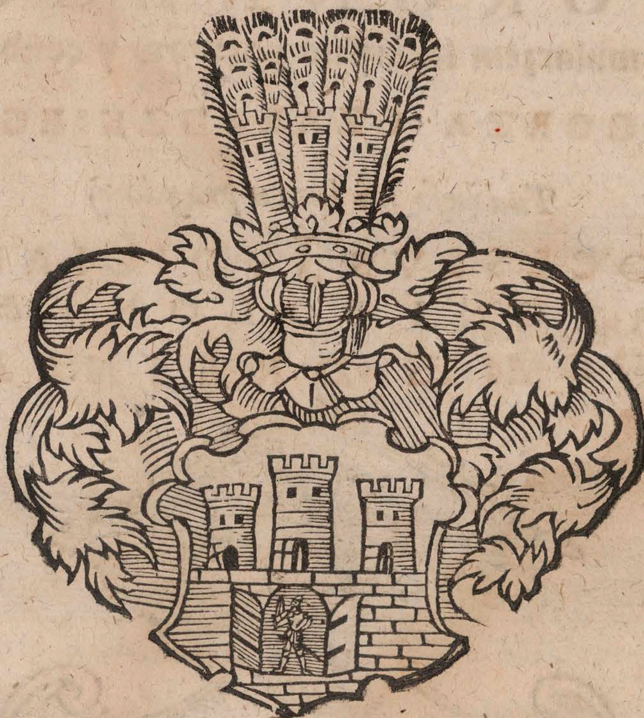

Thomæ Lcza- Dubalski
1762. w Kobylanach
a 24. may.

Cum Gratia & Priuilegio S. R. M.

W WARSZAWIE,
W Drukárni Janá Trelpińskiego/ Typográphá Królá J. Mći. Roku 1636.

IN ARMA
ILLVSTRISSIMI ET MAGNIFICI HEROIS DOMINI,
D ADAMI KAZANOWSKI
SVPREMI CAMERARII REGNI POLONIÆ, &c. &c.

Hæc duo, quæ faciunt, vt sit quis Nobilis, Ars Mars,
Cazanovia Gens, stemmate iure notat.
Arma virumque gerens, fixum sub vertice turris
Trinæ, qui portam pandit ad alta suis:
Ast Aquilæ expansis circum volitantibus alis
Signat, cui meritò Regia Sceptra fauent.
Marte potens qui sit; celebratus & arte secunda,
Cazanovivs hic, nomine dictus Adam.
Qui Cameram Regis claudit reseratq; Supremus:
Arte & iura colit; gesta secutus Auûm.

Iáśnie Wielmożnemu Iego Mośći PANV,

P. ADAMOWI
Z KAZANOWA KAZANOWSKIEMV,
PODKOMORZEMV KORONNEMV,
STAROSCIE BORTSZOWSKIEMV, KOZIE-
NICKIEMV, SOLECKIEMV, RVMONSKIEMV, &c. &c.

Memu wielce Mćiwemu Pánu.

ROſtropność ktora ieſt potrzebna we wſzytkich rzeczách ludzkich Iá-
śnie Wielmożny M. Pánie Podkomorzy/ dáleko więcey w tych kto-
re do rządu Rzeczypoſp. y roſkázowánia poddánych nal[e]żą. Bez
niey bowiem wſzeláki panowánie ſłábe y niepożyteczne ieſt: A iá-
ko ná Morze w Okręćie puśćić ſie bez Compáſá ieſt niebeſpieczno/
ták do Rządow Páńſkich bez Animuſzu/ ktorego Minerua oná Bo-
gini roſtropnośći nie nátchnęłá przyſtępowáć/ (choćby ſie też kto
poczuwał w potężney ſwey władzy) ieſt prożno. Czego v Poëtow Polyphemus ie-
dnooki ieſt przykłádem/ ktory ſtráćiwſzy przez odwagę Vliſeſſowę wzrok/ żadney rze-
czy rozdźielnie y włáſnie rozeznáć niemogąc/ ſam śiebie/ y trzodę ſwoie w wielkie błę-
dy y vpadki wprowádźił: ták y Pan káżdy/ ktoremu tego świátłá w przyrodzonym
rozumie nie doſtawa/ władzą bez mądrey rády tráći/ á náoſtátek Páńſtwo ſwoie oba-
la. A tá Roſtropność ábo Rozrywká ieſt dwoiáka. Iedná ktora máią ći/ co rádźić
inſzym vmieią. Druga co według rády zdrowey w rządźie lub áffektow lub poddánych
ſwych przodkuie. A tá znowu ná dwoie ſie dźieli: Jedná/ ieſt Rząd porádny w rze-
czách woiennych/ o ktorym ſie tu nic nie mowi. Druga/ ieſt Rząd in Toga Reipub.
w pokoiu. Gdyż ſilent leges in armis. Acz Iuſtinian záczyna ták ſwe dźiełło prawne:
Pánu káżdemu nie tylko woienny przemyſł mieć, ale też Práwna y Sądową ma-
łośćią przyſtoi ſię vzbroić: áby oboiętny czás, y woyny, y pokoiu dobrze
mogł wybieżeć, z kąd Pan nie tylko kruſzyć kopią o ſerce nieprzyiaćielskie,
ále też przez práwne śćieſzki potwarliwych zbrodnie gánić y znośić ma v-
mieć, y tak przeważny w boiu, y świetny ráda w pokoiu być. Rzbyt mądrze/
Bo że puſcze teraz woienna dźielność/ w czymże Rzeczypoſp. zdrowie/ godność/
y ozdobá/ Krolewſkiego Máieſtatu ſzerokość/ Korony ſwobodá/ beſpieczeńſtwo/
pokoy/ wolność/ y wſzytkich ſcześliwośći obfitość/ iáko w Práwach á Sądźiech
záwiſły? Bez Práwá/ áni Miáſto/ áni Dom żaden/ y ludźie/ y wſzytko przyrodze-
nie/ obeyść ſie nie może. Práwo ieſt wyrok ludzki y Bożey myśli/ wieczny á nieod-
mienny/ ktore dobre rzeczy rádźi czynić/ złych zákázuie/ bądź to ono piſáne/ bądź nie.
y ná to ieſt wynálezione/ áby iednym głoſem do wſzytkich mowiło/ wſzytkim w ćiąż
roſkázowáło vczćiwie ſie ſpráwowáć/ y káżdemu co ieſt czyiego/ oddawáło. Z kąd
wolność fundáment w Práwie y w Sądźiech/ y tám kwitną Páńſtwá/ gdźie Práwo
płużý. iuż tám wybźwániáią Rzeczpoſpolita gdźie Práwá depcą/ gdźie Sądy od-
ćináią. Tákći Greckie ták y Węgierſkie Páńſtwo/ gdy Práwem pokinęło/ oboie w
bezpráwne Biſurmáńſkie Tyráńſtwo wpádło. śiłáby wyliczáć Páńſtw y Krolestw/
ktore przez wzgárdę Praw y Sądow zginęły. Práwo ieſt iáko nieiáki rozwodnik dwu
zapáśnikow/ to ieſt/ Actoris & Rei, krzywdzącego/ y krzywdę ćierpiącego/ inter
Meum & Tuum, Eſt & Non. iáko ſie to chaos pomieſza/ Rozięmcá Práwny
wnet dźielnicą pogárdźi/ y nic iedno zwádá y vpad/ náſtępuie. Dla tegoć káżdy Sę-

dziá/ oſobe ſpráwiedliwośći/ ábo ráczey Bożá ná Sądzięch obłoczy. y Iudex przeto názwány á iuredicendo vel iuſtitia, áby ták regimentem ſwym miedzy ſtronámi vderzył/ żeby ſie káżdemu/ co czyiego ieſt doſtáło. A w to nie potráfi/ ieſli práwnym Páſem ſie nie ociągnie/ bo ſecus owi zápáśnicy/ in lite ſua záiuſzeni/ telis calumniantiũ tricarum, dośięgą go/ y moderamen iego wniwecz obrocą. Práwna vmiejętność v mie temu wygodźić. á tey ieſt powinność vczyć rzeczy od podobieńſtwá nie dálekich/ znośnych/ y gránice vczćiwego nie przechodzących. y dánk tey w tym wſzytek/ áby Leges iuris Patrij do wyrozumienia poſpolitego przyſpoſobione były. W to ia vgadzáiąc/ publicæ vtilitati ſtudendo, Proces Sądowy Práwá Ziemſkiego po Polſku/ dla wyrozumienia ſnádnieyſzego nápiſány/ znowu elucidowawſzy nouis normis citationum & decretorum ſub patrocinio, y przezacnym Imieniem W. M. mego M. p. luci publicæ pokazałem. A wiele mie przyczyn do tego pobudziło. że nie wſpomnię zacności y wynioſłośći ſtárożytney Fámiliey W. M. w ktorey ták wiele Senatorow/ y Dygnitarzow/ Woiewodow/ Kaſztellanow/ Stároſtow. &c. Koroná Polſka widziáłá/ y ná ich roſtropney rádźie/ y powadze przezacney/ fundámentá ſwoie po wſzytkie wieki od kilku ſet lat wſpieráłá: y teraz ma ſie z czego ćieſzyć/ y czym ſie w Meżách Iáſnie Wielmożne° Domu KAZANOWSKICH popiſáć. A miánowićie przypomnię przezacney pámięći Páná Oycá W. M. Iego Mći P. Zygmuntá Kázánowſkiego/ naywyżſzego tákież Podkomorzego Korõnego/ ktory młodość ſwoie ieſzcze zá ſławney pámięći Królá Stephāná/ ná Dworze iego przedziwnie ſpráwowáł/ y one w náukách y ćwiczeniu cnot rozmáitych y dźieł rycerſkich ſtráwiwſzy/ Oyczyznie ták w rożnych expedycyiách/ iáko y w ćwiczeniu Naiáśnieyſzego ná on czás Krolewicá Włádyſłáwá/ á teraz Królá/ nam ſczęśliwie pánuiącego do oſtátniego terminu żywotá ſwego/ wiernie ſłużył: Ktorego też W. M. násláduiąc pierwey młodość ſwoie nadobnieś przyprawił/ záczym też zoſtáłeś wſzyſtkim miły/ y Krolowi Iego M. Monárſze Niezwyćiężonemu Włádyſłáwowi IV. Ktoremuś też W. M. (z dziećińſtwá ſwego wiernie y vſtáwicznie ſłużąc) bárzo vlubionym zoſtał/ ná mieyſce ſławney pámięći P. Oycá ſwego náſtąpił: Ták że Podkomorzem Korõnym vczyniony wſzyſtkiemu Krolestwu zacnemi poſtępkámi y przykłádámi/ świętą Pobożnośćią ſtárożytney Wiáry Katholickiey świećiż/ ludzkośćią/ y hoynośćią złotą á práwie niewymowną vprzeymą łáſkáwośćią/ Pańſkim ánimuſzem/ y przećiw vczonym y w náuce obieráiącym ſie/ nikomu W. M. nie vſtępuieſz. Ciągną káżdego do W. M. te powabne przymioty Cnot Bohátyrſkich/ o ktorych potomne czáſy nigdy nie zámilczą. Ależ y záchowánie dawnośći/ á zgoła wiecznośći/ voluminũ publicitus editorũ ratio toż ſpráwuie/ ábym ten Proces Praw Koronnych W. M. Dedykował. Ktoby był wiedział o Troiey/ y oney expugnáciey/ o Thebách/ Athenách/ Kártháginie ktoby ſie był domyślił? náwet o onych znácznych á woiennych Xerxách/ Dáryuſzach/ Alexándrách/ ktoby był pomyślał/ by Kśięgopiſowie potomnym czáſom tego byli nie podáli. Dla tego to moie dicatum W. M. opuſculũ Proceſſus Iudiciarij ſpráwi/ że y tá z tą lucubrácyą ſub axilla tam illuſtris Herois, à Zoilorum mordaci conuicio może być záſczycony/ y W. M. nomen & virtutes Heroicas, per hunc vigorem perpetuantis literaturæ, poſteritati olim rerum vegetæ recordatrici, przed oczy przełożę. Mam zá to/ że W. M. moy M. Pan/ te vbogą ále ochotną y życzliwą grátificácyą/ czołem wdzięcznym y weſołym przyimieſz. Niechay naywyżſzy Tworcá W. M. mego Mćiwe° Páná poſpolu z Iey M. Panią Podkomorzyną W. M. przezacną Małżonką/ z pomyślonymi ſczęśliwośćiámi y poćiechámi hoynemi ná czáſy długoletne obfićie Błogosłáwi. Dan w Wárſzáwie Dniá 6. Páździernyká. Roku Bożego 1636.

W. M. mego Mćiwego Páná y Dobrodzieiá

vniżony ſługá

JAN TRELPINSKI.

PROCES SADOWNY POLSKI, PRAWA KORONNEGO.

ROZDZIAL I.

O POSPOLITTM POSTEPKV W SADACH.

POczatek Rzetelny / do Spráwiedliwośći / w Práwie od Zwierzchney mocy Sadowey / czynienia / droga iuż / zwyczáiem / Státutámi / y Conſtytucyámi / y Práwem Sadzonym vtorowána / áby kto krzywde y obćiażenie od drugiego ćierpiac / doſyć ſobie vczynienia / y pożadánego trybu porownánia / przez rozſadzenie práwne doſtapił / vczynás y prowádzi: y áczkolwiek mamy to zá poczatek wrodzonego przyſtoynośći kreſu / vczćiwie żyć / nikogo nie vkrzywdźić / káżdemu oddáwáć co czyiego ieſt: iednák Práwo piſáne / zábiegáiac przewrotnośći / álbo też watpliwośći ludźi przeczacych prawdźiwemu ſłuſzność y przyſtoynośći gośćińcowi / áby ſobie żaden Spráwiedliwośći nie czyniac / ſam ſwoiey ſpráwy Sedźiem nie był / droge káżdemu ſwobodna pokazáło / do Spráwiedliwośći dochodzenia / przećiw ſtronie krzywdzacey / álbo też nie ſwoie rzecz zátrzymawáiacy. Gdźie choć wolney ſobie ſwobody / wedle ſwey prærogátywy / kto chce záżywáć / ile mu náturá podáłá / może / by tylko co mu Práwo álbo gwałt nie każe czynić / y zátrzymáwáć / mimo wſtret gránice wolnośći / nie wygodźi mu ſie. Przeto Sady / y Sedźiowie ná to ſa wyſádzeni / áby miedzy tákim / y czyniacymi / y ćierpiacymi krzywdy / rownáli nieſnaczki / y ſznurem opiſánia práwne° á Spráwiedliwego rozmierzáli / przyſadzáiac iednym co im ſłuſznie należy / á od tych co przećiw mierze y prawdźie ſpráwiedliwośći záżdzymáia / y trzymáia / oddaláiac. A to żeby ſie tym porzadniey ſpráwowáło / táko w káżdey rzeczy ſa ſpoſoby ſwoie / ták w tym trybie Sadow ieſt pewny poſtepek y porzadek dochodzenia końcá Spráwiedliwośći. Ktory nic inſzego nie ieſt / tylko rzad tákiś ſłuſzny / y práwny / według ktorego / rożnice ſpraw poznáne / á predko z dobrey y ſłuſzney rozrywki rozeznáne bywáia. W tákim záś rzadźie ten kſztałt ſadowy trzy oſoby / to ieſt Sedźiego / y iego Sadu zupełna oſáde: powod: y pozwánego: w ſobie zámykáiac / pewnymi okolicznośćiámi / álbo zwyczáiem dawno záwźietym okreſzony ieſt / podług ktorego ſpráwy ſadzone / y determinowáne bywáia. Tákowy tedy porzadek / poſtepku ſadownego / dwoiáki ieſt: Jeden / gdy pozwány nie zſtawa do práwá / y contumáx zoſtawa / tákże prze iego nie zſtawánie / y contumácya / áż do exequucyey po-

cyey powod ſpráwe przećiw temu prowádźi/ y Práwo kończy ſwoie/ przyſądzenie rzeczy w pozwie miánowáney ták/ że przezyſki y zákłády z winámi pozyſkawáiąc. Drugi/ kiedy pozwány ſtawá do Práwá. Zá nieſtawániem pozwánego do Práwa/ trzy Terminy przednieyſze (y to w źiemſtwie kiedy tám forum ſpráwy przyzwoite ieſt) powod ma wypráwowáć. Pierwſzy Termin álbo pierwſzy czás ieſt do wzdánia pozwánego in pœna contumaciæ, w ſpráwách w ktorych pierwſzy Termin/ áni z Práwá/ áni z vmowy/ nie ieſt záwity. Bo ieśliby ták było / tedyby przyſzło wzdáwáć pozwánego w zyſku ſpráwy.

Wtory Termin álbo czás ieſt/ do wzdánia pozwánego nie ſtawáiącego w zyſku/ to ieſt w tákich ſpráwách/ w ktorych Rok álbo Termin pierwſzy/ áni z Práwá/ áni z vmowy ieſt záwity. Bo inácżey przyſzłoby iuż do áſticyey Terminu przypowieſczone/ dla doſyć vczynienia/ to ieſt/ ad ſatisfaciendum, y Woźnego przydánia do intromiſſiey wźięćia/ y odeſłánia do Sadu Stárośćiego onegoż mieyſcá/ gdźie pozwány ma ośiádłość/ ná wykonánie exequucyey rzeczy oſądzoney/ pozwáć.

Trzećí Termin álbo czás (Rokiem też to zowią) w ſpráwách w ktorych pierwſzy Termin/ áni z práwá áni z vmowy/ lub to z zapiſu/ nie ieſt záwity/ do vſtánia Roku/ ſeu ad aſtandum terminum concitatum, aliâs przypowieſczonego/ dla doſyć vczynienia/ y támże przydánia powodowi Woźnego/ do intromittowánia/ to ieſt w wiązowánia iego/ w dobrá (ieſliby ſpráwá oſoby ſie tykáłá) Práwem przekonánego/ wedle wielkośći ſzácowánia rzeczy Práwem zyſkáney/ ábo krzywdy ponieśioney/ y w tyleż ſzkody/ á ieſli rzeczywiſta ſpráwá / to ieſt/ realis actio byłáby/ w rzecz álbo dobrá/ o ktore ſie ſpráwá toczyłá: á przećie y w ſumie oſzácowány/ względem ſzkody vczynioney y do záłożenia winy 14. grzywien nád przekonánym w ſpráwie/ żeby pozwány nie bronił w wiązánia/ y poſſeſſyey/ á dopuśćiwſzy/ áby więcey nie przeſzkadzał. A gdyby w wiązánia z poſſeſſya zábraniał/ ábo dopuśćiwſzy w wiązánia z poſſeſſya/ onego zás przeſzkadzał/ álbo zezwoliwſzy ná w wiązánie/ poſſeſſyey zábraniał/ y nie dopuſzczał/ ták przez ſie/ iáko y przez iákiekolwiek náprawne oſoby/ áby był odeſłány powod z pozwánym w Práwie przekonánym/ y z rzeczą oſądzoną/ do Stároſty / ábo do Stároſtow onego mieyſcá/ gdźie ma pozwány dobrá / Stárośćiey Iurisdyciey támeczney podległe / dla ſkończenia y exequowánia rzeczy oſądzoney / porządny tryb Práwny záchowawſzy.

Po tákich Terminách/ po przydániu woźnego/ y odeſłániu do Vrzędu Stárośćinego. Támże w Grodźie vczynić trzebá oblate dekretu Ziemſkiego/ od ktorego remiſſá ſpráwá. Pierwſzy Rok/ Termin/ ábo czás ieſt w Grodźie ná querellách/ álbo cauſarum officij przed Sądem Podſtárośćinym/ do vſtánia Roku tegoż przećiw przekonánemu Práwem nie ſtawáiącemu/ y do wykonánia rzeczy oſądzoney/ przez tenże Vrząd Grodzki/ gdy powod dowiedźie/ y probowáć będźie Relácyą Woźnego y Szláchćicow dwoch/ o niedopuſzczenie ſobie w wiązánia z poſſeſſyą/ ſkaże tedy Vrząd Grodzki winę 14. grzywien nád pozwánym w práwie przekonánym/ że niedopuśćił powodowi w wiązánia/ y záraz przydáie Woźnego powodowi ná w wiązánie/ ták iáko w ſobie zámyka Dekret Sądu Ziemſkiego: tudźież ná záłożenie zákładu troiákiego/ to ieſt vadiorũ triplicatorum, nád przekonánym w Práwie: á żeby on nie bronił Actorowi w wiązánia/ y poſſeſſyey/ á dopuśćiwſzy/ áby iey nie przeſzkadzał. Actor tedy wyiąwſzy authentice Decret ten z Kśiąg Grodzkich/ Woźnego z Szláchtą znowu poſle ná one dobrá pozwánego obćiążone Proceſſem/ do w wiązánia śiebie w tęż máiętność záraz/ cũ literis ſignificatorijs à Capitaneo de vadijs interpoſitis. A gdźie Práwem przekonány/ lubo to przez ſie/ lubo przez kogo inſze/ tákiego w wiązánia będźie bronił drugi raz ná drugi Termin / przed Vrząd Grodzki / Actor pozwie onego przekonánego práwẽ/ y támże dowiodſzy Relácyą Woźne/ y dwoch Sláchćicow/ nie dopuſczonego

w wiązánia/ pod zakłády troiákimi nákazánego/ wiec y legittimatem pozwu Inno-
tescencyey záraz iustifikowawszy/ żadáć ma Vrzedu Grodzkiego/ áby vadia triplicata,
to iest/ zakłády troiste Actorowi przysadźił/ ná pozwánym przekonánym w Prawie/ y
nákazał rumácyą w dobrách tegoż pozwánego czynić: Támże áby náznáczył Vices-
gerentá/ álbo Burgrábie wedle zwyczáiu onego Grodu/ z dwiemá Szláchćicámi/ ná
rumowánie/ y wyrzucenie Prawem przekonánego/ z dobr Processem obćiążonych/ y
zára/ ná w wiązánie/ z złożeniem winy Bánicyey/ iesliby rumácyey/ y intromissyiy/
przekonány Prawem bronić chćiał.

Po tákim Dekrećie Actor posyła Vicesgerentá/ ábo Burgrábiego z dwiemá Szlá-
chćicow ná Rumácyą y Intromissyą/ w one dobrá pozwánego Prawem przekonáne-
go. Ktory iesli nie dopuśći/ ták Rumácyey/ iáko y w wiązánia. Iuż go Actor ná o-
státek dawa pozywáć ná Roki Grodzkie/ ná vstánie Roku tegoż / przed Sąd Stáro-
śćin / zá tegoż Vrzedu Instygatorá instygácyą/ z Delácyey Actorowey: dowiodszy że
pozwány/ Rumácyey y Intromissyey bronił / Relácyą Vicesgerentá / ábo Burgrá-
biego z Szláchtą/ pozwow także położenia Woźnego Relácyą/ z tákiey Instáncyey
przekonánego Prawem skázuią Bánnizowánym/ y wywołánym z Korony Polskiey/
y Pánstw iemu podległych.

Także y pomocnicy iego/ ná tenże Termin pozwáni/ tákiemuż Decretowi bywá-
ią podlegli. A iesli Bánnit dobr swoich broniłby/ powinien Stárostá zá listem Krole-
wskim wszystkiego Powiátu z Szláchtą ruszyć y z ármatą / y przekonánego Prawem
z dobr wyrzućić y wygnáć. Ktory iesli może bydź poimány/ gárdło iego będźie ná łá-
sce Krolewskiey/ także y pomocnikow iesliby z nim wespołek byli poimáni.

A iesli przekonány Prawem dobr dźiedźicznych y własnych nie ma/ ále tylko vży-
wánie/ exequucya rzeczy osądzoney ná vżywániu y vsu fructu może bydź poćiągnio-
na/ ták żeby powodowi z niego dosyć się zstáło/ bez szkody dźiedźicá.

A nie ośiádły/ skoro mu w Sądźie Grodzkim dosyć vczynienie nákaża/ musi się
álbo gotowymi pieniedzmi eliberowáć/ we dwu Niedźielách/ ábo Rekoymią stáwić/
że dosyć vczyni w szesćiu Niedźielách. Co iesli nie vczyni/ trzebá go pozwáć do Bán-
nicyey/ y gdy będźie Bánnizowány/ poimáć y zátrzymáć go wolno áż dosyć vczyni.
Sig. III. 1588. *fol.* 35.

PROCES DO ZAPISV
ták przewodźić trzebá.

1. ZApis mieć pogotowiu, Autentyce wyięty z podpisem y pieczęcią.
2. Protestácyą o pilnosci, y o podleżeniu zakłádu, dla nie zápłácenia.
3. Pozew Originálny, według Formy zwyczáyney, y Relacyą o iego wy-
   nieśieniu.
4. Wzdánie wzysku: *Lucrum.*
5. Przypowieſczenie do dosyć vczynienia, y wyniesienia tegoz pozwu
   Relacyą. *Concitatio cum eius relatione.*
6. Asticyey, to iest vstánia Roku przypowieſczonego Decret, z przydá-
   niem Woznego z Szláchtą, y odesłániem ná exequucyą do Grodu swey
   Iurisdyciey. *astitit. additur. remittitur* Gdy do inszego Grodu exequu-
   cyą odsyłáią. Ale kiedy w tymze Stárostwie ma pozwány dobrá swe
   iuz, ták zwłaſczá w Wielkiey Polſcze otrzymáć trzebá. *Astitio sub
   vadiis triplicatis.*
7. Relacya nie dopuſczonego w wiązánia wedle Decretu.

8. Innotelcentia, ábo oznaymienie rámienia Krolewskiego, y Relacya wyniesienia tego pozwu.
9. Vſtánie Roku Innotefcenciey z przyſądzeniem winy 14. grzywien, z przydániem Woznego ná wwiązánie Actorá, y záłozenie *vadiorum triplicatorum*, gdzie záraz y *literæ ſignificatoriæ de vadiis triplicatis interpoſitis* à *Capitaneo* zákłádáią ſię.
10. Relacya bronionego wwiązánia y záłozonych *vadia triplicata.*
11. Pozew o *vadia triplicata*, y o położeniu iego Relácya.
12. Wzdánie *in vadiis triplicatis*, gdzie rumácyą nákázuią, y Vicesgerentá, ábo Burgrábiego przydawaią, y Relacya niedopuſzczoney rumácyey.
13. Pozew po Bánnicyey, y Relácya o położeniu pozwu tego.
14. Skázuią *pœnam bannitionis* ná przekonánym w Práwie.
15. Támze przydawáią Woznego ná publicacyą Bannicyey, á Wozny czyni Relácyą że publikował.
§ Nie od rzeczy będzie, zeć wizerunk przewodu Práwá z formámi pozwow położę przećiw Succeſſorom tego ktory ſię był zápiſał.

A to Łácińſkim ięzykiem. Bo w pierwſzey moiey Edicyey maſz po Polſku.

Iuxta ſtyllum & praxim inclytæ Cancellariæ Ponanien.

NORMA PRIMÆ CITATIONIS.

A*Dam Sandiuogius a Czarnkow Palatinus Lanczicien. Generalis Maioris Poloniæ, Pysdren. VVolpen. &c. Capitaneus. Tibi Nobili. N. Filio & ſucceſsori legittimo Nobilis olim N. villæ N. de eisdem ac aliis bonis tuis generaliter omnibus ſummisque quibusuis pecuniariis; quomodolibet & vbilibet te concernen. vigore* Regio *& nosra Capitaneali qua in hac parte fungimur authoritate, mandamus vt coram nobis ſeu iudicio nostro in iudiciis cauſarum officij nostri Castren. Poſnan. Feria N. post Festum N. proxima in Castro Poſnanien. celebrandis, aut dum & quando eadem iudicia prius & proximus post præfixum tempus ibidem celebrabuntur, personaliter & peremptorie compareas: ad instantiam Nobilis N. quite citat ad inſcriptionem Castren. Poſnanien. a Nobili olim N. patre tuo coram eisdem actis recognita: qua ſe ſuosq; ſucceſsores obligauerat, Mille florenos numeri & monetæ Polonic. tempore iam præterito ſub vadio similis ſummæ actori per ſoluturum, neque tamen hucusque persoluit, proinde vadio prænominato ſuccubuit, pro quo cum summa principali persoluendo, siquidem vt in bona illius sic & in onera ſucceſsisti, citaris, ad præmiſsa tibi latius termino in futuro deducenda & declaranda sis iudicialiter responsurus. Datum in Castro Poſnan. feria ſecunda post Festum Sanctorum Omnium proxima. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo decimo nono.*

ALITER: ET SI SINT PLVRES.

INcipiat vt prior vſq; ad eum locum: *Qui vos citat pro debito ſuo mille floren. p. p. per olim paren. vestrum N. actori actis Castren. Poſnan. ad ſoluen. inscripto, idque sub vadio ſimilis summæ quam ſummam hucusque non perſoluistis, proinde prætactum vadium ad actorem transgreſſi estis ac ſuccubuistis, itaque vt eo luito summam princip. actori non recedendo a iudicio persoluatis, citamini, sitis. &c.*

CONTVMACIA.

NObilis N. Actor Nobilem N. de bonis eius generaliter omnibus, ſummiſq; quibuſuis pecuniarijs, ad officium præſens Caſtren. Poſnanien. citatum, (eſſentia citationis ſcribatur) citatione ipſa ſua cum copia fuſius de promiſſis diſponen-

sponente: per Honestum N. N. Ministerialem Terrestrem totius Regni officio astãtem, quater de forma iuris ad officium præsens Castren. Posnanien. vocatũ, non tamen per se aut suum procuratorem, seu alium quempiam comparentem, imò contumacem existentem: vt id ex relatione ministerialis præfati ius restituentis officio constitit, in pœna contumaciæ ex admissione officij præsentis iudicialiter & officiose condemnauit, & memoriale soluit.

SECVNDÆ CITATIONIS.

PRæsuppositis vt supra vsq; ad eum locum. *Qui te citat* addendum *secundo post pœnam contumaciæ, prout te in proxime præteritis iudiciis causarum officij iudicialiter condemnauit, iuxta suam citationem primam, qua te citauerat: iuxta & ad inscripcionem Castren. Posnan. &c. vt supra.*

LVCRVM.

NObilis N. Actor Nobilem N. de bonis eius omnibus infrascriptis, ad officium præsens Castren. Posnan. literali citatione peremptoria citatum in hęc verba: (inseratur tota citatio vsq; ad finem) per Honestum N. N. Ministerialem Terrestrem totius Regni officio astantem, quater de forma iuris, ad officiũ præsens Castren. Posnan. vocatum, non tamen per se, aut suum procuratorem, siue alium quempiam, imò contumacem existentem, Ministeriali præfato idipsum, iudicialiter attestante, in lucro suæ totius & integræ causæ suprascriptæ, ex admissione officij præsentis, iudicialiter & officiosè (non obstante arresto si quod per partem citatam, aut eius nomine quempiam alium ante condemnationem præsentem, quæ feria N. in continuatione seu determinatione iudiciorum modernorum feria secunda proximè præterita inchoatorum, obtenta est, interpositum sit) condemnauit, & iuri memoriale soluit.

ARRESTVM LVCRI.

QVam quidem condemnationem lucri vt præmissum est, per partem actore am obtentam N. N. nomine, & pro parte ipsius citati, per ministerialem antedictum officio astantem, tempestiuè arrestauit. Officium quoq; hoc idem arrestum, tanquam de iure concessibile suscepit. Ta ndem post hoc idem arrestũ modo præmisso interpositum, cum eadem pars actorea prædictum citatum, ad officium memoratum iuxta iuris formam, per ministerialem suprascriptum acclamari procurasset: ip se verò nec per se, nec per suum quempiam legittimum plenipotentem comparuisset imò contumax extitisset, Ministeriali hoc eodem attestante. Ideo ipsum isidem actor, ratione præmissorum, iuxta suam citationem præinsertam, denuo post præfatum arrestum, in lucro eiusdem causæ suprascriptæ, ex admissione officij præsentis, iudicialiter condemnauit, & iuri memoriale soluit.

CONCITATIO AD SATISFACIENDVM.

PRæmissis vt supra vsq; ad eum locum. *Qui te citat*, & postea ponendum, *& concitat, alias* przypowiesza/ *ad soluendum & satisfaciendum sibi, pro his omnibus, pro quibus te in iudiciis causarum officij Castren. Posnan. iudicialiter in suo loco pro toto condemnauit, iuxta suam citationem qua te citauerat. &c. reliqua vt in superiore citatione ponantur. In fine autem pro* Responsurus *concludatur sis satisfacturus. Datum in Castro &c.*

ASTITIO.

Nobilis

NObilis N. Actor, Nobilem N. de bonis eius generaliter omnibus summisq; quibusuis pecuniaris ad officium præsens Castren. Posnan. citatũ, & concitatum aliâs przypowiesczonego/ ad soluendum, & satisfaciẽdum sibi pro omnibus condemnatis lucri, pro quibus ipsum in proximè præteritis iudicijs iudicialiter condemnauerat, iuxta suam citationem, qua eum citauerat: (essentia citationis scribatur) vt ex citatione eiusq; copia idipsum fusius alicitur. In termino hodierno ex eadem concitatione legittimè prouenientę, & incedente, in astito termino, ex admissione officij præsentis, iudicialiter & officiosè, non obstante arresto, si quod per partem citatam, aut eius nomine per quempiam alium ante condemnationem modernam obtentam interpositum sit, condemnauit, terminumq; astitum obtinuit. Si quidem ipse concitatus, per Honestum N. N. Ministerialem Terrestrem totius Regni officio astantem, quater de forma iuris, ad hoc idem officium præsens Castren. Posnan. publicè vt moris est vocatus existens, nec per se, nec per suum legittimum plenipotentem comparuit, imò contumax existat: vt id ex relatione Ministerialis præfatius restituentis officio constitit. Ideo in eius contumaciam, nomine actoris petitum est, vlteriorem processum, de iuris forma conuenientem, pro causæ huius exigentia sibi decerni. Officium verò præsens Castren. Posnan. contumacia ipsius concitati considerata, ad affectationem actoris, eidem de iure addidit & deputauit, prout præsentibus addit, & deputat Ministerialem Terrestrem competentem, cum duobus Nobilibus, quoscunq; habere poterit, ad intromittendum ipsum, de iuris forma, in bona præfati citati omnia, inscriptione suprascripta (si ad eam causa ducta est) lucrisq; & perlucris, ac toto causæ præsentis processu onerata, in eisdem lucris & perlucris ipsius actoris, per eum super citato de bonis eius omnibus, in officio præsenti Castren. Posnan. ex vi ante dictæ inscriptionis (vel ratione præmissorum) iuridicè & legittimè obtentis. Quam intromissionem & possessionem, cum plenario & effectiuo realiq; vsu fructu, in bona omnia processu causæ huius, lucrisque & perlucris, ac primùm inscriptione suprascripta onerata, dum & quando pro parte eiusdem actoris officiose postulabitur, idem concitatus debitè & competenter libere dare & admittere, nec eam per se, vel quempiam alium, quouis modo denegare, & impugnare, ac datam prædire (reiq; principali ratione cuius conuenitur satisfacere) debebit sub pœna 14. marcarum pec. pol. vel sub vadijs triplicatis ex processu causæ præsentis emergentibus, ad bona eiusdem concitati literaliter & authenticè deferendis, ac ibidem relinquendis. Quod si verò eam intromissionem & possessionem bonorum suorum, idem concitatus, quouis modo per se & submissas suas quasuis personas denegauerit, vel datam & admissam præpediuerit, reiq; principali, ratione cuius agitur, in toto non satisfecerit, extunc iam ipso facto causa præsens cum toto suo effectu, ac partibus ipsis remittitur, ad loci Capitaneum, vel illius officium aut iudicium Terræ & Palatinatus siue districtus cuiuscunque sub cuius Jurisditione bona concitati consistunt, tanquam ad brachium Regale, pro vltima & finali exequutione præmissorum omnium, iuxta iuris præscriptum, & processus iudiciarij exihentiam, finienda, & determinanda.

Contra impossessionatum autem talis Astitio.

NObilis N. Actor Nobilem N. Impossessionatum, de persona bonisque eius generaliter omnibus, tum & summis quibusuis pecuniarijs, ad officium præsens C. P. citatum, & concitatum, aliâs przypowiesczonego/ ad soluendum & satisfaciendum eidem actori, pro omnibus condemnatis totius lucri, iuxta suam citationem originalem, qua ipsum citauerat (essentia citationis inserenda)

vt ex citatione eiuſque copia idipſum fuſius elicitur. In termino hodierno concitatorio, ex eadem concitatione legittimè prouenienti, & incidenti, in aſtito termino, ex admiſſione officij præſentis, iudicialiter & officioſè (non obſtante arreſto) condemnauit, terminumque aſtitum obtinuit. Quia ipſe concitatus per Honeſtum N.N. Miniſterialem totius Regni officio aſtantem, quater de forma iuris ad hoc idem officium præſens Caſtren. Poſnanien. publicè, vt moris eſt vocatus exiſtens: non tamen per ſe, aut ſuum procuratorem, ſiue alium quempiam comparauit: imò contumax extitit. prout id ex relatione Miniſterialis pręfati ius reſtituentis officio conſtitit. Ideò in eius contumatiam, petijt actorea pars vlteriorem iuris Proceſſum, iuxta Conſtitut. Conuentus Cracouien. Coronation. Sereniſſ. Regis moderni, cauſæque huius exigentia, ſuper ipſo concitato decerni. Officium verò Capitaneale Caſtren. Poſnanien. Contumacia eiuſdem concitati conſiderata: ad affectionem iuridicam præfati actoris, in hærendoque Conſtituit. Crac. contra impoſſeſſionatos laudatæ, decreuit, præſentibuſque decernit: vt idem concitatus, tanquam impoſſeſſionatus, prolucris & perlucris, ſuper eo per actorem ratione præmiſſorum obtentis, hinc in duabus ſeptimanis, à data diei hodiernæ computando, eidem actori circa acta officij huius ſatisfaciat, ſeque ab eis lucris & perlucris, reque ipſa principali eliberet & emundet: vel aliâs fide iuſſorem Nobilem bene poſſeſſionatum pro ſe ſtatuat, qui pro eo iudicialiter & officioſè, reale ſe ponat, quod rei iudicatæ, ad decurſum ſex ſeptimarum ſeſe continuè & immediatè ſequentium, ad actu præſenti computandarum, parebit & ſatisfaciet: idque ſub pœna bannitionis, & de Regno Poloniæ dominijſq; illi ſubiectis proſcriptionis, ſuper ipſo iuris debito ordine rés induci, & per publicam Miniſterialium proclamationem, ad noticiam omnium hominum, vt iuris & conſuetudinis eſt, denuncianda.

JNNOTESCENTIA BRACHII REGALIS.

PRæmittatur vt ſupra titulus Capitanei, *loco* mandamus *ſcribatur. Innoteſcimus Miniſterialem Generalem* Regni *Honestum N. cum certis Nobilibus ſecum comparentibus, coram nobis ſeu officio nostro Caſtren. Ponanien. perſonalem fecisse relationem.* Quo*modo dum nuper additus fuisset ex decreto officij nostri aſtitionis termini concitatorij, Nobili N. actori iureuincenti, ad intromittendum ipsum in bona tua omnia vbiuis locorum consiſtentia, vigore ipsius perlucrorum ſuper te & bonis tuis omnibus legittimè obtentorum, quorum ſeries & ordo in actis noſtris latius continetur: occasione N. N. & totidem vadij cui ſuccubuisti ob non ſolutionem principalis ſummæ N coram actis Castren. Poſnanien. per olim parentem tuum N. recognitorum. Porrò tu exiſtens iureuictus & rebellis, intromiſsionem ipsi actori, in bona tua præfata omnia temere denegasti, quo facto exequutio ipſorum perlucrorum nobis & officio nostro legittime incumbit.* Quapropter *tibi vigore* Regio, *& noſtra Capitaneali authoritate, mandamus: vt coram nobis, ſeu officio nostro Castren. Poſnanien. in iudiciis causarum officij nostri Castren. Poſnanien. Feria N. post Festum N. in Castro Poſnanien. celebran. Vel dum & quando eadem iudicia prius poſt præfixum tempus celebrabuntur, ad instantiam præfati actoris perſonaliter & peremptorie compareas: qui te citat ad viden. & audien. nos authoritate Brachij* R*egalis, in vim exequutionis, præfatam partem iureuincentem, in bona tua omnia potenter intromitti, vadiaque triplicata ſummæ debitæ, & vadio correſpondentia, de non impugnanda eadem intromiſsione, interponi, ac alia in talibus fieri ſolita constitui. Alias Contumacia tua non obstante, nos ad ea quæ officio nostro incumbunt, contra te procedemus, ſeu officium nostrum procedet. Dat. in Castro Poſnan. Die. Anno.*

Vlterior

Vlterior Gradus Primus. Pœnæ 14. Marc.

NObilis N. Actor & Iureuictor in termino hodierno, & in contra Nobilem N. ad officium præsens C.P. in forma Innotescentiæ citatum (essentia citationis scriben.) citatione ipsa sua cum copia de præmissis fusius disponente, vlteriorem processum de iure conuenientem obtinuit. Quia ipse citatus & iureuictus per Honestum N. Ministerialem Terrestrem totius Regni officio astan. quater de forma iuris ad officium præsens C. P. vocatus existens, nec per se, nec per suum legittimum mandatarium comparuit, imò contumax existit: vt id ex relatione Ministerialis præfati ius restituentis officio constitit. Ideo in eius citati cō tumaciam, Officium hoc idem C.P. innitendo iuri communi, eundem citatum & iureuictum, in pœna 14. marc. p. p. ob denegatam & non admissam intromissionem & possessionem succubita (non obstante arresto) condemnauit, condemnatq; præsentibus. Et nihilominus instante parte actorea, idem de iure addidit & deputauit, prout præsentibus addit & deputat Ministerialem Terrestrem cōpetentem, cum duobus Nobilibus, quoscunq; habere poterit, ad intromittendum ipsum, in bona præfati citati omnia, inscriptione suprascripta, processu causæ, lucrisq; & perlucris, onerata. Jn eisdemq; lucris & perlucris ipsius iure uictoris per eum super citato bonisq; eius omnibus, ratione præmissorum obtentis & perductis, tam & in pœna 14. marc. p. iuxta iuris formam & eorundem lucrorum, & perlucrorum, pœnæq; prædictæ, continentiam. Imposuitq; hoc idē officium ad vlteriorem & finalem exequutionem brachij Regalis causæ præsentis procedendo, vadia triplicata, ex vi lucrorum & perlucrorum, pœnaq; præfata 14. marc. proueniente, ac eisdem correspondente, vt iuris & moris est, computanda. Quatenus ipse citatus, nec per se, nec per suas quasuis submissas & subordinatas personas, intromissionem bonorum suorum omnium, inscriptum & istius causæ processui subiectorum, & eorum realem pacificaq; possessionem eidem actori, dum ad eam acceptandam, vt præmissum est, miserit, denegare, & impugnare, datamq; & admissam non irritare, in lucris, perlucris, pœnaque suprascripta, non audeat imò de facto admittat, reique principali, ratione cuius agitur, in toto, realiter, & affectiuè satisfaciat, sub eisdem vadijs triplicitatis, ad bona citati literaliter & authenticè deferendis ac ibidem relinquendis.

Ita cum eo decreto eundum ad intromissionem, sumptis literis significatorij, de vadijs triplicatis interpositis, & in bonis iureuicti relinquendis.

Literæ Significatoriæ Vadiorum Triplicatorum.

NObili N. grate nobis dilecto notum facimus præsentibus. Quia additus est de iure, & officio nostro Capitaneali Castren. Posnanien. Ministerialis Terrestris competens, cum duobus Nobilibus, Nobili N. actori & iureuictori ad intromittendum ipsum in bona tua omnia inscriptione infrascripta, lucris & perlucris onerata, vigore lucrorum & perlucrorum ipsius iure uictoris, per eum super te & bonis tuis præfatis, occasione non solutionis debiti N. per N. olim parentem tuum præfato actori iureuictori, actis nostris Castren. Posnan. adsoluendum quomodolibet inscripti, similisque vadij exinde succubiti, in iudicio officij nostri Castren. Posnan. legittime obtentorum & perductorum. Imposuimus itaque per hoc idem officium nostrum, ad vlteriorem exequutionem super te vadia triplicata, ex vi eorundem lucrorum & perlucrorum prouenientia, summam in processu causæ præsentis descriptam in se efficientia. Ne vidzt tu tam per te quam per alias quascunque personas, eandem intromissionem, & bonorum tuorum præfatorum pacificam possessionem, eidem actori & iureuictori, in quæ bona idem actor de brachio regali per prædictum Ministerialem & Nobiles quos habere poterit, in dictis lucris & perlucris intromittetur, denegare audeas, sub transgressione eorundem vadiorum triplicatorum. De quibus

taliter iterpositis vadiis triplicatis vt certior fias, ea tibi per ministerialem præfatum in do
mum & curiam tuam, iuxta iuris communis formam deferri, ibidemque relinqui, ac ad notici
am tuam deduci iniunximus. Harum testimonio literarum, quibus sigillum officij nostri præ-
sentis est appressum. Datum in Castro Posnan. die. Anno.

Ad gradum secundum vlteriorem Citatio.

TIbi N. de bonis tuis. &c. ad instantiam Nobilis N. actoris & iureuictoris, tum & instiga-
toris officij nosri Capitanealis Castren. Posnan. qui quilibet eorum suo pro interesse, te ci
tant pro vadiis triplicatis, ex processu causæ principalis emergentibus, summam oooo. floren
pec. polonic. in se efficientibus, per te ad eandem partem actoream, ob non admissam, imo teme e
denegatam intromissionem in bona tua omnia processu causæ istius, ac primum quidem inscripti
one infrascripta onerata, in lucris & perlucris ipsius iureuictoris, per eum super te & bonis tuis
omnibus, occasione non solutionis debiti mille floren pec. polonic per olim N. parentem tuum N.
actori iureuictori actis nostris Castren. Posnan. ad soluendum inscripti, similisque vadij exinde
succubiti, in iudicio officij nostri Castren. Posnan. legittime obtentis & perductis, & officiose,
vt iuris & moris est, iuxta decretum officj nostri Castren. Posnan astitionis termini concitato
rij ac vadiorum triplicatorum interpostionis, per suprapositum iureuictorem affectatis trans
gressis, & succubitis, nec non vlteriori iuris processu, ea in causa decernendo, nempe ad viden-
dum & audiendum eorum vadiorum triplicatorum alteram partem instigatori nostro, & alte
ram iureuictori adiudicari. in vimque vlterioris exequutionis brachij Regalis, rumationem tui
de bonis tuis omnibus, in ea vero ipsi actori intromissionem decerni. & ad id exequendum Burgra-
bium Terrestrem districtualem cum ministeriali & duobus Nobilibus quibuscunque addi & de-
putari. Ea igitur officium nosrum exequi sis iudicialiter attentaturus. Dat. in C. P.

Decretum Vadiorum Triplicatorum. 2. Gradus.

NObilis N. iureuictor, tum instigator officij præsentis Castren. Posnan. qui libet illorum suo pro interesse actores, astiterunt terminum hodiernum, in & con. Nobilem N. de bonis eius generaliter omnibus, ad Officium Castren. Posnan. citatum (essentia citationis scribenda) citatione ipsa sua cum copia præmissa fusius disponen. Quiquidem citatus & iureuictus per H. N. Ministerial. Terrestr. tot. Reg. officio astan. quater de forma iuris ad officium præsens vocatus existens, nec per se, nec per suum legittimum plenipotentem comparuit, imò contumax extitit, vt id ea relatione præfati Minist. ius restituen. officio constitit. In cuius citati contumacia officium præsens C. P. parte actorea affectante, vadia triplicata præfata, ob intromissionem & possessionem denegatam, super ipso iureuicto, non obstan. arresto, decreuit, præsentibusq; decernit. Quorum vadiorum triplicatorum medietas Capitaneo loci, alia verò parti actoreæ iureuincen. per officium præsens iuxta iuris formam præsen. adiudicatur. Erut nihilominus rei principali, ratione cuius res est, idem citatus in toto realiter satisfaciat, decernitur. Præterea parte actorea affectante, ad vlteriorem & finalem, exequutionem brachij Regalis causæ præsen. proceden. de iure addidit & deputauit, prout præsentibus addit & deputat actorib. suprascript. officium competens videlicet Burgrabium Terrestrem distrīct. siue Vicesgeren. cum ministeriali & Nobilibus quibuscunque, ad rumandum & eijciendum ipsum iureuictum, de bonis illius omnibus, inscriptione & processu causæ istius oneratis; in eadem verò iureuictorem, in illius lucris & perlucris, & in media parte vadiorum triplicatorum; In altera verò Instigatorem officij huius ad intromitten. Quam rumationem-

Proces. Greg. Czaradz.

onem, tum & intromissionem modo præmisso affectatam, citatus & iureuictus nullomodo denegabit, sub pœna bannitionis, & de Regno Polon. dominijsq; illi subiectis proscriptionis, forma solita per publicam Minist. proclamation. vt iuris & consuetudinis est denuncianda. Et hicidem coram eodem officio & actis præsen. Castren. Posnan. personaliter comparen. N.N. positis primum literis vadiorũ triplicatorum in mensa P. præsen. N. Actores suprascriptos in bona eadem aliaq; citati & iureuicti omnia, processu causæ præsen. lucrisq; ac perlucris, ac inscriptione suprascripta (*si ad eam actio directa est*) onerata, in eisdem lucris per lucris ipsorum actorum, per eos super citato & bonis eius omnibus iuridicè & legittimè obten. & perduct. tum & in pœna 14. marc. p. p. sibi ad iudicat. (si mentio eius in citatione fuerit) intromittebant & introligabant: eam tamen intromissionem, quæ sub (*pœna 14. marc. vel etiam*) vadijs triplicatis prædict. admitti debuit N. denegauit, fieriq; non admisit. Pro qua denegata intromiss. (pœnaq; præfata 14. marc. vel) vadijs triplicat. ea propter succubit. vlterioriq; iuris, ea in causa pro illius exigentia processu decernen. Idem Minist. se citation. literal. C. & auten. ex parte prædicti Actoris, con. prænom. citat. editam, ibidem in instanti in mensa B. præsen. N. posuisse, & debitè notificatam reliquisse.

POSTEA FORSAN EVADET CITATVS.

SVper citationem literalem C. P. qua ex parte & ad instan. Nobilis N. actoris, Nobilis N. de bonis suis generaliter omnibus, summisq; quibusuis pecun. ad officium præsens Castren. Posnan. ex partium præfatarum, Actoreæ quidem N. citati verò N. introduct. controuers. decreuit, præsentib q; decernit. Quatenus ipse citatus solus sua in propria persona cum duobus Nobilibus sibi genere similibus, in primis & proximis Castren. Posnan. causar. officij Iudicijs, ex tunc proximè & immediatè in Castro Posnan. celebran. obseruata iurisiuran. debita solennitate, con. part. actor. corporali iuram. rota tali euadat (si pro denegata intromissione agitur) se intromiss. & possess. bonorum suorum parti actoreæ non denegasse, nec nomine suo cuiquam denegare cõmisisse (quod si successor pro aliquo debito, vel alia quacunq; re per antecessorem contracta conuenitur tunc sic.) se nullo bona post mortem N. antecessoris sui nomine successorio recepisse, nec in posterum recipere, ac de eis gaudere velle) Deo Omnipotenti & IEsu Christi Filij sui Passione ita eum adiuuante. Similiter & testes eius præfati duo, id esse verum, suis corporalib. iuramentis comprobabunt. Quod iuramentum cùm per citatum ac testes eius præfatos præstitum fuerit, aut non. Officium hocidem C. P. decernet vlterius in causa præsenti id quod iuris erit. In eis itaq; C.P. causarum officij Iudicijs proximè & immediatè in Castro Posnan. celebran. partes præfatæ habent, habereq; debent terminum perempt. actorea quidem ad attentan. citata verò ad præstan. hoc idem sibi iniunctum iuramẽtum, tum ad proceden. vlterius, omniaq; iuridicè agen. in causa præsen. iuxta citation. Actoris, decretum, & rotam iuramenti, actaq; eius causæ omnia, de præmissis fusiùs disponentia. Nullius partium iure læso.

Vel datur Actori dilatio ad munimenta.

SVper citation. literalem C. P. qua ex parte & ad instantiam Nobilis N. actoris Nobilis N. de bonis suis generaliter omnibus, summisq; quibusu. pec. ad officium præsens C.P. citatus est: (essentia citationis inseratur) citatione ipsa sua cum copia de præmissis fusiùs disponen. officium præsens C. P. Exauditis

part.

part. præfat. Actoreæ quidem A. citatæ verò D. introductis controuersijs, ad affectation. partis actoreæ, eidem de iure infra hinc ad prima & proxima C.P. causar. officij iudicia ex tunc proximè & immediatè in C.P. celebran. dilationem ad munimenta causæ suæ necessaria concessit. Et partes præfatæ habebunt habereq; debent terminum perempt. citata quidem ad præstan. Actorea verò ad satisfacien. dilationi sibi vt præmissum est concessæ, tum ad proceden. vlterius, omniaq; iuridicè agen. in causa præsen. pro natura, proprietate, & exigentia illius, nullius earum iure læso.

Aut docebit Actor de Termino in proximis.

S*imilis vt supra ingressus* dilationem iuri consentaneam ad docen. & debitè comproban. iuxta iuris præscriptum de termino ex eadem concitatione ad præsens inciden. in quibus primum. reliqua vt supra.

Vnus Citatorum infirmus cæteris Suspensa.

TErminus hodiernus talis, qualem hodie Nobilis N. Actor cum Nobili N. de bonis eius generaliter omnibus ad officium præsens citato: (*essentia citationis*) citatione ipsa sua cum copia præmissa fusiùs enarrante, habere debuerunt, per Nobilem N. nuncium vnius citati, videlicet Nobilem N. qui ipsum vera detineri infirmitate in officium præsens intulit, ob veram illius infirmitat. recept. & per officium hodiem C. P. infra hinc ad prima & proxima C. P. causarum officij iudicia extunc proximè & immediatè in Castro Posnan. celebran. trāsposit. dilatus & prorogatus est, prout quidem transponitur, differtur, & prorogatur præsen. Quantùm verò prædictos Nobiles N. N. cum eodem Nobili N. citatos attinet, causa eadem vti coniuncta & indiuisa, infra hinc ad eadem prima C. P. causarum officij Iudicia suspenditur, & prorogatur. In quibus quidem Iudicijs officij proximis, facto tamen per ipsum Nobilem N. cum duobus Nobilibus sibi genere similibus suis testibus, corporali iuramento: quod verè infirmus fuit quando ei præfatus nuncius illius terminum prædictum distulit & prorogauit. Partes eædem habent suntq; habituræ terminum perempt. Actor. quidem ad attentan. Præfatus verò Nobilis N. ad præstan. super vera infirmitate iuramentum, tum ad proceden. vlterius omniaq; iuridicè agen in causa præsen. iuxta citation. præsen. actaque eius causæ omnia, de præmissis latius canen. saluo iure partis vtriusque.

Vel partes limitant Terminum ad proxima.

TErminus hodiernus talis, qualis hodie fieri debuit, inter Nobiles N. Actorem ab vna: & N. de bonis eius generaliter omnibus, ad officium præsens Castren. Posnanien. citatum (essentia citationis scribatur) citatione ipsa sua cum copia latius disponen. partibus ab altera, infra hinc ad prima & proxima C. Posnanien. causarum officij Iudicia extunc proximè & immediatè in Castro Posnanien. celebran. de consensu partiū actoreæ quidem N. citatæ verò M. coram officio præsen. comparen. per hocidem officium præsens limitatur, prorogatur, & in tali vigore ac robore, prout hodie fieri debuit, continuatur, actuq; præsen. transponitur. In quibus quidem iudicijs officij proximis, partes præfatæ habent habituræq; sunt terminum perempt. talem qualem hodie habere debuerunt &c. reliqua vt supra.

Tandem datur Dilatio minori: Si.

OFficium præſens Caſtren. Poſnanien. ex partum præfatarum introductis controuerſijs eo attento, quia ex perſona ipſius citati apparet eum minorennem eſſe, & ad præſtan. tam ſuper vera infirmitate, quam etiam de non recepta poſt prænominatum olim parentem ſuum ſucceſſione iuramentum, inhabilem eſſe eum ſaltim modo octauum annum attigiſſe: ideo terminum eundem iuramenti, hinc ad prima & proxima C.P. cauſarum officij iudicia, proximè & immediatè poſt elapſum ſeptem annorum decurſum, in Caſtro Poſnanien. celebr. ſuſpenden. & prorogan. eſſe duxit, vti quidem ſuſpendit & prorogat præſen. Conſeruan. tamen partibus eiſdem in primis & proximis Caſtren. Poſnan. cauſarum officij Iudicijs, proximè & immediatè poſt elapſum ſeptennium in Caſtro Poſnanien. celebran. dum idem actor ipſum citatum legitimè adcitauerit, Terminum perempt. ad præſtan. hocidem iuramentum, ad vlteriuſq; proceden. & omnia iuridicè agen. in cauſa præſen. pro exigentia illius, nullius earum iure læſo. Salua tamen nihilominus actione eidem actori cum poſſeſſore bonorum reſpectu potioritatis reſeruata. *Vel ita concludatur dum affectat actor intromissiom. in bona abscesſa: hoc intellige interdum in anteriore paſſu Processus.* Et nihilominus officium memoratum Caſtren. Poſnanien. ad affectationem partis actoreæ decreuit, præſentibuſq; decernit: quatenus ipſe citatus intromiſſionem cum reali affectiuaq; poſſeſſione, in bona omnia proceſſu cauſæ præſentis onerata, per ſe abſcenden. in ſumma prædicta originali, dum per Miniſterial. Terreſtr. competen. & duos Nobiles, qui illi iam exnunc adduntur, affectabitur; libere det & admittat, nec eam per ſe aut quaſuis ſubmiſſas, ſuas perſonas deneget & impugnet, datamq; & admiſſam non præpediat, ſub vadio ſummæ prædictæ originali correſponden. decreto præſen. median. in ipſum citatum, bonaque eius omnia impoſito, in caſuque contrauentionis decreto præſen. ad ſoluen. luendo, & de bonis citati ipſius debita iuris via repetendo.

CITATIO AD BANNIENDVM.

PRæmiſſis vt ſupra in citatione prima vſque huc. *In Iudicijs Capitanealibus Castr. Poſnanien. clamatis adhinc prius & proximus in Castro Posnanien. celebrandis. Ad instantiam* à quo continuandum ita: *Instigatoris officij nostri, tum & Nobilis Ne Actoris iureuincentis personaliter & peremptorie compareas: qui te citant ad Banniendum, & de* Regno *ac dominiis illi annexis proscriben. ideo quia tu existens iureuictus occasione* 1000. *Florenor. pec. polon. non per solutorum, ac totidem vadij exinde ſuccubiti, per olim N. patrem tuum, coram actis Castren. Posnanien. recognitorum, ac ad soluendum inſcriptorum, rei iudicatæ non vis ſatisfacere: nempe rumationem tui de bonis tuis omnibus, ac in eadem intromissione vigore lucrorum & perlucrorum, vadiorumque triplicatorum ratione præfati debiti super eadem a præfato N. actore iureuincente obtentorum, noluisti & non vis admittere, citaris itaque ad videndum & audiendum, te vna cum omnibus tuis complicibus, ſeruitoribus, familiaribus, coadiutoribus, conſultoribus patrocinan. fautoribus domi ſuæ conſeruan. bannit. ac proscript. pronunciari, per publicas Ministerialium publicationes denunciari, & ad noticiam omnium deduci, ſatisfactionem rei principali quantum exigentia eius causæ postularit contra te decerni, præmiſſa ſis attentaturus ad eaque iudicialiter tibi termino infuturo deducenda & declaranda responſurus. Dat. in Castro Posnanien.*

Condemnatio super eam Citationem.

IVdicium Capitaneale Castren. Posnanien. in contumaciam Nobilis N. de bonis eius omnibus infrascriptis per Instigatorem officij Capitan. Castren. Posnanien. ex delatione Nobilis N. actoris iureuictoris, ad iudicium Capitan. Castren. Posnanien. literali citatione citatum in hæc verba: (tota inferatur citatio) Quia præfatus N. citatus, & iureuictus per Honestum Martinum Pilecki Minister. Terestr. totius Reg. Iudicio astan. quater de forma iuris, ad iudicium præsens Capitan. Castren. Posnanien. vocatus existens, nec per se, nec per suum legitimum plenipotent. comparuit, imò contumax extitit; prout hoc Ministerialis pręfatus ius restituens, coram eodem iudicio Capitan. ita esse recognouit. Ideo eundem citatum vti rebellem, & iuri communi contrauenien. iuxta iuris formam, de Regno Poloniæ, dominijs ei annexis, cum omnibus eius complicibus, adhæren. consilium & auxilium dan. eique patrocinan. ac etiam domi suæ conseruan. (non obstante arresto vt in lucro si opus fuerit) bannien. & proscriben. esse decreuit & pronunciauit, decernitque & pronunciat decreto præsenti median. Ac nihilominus vrgen. & expeten. actore, ex delatione præasserta ad dictum officium competens, siue Vicesgerens videlicet Burgrabius Terrestr. district. ad apprehenden. eiusdem citati omnia bona, processui causæ præsen. obnoxia, eaq; tam actori, quam delatori præfato, iuxta cuiuslibet ex eis compet. diuiden. Ad eam quoq; bannitionem & proscriptionem, in locis publicis & consuetis proclaman. & publican. Ministerialis Terrestr. districtus cuiusuis quemcunq; pars actorea habere poterit, causaque præsens exposcit, eidem parti actoreæ de iure à iudicio præsen. additur. Quam quidem bannitionem taliter per iudicium Capitan. Castren. Posnan. promulgat. præfatus Ministerialis iudicio astans, circa hoc idem iudicium C. C. P. in præsen. multorum hominum varij status, sexus, & conditionis existen. causa expediund. suorum negocior. ad hocidem Iudicium congregator. clarâ & intelligibili voce publicauit, & ad noticiam omnium deduxit. Et hicidem coram eodem iudicio actisq; præsen. C. P. person. comparens Generosus Ioannes Sandiuogius Sadowski Burgrabius Terrestr. Posnanien. sanus mente & corpore existens vltro & beneuolè recognouit: Quia ipse fuit personaliter feria E. proxima in curia villæ G. ibidemq; iuxta iuris formam virtute decreti Castr. Posnan. pro parte Nobilis N. tum & instigatoris officij C. P. cuiuslibet illorum suo pro interresse actorum, eosdem in bona eadem, aliaq; ipsius citati & iureuicti omnia, inscriptione supranominatâ processuq; causæ præsentis onerata, in lucris, perlucris, pœnis eiusdem actoris per eum super ipso citato iureuicto, bonisque eius omnibus, ratione pręmissorum, obtentis, & perdictis, nec non in vna medietate vadiorum triplicatorum, prætactum iureuictorem, pro illius interesse concernen. in altera verò medietate eorundem: officium præsens C. P. iuxta iura Regni spectan. intromittebat, manuq; forti & armata rumabat eundem citatum, de bonis prædictis potenter eijcien. Quæ rumatio & intromissio per ipsum citatum sub pœna banntionis admitti debuit: eam tamen denegauit, & fieri non admisit. Pro quâ denegatâ Rumatione, pœnaque pręfatâ exinde succubitâ, ac vlteriori iuris processu ea in causa decernen. Prouidus N. Minist. Terr. Regni Gen. de cuius legalitate officio præsen. ex legittimis constat documentis, recognouit se citationem, &c. Quas suas Relationes tam Generosus N. Burgrabius, quam & Ministerialis prædictus in acta præsentia inscribi procurauerunt.

O PO-

O POZWACH.

ROZDZIAL II.

IEst tedy Pozew / przyzwánie winnego do Sadu ábo Vrzedu / dla rospráwienia Sadownego / z náznáczeniem Terminu / y iest wstep do spráwy / bez ktorego wszelaki Sad prozny y nie ważny / bo strony nie przyzwawszy / y tey spráwoty nie przesłuchawszy / nic nie może bydź w Práwie postánowiono.

A Pozwy są roznego kształtu.

IEdne są Criminálne / gdy do wyćiągnienia karánia práwnego ná winnym / áni w nim Taxy nie kłada. Drugie Ciuiles do pozyskánia rzeczy w ktorych szkody y Taxy kłádzie sie. Wiec iedne są listowne / ktore ná liśćie ábo ná piśmie / iáko są Krolewskie, Ziemskie / Grodzkie / Commissárskie / Podkomorskie. Drugie są słowne / gdy sámym tylko słownie przypozwániem. Iáko iest Rok nadworny / to iest / tactus terminus, ktorego vżywáia przy Dworze Krolewskim / ná Seymie / ná Trybunale / y pod inszymi Sadámi dla iákiey świeżey zbrodnie / ktory Termin náznáczáia przez Woźnego / ábo ktoregokolwiek sługe Sedziego / áby obwiniony lub osiádły / lub to nieosiádły stánał do Práwá dáć o sobie spráwe. Jest też y słowny Pozew Grodzki / ktory licowym Rokiem zowia / y to tylko tám gdźie kradziona rzecz może licowáć. Sa y pozwy / ktore zowia reales seu violentæ citationes, gdy poniewoli winnego do sadu przyprowadzą. Ale tákich pozwow Práwo Koronne tylko w spráwách Criminálnych záżywa.

W pozwie ma sie zámykáć. 1. Jmie Sedziego. 2. Jmie Actorá y pozwánego. 3. Czás. 4. Mieysce stawánia. 5. Occázya dla czego. 6. Táxá albo szácunek rzeczy / y szkody rowno oszácowáne z Táxa. 7. Przyzwánie pozwánego do Sadu tym kształtem / ná co masz sadownie odpowiadać. 8. Datá o mieyscu y czásie.

Tytuły ábo Jmioná Sedziow w Pozwách ná Seym / ná Trybunał / y zá dworem / cáły tytuł Krolewski położyć. Do Sadu Ziemskiego nie cáły tytuł Krolewski / ále tylko Zygmunt III. z Bożey łáski Krol Polski. Do Sadu albo Vrzedu Grodzkiego / tytuł Stárościn z tym dokłádem. Mocą Krolewską, y nászą, ktorey w tey mierze záżywamy, powagą. Do Vrzedu Podkomorskiego / ná pole / tytułu sámego Podkomorzego. Do Commissarzow / tytuł Commissárski. Ale przećie te pozwy do Podkomorzego y Commissarzow przez słowo Innotescimus, ábo mandamus piszą. Do Woiewody / tytuł Woiewody y Stárosty / bo ći dwáy / o niezáchowánie Constituciey / ábo vstaw sadzą Mieszczány.

Strony czásu / o obráżenie Máiestatu Krolá J. M. y w spráwie perduellionis, k temu do wykupná dobr Stołu Krolá J. M. sześć Niedziel przed Terminem trzebá Pozew położyć.

Ná Seym w Prywatnych spráwách cztery Niedźiele.

O bićie fałszywey Monety cztery Niedźiele przed Terminem.

Commissárska Innotescencya o rozgrániczenie dobr Krolewskich á Prywatnych / dwie Niedźieli przed Terminem / ktore nie sam Woźny kłádźie / Ale z Szláchćicámi dwiemá.

Ná Stárośćie Sady w Criminálnych spráwách dwie Niedźieli / in ciuilibus tydźień przed Terminem / tákże do Ziemstwá w tydźień. Tudźież y ná Grodzkie Roki / ábo querelle tydźień przed Terminem.

Ná Trybunał we dwie Niedźieli przed Terminem. W oczywistym pozwie / to iest ná licowy Rok / w tydźień Termin náznáczáia przed Stároste w Grodźie.

W innych spráwách potocznych z Wielkiey Polski do Máłey cztery Niedźiele.

Zadworne záś pozwy gdy Krol J. M. w Wielkiey Polſcze z Dworem ſwym ieſt/ tedy ná obywátelá Máley Polſki dwie Niedzieli & è conuerſo kłáść trzebá.

Mieyſce położenia pozwu przećiw ośiádłemu / ma bydź ná dobrách iego/ álbo we dworze / ábo v poddánego ktoregokolwiek / opowiedziawßy ono położenie we dworze bliżßym/ á gdyby dworu w tym imieniu nie było/ tedy támecznym poddánym to oznaymić. *Sig. 1543. Const.*

A w dobrách ſpuſtoßáłych/ w roßczepioney láſce/ w źiemie záткnawßy publikowáć/ to położenie w przyległey wśi/ ábo we własney Páráfiey.

A ieſliby w tele było z położierżawcow gruntu/ ná ktorym pokłáda ſie pozew/ ábo do iedneyże máiętnośći/ iákimkolwiek ſpoſobem śiłá ich przynależáło/ trzebá nápiſáć w Pozwie Práwom y zapiſom inßych oſob támże nic nie ßkodząc/ Iuribus aliorum poſitione præſentis citationis non præiudicando.

Przećiw nieośiádłemu w Páráfiey/ gdźie miał kiedy ośiádłość/ ábo ſie rodźił/ ábo gdźie przemießkiwa: może też w rece temu ſámemu oddáć.

Dowod położenia pozwu bywa álbo oczywiſtem/ ábo liſtownem wyznániem Woźnego. Jeſli oczywiſtem/ zwykły ſtrony przypytywáć ſie/ ieſli ieſt doſkonáły Woźny/ to ieſt oney ziemie/ w ktorey vrząd ſpráwowáł/ álbo General Koronny/ k temu ieſli przyśięgłym y obwołánym/ y poſtrzyżonym.

Strony dowodu w Koronnym Práwie bywa zápiſány/ y z áct doſtátecznie wydány. W Litewſkim y w Wołyńſkim/ zá rzecznym wyznániem / ábo zá extráctem kśiąg. A z ſtrony obráženia Máieſtatu Królá Jego M. y w ſpráwie perduellionis, ßeść Niedziel przed terminem / ma bydź relácya zápiſána / w ktorą pozew ma bydź wpiſány/ y ná Seymiku tákie położenie ma bydź publikowáne.

Gdyby też pozwány żądał falß Relácyey Woźnego/ z ſtrony położenia pozwu ná ktory ſtánął/ tedy iż tylko o zburzenie terminu poydźie/ ważna bydź muśi relácya Woźnego/ y poprzyśięgáć tey Actorowi nie potrzebá: záchowawßy iednák pozwánemu wolne czynienie z woźnym przed Woiewodą/ ábo ná Trybunale o falß/ tákże cum parte adhærente. Ale gdyby ßło o ſkáte Cau zy fatalibus tám nie rychło zápiſáno Relácyą trzebá Actorowi poprzyśiąc. O czym ßerzey przy fátáliách.

Z ſtrony powiedzienia ná wtorym terminie położenia pozwu pierwßego/ ná ktorym in pœna contumaciæ wzdano rożne decretá/ vltimarum inſtantiarum wychodzą. Pod czás przy wywodzeniu Proceſſu ſkázuią/ dowieść kładzienia pierwßego Pozwu podług Státutu: nemo tenetur reſpondere, niſi viſo miniſteriali. Pod czás też nieſkázuią onego pierwßego/ tylko záwitego pozwu z ktorego Termin przypadł/ kładzienie wywieść/ gdyż pierwßego Pozwu Termin ſtraty nie nieſt/ y pozwány ná onym Terminie tego nie vpomniał ſie/ y owßem vpuśćił to ſobie dopußczeniem contumácyey.

W ktorych Pozwách Táxy nie kłádą.

1. W Sprawách Cryminálnych. 2. O wykupno dobr. 3. O gránice. 4. O Expulſyą. 5. O Rozdział. 6. Do proſequuciey áppellácyey. 7. Ex officio prograuamine, á ieſliby ſie w tákim Pozwie Táxá włożyłá/ pierwßy Termin nie będźie záwity.

Mieyſce w Pozwie pomienić onegoż Miáſtá w ktorym ſie Roki/ ná ktore obwiniony pozywa ſie/ odpráwowáć máią.

W Grodzkich ſpráwách/ mieyſce Grodu do ktorego pozywáią.

Do Krolewſkiego Sądu/ tego mieyſcá gdźie Krol ieſt obecny.

W Kommiſſárſkim y Podkomorſkim/ mieyſce Reſidenciey.

Czás záśie ma w ſobie zámykáć dzień y Rok. Dzień po ábo przed iákim świętem álbo w wigilią/ ábo názáiutrz nabliżßy náznáczyć/ y Rok w ten czás bieżący.

Sa tez

Sa też niektore spráwy / w ktorych ná pierwszy Pozew iest záwity Rok.

1. W Zbrodniách læsæ maiestatis & perduellionis. 2. Do zapisu chybá przećiw Successorom nie iest záwity pierwszy pozew. 3. O niesłuszne wyćiagánie Cłá. 4. O zbiegłego poddánego Kmiećiá. 5. O wykupno dobr zástáwnych. Tylko pániá wienna/ ná terminie pierwszym wzdáć trzebá in pœna contumaciæ, y ná wtorym terminie iáko záwitym stronie wykupuiacy skázuia intromissyá. A gdyby sie strona pozwána zbrániáłá bráć pieniedzy/ Actor pieniadze ma zostáwić w Cancellaryey. 6. O nie vczynienie spráwiedliwośći ná pierwszym/ aliâs ná wtorym terminie z winą 3. grzywien stronie y Sadowi tyleż. 7. Actorowi w káżdey spráwie. 8. Euictorom/ ábo iscom y Intecessorom/ to iest zastepcom. 9. Ná słowny pozew/ to iest/ in tacto termino, tákże ná licowánym Roku/ gdźie gdy kto nie zstawa wzdáć go może w zysku. 10. O nie vprzatnienie záwad ná rzekách. 11. O wine przećiw Mieszczánom/ o niesadzenie Práwá Polskiego/ dla vránienia/ ábo zábićia Szláchćicá od mieyskiego człowieká. 12. Dzierżawcom dobr Krolewskich z poddánymi. 13. Do prosequowánia Apelláciey Vrzedowi pozwánemu cum parte adhærente. Termin też z remissyey ná gránice iest záwsze záwity/ bo ná tym Terminie/ gdy strona pozwána nie zstawa/ tedy Podkomorzy/ in contumaciam partis, przystepuie do grániczenia.

Przestrogá o położeniu Pozwu y sposobie Pozywánia.

MImo położone wprzod o tym náuki w pozywániu o rekoiemstwo czyiekolwiek/ álbo o euictia ma Woźny Pozew w Dobrach Dziedzicznych pozwánego w rece dáć iego czeládnikowi/ áby ten pozew przyszedł do wiádomośći iego/ bo gdy o insze krzywde/ może we wroćiech dworskich pozew zátknać iáko Státut opiewa.

W spráwie záś realis petitoriæ o dobrá nieruchome/ álbo o gwałtowne ośiadźienie dobr nieruchomych/ trzebá pozew położyć ná dobrách gwałtownie ośiadźionych badź to obwiniony ma dobrá swoie włásne/ ábo nie. Co trzebá czynić/ przez wszytek postepek práwny/ áż vstapi z dzierżáwy dobr Actorowi. Ktore tákie położenia pozwow/ żadnego nieprzynoszą Actorowi y iego dobrom præiudicium y szkody/ bo sie zstáia ná przygotowánie spráwy. Do tego że tákich spraw/ nie godźi sie sadźić/ tylko z swey Iurisdicyey Sedźiemu.

Tu trzebá wiedźieć, że w spráwie o grunt/ álbo o gwałtowne occupowánie dobr nieruchomych/ obwinionego pozwáć/ y názwáć go w pozwie violentus occupator dobr Actorowych tych/ o ktorych gwałtowne posiadźienie ma być pozwány ták: Tobie Szláchetnemu N. dobr dźiedźicznych/ álbo ráczey zástáwnych Actorá niżey miánowánego occupatorowi. Potym przydáć. Z dobr twoich wszytkich. &c.

Toż trzebá vczynić/ w spráwie in materia possessoria, ábo o gwałtowne wybićie/ z dzierżáwy dobr nieruchomych/ á potym, niżey miánowánego/ trzebá położyć, to iest/ przez gwałtowne wybićie tegoż Actora/ dzierżáwy tychże dobr / gwałtownemu dzierżawcy/ &c.

A iesliby obwiniony był Pánem ábo dźiedźicem/ Actor záś tylko dzierżawcá tytułem zástáwnym w vżywániu był tychże dobr/ może przećie pozwy ná onych dobrách kłáść/ o zakład/ álbo pozyskánie lub też zátrzymánie dzierżáwy. Ale kopia pozwu położonego trzebá zánieść pozwánemu gdźie mieszka/ przez Woźnego ktory kładł on pozew. Tákże y Pan ma vczynić przećiw zástáwnikowi swemu álbo Arendarzowi/ gdy Actorowe dobrá trzyma. Zwyczay.

O wybićie gwałtowne z tákich dobr w własnym Powiećie/gdźie mieſzka pozwány trzebá go pozywáć/ bo álias 14. grzywien to pachnie/ gdy nie do tego powiatu kogo pozwieſz gdźie on ma ośiádłość/ chybáby do zapiſu/ kiedy ſie powiatu odpiſze.

Gdy kto zapis ná tákich dobrách ma/ ná ktorych nie dopuſczono mu dźierżáwy/ ná tákich dobrách nie trzebá ná tákiego obwinionego kłáść pozwu/ ieſli ma inſze dobrá/ bo względem tákich dobr nie ieſt poczytány zá ośiádłego/ tylko mentaliter.

A ná trzymawce dobr Krolewſkich trzebá kłáść pozew/ w Grodźie ábo we dworze/ y Proces z przezyſkámi/ ieſliby nie miał inſzey ośiádłośći własney/ przewodźić iáko ná nie ośiádłym. A ieſli ma ośiádłość/ ná iego dobrách/ á nie ná gruncie Krolewſkim. *Sig. August. w Piotrkowie* 1562. *Herb. Kar.* 73.

Szláchćic nie ośiádły/ obártus/ álias gołotá/ gdy co komu winien/ mieſzkáiąc v ośiádłego/ trzebá go tám áreſztowáć przez Woźnego. A vczyniwſzy áreſt/ pozwáć ośiádłego onego/ v ktorego ſie báwi nie ośiádły/ áby go ſtáwił w Sądźie Grodzkim. *Herb. Kar.* 133.

Areſztowánych ći tylko do Grodu ſtáwić máią/ ktorzy ich w domu ſwym ná Areſt zaraz nie wydali/ álbo od nich nie odſtąpili/ y z domu ich ſwego nie wyrzućili. *Sigm* III. 1588. kárt. 35.

Nie ośiádły gdy ma żonę ośiádłą/ v niey nie idźie Areſt/ bo żoná ponieważ nie ieſt ſobie wolna/ ále ieſt pod mężowa mocą/ nie może go poſtáwić. Sámego tedy nie ośiádłego tákiego pozywáć liſtownie w oneyże Páráfiey Pozew kłáść/ Kopią mu w dom záſtáwſzy. Gdy nie ośiádłego nie może nigdźie Areſztowáć/ áni oblicznie do pozwánia záſtáć/ pozew kłáść w Páráfiey gdźie kiedyś ośiádłość miał/ á tákie kłádźenia pozwow nie száſzkodzą nic dźiedźicowi oney máietnośći. *Herb.* kár. 133. A kiedy wątpliwość ieſt o ośiádłośći pozwánego/ ták oſtrzedz/ ieſliś ośiádły iáko ośiádłemu/ á ieſliś nie ośiádły iáko nie ośiádłemu.

Nie ośiádłego choć nie w ſwym powiećie/ gdźie go może záſtáć/ wolno przed ktoregokolwiek Stároſtę pozwáć. *Conſtit.* 1595. kár. 35.

A ieſli pozwy kłádźione ná dobrách/ do ktorych pozwány nie należy/ dźiedźic ábo dźierżawcá ma czynić o zniesienie pozwow przećiw Actorowi przed wyśćiem Roku/ chybá żeby kto o Proceśie nie wiedźiał/ muśiałby znieść przyſięgą/ ſaluo iure ſexus & ætatis quoad præſcriptionem. *Sigis.* III. 1588. *K.* 38.

Pozwu położenie ná dobrách pozwánego ſpráwuie to/ że te dobrá bywáią obćiążone przezyſkámi/ ábo rzeczą oſadzoną/ bo exequucya rzeczy oſadzoney bywa ná dobrách Práwem przekonánego/ ná ktorych tákie przezyſki ſą przewiedźione/ według táxy oſzácowáney krzywdy/ álbo ſzkody/ y tyleż ſzkody ztąd popádnioney/ ieſliże nie o wſzytkie dobrá one Proces przewodzono.

Wiedźieć trzebá/ że pozwow ſą trzy ſpoſoby. Przypozwánie/ Przypowiáſt/ y Innoteſcencya. Przypozwánie ieſt/ gdy po śmierći Anteceſſorá ſwego ſucceſſor przypozywa obwinionego/ do gotowego pozwu/ ktoremu ieſli był Termin nie przyſzedł/ tá formá: Ktory ćie przypozywa do gotowego pozwu Szláchetnego niekiedy N. Anteceſſorá ſwego/ ktory ćie przerzeczony N. Anteceſſor tego pozwał był o to. Y tu iſtote pozwu włożyć. A trzebá ták iáśnie to przypozwánie nápiſáć/ żeby ſie znáczyło/ ná tákim punkćie ſpráwá ſtánęłá/ y co ſie toczy. Y Termin oſtátni przeſzłego pozwu iáki ſie otrzymał/ lub przypowiáſt/ lub Innoteſcencya/ wyráźić potrzebá/ to ieſt: Więc do gotowego Terminu z tegoż Pozwu otrzymánego, álbo do gotowego Dekretu, &c. Iáko Proces ſtánął, y záwrzeć ták: á poniewaz przerzeczona ſpráwá temu Actorowi N. słuzy, iáko Succeſſorowi prawdziwemu, pomienionego N. Przeto ná te rzeczy o ktoreć tenze N. iáko Succeſſor dáie winę Sadownie maſz

Proces. Greg. Czaradz.

odpowiadać. A iesli in contumaciam co sie otrzymało było/ napisać: do gotowego Decretu, lub *vadiorum triplicatorum*, lub inszey ligi prawney, y tak concludować. Pozywa ćię abyś się przypatrzył, że przećiw tobie dalsze stopnie Prawne będzie przewodził.

A pospolićie gdy vmrze Antecessor sprawy nieskończywszy tak przypozywaią: do gotowey sprawy o rzeczy niżey opisane/ w Sadzie N. zaczętey/ y do wszystkich stopniow Sadownych niekiedy Antecessora swego/ y do tego ponktu/ na ktorym sprawa po śmierći tegoż N. stanęła nieskończona.

Bywa też przypozywanie ad terminum translapsum, albo do pozwu przepądnionego/ gdy nie attentuie Terminu Actor. Albo gdy Prawo ieden na drugiego wleie (nowy Actor trasfusorius przypozywa do swego prawa wlanego.) Albo do prosequowania Appellaciey przećiw Sędziemu y stronie/ albo programamine y skazania/ aby cassowano Decret.

Drugi kształt pozwu iest Przypowiast/ iako sie iuż o nim dały przykłady/ gdy po zysku otrzymanym/ do dosyć vczynienia tego co zyskał. A żeby y szkody pozyskał Actor/ potrzeba w przypowiaśćie wyrazić/ ad videndum & audiendum iurari super damna in citatione & concitatione expressa. Bo ten iest pożytek przypowiastu/ iż na tym Terminie iesli nie stanie pozwany/ nie trzeba Actorowi poprzyśięgać szkod/ a gdyby stanął pozwany/ Actor za instancya iego/ szkody poprzyśiąc muśi.

Trzeći kształt pozwu iest Innotescencya/ (y o tey sie iuż przykłady włożyły) ktora iest dwoiaka/ iedna o założenie/ druga o skazanie vadiorum triplicatorum. Aby Innotescencya była porządna/ trzeba mianować w niey Woźnego/ ktory vczynił Relacya nie dopuszczonego wwiązania/ a skazanie vadiorum triplicatorum trzeba włożyć/ ex delatione actoris iure vincentis ad instantiam Instigatoris officij. (Pozwy też Grodzkie na querelle/ także Commissarskie/ y Podkomorskie od tego sie słowa poczynaią Innotescimus.)

DRVGIE OKOLICZNOSCI POZWOW.

MAia bydź pisane Pozwy na Membranie Ziemskiey/ iesli do Ziemstwa forum/ acz w Mazowszu na prostey kárćie zwyczay pisać Pozwy do Ziemstwa. A do Grodu na Membranie Grodzki/ tegoż pozwu zostawi sobie Actor copia. A Pozew lub po Laćinie/ lub po Polsku może napisać. A iesli w Pozwie opuśći tytuł/ abo imie Actora lub pozwanego/ abo iesliby Pozew pieczęćią falszywą zapieczętowany był/ taki pozew Actor adimplebit Scotis 12. medium parti. iudicioq; totidem luendo. (zaczym za niedoskonałośćia pozwu nagrodzona/ iuż pozwany muśi ad obiecta respondere. *Sigm. w Piotrk.* 1573. Herb. kár. 41.

Pozwany/ gdy dobrze nie wyrozumie pozwu/ powinien mu Actor samże przed sądem iasnie wywieść. Herb. kár. 109. A iesli pozwany będzie żądał pozwu/ powinien mu Actor swey copiey vżyczyć do odpowiadania. *Sigm. w Piotrk.* 1553. Herb. kár. 4. A potwarzaiące/ falszywe/ y nieporządne pozwy/ mieysca w Sadzie nie maią/ o ktore wedle wielkości excessowey/ Panowie Sadowi maią moc karać. *Casim.* 1445. Herb. kár. 88.

Actor gdy zgubi Pozew przed zagruntowaniem sprawy/ abo przed Rokami/ na ktore obwinionego pozwał/ może obwinionego bez winy pozwać/ drugim pozwem/ na kształt pierwszego/ ktory choć sie nie we wszystkim będzie zgadzał z pierwszym/ by tylko iedne substáncyą/ skutek/ y summę w sobie zamykał/ taki pozew będzie miał mieysce w Sadzie/ y Actor za to żadney winy nie popadnie/ a pozwany tak na on pierwszy będzie winien odpowiadać/ ani mu zadać może/ że dał Pozew na Pozew. Toż sie zachowáć może

wáć może y po zágruntowániu ſpráwy/gdyby pozew zginal/chybá że ieſt pozew acty-
kowány/ nie powinien pokázowáć pozwu) *Sig. w Piotr.* 1523. Herb. kár. 4.
O iedne rzecz dwiemá pozwámi pozwány od rożnych ſtron) nie powinien odpo-
wiádáć/ áż ſie Actorowie o Prawie rozeprą miedzy ſobą) Zwyczay. Herb. kár. 44.
Gdy kto pozew ná pozew o iedne rzecz położy/tedy wine odłożywßy/3. grzywny
ſtronie/ á Sądowi tileß/ ieden pozew ſkáżić má. A gdy kogo pozwą iednem pozwem
o iáką krzywde/ y niż ſie ſkończy w Sądzie/ vczyni pozwány nową krzywde áktorowi
álbo náiedzie ná dobrá ć. O ktore pierwßy Proces záćiągniany nie ſkończył ſie/może
tákiego krzywdzącego drugim pozwē pozwáć o drugą krzywde/vczyniwßy wzmián-
ke w tym pozwie wtorym ſtrony pierwßego / tákim ſpoſobem: Stáiąc y przy pier-
wßym pozwie/ o też dobrá/ álbo o te krzywde / ktorąś pierwey tákże vczynił/ o nieś
pozwány ieſt inßym pozwem. Zwyczay. Herb. kár. 45.
W pozwie słowá czći dotykáiące nie máią bydź kłádzione / pod winą śiedzienia
w wieży tydzień. *Sig. Crac.* 1537. Herb. kár. 38. A w káżdym pozwie liſtownym
trzebá náprzod położyć tytuł Krolewſki/ álbo Sędziego.

Norma Citationum moderna in praxi vſurpatarum.

AC PRIMVM RATIONE PROMISSI.

Sigiſmundus Tertius Dei Gratia REX Poloniæ, &c.

TIbi Nobili Zephirine Austrowski, de bonis tuis omnibus, mobilibus & immobilibus, hæreditariis, obligatoriis, ſummisque pecun. per te quomodolibet & vbilibet habitis, & poſſeſsis, positione præſentis citationis in eis bonis aliorum iuri nihil præiudicando, mandamus vt coram iudicio noſtro Terreſtri, in terminis Terreſtr particul. ab hinc prius & proximius Posnaniæ celebr. perſonaliter & peremptorie compareas. Ad instantiam Nobilis Africi Boreanski. Qui te citat pro eo, quia tu verbo tuo Nobili & militari, licet promiſeris actori ſummam ducentorum Florenorum pecun. & num. polonic. tibi per eum mutuatorum, perſoluere, eamque prompta & parata pecunia numerare pollicitus fueris, immemor tamen taliſmodi promiſsi tui, tametsi multotiens fueris eo nomine monitus, & requisitus, huccuſque prætactam ſummam eidem non perſoluisti, nec numerasti, perſoluereque ac numerare non vis. præmiſsa faciens in graue ipsius actoris damnum, quod ſibi contra te penſat quadrigentos ad Floren. pec. Polon. & damni ad totidem: vel prout ius iudiciumque noſtrum decernet. ad præmiſsa tibi termino in futuro latius declaran. iudicialiter ſis reſponſurus. Datum &c.

Non Miniſtrationis Iuſtitiæ.

PRo eo: quia tu non vis ſibi iuſtitiam miniſtrare cum laborioſo Menalca Kmetone, & ſubdito tuo de villa tua N. qui in nemore ſeu Gaio actoris in hæreditate villæ N. robora quercina viginti, ad ædificia valen. excidit. quam non adminiſtrationem iuſticiæ pensat tibi contra te ad quadraginta marcas pecun. polonic. & damni ad totidem, claudatur vt prima. Herb. Fol. 11. Tit. Citatio.

Secundæ Citationis poſt pœnam Contumaciæ.

CItat te ſecundo poſt pœnam contumaciæ, in qua te in proxime præteritis Terminis Terr. condemnauit, iuxta ſuam citationem primam, qua te citauerat, prout & nunc citat: eſſentia inſeratur & claudatur. Sis &c. Iudicialiter reſponſurus. &c.

Concita-

Concitationis seu Przypowiast post lucrum obtentum.

QVi te concitat, alias Przypowiescza / ad soluendum & satisfaciendum pro his omnibus, pro quibus te in toto lucro causæ suæ, in terminis Terrestr. proxime præterit. condemnauit, iuxta suam citationem, qua te citauerat pro eo: & ponatur series essentialis citationis concludaturq; loco responsurus. Iudicialiter satisfacturus. Sig. fol. 13.

Pro Kmetone seu quouis alio subdito profugo.

QVia tu non vis sibi extradere laboriosum N. Kmetonem, aut subditum Natiuum ipsius proprium actoris, de villa N. cum vxore liberis supellectilique domestica ad villam tuam N. profugum, quem præsenti citatione apud te arrestat. Quam non extraditionem præfati subditi, pensat sibi contra te ad quingentas marcas pecun. polonic. vel ita prout ius iudiciumque nostrum decernet, Sis &c. iudicialiter responsurus.

Pro excisione Syluæ seu Borræ.

QVia tu violenter excidisti in Sylua actoris in hæreditate A. arbore quereinas, betulinas, pinaticas &c. ad axes valenten circiter currus centum, easdemque ad curiam villæ tuæ N. deuexisti, & in vsum tuum conuertisti, in damnum actoris oooo. Sis iudicialiter responsurus.

Pro Arboribus Fructiferis.

QVia tu sibi excidisti violenter viginti arbores fructiferas, videlicet B. C. in hæreditate ipsius villæ D. valoris quinque marcarum, aut prout iudicium nostrum decernet, & in totidem ipsum damnificasti. Iudicialiter responsurus.

Pro Vulneribus.

FEcisti initium litis super ipso, & intulisti sibi violenter quatuor vulnera cruenta secta, & duo liuida quæ officio Castren. Posnanien. commonstrauit, estque contra te ea protestatus, quam illationem vulnerum prædictorum, pensat sibi contra te, ad nonaginta duas marcas pec. polonic. vel prout iudicium decernet. pro quibus te vult conuincere. iudicialiter responsurus.

Capite Occiso.

OCcidisti patrem ipsius Nobilem N. quam occisionem Minister. Terrestr. N. O. & Nobilibus obduxit, proclamari fecit & super te protestatus est, quod capud patris sui præfati taxat sibi ad ducentas quadraginta marcas & pœnam sessionis turricæ & prout ius iudiciumque decernet & vult te deducto scrutinio pro eodem conuincere. Iudicialiter responsurus.

Pro Propinquitate.

QVia tu possedisti, & tenes propinquitatem ipsius, nempe villam N. iure naturali & hæreditariose concernen. ad quam actor est propinquior, quam tu, post Nobilem olim N. patruum suum germanum; quæ bona æstimat sibi ad decem millia marcarum, & damni ad totidem. Iudicialiter responsurus.

Pro Diuisione.

NOn vis cum ipso diuidere bona hæreditaria N. quorum medietas actorem erga te concernit; citaris itaque ad viden. eam diuisionem fieri decerni, officium competens ad id exequendum addi & deputari, vadiumque Capitaneale surer eo interponi, cæteraque in talibus fieri solita, sententiari. Ad præmissa iudicialiter responsurus.

Pro faci-

Pro facienda ratione de Tutoria.

QVia tu existens iure naturali, seu inscriptionis paternæ, aut datiuo, tutor, non fecisti tibi hactenus rationem, de bonis mobilibus & immobilibus, vestibus, auro, argento, pecudibus, supellectili domestica, equis, bobus, vaccis, ouibus, capris, equireis, horreis frumenti varii generis impletis, cæterisque omnibus prouentibus &c. post olim A. B. partem ipsius legittimum, in tuam tutelam, & administrationem assumptis, quarum etiam rerum omnium publicum, & authenticum inuentarium non fecisti, in damnum ipsius actoris, seu quondam pupilli tui. quæ omnia pensat sibi contra te ad M. marcas, & damni ad totidem. vel prout ius decernet. quæ tibi latius omnia in termino declarabuntur. Iudicialiter sis ad ea responsurus.

Similis etiam citatio fit a pupillo, contra eundem tutorem, pro non reddita ratione, decentibus cuiuslibet anni &c.

Retractus Iure.

QVia tu tenes & possides bona A. B. a Nobili C. D. fratre vel patruo, alioque propinquo ipsius tibi vendita, ad quæ tenenda, ille est iure naturali propinquior, quam tu. Ideo vt stares, iuraque omnia & inscriptiones, quas super eis bonis prætendis te habere, produceres, summam, si quam legittime tibi deberi ex ea hæreditate exoluen. probaueris, leuares, leuataque de bonis eis actori condescenderes. Iudicialiter sis responsurus.

Redimendis bonis obligatis.

AD recipiendas summas pecuniarias, quas te in bonis ipsius hæreditariis videlicet villa N prætendis habere inscriptas: & ideo vt stares, inscriptiones tuas coram iudicio ostenderes, pecunias reciperes, sibique tanquam hæredi, de bonis præfatis iudicialiter condescenderes. Datum.

Citatio suprascripta potest fieri idque in minore Polonia ad positionem actorum Terrestr. In maiori vero Polonia exemptionis forum in officio seu iudicio Castren.

Reuificatoria citationis demortui nondum litigatæ.

QVi te concitat alias przypozywa / *ad paratam citationem Nobilis olim A. patris prædicti Nobilis B. legittimi, qua te præfatus olim A. pater ipsius citauerat, videlicet pro eo: (inseratur essentia citationis reuificatæ) & quoniam præsens actio concernit prædictum B. tanquam filium legittimum præfati A. ideo ad præmissa prænominato B. tanquam successori, iudicialiter sis responsurus.*

Dum pater, aliusue antecessor, lite contestata, siue limitato termino, aut condemnato reo, mortuus fuerit.

QVi te concitat, alias przypozywa / *ad paratam citationem & actionem, & ad paratum terminum* (si terminus est translapsus scribatur) *ad translapsum terminum, qui sibi translapsum est in termino, &c. Et ad omnes actus iudiciarios, Nobilis olim N. patris prædicti N. & ad eum punctum, & gradum iuris, in quo ea causa morte præfati Nobilis olim N. patris prædicti N. stetit in decisa. ad quam actionem ipse N. est propinquior, & eum concernit, tanquam filium post patrem: prout citatio & processus causæ istius in actis N. N. latius de præmissis disponit. videlicet occasione summæ mille Florenor. p. p. Ideo te concitat, alias* przypozywa / *ad attentandum ipsum procedi ad vlteriores gradus & processus iudiciarios, ad præmissa iudicialiter sis responsurus.*

(Quod si post lucrum obtentum vel latam sententiam concludatur) *procedi ipsum contra te ad vlteriores gradus præmissa sis iudicialiter attentaturus, & si de iure veniet satisfacturus.*

Citationis translapsæ Adcitatio.

QVi te concitat alias przypozywa/ ad paratam citationem translapsam, quæ sibi est translapsa in Terminis Terrestribus N. iam præteritis, qua te citauerat pro eo. Inseratur essentia citationis; Sis ad præmissa iudicialiter responsurus.

Granicierum contra principalem.

AD faciendum vbi non sunt, vbi vero sunt renouandum, granicies seu limites, inter bona N. actoris ab vna: & tua etiam villæ N. partibus ab altera; ac ad videndum ipsi actoratum decerni, causamque dislimitationis, ad campum, seu officium succamerariale, pro exequutione remitti, aliaquo quæ iuris ratio in præmissis postularit, decerni. Sis iudicialiter responsurus.

Contra Collaterales.

QVI te citat ad attentandum per te parietem tuum, seu scopulum angularem, quem respectu hereditatis tuæ præfatæ cum bonis actoris N. contiguum habere prætendis, quæ bona sua hæreditaria præfatus actor vult distinguere & dislimitare graniciebus, signisque metalibus, cum bonis villæ N. pro quibus graniciebus eundem hæredem tanquam principalem citauit, & te ad citat vti collateralem, vt stares, & actoratum præfatum ipsi actori agnosceres, vel attentares sibi decerni actoratum causamque ad officium Succamerariale ad campum remitti, vigore præsentis citationis. Sis iudicialiter responsurus.

Innotescentia Succamerarij ad Campum contra Princip.

N. N. Succamerarius. Tibi Nobili N. villæ N hæredi, de his, aliisque bonis tuis omnibus, mob. & immob. mandamus, vigore Regio, officiique Succamerarialis authoritate: vt coram nobis, seu officio nostro, in loco Campestri differentiarum, inter bona villæ N. & villæ N. vbi videlicet infrascriptus actor officium nostrum Succamerariale statuerit: Feria N. N. personaliter & peremptorie compareas. ad instantiam Nobilis N. qui te citat, ad faciendum vbi non sunt, & renouandum vbi sunt granicies, seu limites, inter bona N. ab vna, & villæ N par. ab altera. ad attentan. ipsi actori vigore præsen. citationis actoratum decerni, vidend. que ipsum ducere officium nostrum, & sipare granicies, scopulos de terra erigendo, & alia signa metalia facien. ipsumque cum testibus præstare iuramentum, tanquam actorem super vera & iusta ductione, & sipatione præfatarum granicierum, decerni. Sis iudicialiter responsurus.

Contra Collateralem.

ADspiciendum parietem tuum, seu scopulum angularem, si quem te habere prætendis, villis N. & N. contiguum, quæ bona sua præfatus actor, cum bonis prædictis villæ N. scopulis & signis metalibus distinguere & dislimitare vult. pro quibus graniciebus faciendis, ipsum N. vti principalem citauit, te vero vti collateralem, respectu villæ N. adcitat, vt stares, & actoratum ipsi actori agnosceres, seu attentares ipsum actorem ducere officium, & prosequi granicies, scopulos, & alia signa metalia, circa talia fieri solita facien. & ipsum iurare cum testibus, super iusta sipatione granicierum decerni, causam præsentem pro exigentia iuris continuari, aliaque in præmissis necessaria sententiari. Sis responsurus.

Contra Capitaneum exequi perlucra nolen. ná Trybunal.

SIgismundus Tertius Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorum, Hæreditarius

ditarius Rex. *Tibi Generoso N. N. ex eodem officio tuo, ac bonis tuis omnibus, mandamus, vt coram iudicio nostro, ijs iudicijs generalibus Ordinarijs Tribunalis* Regni *Petricouien. nunc instans proxime & immediate Petricouiæ celebran. ad instan. Gn. N. N. personaliter, & peremptorie compareas:* Qui te ex eodem officio tuo citat pro eo: Quia *tu fungens officio Capitaneatus, existensque prout rerum quarumuis, maxime autem de bannitis ad exequutionem iudiciariam adstrictus, ad postulationem, & requisitionem actoris ipsius, exequutionem iudiciariam super N. N. ad instantiam officij nostri ex delatione præfati N. actoris propter denegatam per ipsum N. rumationem, & eiectionem sui de bonis eius omnibus, lucris & perlucris, vadijs tripleca tis onerat. idque in eisdem perlucris, super ipso, occasione non solutionis summæ 000. Floren. pec. pol. ex inscriptione Castren. N. emanat. iuxta decretum N. N. adiudicat. in officio, & iudicio tuo Castren Capitan N perducta, & obtenta bannitio, & proscriptio, de bonis eius omnibus, ex debito officij tui facere renuisti & hucusque recusas, imo eundem bannitum & proscriptum sub iurisdictione Capitaneatus tui impune, contra legum præscriptum morari permittis. Quo facto in pœnas Statuti contra negligen. Capitan. in exequut. facien. sancitas incurristi. Pro quibus super te decernen. & nihilominus vt ean. exequut. super eodem bannito, ac bonis eius omnibus, indillate facias, ad iudicium nostrum citaris. Sis præmissa tibi latius termino in futuro deducen. attentaturus, & si quid de iure venerit iudicialiter responsurus. Dat.*

CONTRA PARTEM ADHÆRENTEM.

T*ibi N. bannito & proscripto, legalitatem comparen. cum sis bannitus non agnoscen. neque eam tibi præsen. citatione attribuen. de bonis tuis omnibus. &c. &c. ad instan. N. compareas:* Qui *te citat & adcitat ad audien. seu viden. exequutionem iudiciariam, super te ad instantiam instigatoris officij N. ex delatione prædicti actoris, ob denegatam rumationem. &c. bannito, de* Regno*que proscripto, bonisque tuis omnibus, decreto iudicij Tribunalit. Magnif. Capitan. N. quem etiam actor eo nomine citauit, indillate facien. decerni, in præmissisque prout necessitas causæ præsen. exposcit statui. His itaque latius tibi futuro in termino declaran. sis pariturus, & si quid de iure competierit iudicialiter responsurus, finalemque exequutionem super te decerni & inungi eidem Capitaneo, attentaturus. Dat.*

Contra Iudicem non admissæ motionis.

T*ibi N. N. de eodem officio tuo, bonisque tuis omnibus, mobilibus, & immobilibus, te videlicet quouismodo concernen. mandamus: vt coram iudicio nostro Ordinario Generali Petricouien. Tribunalis* Regni, *feria secunda post nunc instans festum sancti Francisci Confessoris proxima, vel dum causa præsens pro exigentia illius ex registro publico adiudican. inciderit, personaliter, & peremptorie compareas: Ad instantiam Nobilis N. Qui te actionibus ratione grauium, quibus illum in iudicio tuo grauasti, & si in posterum grauaturus fueris, saluis tibi reseruatis, te citat, ad prosequen. & continuan. motiones suas omnes, quotquot sunt per ipsum actorem, a decretis tuis interpositæ: in causa & actione iudiciali illi per Nobilem N. in iudicium N. C. P. occasione N N. instituta, Qua in causa tu non attentis rationibus & defensis pro parte illius adductis, ipsi procedere & respondere aut etiam directe respondere decreuisti, & dum a decretis tuis præfatis motiones nomine actoris, ad iudicium nostrum interponebantur, eas sibi non admisisti, quo nomine est contra te protestat. Citaris itaque ad viden. motiones easdem omnes per te non admissas, admissibiles fuisse cognosci, & eas prosequibiles decerni, decreta tua in præmissis contra actorem prolata retractari, idque quod iuris in præmissis fuerit, sententiari. Sis. &c. responsurus.*

PARTI ADHÆRENTI.

QVi te citat vti partem adhæren. Generosi N. N. Iudicis N. qui in causa Iudiciali ipsi Actori in Iudicium N. per te instituta, ratione N. N. non attentis rationibus & defensis, pro parte actoris introductis, ipsi procedere, respondere, directe respondere decreuit, & dum a decretis eius præfatis, motiones pro rei exigentia ad Tribunal. Regni interponerentur, illis non detulit, nec eas admisit: de quibus non admissis, hincque illaco grauamine actor protestatus est. Quo nomine quia præfatus Iudex N. citatus est, ita & tu vti pars adhærens adcitaris, ad videndum motiones per dictum iudicem N. actori non admissas, fuisse admissibiles cognosci, easque prosequi, decreta ipsius iudicis N. in præmissis contra actorem prolata, retractari. &c.

Pro Cassanda Bannitione, contra Capitan.

QVia tu ex importuna instantia instigatoris tui Capitan. Castren. Posnan. super delationem Nobilis N. processum quendam iudiciarium, occasione summæ Originalis ooo. actis Castren. N. N. quasi ipsi ad soluen. inscripta, vadiorumque eisdem summis corresponden. eodem actore penitus inscio, nec debite vt expediebat citato, citationibusque eidem ad noticiam non deductis, nec insinuatis, erronee, illegitime, contraque præscriptum iuris, in officio tuo N. N. obtinere permisisti. Ex quo tandem processu idem actor bannitus, proscriptus, & publicatus est. Citaris itaque ad viden. & audien. de asserto processu contra ipsum illegitime, in officio tuo obtento, per iudicium nostrum cognosci. Bannitionem, eiusque publicatione, de persona eius tolli & cum toto anteceden. & subsequen. processu, contra actorem quomodolibet obtento, cassari, & nullitatis vicio subiici, idque quid iuris erit sententiari. Dat. &c.

Cassan. Bannit. contra Partem adhæren.

QVi te citat, vti partem adhærentem, Generosi N. Capitanei N. qui ad importunam instantiam instigatoris sui N. super delationem tuam processum iudiciarium, occasione summæ oooo. actis N. quasi ad soluen. inscriptæ, vadiique similis summæ corresponden. actore inscio, nec debite in ius vocato, nullisque citationibus, con. ipsum extradit. nec ad noticiam illius deductis, ac insinuatas, erronee, illegitime, in officio suo N. obtineri permisit: ex quo tandem processu asserto, contra actorem indebite obtento, idem actor bannitus, & proscriptus est. Et quoniam præfatus Generosus N. Capitan. N. ratione præmissorum citatus est, proinde & tu vti pars adhærens illius citaris, ad viden. & audien. &c. Claudatur vt anterior, mutatis mutandis.

Ad deducen. Scrutinium.

QVi te inhæren. Constitut. Regni, citat. ad viden. & audien. testes fidedignos, in causa per te vna cum complicibus tuis tibi melius notis, Nobilis N. patris actoris, per influxionem vulnerum, vti eo in passu facta protestatio latius in se ea continet: crudelis interemptionis induci, & eo nomine scrutinium contra te, per inductionem testium, seruatis iuris gradibus, pro exigentia causæ, & negocij præsen. expediri, sis igitur præmissa tibi vberius termino infuturo declaran. attentaturus, ac testes per actorem induci visurus, tuosque pro parte tua, in quantum volueris inducturus, & si quid tibi de forma iuris competierit, iudicialiter responsurus. Dat.

Contra Testes, ad deponen. Testimonium.

QVi te citat, ad perhiben. pro parte ipsius actoris, in causa per Nobilem N. vna cum complicibus illius, Nobilis N. patris actoris, per inflictionem vulnerum, vt in protestatione descripta sunt crudeliter interempti, testimonium veritatis, iuxta veram scientiam, & noticiam tuam, in quantum vero præmissa renueris facere, vel contumax extiteris, pœnam centum marcarum pec. polon. super te decerni, sis attentaturus.

O EXCEPTACH.

ROZDZIAL III.

POzwáni vchraniáiac sie sprawoty/pospolicie nie zwykli sie zaraz wdawáć wrzecz/ to iest in principali litem contestari, ále wynáyduia sobie obrony pod czás słuszne y prawne / pod czás tylko pozorne / ktoremi vspráwiedliwienia stronie vchodza/ y z Sadu wyślizgnać sie vsiluia. Tákie ich vchylánia nazwano Exceptiami, ktore z inszych dziewiaciu zrzodel tanquam exquibusdam locis communibus biora/ z ktorych o káżdego z osobna v ważániu Forma podána bedzie.

POCZATEK EXCEPTIET IN ACCESSORIS.

1. Przećiw Terminowi. 2. Przećiw położeniu pozwu. 3. Przećiw Sadowi álbo Sedziemu. 4. Przećiw osobie powodowey. 5. Z strony osoby pozwánego. 6. Przećiw formie pozwu. 7. Z strony Processu y Fatália y Euasiey. 8. Z strony dawności. 9. Z strony Dyláciey.

Te Exceptie dwoiáko się dziela: iedne sa Simplicia, drugie Peremptoria.

SImplicia, ktore tylko niosa perditionem termini álbo á citatione libertatem, iáko z strony terminu położenia y formy pozwu. *Sig. Crac. 1543. Fol. 3.*

Peremptoria, quæ perimunt, forum actorem, vel causam, to iest z strony sadu/ competentiey actoris, y z strony osoby pozwánego/ Fatalia, Euasiey, dawności/ y z wielkiey cześći Dilláciey.

O TERMINIE.

Bywa vznawánie o tym ieśli Termin iest álbo nie.

Jeśli nie masz/ tedy álbo dzień náznáczony nie minał/ gdy ná Seymie pierwszego dniá iáko gdzie indzie nie rozdawáia / y vulgo dicitur Prima dies currit. Albo nullitatis termini przyczyná bywa nie przypozwánie/ bo po śmierći ktoreykolwiek strony / lubo też post mutatum statum fœminæ in maritalē badz zá spuszczeniem Actorowym práwá y Causi inszey osobie.

Jeśli iest Termin/ álbo z listownego pozwu álbo ná słowna skárge y rok nadworny/ álbo ex tacto termino, álbo z záwiazánia ślubem/ álbo z poymánia ná goracym vczynku / álbo z Conseruacyey pierwszego dekretu lubo Processu / badz Limitácyey álbo z árestu bydz muśi.

Wracáiac sie do dowodu Terminu / iest z pozwow procz innych instáncyey powszechney.

Ná prosta skárge / álbo miedzy obiemá dworskiemi vrzednikámi y sługámi Królá Jego Mći / álbo miedzy Mieszczány y Wieśniakámi z Dzierżawcámi ich / ktorzy gdy sa præsentes przy dworze / nie moga sie odzywáć w tey mierze iáko słudzy Królá Jego Mośći ná posew do Processu práwá pospolitego.

Zá rokiem Nadwornym siue ex tacto termino o exces popełniony v sadu/ álbo pod sad/ álbo ná Dworze Królá Jego Mośći przed Pány Assesory / álbo przed vrzad Márszałkowy / od ktorego pod czás wytaczáia sie spráwy ná rozsadek Jego K. M. A ná Trybunale zowia to terminum tactum. Co ámpliowáły Constitutiones Nouellæ, de securitate Iudiciorum etiam Pedaneorum in Regno omnium.

Proces. Greg. Czaradz.

Z zawiązania ślubem / z káżdego w obec oſoba w ſpráwie R. P. y Woienney / á oſobliwie Krolowi Jego Mośći / y káżdemu Pánu z ſługą Factorem y Adminiſtratorem ſwym.

Z Poymánia in recenti crimine, Mężoboyſtwá / Złodzieyſtwá / Rozboiu / Łupu / Oppreſſyey Białychgłow / Cudzołoſtwá / y iáwnego fálſerſtwá rc. abo innych zbrodni y złoczyńſtw.

Z Conſeruácyey Terminu dekretem przyśięgi / álbo Dyláciey / bądź innych ſtopniow práwnych ktorym naprzod potrzebá doſyć czynić / nie záchodząc mimo nie w dálſze Controuerſye álbo z inſzego ſądu / to ieſt Remiſſyey / lubo Appellácyey / álbo z przypozwu do proſequowánia Appellácyey wydánego.

Z Przypozwow do popierániá Appellácyey nie dopuſzczoney / tylko in Acceſſorio peremptorio, bo in ſimplici acceſſorio iáko Appellacya mieyſcá nie ma / ták y Proſequucya: o czym ſzerzey w Proceśie.

Dowod Terminu z Limitácyey ex termino ſcripto ſeu generali, ſeu ſpecifico.

Z Areſztu názáiutrz álbo gdy ſpráwá przypádnie / ktory iednák Areſzt tegoż dniá ktorego w zdádzą przed dwudzieſtą trzećią godziną ma być czyniony / bo ktoby tego dniá omieſzkał Areſztowáć / iuż oná Condemnácya pernoctata Areſztem nie może ſie dźwignąć. Oprocz gdy Sądy intermittowáne znowu reaſſumuią, to ieſt v dworu y ná Trybunale / w ten czás do trzećiego dniá od poczęćia Sądow / wolne Areſzti ná wſzelákie wzdánia bywáią / áby kto przypádkiem tákim będąc w drodze zátrzymány w ſpráwie ſwey nie vpadał.

Gdyby też táż ſtroná byłá powtore ex Areſto wzdána / ktora pierwſzy raz Areſztowáłá / iuż iey ná tákie powtorzone wzdánie Areſztu nie pozwaláią / wyiąwſzy ieſliby ná pierwſzy Areſzt Dekret álbo Inſtáncya iáka záſzłá / z ktorey Terminu / á nie z Areſztu gołego / wtore wzdánie byłoby otrzymáne.

Ale gdyby druga ſtrone ten z Areſztu wzdał / ktory pierwey Areſzt vczynił / tedy o ney drugiey ſtronie Areſzt też idźie. Bo co iednemu ſłuży to y drugiemu ſłużyć ma.

O położeniu pozwu iuż ſię we wtorym Rozdziale powiedziáło.
Ratione fori ktoremu Sądowi iáka Spráwá służy na inſzym maſz mieyſcu inferiorum ſubſelliorum.

COMPETENTIA IVDICIJ.

Z Strony Oſob Sądowych / ieśliby były doſkonáłe ták liczbą zupełną Collegow ſwoich / to ieſt Sąd Ziemſki y Commiſſarze / o czym niżey: iáko láty zupełnymi / k temu vrodzeniem Szláchecki / ośiádłośćią / y przyśiężeniem ná Vrząd / & plenitudine iuris, gdy officialis nie ieſt aliqua pœna diminutus capite, álbo ieſli pozwány z własnego do inſzego powiátu / nie ieſt wyzwány / záczym ná Aktorze byłáby pæna euocationis 14. grzywien. *Sig. Pet.* 1511. *fol.* 91.

Commiſſarze iednák do rozgrániczenia mogą być nie tylko z tegoż / ále y z inſzego bliżſzego Woiewodztwá *Sig.* 3. *Crac.* 1588. *fol.* 26. choćiażby w onym Woiewodztwie w ktorym grániczyć máią / ośiádłośći nie mieli / oprocz Podkomorzego y Komorniká / ktorzy przyśięgłymi y w oney ziemi ośiádłemi być máią. Ale ich przynamniey pięći do gránic potrzebá / to ieſt dwu Dignitarzow / dwu Vrzednikow Ziemſkich / piątego Podkomorzego álbo Komorniká. *Alb. Petr.* 1494 *fol.* 53.

A gdyby grániczyć miano miedzy dobrámi dwu rożnych ziem álbo Woiewodztw / tedy z oboiey Ziemie Podkomorzowie / álbo ich Komornicy máią być Commiſſarzámi. Jeśliby też Podkomorzy od ſwych dobr dźiedźicznych grániczyć chćiał / álbo dźier-

żawca

żawcą dobr Krolá Jego M. był/ tedy ná mieyſce iego Krol Jego M. zwykł Szlachćicá osiádłego oney ziemie ſubdelegowáć.) *Aug.* 1557. *fol.* 6.

W innych Commiſſyách do wykupná / álbo ná rozgrániczenie dwu dzierżaw dobr Stołu Krolá J. M. tákże miedzy dzierżawcámi / á Poddánymi Krolá J. M. y w innych w ktorych záchodzi z obu ſtron práwo Krolá J. M. może bydź Commiſſárzem / ktokolwiek pro arbitrio Cancellariæ choć nie Dygnitarz áni Vrzednik Ziemſki / byle tylko według opiſánia Commiſſyey zupełná ich lidżbá byłá.

Albo w zledem ſtron / áby żáłuiący obżáłowánego do iego własney Jurisdycyey pozywał (Szlachćicá osiádłego do Ziemſtwá: nie osiádłego / gdźie go zaſtáć do grodu / Plebeiuſzá do Práwá Máydeburſkiego / Wieśniaká przed iego Pánem / Pruſaká przed Práwem Helmińſkim) ſługá z Pánem / tákże Celniká / in quocunque foro.

Albo z ſtrony rzeczy o ktora idźie / áby Ordinarij Iudices w Artykuły inſzey Iurisdycyey nie wdawáli ſie) iáko Ziemſtwo w Duchowne Sądy / álbo Grod w Ziemſkie ſpráwy / y Commiſſárze extra facultatem Cõmiſsionis ſuæ) Bo co ktory nád ſwoia władzą czyni / to wſzytko nie iáko Vrząd / ále iáko priuatus czyni (y nawiekſza nullitas káżdego Proceſſu ex incompetentia Sądu żądáć ſie może / gdy metas Officij wykracza.

Jednák gdyby Aktor pozwawſzy do Sądu nienależącego / dopuśćił ſie wzdáć pozwánemu in Euaſione, iuż tákiego wzdánia incompetentia fori, ktore pozwániem ſwym ſam ſobie vczynił y ápprobował burzyć nie może.

O OSOBIE POWODOWEY.

Vznáć ieſli Bánnit álbo nie? bo Bánnit mieyſcá w Práwie nie ma.

K temu ieſli Minorennis á czyni z opiekunem álbo nie / czyli też adultus. A ieſli ſie Opiekunowie rożni o opieke zepra / o tym záraz rozſądźić potrzebá.

Nád to ieſli meżátká z meżem iáko z opiekunem pozywa / czyli nie. Wdowá záś ſui iuris ieſt / bez opiekuná do Práwá ſtáwáć może.

Przytym ieśli ſzalony z Kuratormi ſwoimi czyni álbo nie: Ktorzy Kuratorowie máią bliżſzy krewni po mieczu bydź / á gdyby tych nie ſtáło / tedy od Krolá J. M náznáczeni.

Rożność Kuratorow od Tutorow tá ieſt / iż owi adultorum, ále ná rozumie zeſzłych / á ći Minorennium bywáią.

Do tego ieſli Szlachćic / czyli proſtego narodu / ktory rozdźiał ſtanu naywiecey in perſonalibus cauſis iáko z ſtrony ran / wiezienia / zábićia czyniony bywa: *Aug.* 1557. *Fol.* 6. bo ináczey Szláchecki gwałt / á ináczey proſtego człowieká ſądźić ſie muśi. Nád to poddány bez Aſſyſtencyey Páná ſwego pozywáć nie może: á w dobrách Krolá Jego Mośći bez dzierżawce. Jednák Mieſzczánie Miaſt Krolewſkich / ſine Aſſiſtentia pozywáć mogą.

Gdy Cryminálney ſpráwy Actor oſobą ſwą popiera. A ieśli kilká Actorow w niey położono / doſyć że ieden z nich od wſzytkich oczywiśćie ſtoi / tákże od śierot ieden opiekun.) A przy Inſtigatorze doſyć też że ieden Delator w pozwie miánowány ſtáwi ſie / bo ináczey tákiey ſpráwy Prokurator popieráć nie może / y owſzem pozwány wolny wiecznie bywá / á ná Aktorá álbo Delatorá nie będącego / pœna Talionis rośćiągnie ſie. *Kaz.* 1368. *Vislic. fol.* 4.

Z Materyey też ſámey ſpráwy / o ktora idźie competentia actoratus vznawána bywa / to ieſt áby kto o cudzą krzywde nie czynił / oprocz tego gdy żoná o zábićie meżá pozywa / álbo dálſzy / o zábićie krewnego ſwego kiedy krewni milczą. *Sig.* III. 1588. *Fol.* 33. tákże przyiaćiel / o wyſwobodzenie z wiezienia przyiaćielá / álbo Pan o ſługe & ècontra. *Sig.* 3. *fol.* 31. K temu w wielu innych rzeczách / z piſánego Práwá

albo ſpráwiedliwośći komu do popieránia należących / ktore przypadki trudno wyliczone y opiſáne być mogą.

Dwu Competitorow pozwány odpowiedźią znośić nie powinien / alias tákiemu pozwánemu ſuſpenſyą ſkázuią / áż ſie owi rozeprą de potioritate. Ale gdyby ieden z nich záćiągnął ſpráwę ſwą dálłki progreſſem / á drugi o tożnowo pozwał / iuż ten poślednieyſzy Actor iáko interceptor bywa odrzucon / á pierwſzemu Actorowi ſkázuią Cauzę kończyć. Jednák onym Competytorom nie zágradza ſie drogá z nowego pozwu rozeprzeć ſie miedzy ſobą o lepſzość Prawá.

O OSOBIE POZWANEGO.

TAkże vważyć okoliczności wſzytkie pozwánego iáko y Actorá / z ſtrony płći / lat / doſkonálego rozumu / y Bánicyey.

Jednák Cryminaliter o poczćiwość pozwány nie może być odſtrychnion Bánicyą / od pokazánia niewinności ſwey / gdyż mu o więkſzą rzecz idźie.

Gdyby też pozwano kogo z Tutormi albo z Curatorámi de nomine & cognomine miánowánymi / y otrzymanoby przewod Práwá / przyśiegá ná zniesienie onego poſtępku nie bywa odkłádána do lat minorennis, álbo do wroceniá ſie ku rozumowi ſzálonego / ále Tutorowie albo Curatorowie iego w Proceśie miánowáni / powinni przyśiegámi ſwemi on Proces znośić.

Tráfia ſie też z ſtrony pozwánego vznáwáć / ieſli ieſt ná poſłudze R. P. álbo żołnierſkiey. *Kazim. Korcz.* 1451. *fol.* 115. *Sig. Petric.* 1539. *fol.* 114. álbo w Poſelſtwie / o czym ſzerzey niżey w Dyláciách.

Z STRONY PROCESSV.

W Spráwách w niektorych pierwſzy Rok nie ieſt záwity / in pœna contumatiæ wzdawáią / oprocz tego gdyby ſie kto chćiał rozpierać ná pierwſzym Terminie / iáko to poſpolićie bywa ná Seymiech w Cryminálnych ſpráwách / w ktorych pozwáni niechcąc długo leżeć / w żądánym ſobie Cryminale / albo præferendo niewinność przy wzdawániu in pœna Contumatiæ przed Deputaty z Senatu od Królá J. M. wyſadzonymi y przed Sądem Ziemſkim ſubmittuie ſie / bądź przez ſie / bądź przez inſzą oſobę iure experiri ná pierwſzy nie záwity pozew / ktora ſubmiſſyą zápiſuią / y iuż z niey iáko z wtorego pozwu / powinien pozwány peremptoriè odpowiádáć.

Tákże też Rok ſłowny Nadworny / iáko y pozew pierwſzy nie ma záwitego Terminu / ále zdawſzy pozwánego ex citatione verbali curiali in pœna Contumatiæ trzebá go przez liſtowny pozew wtorem záwitym Rokiem pozwáć. Secus ex tacto termino ná Trybunale y w inſzych Sądách.

W ſpráwách Wołyńſkich nikogo nie wzdawáią áż po trzy dni wołan będźie / á w koronnych rázem trzy kroć przywołáią y czwarty nád obyczay.

In Ciuilibus ná záwitym Roku in vim lucri ſámy táxy przyſądzenie otrzymawáią / gdy ſpráwá ieſt o proſtą krzywdę. W ſpráwie zás gwałtownego pośiadzienia / táxę y grunt przyſądzáią / w ſpráwie o wydział y o gwałtowne wybićie w Sądzie Ziemſkim táxá ſzkod bywa otrzymána. W inſzych ſpráwách / álbo adiudicationem petitorum actoris przyſądzáią / álbo też lucrum taxæ, co w pozwie piſzą. Quod ſibi contra te eſtimat N. Mar. o co do tegoż Sądu przypowieſzczyć termino concitatorio potrzebá / gdźie ieſliby zás pozwánego wzdano in Aſtitione termini concitatorij, *Sig.* 1523 *fol.* 200. tedy Aktor podług owych ſłow pozwowych & totidem damni otrzymawa ná nim damna exinde ſequuta z odeſłániem oboygá táxy & damnorum ná exequucyą.

Ktora Exequcya w Polſkim y Wołyńſkim Práwie Loci Capitaneo. *Sig.* 1523. *Fol.* 200. á w Pruſkich Palatino należy.

Kiedy z Controuersyey zysk ſie otrzyma / nie trzebá przypowieſzczáć o ſatisfákcyą zá zysk / ále záraz ſatisfactio in vim lucri decernitur. Tákże gdy ná Trybunale táxe ſkáża / nie trzebá przypowieſzczáć do ſatisfákcyey / ále záraz pro interponendis vadijs triplicatis, obwinionego pozwáć. Gdyby ſie też in termino aſtito ozwał pozwány / nie powinien Actor proſequi cauſam, áż pierwey obwiniony lucrum znieśie. W ſpráwách o wydział / y o wybićie / nie bywa Aſticyey / ále gdy lucrum nákaża y in vim lucri decernetur diuiſio. Tedy pozwáć o záłożenie vadiorum triplicatorum, vadio Capitaneali primario correſpondentium.

In Criminalibus záś gdy ná Roku záwitym in vim lucri pœna infamiæ z remiſſą ná execucyą otrzymána będźie / y Vniwerſał ná imánie infamem wydádzą / iuż dálſzemi ſtopniámi executionis iáko in Ciuilibus nie trzebá przekonánego pozywáć. Ale zá pokazániem tylko Dekretu przez ſtrone / káżdy vrząd powinien tákiego imáć / y nie ſłucháiąc iego żadnych obron záraz ná gárdle karáć. *Aug. 1564. fol. 31.*

Gdy in Contumatiam otrzyma ſie táki álbo dálſzy Proces executionis, á dekret infamiæ álbo Bannitionis nie zaydźie / álbo iesli po bánnicyey nie wynidą Niedźiel dwánaśćie / bądź też po wyśćiu ich odźierży obwiniony ſubleuácyą / álbo iey prorogácyą / powinien Actor wywieść Proces z początku / álbo od oſtátniego Dekretu excontrouerſia vczynionego. *Aug. 1557. fol. 6.*

Niedopuſzczáią pozwánym Mocyey y Appellácyey / ab Acceſſorijs ſimplicibus, k temu o wykupná dobr záſtáwnych / o czynienie ſpráwiedliwośći / do zapiſu / y do Exequucyey rzeczy oſądzony / álbo retent Poborowych / pro inique extorto teloneo, tákże z ſtrony wźięćia człowieká / y w innych rzeczách / w ktorych tego expreſſè Prawo broni / tedy gdy tákowym niedopuſzczeniem áppellácyey / bądź z iákieykolwiek przyczyny incompetentij (wyżſzey ná ſwym mieyſcu opiſáney) pozwány rozumie ſie być obćiążonym: przypozywa ad ſuperius Trybunał dwoiáko / álbo ratione grauaminis, álbo ad proſequendam appellationem ſeu motionem.

Gdy pro grauamine & incompetentia álbo pro male iudicato dla niedopuſzczenia ruſzenia & exinde pro damnis: Sąd álbo Vrząd przypozywáią / tedy y ſtrone Actorową tanquam partem adhærentem potrzebá przypozwáć ad attendendũ, áby oná ſuppleat defenſam Iudicij gdyż o nie idźie.

W tákowe przypozwy przećiw Sądowi táxe kłádą / áby terrore illius vczyniłá mu ſie neceſſitas comparendi, ſtroná záś dla ſtráty Proceſſu ſwego ſtánąć muśi / choć w iey pozwie táxy nie bywa / pierwſzy Rok ieſt nie záwity in pœna Contumatiæ trzebá obudwu wzdáwáć y Dylácye idą iey ad munimenta, á ieden bez drugiego nie powinien ſie ſpráwowáć / y owſzem ſuſpenduią ſpráwę drugiego / gdyby z iednym z nich z iákiey przyczyny ſtánełá. Jednák poſpolićie Vrzędu ſtroná vchodząc ſwey ſzkody broni / póki do zapłáty ſzkod álbo pœny nie przychodźi.

Gdyby też przed ſkończeniem ſpráwy Sędźi álbo Vrzędnik vmárł / po iego śmierći brzemię iego ſpráwy nie ná iego potomki (ktorzy perſonalia onera Vrzędu przodkow ſwych w żadney ſpráwie nośić nie powinni) ále ná ſtrone przypada / y one po śmierći iego przypozywáią.

Z tákich pozwow nie tylko ex incompetentia fori, ále też y ex male iudicato, vel non admiſſione motionis, gdy ſie grauamen pokaże / Proceſſy cáſſuią.

A gdyby záś pokazáło ſie / że kto nie ſłuſznie Sąd álbo Vrząd tym ſpoſobem pozwał / tedy káżdemu z oſobná / powinien będźie zápłáćić in inſtanti, dwoie czternáśćie grzywien / tákże y ſtronie przypozwáney. *Aug. 1557. fol. 16.*

Gdyby też ná ten pozew Sąd y ſtroná nie ſtánełá / tedy Sąd w táxie / á ſtroná in caſſatione Proceſſus bywa wzdawána.

Przypozwy záś ad proſequendam appellationem ſeu motionem bez táxy bywáią / y dla tegoż ſędźia álbo vrząd nie áttentuie / ále ſtroná dla cáłośći proceſſu ſwego

to záwia-

to záwiádywa / a pierwßy Termin z tákich przypozwow záwity bywa / y Dylácye ná nie nie idą. Appellácya od Mocyey w tym ieſt rożna / iż zá Appellácya ſámá ſtroná Dekretu broni / po ktorey wynidzie / dla czego też ad proſequendam appellationem ſáme ſtrone przypozywáia iáko od Commiſſárzow w Máydeburſkich y w Chelminſkich ſpráwách. A zá Mocya Sedzia álbo Vrzednik ruſzony był przed tym / powinien przy ſtronie bronić Sentenciey ſwoiey / dawáiac przyczyny ſłußnośći iey / y gdy Approbowano Dekret iego / bierał y teraz ná Trybunale bierze ießcze Sedzia Ziemſki choć abſens od tego ktory temere rußy pœnā 3. grzywny. A podkomorzy 6. grzywien / Sedzia Grodzki álbo Podſtárośći 3. wiárdunki. Dla czego do Mocyey nie ſáme tylko ſtrone ad proſequendam motionem, ále y Sedziego ad expurgandam ſententiam przypozwáć trzebá. *Sig.* 1538. *fol.* 165. *Caz. Mag. fol.* 341. *Sig.* 1543. *fol.* 3. *Aug.* 1530. *fol.* 3. *Steph.* 1678. *fol.* 187.

Z tákich tedy przypozwow vznawa wyżße ſubſellium, ieſli grauamen zſtáło ſie pozwánemu / álbo w Dekrećie / álbo w niedopußczoney Mocyey.

Z ſtrony Dekretu álbo *in forma*, álbo *in Materia*.

In forma ieśli per ſaltum miáſto procedere ſkazano reſpondere, álbo miáſto reſpondere, directe reſpondere, álbo ná Controuerſya in acceſſorio, vczyniono Dekret in principali.

In Materia ieśli nie ſłußnie odćieto práwna áffectácya pozwánego.

Z ſtrony niedopußczenia rußenia / ieśli acceſiorium peremptorium názwano leue acceſſorium. Albo ieśli extra forum vel naturam inſcriptionis, ſeu executionis Aktor wyćiagał ſpráwe / y ieśli pozwány wnośił peremptoriam exceptionē, ktora perimebat inſcriptionem, álbo male obtentum realiter pokázował / ktoreby perimeret executionem, z inwnych rozmáitych ważnych przyczyn.

Záczym gdy vznáia Dekret nie ſłußny / Cáſſuia go / y z dálßym poſtepkiem / álbo gdy Dekretu nie zgánia / iedno znaydą motionem fuiſſe admiſſibilem, tedy tylko vlterior Proceſſus caſſatur & cauſa in integrum reſtituitur.

Tákiey iednák proſequutiey pozwány czynić nie może / gdyby w dálßym poſtepku ná Dekrećie przeſtał / álbo poki rok y ßeść Niedziel nie minie ad proſequutionē nie przypozwał.

Do ktorych proſequuciey nie wiem by kiedy przychodzić miáło Actorowi / ktoremu Appellácye záwße máia bydź dopußczáne / gdyż mu wolno ſpráwe ſwoie zwlec poki chce. Jednák gdyby tey wolnośći vżywał ná wexácye y turbowánie niewinnie pozwánego / á ná Terminie przyśiegi in principali negotio przećiw niemu otrzymány chćiał wlec / dla vpilnowánia álbo ßkodzenia tego / tedy podczás inferiora ſubſellia nie czynia nowego Dekretu / ná pierwßy Dekret przyśiegi / y nie wdawáiac ſie w Cognicya Controuerſyey ábo áffectácyey Actorowey / ktoraby miáſto czynienia przyśiegi wnośił / dopußczáia pozwánemu przećiw niemu vlteriorem proceſſum od czego y Actorowi nie pozwaláia rußenia / gdyż tákie dopußczenie Proceſſu nie ták dálece zá Dekret / iáko ráczey zá interlocutorya y zá wſtepek Proceſſu condemnationis ma bydź poczytáne / á rußenie od Proceſſu nie ma iśdź tylko od Dekretu / y od tákowey interlocutoryey rußenia niedopußczono / niemiałby ſie Aktor coram ſupremo iudice per proſequutionem odzywáć / y owßem iuż w ſwoiey ſpráwie miałby vpadáć.

Jeśliby też w ſpráwie zadworney dopußczono pozwánemu rußenia álbo Appellácyey ná Trybunał / tedy Actor od onego nieporządnego rußenia / może rußyć do ſądu Królá Jego Mośći / tám gdźie właſnie ſpráwá należy / áby nie dopußczał záćiagáć ſpráwy w Sąd nienależny / gdyż w tey mierze ná vbieżeniu wpoł wygráney

bedzie

bedzie / bo iesli pierwey byłaby cognitia w tey spráwie zá Dworem / iuż nie bedzie mogł Trybunał Dekretow Krolá Jego Mośći in dubium wokowáć/& è conuerso. *Steph.* 1582. *fol.* 185.

Acz ruszenia iáko sie námienilo nie bywáia od Processow / tylko od Dekretow/ ále iż vznawánie inszego Sadu o tym gdźie ruszenia dopuśćić ma / w sobie poniekad vim decreti zámyka : Przeto słusznie Actor od dopuszczonego nie słusznie ruszenia gdźie indźie niż ad forum competens interponuie drugą mocyą / gdyż ináczey nie mogłby też spráwy swey do nienależnego Sadu wykierowáney ad forum competens reuokowáć y rectyfikowáć.

A gdyby też powod spráwy záczety / á potym z iákiey przyczyny zániechány nie odnowił przypozwem do Roku y sześći Niedźiel / tráći ia / oprocz rzeczy osadzoney / ktorey do trzech lat y trzech mieśiecy nie popieránie nie vpuszcza. Ktemu strony wykupná / o Gránice / o Dźiał / y do zapisu : nád to / strony Dobr Krolá Jego Mośći y rzeczy Skárbowych / w ktorych ták Krol Jego Mość przećiw Poddánemu / iáko y Poddáni przećiw Krolowi Jego Mośći nie Cauze / ále Proces tylko fatalibus tráći. Minorennis też tákim zániechániem w spráwie nie vpada. Jednák gdy sie spráwá Limitácyámi Generálnymy pomyka / á w tym czáśie nikt z żadney strony nie vmrze / pokimby przypozwáć potrzebá było/tedy Fátáliámi Cauzá nie vpada. *Sigis.* III.1588 *fol.* 28. *Kaz. fol.* 158. *Const.* 5.

A iż Cauzy fatalibus vpádłe / zwykli niektorzy krześić fałszywymi Relácyámi woznow/ ktorych sie tych skáżonych czásow ná mnożyło / dla tego káżda Relácya po wyśćiu fataliorum zápisána / iest podeyrzána y nie bywa ważna / áżby ią Actor poprzyśiągł/ iż prawdźiwie przez Woznego iest Pozew w ten dźień położony / iáko wyznał niż Aktor Cauzy fatalibus nie opuśćił. Gdyby zás Aktor niechćiał iey poprzyśiąc / tedy iesli pozwány przyśieże ná vpuszczenie Cauzy álbo Processu Fátáliámi / wolen bywá iáko sie wyższey nápisáło.

Gdyby też Wozny dwie Relácye sobie przećiwne vczynył / pierwsza ważnieysza bywa / wyiawszy żeby inszym dostátecznym wywodem byłá przekonána / á Wozny pierwszą Relácyą rewokowawszy / sam śiebie w fałśie potepiá / y przez Vrząd Woiewodzy / iáko fałszerz karan bydź ma.

EVASIA.

TRáći też spráwe powod/ dopuśćiwszy sie pozwánemu in Euasione wzdáć/ procz wyższych przypadkow w ktorych Euasia Proces álbo Termin tylko podnosi / nie Cauze / ále przećiw Euasiey Minorennitas nie pomoże nie dorosłego. Jednák ná opiekunie tey stráty swey z niedbálstwá iego śćigáć może *Kaz. fol.* 5. *Const.* 3.

O DAWNOSCIACH.

IZ káżda rzecz łácniey może zá świeżą bydź osadzona / niż gdy sie zástárzeie / dla tego dawność w práwie iest postánowiona / przećiw niedbáłym y leniwym / ktorzy mogąc w czás swey rzeczy vrzedownie dochodźić / oney zámilczywáią / y dopuszczawáią sie iey zástárzeniem zátrudniáć. *Kaz. fol.* 189.

Rożność præscriptionum á fatalibus tákowa iest / iż te są w Proceśie / á támte w rzeczy sámey ábo w spráwie.

W Cesárskim Práwie malæ fidei possessor non præscribit.

W Ziemskim zás Koronnym / y złe Práwo máiącemu dawność ie nápráwuie y nie máiącemu dáie. Ale nie we wszytkich spráwách / y nie káżdego czásu. Bo ácz w wielu y owszem w wiecey przypádkách dawność idźie / ále w drugich zgołá nigdy nie idźie.

W ktorych

W ktorych rzecie / tedy cżescią w zgledem osoby Actorowey / cżescią względem rzeczy albo subiecta materiae bywa rachowano.

Względem osoby Mężczyźnie / maiący lat pietnaście / do trzech lat y do trzech miesiecy. Pannie we dwanaście lat także / á przećiwko opiekunowi o dobra po ściu zá mąż / także trzy látá y trzy miesiace. Wlad. fol. 159. Kaz. fol. 10. Kaz. fol. 188. & fol. 189. Wlad. fol. 159. Kaz. fol. 291.

Mężatce praetendenti se ius habere ad aliquam haereditatem ratione dotis vel quolibet alio modo lat dźieśieć. Kaz. Vislic. fol. 187.

Wdowie eodem modo asserenti aliquam haereditatem ratione dotis & quolibet alio iure ad se pertinere lat sześć. Ibidem.

Mniśce lat dwadźieśćia. Sig. Pet. 1519. fol. 161.

Więźniowi w rekách nieprzyiaćielskich przez czás wszytek więźienia tego. Kaz. Vislic. fol. 188.

Szalonemu do wrocenia sie ku rozumowi.

Kupcowi o dług do Regestrow tego trzy látá. Sig. Crac. 1540. Fol. 156.

Względem rzeczy o wykupno zastáwy lat trzydźieśći. Wlad. Sig 1448. Fol. 173.

O pożyczánie rzeczy cztery látá. Kaz. fol. 101.

O wykupno bliskośćią przedania maietnośći bliskiego krewnego álbo blużnika swego / trzy látá y trzy miesiace. Kaz. fol. 188. & Sig. 1588. fol. 38.

O káżde dobrá względem iákiegokolwiek prawá / zapisu / y przywileiu / bądź dekretu & consequenter o káżdą krzywdę / także trzy látá y trzy miesiace. O euictią do zapisu przećiwko mężczyźnie / także trzy látá y trzy miesiace. A przećiw innym osobom poty powinien venditor álbo donator bronić emptorem vel donatarium, seu quaesitorem suum, poki służy praescriptia, ktorykolwiek osobie impetitoris, według wyżey opisánego rozdźiału osob względem czego dokładáią w zapiśiech przy Condyciey Euictionis tueri per omnes praescriptiones terrestres prout ad quamlibet personam terrestris praescriptio pertinet: względem mężczyzny do trzech lat / względem mężátki do dźieśiąći / względem wdowy do sześći lat / iáko wyżey powinien Possessora Venditor álbo Donator bronić / poki Impetitor ma czás dochodzenia onych dobr. Kaz. fol. 189. & 188. Wlad. Iag. fol. 187.

O Głowe ciuiliter pozwáną trzy látá. Kaz. fol. 187.

O Postánowienie płotá ná cudzym gruncie dwie lecie. Sig. 1588. fol. 31. Kaz fol. 224.

O złodźieystwo w dálszey Paráfiey trzy látá / á w iedney Paráfiey rok. Kaz. fol. 10.

O Rekoiemstwo słowne / Rok y sześć Niedźiel. Sig. fol. 40.

O Chłopá zbiegłego / Rok kiedy o nim wiedzą. Kaz. fol. 142.

Zapis Grodu nie wiecznego do Ziemstwá nie przenieśiony Rok Alb. 1496. & Sig. Crac. 1507. fol. 116.

Ziemski trzy látá y trzy miesiace vt supra.

Actio recentis criminis iáko o wybićie z possessiey Rok y sześć Niedźiel / ktory czás gdy wynidźie choć opuśći Actor causam expulsionis ratione facti w Grodźie zámilczeniem. Jednák pro occupatione ratione potioritatis iurium do źiemstwá może pozwáć przed wyśćiem lat trzech y trzech miesiecy. Alex. 1505. fol. 220.

Także Crymindlney sprawy od vczynku nie popieráiąc / álbo zacząwszy od zániechánego punktu nie kończąc do Roku y sześć Niedźiel / nie tylko ią traći do poparćia Cryminalnego / ále y paenam Talionis odnośi. Jednák Cryminał vtráćiwszy ciuiliter o Głowe do trzech lat / iáko wyżey czynić może. Z kąd gdy mężoboycá nie záśiądźie álbo nie wyśiedźi w wieży / Cryminał znowu vrośćie.

Ktora dawność Cryminału ná Rok y sześć Niedźiel / ieśli tylko Mężczyźnie / czy y Mężatce / Wdowie etc. służyć ma / rożne o tym są opinie. Jedni mniemáią / iż tá prae-

scriptia

ſcripta criminalium reſpicit ſexum & ſtatum actorum. Drudzy ią rozumieią bydź Generálna oſoba / káždy płći y ſtanu / byle tylko miáłá zupełne látá / rozum / á w więźieniu nie byłá / tákož y práwo omawia / iž mężátce dźieśieć lat dawnośći należy / wzgledem poſágu y dobr / Wdowie wzgledem opráwy dźiedźictwá (ſtrony czego wyżey formalia verba legum dołožyły ſie) co ná inße przypadki wątpię / áby mogło być poćiągano. Ale iž podług pierwßey opiniey może ſie też tráfić / iž oná będąc in poteſtate mariti przećiwko krewnemu álbo záchowálemu mężowemu / nie mogłáby nád iego wolą czynić criminaliter: záczym nieſłußna / áby dla tego præſcriptią co trácić mogłá. Przetož rozumiałbym w tey rzeczy vważáć ſłußność y weryficácyą przyczyn / ktoremiby ſie przećiwko tey dawnośći ßczycono / á generaliter Rok y ßeść Niedźiel dawnośći criminalium, záchowuiąc przećiwko káždey condicyey oſobie. Te ktorzy nie byli ſui iuris, y nie mogliby aliena culpa popieráć intra tempus legale, tákich ſpraw mieć wyięte od tey Generálney præſcriptiey / iáko w tey mierze / Mężátke / Minorennes, Więźnie / y Szalone. *Kaz. Mag. fol. 89.*

Jednák y w tych nie záwße dawność idźie. Bo tráfiáią ſie przypadki / cześć poſpolite / cześć pryuatne niektorych oſob / ktoreią przerywáią.

Poſpolite iáko Interregnum y Rok po Koronácyey Królá J. M. *Steph.* 1586. *Fol.* 163. *Sig.* III. 1588. *fol.* 54.

K temu rußenie ná Woyne poſpolite / zá ktorym y Sądowi Vrzędnicy rußyć ſie / y iurisdycye ſwoie záwieśić powinni.

Ale wákáncya Jurisdycyey ktoreykolwiek inßey / álbo zániechánie przez iáki czás z ktoregokolwiek innego przypadku nie przerywa dawnośći. W czym ſie ich wiele myli / ktorzy pod wákáncyą Vrzędu y zá nieſadzeniem długim Rokow / nie kłádą pozwow áż intra tempus legale przed Terminem rozumieiąc / iákoby zátrzymánie Jurisdycyey miáło dawność podnośić / áżeby miáły czekáć Sądy pozwow / á nie pozwy Sądow. Záczym w ſpráwách ſwych vpadáią.

Prywatny zás przypadek przerwánia dawnośći / ieſt niewiádomość krzywdy actoris, nie práwá. Ale nie gruba. Jáko o Mężoboycy przed tym niewiádomym. Albo o kmiećiu zbiegłym etc. Jednák tego potrzebá przyśięgą dowieść / iž revera niewiedźiał / o krzywdę. Gdyž dawność nie rzeczy niewiádomym ále leniwym ßkodźić ma / iáko ſie wyżey dołožyło. *Kaz. fol.* 107. *Kaz. fol.* 142.

Nie idzie zás dawność w tych Sprawách.

NAyprzod o dobrá Królá Jego M. y ſkárbowe między Królem Jego Mośćią á Poddánym ná obiedwie ſtronie. *Sig.* I. 1533. *fol.* 28.

Item z ſtrony śiedzenia w Wieży o zábitą Głowę / o ktorą iáko obwiniony z ſtroną iednáć ſie nie może / tanquam pro pœna publica, ták też y præſcrypcyą wolen być od niey nie ma / boby z tym ſpoſobem Mężoboycy ex condicto vchodźili wieże / obwárowawßy tylko áby ich nie pozywano intra præſcriptionem.

K temu o wykupná dobr ná wyderkauff álbo w poſágu / y opráwách zápiſánych / tákže w przezyſkách rozmáitych / ktore wßytkie dawnośći nie máią.

Acz dwoiákie zapiſy wyderkauffowe bywáią / iedne ktorymi pewny czynß ná dobrách / drugie ktorymi dobrá ſáme z poſſeſſyą cum pacto retrouendendi przedáią. Oboich wykupno dawnośći nie ma / ále czynßu rocznego nie vpominiáiący ſie do trzech lat y do trzech mieśięcy / tráći go dawnośćią. Jednák onus płácenia ná potym czynßu ná dobrách wyderkauffem obćiążonych w cále zoſtawa / poki ich abſolutus hæres nie wykupi / y kwitu z ſummy głowney nie otrzyma.

DILACYE.

Dwojákie są / iedne legalium impedimentorum, drugie do obrony spráwy.

Legalia impedimenta záś dwojákie. Priuata cztery / simplici, & vera infirmitate, pro maiori, minorennitate. Publica dwoie seruitij Reipub. legationis vel militaris, procz vniuersales casus Woyny / Powietrza / y Interegni, zá ktorymi sámymi Sądy vstawáią.

Simplici infirmitate dilácyey vżywano niekiedy / vchodząc pœnam cōtumatiæ ná pierwszym Roku / ále iż potym pieniężna pœna czterech groszy iest abrogauana teraz nie iest tey dylácyey vsus euadendo pœnam contumatiæ, tylko w Ziemstwie w Cauzách o nie vczynienie spráwiedliwośći / áby nie luita pœna, ále sub pœna trium marcarum, ná wtorym Roku skázowano administrationem iustitiæ. A w drugiey cáuzie ratione difamationis o ktorą indiferenter ná Seym álbo do Ziemstwá pozywáią / w niey kto pierwszey Termin zwlecze simplici infiirmitate, ná wtorym może simpliciter bez przysięgi negowáć difamationem y bydź wolen podlug Státutu. Et statim non reuocat aut negat quod dixit. Bo to statim expraxi rozumieio in primo termino. *Sig.* 1523. *fol.* 1991. *Crac.* 1531. *Idem Crac.* 1531. *fol.* 67. *Kaz. fol.* 5. Alec iuż simplicis infirmitatis dilatio in foro penitus exoleuit.

Vera infirmitate, przez ośiádłego Szláchćicá ma być brána / y potym ná wtorym Roku samotrzeć przez tego ktory tey vżywał poprzyśiężona. *Sig.* 1523. *Vlad. Iag. fol.* 281. *Kaz.* 3. 1431. & 1454.

Pro maiori w Sądźiech Królá Jego M. ktore do pewnego dniá nie są przywłaszáne / nie zwykły bywáć. A w inszych Sądźiech w ten czás ich Práwo pozwala / gdy kto wiekszą spráwe ma / w innym Sądźie / czego gdy listownie nie dowiedźie / vpada w swey rzeczy. *Consu Crac. fol.* 283. *Alex. fol. ead.*

Obudwu tych Dylácyey Práwo dla vfolgowánia przypadkom ludzkim pozwoliło. Jednak abusu ná zwłokę vżywáią.

Minorennitate z vznánia lat dorosłego oczywiśćie postánowionego odkłádáią Terminy. Mężczyźnie do wyśćia piętnastu lat wieku tego / á białeygłowie do dwunastu tam ad responsionem iáko y in personali actu præstandi iuramenti, á z strony wyznawánia zapisu białeygłowie do szczá zá mąż. *Vlad. Iag. fol.* 159. *Kaz. Mag. Fol. eod.*

A gdyby minorennem przypozwano do gotowey Cauzy z przodkiem tego záczętey / álbo do zapisu / álbo do bránia pieniedzy / zástáwy / álbo rękoymia o wyswobodzenie z rękoiemstwá zá przodká minorennis vczynionego / o ktoreby zá żywotá tego przodká tego / on rękoymiá był zápozwány / w tych rzeczách dylácya minorennitate bydź nie ma. Toż zdámi śię / ma bydź rozumiano in causis hisce, ktore moram non patiuntur, choć o tym expresse Práwá nie máß / & in causis complicitatis bannitionum simplicium. *Kaz. fol.* 159. *Consu. Crac. fol.* 159.

Legácya zákłádáiacy śię powinien zárázem vkázáć list otworzysty Królá J. M. co iednák w spráwách do zapisow nie idźie. Tákże żołnierska służba excypuiacy śię otrzyma / okrom rzeczy osądzony / do zapisu / do wykupná / o zgwałcenie / o gwałtowne wybićie / y w tych Cauzách / ktore Constit. 1611. ostrzegły. Tákże Constituc. 1618.

Te impedimentá prawdźiwa choroba / o większą spráwę / raz tylko w iedney spráwie vżywáć śię máią. A minorennitate, & impedimenta publica, legácya álbo żołnierska / poty poki iey nie odpráwi.

Dylácye do obrony spráwy trojákie. 1. Albo ad simplicia muninimenta causæ necessaria ktorych w spráwách o wykupno / wybićie z possessyey / y w exequucyey rzeczy osądzoney k temu do zapisu / pozwánemu nie vżyczáią tylko specificata, á dowodzą tákiey generálney dylácyey pokazániem ládá munimētu spráwę záchodzącego:

Táki dylácyey ad munimenta simplicia, in causis simplicium iniuriarum, & cædis atq; sanguinis niedopußczáią. Const. 1588. o Dilácyách.

2. Albo ad specificata munimenta & causam perimentia, ktorych we wßytkich sprawách pozwaláią. A ieśli ná Terminie przychodzącym / nie vczyni tákiey dilácyey dosyć / vpada w spráwie. A po Dekrećie directæ responsionis, tákiey Dilácyey niedopußczáią. W tákiey też Dilácyey gdy extra Regnum munimenta petuntur, duplum temporis impartitur. 3. Albo ná Euiktorá ktorey tylko w dziedźiczney spráwie vżyczáią / k temu kto zapis ná to pokaże. *Kaz. Mag. fol.* 91.

Miedzy Intercessorem á Euictorem ta iest rożnosć / iż Intercessorem zowią tego ktory pozwánego ná Roku dobrowolnie stánawßy záſtępuie / y brzemie iego wßytko ná śie bierze / táka Intercessya nie tylko in Ciuili, ále też w Cryminálney spráwie y ná káżdym punkćie idźie / y zá Principałá záſtępcá iego gárdło dáć muśi / y pod czás obá zá odkryćiem występku obudwu ich przez spráwiedliwość Bożą / táka Intercessya rządka bywa / áby kto swym zdrowiem cudze záſtępowáć miał. *Kaz. Mag. fol.* 90.

Euictorem tego w Práwie náßym zowią / kto komu rezygnuiąc álbo innym tytułem zápisuiąc máiętnosć obliguie się zá obronę / y kogo Possessor będąc w nábytey máiętnośći gábány o obronę pozywa.

A czterey rzeczy euictionem cessare czynią. 1. Jeśli emptor citatus nie brał sie ná Euictorá. 2. Jeśli in contumaciam absente suo venditore vpadł w spráwie. 3. Jeśli per iniquitatem iudicis succumbens in causa nie Appellowáł. 4. Jeśli rzecz kupiona dawnośćią zeßłá / chybá żeby wárunkarz non obstante præscriptione zápisałby się ewinkowáć / á tráfia się dwoiáko euikcya / álbo o przedánie y kupione rzeczy rć. álbo ratione mandati.

A Dylácye tákże w tych Spráwách idą.

POzwánemu do zápisu dilationes veræ infirmitatis y ad quietationem bywáią pozwalánę.

Dylácye in causis capestrib[9] o gránice / vera infirmitate, y pro maiori tylko idą.

Aktorowi wßytkie dylácye służą / iáko y pozwánem / oprocz simplicis infirmitatis.

Dylácyey ad munimenta pozwaláią ták Aktorowi iáko obwinionemu w przod simplicia, drugi raz / ad specificata, álbo causam perimentia, cæteris paribus.

Dylácya pro maiori w káżdey spráwie krom do zápisu idźie / ále tylko raz / iáko y wßytkie inße.

Dylácya niedorosłym do lat słußnych wolna / wyiąwßy pewne spráwy / ktore ná innym mieyscu maß.

W spráwie o wybićie z possessyey / dylácyey dopußczáią / ad munimenta specificata, iákie y z ktorych kśiąg / y to ná bliskie Sądy ktorych kśięgi miánuie / á to z Práwá. A według zwyczáiu do czterech Niedźiel.

Aktorowi dáią Dylácyą drugą do postánowienia woźnego ná bliskich Rokách ktory wyniosł pozew / ktorym álbo iego Relácyą dowodźi.

Dáią też Dylácyą ad conueniendum euictorem pozwánemu / gdy munimenta świádczą że iest wárunkarz / á idźie mu to od Rokow do Rokow.

Dylácyey ná wizyą dopußczáią do dwu Niedźiel / ále in causis tantum fundi, non simplicium iniuriarum.

Zwłokę Terminow w spráwách strony wzaiem sobie czynić mogą / czego Sędźia nie może iedno raz vczynić deliberuiąc.

Stronie listy álbo przywileie pokázuiący / iesliby im fałß zádano / dáią Dylácyą ná pierwße Roki.

Dylácyey veræ infirmitatis ná wtorym Terminie iáko záwitym pozwaláią.

Dylácye, w ktorych Spráwách nie idą.

DO zapiſu pozwánemu nie idą dylácye / ktorych ſie w zápiśie odrzekł / oprocz veræ infirmitatis, y quietationis.

Minorennibus dylácye nie idą w tych ſpráwách: gdy ich pozywáią do podnieśienia ſummy z dobr záſtáwnych. O rękoiemſtwo iáko ſie wyżey powiedziáło. O dźiedźictwo / o ktore czyniono z oycem ich / poki żyw był. Minorennes occiſoris, niebiorąc ſobie do lat ſłuſznych ná pierwſzym Terminie máią odpowiádáć / o zápłácenie głowy przez oycá ich zábity / będąc od więży wolnymi. O wárunek też z ſtrony dobr od oycá ich przedánych / Minorennes powinni odpowiádáć. Tákże do zapiſu od oycá ich vczynionego o dług / álbo o inſzą rzecz pozwáni / non obſtante minorennitate powinni obligácyey doſyć czynić. Więc y o gránice cohærendum diſlimitationem vrgentiũ, minorennes zwłec do lat nie mogą: iednák záchowuie ſie im ſalua actio przez Vrząd Podkomorſki czynić ſwego czáſu z Aktorem gránic.

O ZAGRVNTOWANIV SPRAWY
JN PRINCIPALI, TO IEST, DE LITIS CONTESTATIONE.
ROZDZIAL IIII.

ZAgruntowánie ſpráwy w Sądźie ieſt gdy zá odpowiádániem pozwánego In principali negotio ná ſkárgę Aktorową Sędźia nákázuie. A in acceſſorio o czym ſie iuż powiedźiáło pozwánemu odćináią impertinentes exceptiones, ktorych concluzyą naprzod bywa procede potym reſponde: ná oſtátek gdy iuż pozwánemu exceptij in acceſſorijs nie ſtawá / ktoremiby ſie od ſpráwowy wybić mogł / álbo mu nákażą directe reſpondere, iuż ad principale przyſtąpić y litem conteſtari muśi / to eſt álbo in cõiecturali ná żałobę powodową vrzą vczynić: álbo in qualitatis ſtatu przyznawſzy factũ, wywodźić iure ſe id feciſſe, záczym też in principali dekret bydź muśi. Y to tu niewádźi przypomnieć / że też podczás przećiw Aktorowi in acceſſorio dekretá bywáią / gdy mu odćináią táką dylácyą álbo nie ſłuſzne petitum iego: ktore nie ták concluduią iáko przećiw pozwánemu / ale nákázuią actori cauſam proſequi, áby zá tym pozwánemu nie vmnieyſzáło ſie pomienionych trzech ſtopniow dekretowych / y vżywánia wſzytkich excepcyi iego. A gdyby zá táką ſentencyą Aktor nie chćiał do rzeczy przyſtępowáć / iuż zá wtorym odćięćiem iego áffektácyi / addmittetur citato vlterior proceſſus, zá czym wolno bywa pozwánemu actorem tergiuerſantem in euaſione wzdáwáć. Spráwy in ſtatu definitiuo rzadko ſie w tym Práwie trafiáią / bo alias zwykły ſie per exceptionem fori odpráwowáć. Ná przykład ieſli Duchowna álbo Świecka: K temu ieſli Cryminálna / álbo ciuilis, ieſli zadworna / álbo Seymowa / czy Trybunalna. Item ieſli Ziemſka / czyli Grodzka / ꝛc. ſpráwá. O czym niżey / gdźie o porządku Sądow będźie ſie mowiło.

Kiedy ſtroná prza przećiw ſkárdze Actowey wnośi / dowodow troiákich śięgáć ſie może / álbo liſtownych / álbo przez przyśięgę / álbo przez ſtrony bądź świádkow przyznánie.

Gdy dowody liſtowne kto w Sądźie pokaże doſkonále ſine adminiculo to práktycy zowią / żadnemi świádectwy przekonáne bydź nie mogą / y nie potrzebá w tey mierze przyśięgi ná żadną ſtronę przypuſzczáć. Jákowe poſpolićie in ciuilibus bywáią. *Sig.* 3. 1588. *fol.* 30.

Jn Criminalibus záś obwiniony vżywa ich tylko ſtrony wywodu liſtowey odpowiedźi / nieprzyłążni. A gdy nie ſtawa liſtowych dowodow / przy ſcrutinium do przyśięgi ſie vćiekáią.

A w tych ſpráwách Aktorom służą przyśięgi.

Gdy kto kogo wyzwie przećiwko iego Przywileiowi / przyśięże że nie wiedźiał áby był przywileiowány pozwány / y ták vydźie winy dwoch złotych. Ná ſzkody / w

rußeniu Woiennym vczynione / Aktor ſam bliżßy ieſt do przyśiężenia ieſli chce. O nieſpráwiedliwe cłá wyćiagnienie / ná woley to Aktorowey bedzie dowieść vczynioney ſobie ßkody / álbo mytnikowi ieſli ieſt plebeiuß wzdáć przyśiege. Kupiec álbo mießczánin rzeczy powierzonych bez zapiſu / może przez świadki ſadownie dowieśdź : á ieſli Szláchćic bedzie ſie przał tego / wolno mu ſie przyśiega odwieśdź.

Zgwalcona białagłowá przećiw gwałtownikowi.

Rekoymia iſcá ſwego przacego ſie o dług / ſam poprzyśiega ieſli ſummá niewychodzi 20. grzywien. A ieſli 40. ſámowtor. Jeſli wiekßa / ſámotrzeć. O ràny / o zábićie / o náiazd domowy / Aktor poprzyśiega. O wine ſtá grzywien dla nie vprzatnienia záwad do Grodu pozwány záwity ma Termin / y Aktor go po przyśiega. W okázowániu gránic / ktora ſtroná przynamniey trzy kopce náznácznieyße z ziemie ſie podáiace pokaże / tá do dowodu bliſka. A ieſli obie ſtronie znakow oczywiſtych nie máia / Aktor przyśiega. Kiedy kogo pozywáia o gwałtowne pobránie rzeczy / ieſli ich tylko cześć wraca / o oſtátek ieſli ſie przy / przez Aktorá bywa poprzyśiężony. Kto zágási świece choćiaż nie vráni / tedy go o żądánie rány Aktor pozwawßy poprzyśiega. Gdy ſie proſto obwiniony przy / Aktor dowodzi.

Do probácyey ſtroná ktora ma liſtowne dowody / bliżßa ieſt : á kiedy miedzy ſtronámi wiele ieſt munimentow / poſſeſſor bliżßy do dowodu. Aktor poſt aſtitum terminũ concitatum ad ſatisfaciendum, otrzymawa ßkody złaczone z ſumma principálna bez przyśiegi. Ale kiedy obwiniony ná Roku tym przypowießczonym ſtánie / y átentowáć chce Actorowey przyśiegi ná ßkody : Aktor przyśieże w pozwie wyrázona / álbo ná mnieyßa ále nie ná wiekßa. Jeſli kto człowieká dobrey ſławy / do ſadu o gwałt wyzwie / Aktor powinien probowáć co żádawa : alias pozwány ſam ſie przyśiega odwodzi.

Sprawy w ktorych pozwáni do przyśięgi bliżſzy ſą.

GDy zádádza zapiſowi że ieſt ná zdrádę vczyniony / zapiſaiacy ſie ſámośiodm ieſli zapis wieczny / á ieſli docześny / ſámotrzeć przyśieże / że nie ná zdrádę vczyniony zapis.

Celnikowi Szláchćicowi o nieſpráwiedliwe cłá wyćiagnienie odwod ſłużу / wedle wielkośći ſummy. Ale plebeiußowi nie : chybá żeby Aktor ták chćiał. Nierowny w vrodzeniu o żądánie ſłow nie vczćiwych przez Szláchćicá pozwány / odwodzi ſie własna przyśiega. Mąż dobrey ſławy obwiniony o iáka zbrodnia / iáko o złodzieyſtwo / álbo o łup / powinien ſie odwieść / iákoby ßlachectwo ſwe wywodził. Włodarz álbo ſługá przećiwko Pánu ſwemu ſámośiodm ſie odwodzi. Pan o wyſtepek ſługi pozwány / ſámośiodm przyśieże / że nie dał okázyey ſłudze do vćieczki / y ná zbrodnia nie zezwolił. Co mu nie idzie gdy go vniego áreſtowano. Páſterz o zgubiona owce pozwány / przyśieże że ia z drugiemi do wśi przygnał. Rekoymia o niezápłacenie długu pociagniony / ieſli powiada że ten dług zápłáćił iśćiec dłużnik / przypußczáia go do dowodu. Oſkarżony o złupienie ná drodze w dzień targowy vczynione / że dwunaſta świádkow odwiedzie ſie. O rány przy náśćiu domowym pozwány / do ſtáwienia świádkow bliżßy ieſt. W liśćiech w ktorych fałß zádádza / z ßeśćia świádkow przebránych z oſmnaſtu. O pieniadze pożyczáne á nie zápiſáne / pozwány przyśiega ſie odwodzi. Bogáty pozwány o gwałt przećiw vbogiemu / przez świádki może ſie odwieść. Człowiek dobrey ſławy o káżdy gwałt / może ſie własna przyśiega odwieść. O vkąßenie pſá pozwány ták aby zá iego poßczwániem to ſie ſtało / do odwodu bliſki. Pozwány Proces przećiwko ſobie przewiedziony / ieſli chce / może przyśiaga znieść że o niem niewiedział / ále przećie támże záraz powinien ſie ſpráwowáć ná pozew Actorow. Kto w obronie zábiie zwłaßczá ná drodze / z ßeśćia świádkow odwiedzie ſie z wina 60 grzywien. Jeſli kogo pozwa o rzeczy náleziọne / á nie wrocone odwiedzie ſie / że nie ná lazł áni ich ma przy ſobie. Y ták w káżdey krzywdzie.

A in criminalibus ten bliżſzy ieſt do przyśięgi kto ſcrutinium lepſze wywiedzie. A gdy z obu ſtron wątpliwe ſcrutinium, á obwinionego dobrą ſławę anteacta vita wyświadcza/ y nie będzie ter notatus regeſtris maleficorum, vel proteſtationibus criminalibus: tedy in dubijs pozwánemu odwod nákázuią.

Gdyby też pozwany z proſtá przał ſię ná żałobę powodowę/ á do przyśięgi ſię nie ćiągnął/ powinien Aktor poprzyśiąc żałobę ſwoię: alias actore non probante, reus abſoluetur. A temu gdy pozwány ſpuſzcza przyśięgę Aktorowi/ powinien ią powod od niego przyiąć. Actor enim quod aſſerit probet. Ale powod nie może ná negátywę pozwánego ofiárowáć mu przyśięgi/ á tákowe puſzczánie cugu/ non reciprocatur: bo ſámemu tylko pozwánemu przećiw powodowi ſłuży. Co nie idźie przećiw Inſtygatorowi bez Delatorá/ gdyż Inſtigator będąc publica perſona o cudzą rzecz przyśięgi ſpuſzczoney czynić nie może/ y nikogo poprzyśięgáć nie powinien: ále eo in paſſu obwiniony odwodźić ſię muśi. Tákże y ſługá álbo fáktor Pánu deferowáć przyśięgi nie może. *Caſ. Mag. fol.* 30. Roty przyśiąg nie máią bydź inákſze tworzone/ iedno wedle kontentá pozwu/ wyiąwſzy gdyby ſtrony mimo máteryą ſpráwy/ o czym inem prze miedzy ſobą vczyniły/ w tey mierze ią vformowáć może.

Przyznánie záś dwoiákie bywa/ álbo obwinionego/ álbo trzećiey oſoby. Obwinionego/ álbo ſłowy álbo rzeczą ſámą. Słowy/ álbo po vczynieniu żáłoby powodowey ſtrony wyráźnie: á to iuż nadoſkonálſze/ y dálſzego odwodu nie potrzebuie: álbo ná ſtronie przed inną oſobą/ co zowią extra iudicialiter, o czym wątpliwość z rożnych miar bydź może. Rzeczą ſámą/ to ieſt záſtániem licá przy obwinionym/ álbo obwinionego przy vczynku/ álbo też znákow rzeczywiſtych vczyniony zbrodnie: to ieſt krwáwego mieczá w ręku/ vćiekánia y innych tym podobnych/ wedle rozmáitośći przypadkow.

Przyznánie trzećiey oſoby/ iedno doſkonáłe/ drugie nie. Doſkonáłe tylko in ſola cauſa raptus per raptam, bo iż táka ſpráwá rzadko bywa bez vrázu vel raptæ vel raptoris, ná iey wyznániu wſzytko práwie záwiſło. Przyználi/ że zá pozwoleniem wzięta/ tráći poſag y dobrá dziedziczne. Będźieli świádczyłá ná raptorá z ktorym czás niemáły mieſzkáłá/ że ią gwałtem wźiął/ on cześć álbo gárdło tráći. Jednák dla więkſzey pewnośći/ y tákowe wyznánie nie bywa zá rázem po poſtánowieniu iey od pozwánego. Ale podáie ią pierwey Sąd ná pewne mieyſce w ſequeſtr/ áby zdáleká wypytano ſię o rzeczy położeniu przyczyny/ y poſtępkách/ y wźięćia iey: k temu żeby wſzytkim okolicznośćiom powieśći iey vważnie przypátrzono ſię/ á potym otárſzy ſię nieco w ſequeſtrze miedzy białymigłowámi/ nie będąc iuż in poteſtate raptoris żeby ták prawdźiwiey y ſwobodni wyznánie w Sądźie vczyniłá/ ſkądby ſię prawdy pewnieyſzey dość mogło.

Nie doſkonáłe w poſpolitych Cryminalech per ſcrutinium, gdźie z vważánia okolicznośći y podobieńſtw/ ná tę y ná owę ſtronę prawdá wyſzperána bywa. Zá czym álbo Aktorowi dowod/ álbo pozwánemu odwod ſkázuią. In ſtatu qualitatis gdy pozwány zna ſię ad factum, iure tamen factum ſe feciſſe defendit, nie może bydź iedná pewna regułá dána/ o vznániu ſłuſznośći vczynku/ y Aſſercyey iego/ gdyż też nie ieden táki caſus bydź muśi/ ále pœnæ infiniti, ktore też nie iednáko z ſwey natury/ y okolicznośći záchodzących Sądzone bydź muſzą.

Po Controuerſyách z obu ſtron w Sądźie ſtoczonych/ rzecz oſądzona náſtępuie/ ktora nic inſzego nie ieſt/ tylko wyrok/ od należącego Sędźiego/ od ktorego nie áppellowáno/ vczyniony y ſkazány/ ktory w poſpolite kśięgi wpiſány/ ma wieczną twierdzą y moc. A nie tylkoć z Controuerſyey rzecz bywa oſądzona/ ále też gdy iedná ſtroná nie ſtawa do ſądu/ álbo powodowa/ álbo obwiniona. Pozwánego nie ſtawáiącego/ in contumaciam wzdawáią/ Aktorá in euaſione. Ale więkſza ieſt contumácya Aktorá/ niż pozwánego/ bo Aktorowie záwſze Termin záwity máią.

Jednák

Jednak ewazya tych spraw znieść nie godzi się. 1. o Granice. 2. o Wykupno. 3. o Dochodzenie bliskośćia to iest actione retractus. 4. Asticia do zapisu. 5. Sprawy o wybział. 6. W spráwie gwałtownego wybićia z possessyey / quasia factum tylko perimit, á nie Práwo / ktore ma Actor ná dobrách / co y w inszych akcyách facti trzebá rozumieć. 7. Exequucyey rzeczy osadzoney.

Wrzeczy osadzoney álbo ábsolucya / álbo condemnácya obwinionemu nákázuią / gdźie karánie rożne podczás strony podeymuią / ktoreć poniekąd wylycze.

Karánie pieniężne w Sądách, y *priuationes officiorum*, pokazáne w Státućie Herburtowym y w Constytucyách.

KTo zdawná fałsz czyim listom / á nie dowiedźie tego / winę 14. grzywien stronie / á Sądowi trzy przepada. *L. deinceps. Tit. literæ. Herb. Lat.*

Kto nie przenieśie zapisu swego z Grodu niewiecznego / do kśiąg Ziemskich w Rok / á zápisał sie to vczynić winę 3. grzywien stronie / y tyleż Sądowi przepádnie. *L. item dum. Inscriptio.*

Vstáwy Woiewodze przestępuiący Kupcy / trácą towar tenże) *L. quamuis deprecio. T. Palatini.*

Vstáwe Woiewodzą Stárostá powinien exequowáć pod winą 100 Grzywien. *L. Dignitarii. T. eodem.*

A Woiewodá vstáwy ma wrzeczách czynić pod winą tákąż. *L. Dignitari. T. eod.*

Rzemieślnik vstáwy Woiewodzy nie przestrzegáiąc / winę 14. grzywien Woiewodźie popada. Do ktorey zápłácenia Vrząd Mieyski ma go przymuśić pod winą 100. grzyw. ktorych 2. częśći fisco, á trzećią Woiewodźie iedź ma. A ktorzy ná węższą y krotszą miárę sukno przedáią / pœnæ falsi y confiscationi bonorũ podlegáią / ktorych 2. częśći weźmie fiscus, trzećią Woiewodá. Ná grániczenie w dobrách Krolewskich / Stárostá przybydź winien pod winą 28. grzyw. ktorych połowicá Krolowi / á 2. częśći stronie obćiążoney. Stárostá niesłusznie cło wyćiągáiąc 100. grzyw. z summą gubi / ieśli iest zastáwnik / á ieśli nie / tedy vrzędu pozbywa / á przećię duplum damni causati zápłáćić powinien. Kto nośi rusznice nábitą / 200. grzywien przepada: á impossessionatus śiedzenie w wieży Rok iuxta Constit. Wars. 1611.

Exequucyą rzeczy osadzoney Stárostá powinien vczynić pod winą 100. grzywien. *L. propter different. T. perlucra.*

Tych co Sądy álbo Seymiki rozbiiáią Stárostá powinien poymáć / y ná gárdło osądźić / á ieśli vćieka / z dobr per confiscationem wyzuć / sub pœna 14. marcarum. *L. Statuit. T. Commitia.*

Mieszczány ktorzy zábraniáią przedawánia ná rynku / Stárostá ma káráć winą 3. grzywien. Przećiw Stárostom / ktorzy Szláćie zábraniáią w Jármárk koni przedáwáć / 100. grzywien winy / fisco połowicá / á stronie druga. *T. Equi.*

Ná káżdy Vrząd Stárośći pœna priuationis officij iest / á ieśli iest obligatorius, pœna 100. grzywien. *L. vt officiales. Tit. Capitanei.*

Podkomorzy ktoryby przełożył dzień gránic iuż publicowány 14. grzywien przepada. Sędzia / Podsędek / Pisarz / ná Ziemskich Sądách powinni sie stáwić / pod winą 14. grzywien / vera infirmitate, álbo negocijs Regipub. exceptis. Ktorzyby rozbili Sądy / w spráwie oney vpadáią / ktorą w tym Sądźie mieli / y według Státutu bywáią karáni / ze 12. Niedźiel śiedzeniem w wieży. Zaden Sędzia do swego Sądu inhibicyey przyimowáć nie ma / pod winą 14. grzywien / ktorą winę y ten popada / ktory tákie listy przynośi. Ani resignácyey dobr ziemskich plebeiuszowi czynioney ma przyimowáć / pod winą 100. grzyw. A ieśliby iey dopuśćił / nic nieważy. *T. Ciuis. L. antiquus.* Sędzia tylko raz ma deliberowáć / pod winą 3. grzywien. *T. delib. L. statuimus*

Piſarz nad naznaczone ſalarium kogo depaktuiac/ to z wina 3. grzywien ſtronie/ y tyleß Sadowi oddáć ma peremptorie. T. Salaria L. quod ſi notarius. Piſarz gdy nie w piße w Kśiegi Sadowne / Vrzedu pozbywa. T. Notarius. Woźny ieſliby też przyśiegi wydawał świádkom ináczey niżli ieſt / wiecznie pozbywa Vrzedu. T. Miniſterialis.

Szláchćić Szláchćicowi przymawiáiacey / á záraz / to ieſt: ná pierwßym pozwie tego nie reuokuiacy / 60. grzywien przepada do vkrzywdzonego. y ma ßczekáć. com mowił / tom łgał iáko pies. T. Nobilis L. cum omnis ſcurrilitas.

Zbiegłe kmiećie / álbo poddáne Szláchecktie / wydáć powinni Mießczánie z miáſtá / alias pozwáni z wina trzech grzywien ſtronie / y tyle Sadowi przepadáiac / toż vczynić powinni potym z wina 14. grzywien. T. Cmeto. L. prouiden.

Mießczánom nie godźi ſie przechowywáć ludźi łożnych / ktorzy ná rok nie ſłuża/ álbo iákiego Vrzedu ná ſobie nie ponoßa/ pod wina 14. grzywien. T. vagi. L. Item quoniam.

Mießczánie gdy nie przyſtoynie Szláchćicá zátrzymáia / 60. grzywien záplácą. A gdy bez wiedzenia Vrzedu Grodzkiego / ná iákiego ſie Szláchćicá rzuca / Burmiſtrz z iednym rádzkim ma bydź śćiety. T. violentia. L. quod ad violent.

Spráwe potwarliwa prokuruiacy / potwarzonemu gdy ſie oczyśći / Sadowi y ſtronie po trzy grzywny zápłáći. T. Calumnia.

Cudza rola gwałtownie pośiewáiac / naśienie tráći / y wine 3. grzywien. T. ager.

Zá ráne Szláchecka krwáwa 20. grzywien / zá śina 6. grzywien z wina Sadowa. Zá ráne krwáwa ná twarzy / álbo vćięćie pálcá 30. grzywien. Zá wybićie zebá 20. grzywien. O kaleczenie w rece/ nodze/ oku / nośie / trzebá zápłáćić polowica zapłáty głowy zábitey / według Conſtit. 1588. Coronat.

A ráne z poſtrzelánia z rußnice / we dwoynaſob trzebá zápłáćic. A o ráany kto nie czyni przez trzy láta/ vpada w ſpráwie. Bronia reczna zá głowe zábita 240. grzywien A z rußnice 480. grzywien / z śiedzeniem w Wieży o reczne zábićie rok y ßeść niedźiel/ á z rußnice dwie lećie y Niedźiel 12. ktora winá ieſt publiczna.

W obronie gdy kto zábiie Szláchćicá / zwłaßczá ná záſtapieniu drogi/ zá głowe tylko 60. grzywien płáći/ wolnym bedac od wieży/ czego iednák má dowieść z ßeśćia świádkow. T. homicidium. W obronie dobr ſwoich gdy Szláchćicá kto zábiie / 120. grzywien ma zápłáćić / bez śiedzenia w wieży. Zá rány iákiekolwiek kmietſkie / Grzywne zá ćieta krwáwa / á zá śina tłuczona pułgrzywny. Conſt. 1581.

Zá wyreczenie bydłá z Krolewſkiey obory wiárdunk zápłáćić. Zá membrane ziemſka piſarz tylko pułgroßa ma bráć pod wina 14. grzywien. T. Salaria.

Dla błedu w dáćie / tytule / y właſnym imieniu / popełnionego żaden nie tráći ſpráwy / ále tylko 12. großy ſtronie y tyle Sadowi przepada. T. Proceſſus. Pozew ná pozew kłádacy po trzy grzywny Sadowi / y ſtronie przepada / y od iednego odſtapić ma. T. Cittatio.

A gdy ſtroná rzecza oſadzona / to ieſt: Dekretem Sedziego / przed ktorym zágruntowána ſpráwá byłá per litis conteſtationem, zda ſie bydź obćiażona/ do wyßego Sedźiego / ktoremu tey ſpráwy iurisdicia ſłużv / wolna mu áppellácya / zwłaßczá gdźie mu Práwo w tey mierze nie zákroćiło. A po Appellácyey záłożoney / Controuerſye/ ſwemi álbo prokuratorſkimi rekoma podpiſáne/ do trzećiego dniá/ do kśiag obie ſtrony podáć máia / alias nárußyłyby práwá ſwego. A ieśliktoo Appellował od pierwßych Dekretow / á od oſtátniego nie / pierwße Appellácye wniwecz. A w Appellácyey ſtronom Termin trzebá præfigowáć. Gdy wiec Sedźia nie dopuśći Appellácyey / pozywáia go nie oßkody/ ále ad proſequendam appellationem, y obwinionv ab acceſſorio gdy rußy / nie może mimo wola Actorowe przez przypozew od rußenia od-

nia odstapić / ale Aktor może. Ná Trybunał ab accessorio appelluiacy / in principali támże odpowiáda.

W tych Spráwách Appellacya nie idzie.

O Nie słuszne wyćiagnienie cłá / od accessorium nie záwitego / chybá żeby tákie było / coby zysk / álbo szkode w sobie zámykáło. Do zapisu / áż od źle otrzymánego Processu. O wykupno dobr zastáwnych. O zawády ná rzekách. O nie vczynienie spráwiedliwośći. O nie zápłácenie Poboru. W Execucyey rzeczy osądzony / chybá by obćiażenie iáwne stronie Práwem zwyćiężoney Vrząd vczynił / y miáre exequucyey wykroczył. Tacto Termino pozwány záraz odpowiáda y dosyć czyni certis in causibus. A fundatione iurisdictionis. Od Dekretu Commissárskiego / z własczá o gránice / miedzy dobrámi Krolewskiemi á Szláchetkiemi / ruszenie ládá ktorey strony / nie przeszkodzi nie gránicżeniu.

A Práwá y Sady zá niby nie ważyły / gdyby rzecz osądzona w skuteczna exequucya vpráwiona nie byłá. A tám sie exequucya poczyna / gdy álbo spráwe do Vrzedu Stárośćiego odeśla: álbo gdy przed Vrzedem Grodzkim Astitiam przypowiástowa ostrymáia.

Exequucya przeszkadzáia. Gdy kto prosequuie áppellácya. Gdy iednánie álbo ponowienie w spráwie zákroczy. Jesli sie kto ozwie trzeći z lepszym Práwem / y chce o to czynić.

Tudźiesz przewiedzlony Proces / y rzecz osądzona wstawa / gdy álbo stroná Práwem przekonána nie wie o przewodźie Práwá / y po twierdzi tego przyśiego: álbo niesłuszność Dekretu otrzymánego zádádza. Bo Aktor powinien / gdy tego tylko pozwány żada / wszystek Proces wywieźdź / á ieśli w czym vszczerbek sie znaydźie / álbo nie według trybu sądownego y práwnego przewod sie pokaże / cássuia Dekret.

A nie powinien Aktor wywodźić Processu / tylko od zágruntowánia spráwy / to iest: á litis contestatione, álbo ab vltima controuersia tantùm. Wiec gdźie personálna controwersya zástapi / tuż ignorancya Processu znieść nie może / á káżde kładźienie pozwu / trzebá Relácya woźnego pokázáć.

Rzysk ieśli ná złym fundámenćie zásádzony iest / we wszytkim vpada. Naświekszá skáźá Processu / gdy nie należność Sedźiego zádádza y dowioda w Processie. Wiec gdy przyśiege w rzeczy osądzoney nakázuia male obtento deroguie sie. A gdy sie kto od przyśieże Processu / że nie wiedźiał o nim / powinien záraz támże odpowiádáć / y spráwowáć sie.

O PORZADKV SPRAW SADOM ROZMAITYM NALEZACYCH.

ROZDZIAL V.

A Naprzod o zadwornych / te sa: álbo o rzeczy włásne Krolá Jego Mośći / álbo z Delácyey prywatnych osob.

I. Rzeczy włásne Krolá Jego M. O Wykupno dobr Krolá Jego M. O Prowenty Stołu Krolá Jego M. z Dierżawcámi / Celniki / Żupniki / Poborcámi / Száfárzámi / Podskárbiemi / y z Potomkámi ich. O puszczenie possessyey dźierżáwy z tymiż. O spustoszenie Zamku / budowánia / lásow z Dźierżawcámi / álbo Potomkámi ich. O nie oddánie rzeczy podług Jnuentarzá z tymiż. O wybráńce z tymiż. O szkody

przy niebytności granicach / albo zaniedbánie bronienia gruntow z temiż. Y o inne rozmáite krzywdy álbo ſzkody. Podſkárbi po śmierći Dzierżawce poſſeſſyey wczas nie odbieráiacy / álbo Inwentarzá nie czyniący. Y z ſlugámi dworu ſwego / o káżde przewinienie. Przećiw żołnierzowi nieſlużącemu zá wźięty żołd. Y o inne właśnie oſobie y ſkárbowi Krolá Jego M. należące / ktorych niezliczona liczbá bydź może.

Z Delácyey prywatnych oſob káduká Mieyſkie.

O káżda inna rzecz Krolá Jego M. ktorey kto dochodźi zá vproszeniem od Jego K. M. plebeius zákupuiący Towáry o pœne Peculatus.

PRIVATORVM.

Spráwy Zadwornych Prywatnych Oſob ſą / álbo Duchownych / álbo Swietckich.

DVCHOWNYCH.

O Dźiedźićtwy z dobr Krolá Jego Mośći. O Kośćioł y o grunty álbo dochody im nádáne / w dobrách Jego K. Mći.

Swietckich. álbo Ciuiles, álbo Criminales.

CIVILES.

O Wykupná Dobr Stołu Krolá Jego Mośći / z Appellácyey / álbo Remiſſyey Commiſſárſkiey.

Miedzy Dzierżawcámi obiemá o rożnice gráníczne. Miedzy Vrzednikámi dworſkiemi o władzy y Prerogátywách Vrzednikow ich. Miedzy Zupnikámi Krakowſkiemi á Bydgoſkiemi / o záſalenie iednemu przez drugiego / mieyſc káżdemu z nich do pieniężenia ſoli náznáczonych. Zupnik Bydgoſki ad inſtantiam Ruſkiego / o nie oddánie pieniedzy zá ſol. Zupnik Ruſki Bydgoſkiemu ná Rok Soli beczek 11000. nie oddáiący.

Miedzy Poborcámi rożnych Ziem / álbo iedney Ziemie łanowym y czopowym. Inſtygator álbo Delator zá Dworem nád Conſtitucyą kogo wyzywáiący. Dźierżawcy y Woyt z Mieſzczány y Wieśniaki / o oddánie ich powinnośći / & é contra, oni o krzywdy.

Z Compromiſſu ná Krolá J. M. vczynionego do zápiſu. O wźięćie Cłá nieſpráwiedliwie. Záſtepcá ktoryby dobrá Krolewſkie zá dźiedźiczne komu zápiſał.

O dopuſzczenie wywożenia kupi z Korony przećiw Stároſtom álbo Celnikom. Pánowie z ſlugámi. Maydeburſkie y Chełmińſkie spráwy.

CRIMINALES.

K To kogo ná Dworze Krolá J. M. zábiie / ráni / gwałt álbo tumult iáki vczyni / y ná gorącym vczynku bedźie poymány. Szláchćic poymány ná gwałćie Mieyſkim ex remiſſione. Mieſzczánie nie záchowuiący ſie wedle Státutu Toruńſkiego. O zdrádę fałſz ná vczynku poymány.

NAKONIEC.

MOcie od Execucyey Dekretow Krolá Jego M. w tych wſzytkich spráwách / procz Cryminálnych / ktore záraz ſkutek ſwoy biorą.

II. SETMOWE SPRAWY.

TE tákże dwoiákie ſą / Inſtygatorſkie / y Priuatorum.

JNSTYGATORSKIE.

Albo ſą właſne Krolá Jego Mośći / álbo z Delácyey ſtron.
Właſne Krolá J. M. álbo Ciuiles, álbo Criminales.

CIVILES.

O Dobrách Stołu Krolá J. M. álbo z pozwu / álbo z remiſſyey / bądź z Trybunálney/ bądź z zadworney/ bądź Commiſſárſkiey. De bonis nullo iure receptis. O ważności Sum ná dobrách Krolá J. M. O quárte y puſzczenie ſtráconey dźierżáwy/ dla niezápłácenia iey. O wyćiągánie mytá przez tego / kto ná nie przywileiu nie ma. O confiſkowánie dobr. O káduki w dobrách Szláchecktich. O dobrá Krolowi J. M. zápiſáne. Pan Podſkárbi álbo Deputáci dla obierania quárty nie zieżdżáiący ſie.

CRIMINALES.

Crimen leſæ Maieſtatis.

BVnt przećiw Rzeczyp. z nieprzyiaćielem iey/ wynoſzenie táiemnic powierzonych/ nieprzyiaćielowi. Podánie Zamku ná zmowie. Wzruſzánie pokoiu y federá z poſtronnymi Pány. Rebellie facto pokazáne. Stároſtowie pográniczni / y Sądowi/ tempore Interregni, Zamki y Miáſtá ſpuſzczáiący komu innemu/ oprocz Krolá wolnie y zgodnie obránego. Jnny wſzeláki wyſtępek właſnie contra Rempublicam popełniony.

Podſkárbi y Deputat w Interregnum nád wiádomość Pánow/Rad/ y opiſánia práwá Quártą ſzafuiący. Podſkárbiowie Koronni y Litewſki Prawem támi Jnflantſkimi tákże ſzafuiący. Hámuiący Páná Podſkárbiego y Deputáty w ſzáfunku Quárty práwem opiſánym. Stároſtá Ráwſki Páná Podſkárbiego / y Deputáty od zamku y od pieniedzy w Interregnum hámuiący / y nápomnieniu Rad Koronnych nie poſłuſzny. Złodźiey ſkárbu Krolá Jego Mośći álbo Koronnego. Impoſſeſſionatus broniący Soli grádowey in defectu Bydgoſkiey álbo Dybowſkiey. Prywatny Myncarz. Szláchćic towáry zákupuiący.

Z DELACYEY STRON.

SEymowe Spráwy Jnſtygatorſkie z Delácyey ſtron / ſą tákże álbo Ciuiles, álbo Criminales.

CIVILES.

O Mytá wodne przećiw tym Szláchćicom/ ktorzy ie nie ſłuſznie wyćiągáią. O ſádźiły broniący Soli Grádowey / gdy nie doſtánie Ruſkiey w Komorze Bydgoſkiey álbo Dybowſkiey. Burgrábie Krákowſcy ná Zamku nie mieſzkáiący z Delácyey Stároſty Krákowſkiego. Woiewodowie Zydom cłá álbo Zupy trzymáć dopuſzczáiący. Przećiw niedbáłym Dignitarzom y Vrzędnikom Koronnym. Appellacie álbo grauamina od Cómiſſarzow w ſpráwie gránicżney dobr Krolewſkich y Ziemiáńſkich.

CRIMINALES.

ZGwałcenie Gleytu. Zgwałcenie Seymikow y Seymow. Rozbićie Sądu. Zgwałcenie Woźnego Vrząd ſwoy odpráwuiącego. O Gwerry.

KOrtyzani y ći ktorzy beneficia podawánia Krolewſkiego odpraſzáią. Nie porządnie ná Opáctwo wſtępuiący. Ná Szląſko z kupiámi / álbo ze zbożem iezdzący / y liſt wolności ná to otrzymawáiący.

PRIVATORVM.

SPráwy Seymowe prywatnych oſob ſą też dwoiákie / iedne Ciuiles, drugie Criminales.

Ciuiles. Albo Duchowne / albo Swieckie.

Duchowne. Z odesłania Trybunalnego / iako o Dziesięciny w dobrách Szláchec-kich / O prophánowánie Kośćiołow támże.

Swieckie. Albo officijs, albo Ziemskie.

DE OFFICIIS.

De facultate Iurisditionis, Dignitariorum, & Officialium Terrestrium. Miedzy Iurisdicіámi Powiátow rożnych. O incompatibilia. Niedbáli Dygnitarze y Vrzednicy.

Vrzednicy Koronni / ex officijs o rzeczy Krolá J. M. álbo o gráwámen / gdyby komu vczynili: iáko Pieczetarze / Márszałkowie / Podskárbiowie / Hetmáni.

III. ZIEMSKIE.

Jáko są Remissye Trybunálne / ex nouo emergenti, álbo ex paritate votorum.

CRIMINALES.

Zábićia } inter extraneos, &
Rány } Sanguicidia. Trućizny.

Nie Vrzedownie álbo nieprawnie sobie rownego ná gárdle karzący. Kázirodztwá: Cudzołostwá / Rápty. Gwałt Trybunálistow. Iniuriosi przećiw rodzicom. Przechowujący bezecne y bánniowáne ná Seymie. O nie zásiedzenie ábo nie wysiedzenie w wieży. Cudzoziemiec Dignitárstwo álbo Vrząd Koronny / álbo Zamek vprószony zá nápomnienіem nie pusczáiący. Ná Sedomierską ziemie dánine / álbo oblig iáki przyimuiący. Otrzymawáiący w Jnflantćiech Stárostwo Polak po Polaku / álbo Litwin po Litwinie / á nie Polak po Litwinie / álbo Litwin po Polaku.

Sludzy Páná swego w dźiesiąćiu Niedźiel przed potrzebą odbiegáiący.

Sludzy złodźieiá / złoczyńce / y nieprzyiaćielá Páńskiego bez Páná niegoniący.

Slugom te posługe Páńską exprobruiący. Krzywoprzysiężcy. Pœna Talionis.

Potwarcy y fałszerze / y ná nieskłádzione pozwy przestępnie wzdawáiący.

W Cudzey osobie zápis fałszywie wyznawáiący. Autores Librorum famosorum. Diffamatores. Z záwiązánia ślubem zieżdżáiący. Słowá poczćiwego Szláchecкiego nie trzymáiący. O dispozycyą zápisu vstąpionego. Odsądzenie Szláchectwá / Tytułu / Herbu / tych ktorzy to sobie nie słusznie przywłaszczáią. Gwałty Krákowian / Poznániczykow / Lwowian / Wárszawian / Przemyślan / Krośnian. Y innych niezliczonych spraw Cazuse rozmáite tráfiáią sie pro varietate accessuum.

DO ZIEMSTWA SPRAWY NALEZACE.

Sądy Ziemskie / ktore Sedzia / Podsedek / y Pisarz Ziemski sądzą / á gdy ktorego z tych niedostawa / nie mogą bydź sądzone. A że we wszytkich sprawach proste krzywdy vznawáią / według wyraznych w Státućie słow: Chcemy tedy áby sie godziło káżdemu kogokolwiek / o iákąkolwiek summe pieniężną / álbo krzywdę dźiedźiczną / y personalną / álbo o dobrá iákiekolwiek / ile kroć pozwáć do Sądu Ziemskiego / gdźie pozwány stáwáć y spráwowáć sie powinien. etc. Są zgołá krzywdy proste / ktore żadna Constitucya / álbo z Prywatnych zezwoleniem / mimo Sąd Ziemski / do inszego ktoregokolwiek Sądu álbo Vrzedu nie należą.

IV. SPRAWY PRZY POLOZENIU KSIAG.

Dwie tylko służą. 1. O podniesienie summy pieniężney z dobr zastawnych. 2. O zbiegłego poddánego. Zkąd táka formá pisza pozew: w tych spráwách żebyś przed Sądem Ziemskim / álbo położeniem ksiąg prawnie stánął.

V. SADOWI GRODZKIEMU NALEZACE SPRAWY.

GWalt vczyniony białeygłowie. Złupienie ná dobrowolney drodze. Pożogá / álbo zápalenie. Domowe naśćie. O winę 3. grzywien záietego / á ná rękoiemstwo niewypuszczonego bydłá: O winę 3. grzywien záietego bydłá / do obory Krolewskiey we trzy dni nie stáwionego. O winę 28. grzywien. O świecką spráwę do Duchownego Práwá / gdy wyzwie świecki świeckiego / álbo gdy vstąpi spráwy osobie Duchowney. O szkodę w ćiągnieniu woiennym vczynioną / Duchowny do Sądu Grodzkiego może pozwáć / y támże do dowodu bliższy Aktor. O cło ná zawádzie wzięte / Termin pierwszy záwity / o co winá 100. grzywien / y Aktorowi należy Probácya. O winę 6. grzywien / ktoby poddánego czyiego strony długu w Mieśćie Areztował. Golots alias odártuśá o káżdą rzecz Stárostá Sądzi / ktorego ośiádły v śiebie Aresztowánego w tydzień stáwić / álbo sie o to sam spráwowáć przed Stárostą powinien. Fałszerzá y zmienniká / y pod cudzym imieniem zeznawáiącego Stárostá Sądzi / iáko o naśćie domowe / te Stárostá Sądzi / choć tego w sobie Státut nie zámyka. O winę 3. grzywien / dla nieprzenieśionego zápisu w Rok do Kśiąg Ziemskich / álbo Grodu wiecznego / á przećie oddawszy winę te / powinien toż vczynić. Kiedy iákiego zbiegá álbo złodźieiá w czyich dobrách zástáną / tedy o to pozwány powinien go stáwić przed Stárostą. Do zápisu pozwánego Stárostá Sądzi. Do tegoż Sądu Stárośćiego Grodzkiego pozywáią Práwem przekonánych do Bánnicyey.

VI. NA QVERELLÆ ALBO DO VRZEDU GRODZKIEGO.

O Wybićie Pániey wienney. o świeży vczynek zbrodnie iákiey. o posag y prowizyą. O Rozdział miedzy bráty. O wykupno dobr zástáwnych. Szláchtę dla gwałtu vczynionego w Mieśćie / poymáną Vrząd Stárośći Sądzi. O onoszenie rusznic ná bitych. Do zápisu. O sługę bez listu świádecznego przyiętego. O záięćie bydłá tákże ná rękoiemstwo niewypuszczonego / álbo do obory Krolewski niestáwionego. O gwałtowne wygnánie z dzierżáwy.

O nie słuszne cłá wyćiągnienie. O nie zápłácenie Poboru álbo Podymnego. Pro pœnalibus actionibus, iáko o winę 3. grzywien / o zákład Stárośći 120. grzywien dla nie vczynionego wydziału. Co ná exequucyą odsyłáią / y insze prywatnym Práwem tu należące spráwy.

VII. STAROSTOW BEZ ZACIAGU PRAWNEGO,

VRZEDY Y IVRISDICIA.

NA prożne zbiegi y złodźieie. Ná zbiegłe Kmiećie. Zołnierzow ktorzy żołd obebrawszy / nie służą / Stárostá powinien imáć / áż co wzięli zápłácą / y czás on / ktory ná służbie trawić mieli / śiedzenie w wieży nád grodzą. Żołdakow / w ćiągnieniu woiennym / szkodę czyniących / Stárostowie do nágrodzenia przymuśić máią / y Rotmistrze iáko tákich zbrodni conscios do wieże wrzućić / y do dosyć vczynienia zátrzymáć.

Gwałtowniki Sądow / Stárostá álbo Vrząd iego ma zátrzymáć y więźić. Seymowych turbatorow Stárostá ma conquirowáć / y ná nich exequucyą według zbrodni quantitatem nákázáć / pod winą 100. grzywien. Stárostá w dobrá Wdowy wienney zmárły dáie dzierżáwę tey krewnym. Drogi pospolite Stárostowie ze dwiemá Szláchćicámi wymierzáć powinni / ktore od gwałcenia bronić máią. Kupcow y Furmánow stárymi drogámi pospolitymi áby iezdzili Stárostowie przymuszą / á ktorzyby temu przeczyli / dobrá ich confiscowáć.

Kupczenia y Handlowania we Wśiach / oprocz bydła y zboża / Stárostowie máią bronić / y wykłádáne towáry iesli tráfią grábić. Mieszczánom przedawánia rzeczy w Mieśćie zábrániáiących / Stárostá winą 3. grzywien káráć ma. Miáry y Wagi Stárostowie z Woiewodami stánowią / y o nie záchowánie śie ich wedle vstáwy / káráć máią. A co Woiewodowie strony Miar / Wag / y szácunkow rzeczy vstáwią / to wszytko Stárostowie exequowáć winni / pod vtráceniem Vrzędu / álbo winą 100. grzywien / iesli obligatorij. Stárostowie y Celnicy máią opátrowáć / áby Koni y skor wypráwnych z Korony nie wywożono / á ktory tego dopuszcza / 200. grzywien przepada. A Pisarz Celny tego przeglądáiący / w Wieży 12. Niedźiel zámknięty ma śiedźieć.

Ná Zydy też ktorzyby kupczyli Końmi / Stárostowie máią władzą skázáć ie ná szubienice / y konie sobie pobráć. Stárosta ma moc nád Celnikiem / ktoryby Szláchćicá w rzeczách ná swoie własne vżywánie względem myta ćiążał / bez práwnego strepitu dwoiáką winą káráć. A iesliby to sam Stárostá vczynił / 100. grzywien przepada. Albo iesli nie iest obligatorius, pozbywa Vrzędu / y dwoiáką winę przećie obćiążonemu zápłáćić ma.

VIII. PODKOMORSKIE.

Gdźie o gránice Sądzą / y Dobrá Prywatnych ludźi rozgrániczáią.

IX. TRYBVNALSKIE.

KTore spráwy od Sądow przerzeczonych niższych przez ruszenie wytoczone sądzą / y są nawyższe y vltimæ instantiæ subsellia, ná ktorych wszytkie spráwy skutek swoy y koniec biorą. Więc y zbrodnie pod sądzeniem ich świeżo popełnione. Tudźiesz ex officijs przerzeczone Vrzędniki / ad prosequendas appellationes, álbo de grauaminibus pozwáne. O wywiedzeniu Szláchectwá. Do zapisu. Miedzy Pánem y sługą / o nie vczynienie ráchunku ex officio. O zmienienie y falszu dopuszczenie. O záśiedzenie w Wieży / dla zábitey głowy. Y o nie záśiadzienie álbo wyśiedzenie w Wieży. Tákże causas Spirituales Sądzą cæteris paribus.

X. HETMANSKIE.

HEtman z Práwá ma władzą Zołnierze Sądźić / wedle wielkośći zbrodnie / od ktorego Sądu appellácya nie idźie / áby disciplina militaris wcále zostawáłá / ktora iest Filarem Rzeczypospl. y zdawná od przodkow onych stárożytnych świątobliwie zachowána byłá.

XI. COMMISSARSKIE.

COmmissarze z Rámienia Krolewskiego náznáczeni / w pospolitych Koronnych Spráwách vznawáią / ná przykład / iáko byłá Commissya strony Práwá lennego / y Homagium Kurfirstá Brándeburskiego o Pruskie Kśięstwo. Commissye Prywatne álbo o gránice miedzy dobry Krolewskimi y Szláchecкimi. Albo o zpłácenie summy dźiedźicom zmárłego dzierżawce ná dobrách Krolewskich.

XII. ZLOZONE Z VRZEDV STAROSCIEGO Y MIEYSKIEGO.

IAko o gwałty w Miastách przez Szláchtę vczynione / według Státutu Toruńskiego.

XIII. MIXTIFORI.

O Kmiećia zbiegłego/ do Sadu Ziemskiego/ álbo położenie kśiąg O nie słuszne cła wyćiągnienie do káżdego Sadu / náwet y Zadwornym pozwem. O szkody w ćiągnieniu Woiennym do Sadu Grodzkiego / do Krolá / y do Práwá Duchownego. O wykupno dobr w Wielkiey Polszcze y Páni wienney do Sadu álbo Vrzedu Grodzkiego / álbo ná położenie kśiąg. Spráwy Testámentálne ták Duchownemu táko Swieckiemu Sadowi respectiuè należą. Pan sługe do káżdego Sadu. Do zapisu. O winę 100. grzywien przećiw niedbáłemu Staróśćie / do Krolá / álbo do Grodu. Także ktoryby zábránial Szláchćie kupowáć koni w Jármárk. O wydzielenie Dobr dziedzicznych / miedzy bráćią / álbo rowne Práwo máiacym / álbo przed Commissárzámi / lub Sadem Ziemskim / álbo Grodzkim / táko w Wielkiey Polszcze. O Poboru nie wydáne / álbo zá Dworem / álbo przed Sadem Grodzkim.

XIV. WOIEWODZE.

WOiewodowie Sadzą / Zydy / Kupce niespráwiedliwą miarą sukno przedáiace. Bráctwá rzemieslnicze ná vszczerbek pospolity vczynione. Vrząd Mieyski vstáwy Woiewodzy nie záchowuiacy. Wożne o fałszywe swego Vrzedu vżywánie.

XV. MARSZALKOWSKIE.

Ex termino tacto ná Seymie y przy Dworze Krolá Jego Mośći.

XVI. JEDNACKIE.

GDy w Compromis strony spráwę swą iednáczom podádzą / y ná ich władzą y vznánie rzeczy oney / oczym miedzy nimi sporká / zezwolą.

XVII. POD JNTERREGNVM.

WOiewodztwá ná swych Seymikách stánowią sobie sposob Sadowy. O czym ná Conuocácyey Roku 1587. Confederácya vczyniona świadczy. A tytuły ná pozwách od postánowionych Sedziow tákie w pozwách w przod piszą. My Rády Koronne.

ROZDZIAL VI.

Czásy Rokow álbo Sadow Ziemskich we wszytkich Woiewodztwách, Ziemiách, y Powiátach. A w przod tych z ktorych ruszenie wytacza się ná Trybunał Piotrkowski.

POznánskie Woiewodztwo ma Powiátow dwá / Kośćienski y Wschowski. W Poznániu iedne pułroczki odpráwuia / w poniedziałek po wtory niedźieli po Wielkinocy / drugie w Poniedziałek przed Národzeniem P. Máryey. Kośćienskie záśie we 2. Niedźieli po Poznánskich. A Wschowskie w tydzień po Kośćienskich.

Káliskie. Jedne pułroczki odpráwuia sie w Poniedziałek po S. Troycy. Drugie w Poniedziałek po S. Michále. Konińskie we 2. Niedźieli od záczećia Káliskich. Po Konińskich Pyzdrskie w tydzień. Gnieznieńskie po nich w tydzień. Ná ostátek Kcyńskie y Nakielskie / w iednym tygodniu odpráwuia sie. Kcyńskie w Poniedziałek / Nakielskie we Czwartek.

Sierádzkie ma trzy Powiáty: Piotrkowski / Rádomski / Szadkowski. W Sierádzu pierwsze Roki bywáia w Poniedziałek po trzech Krolách. Wtore w Poniedziałek po Przewodney Niedźieli. Trzećie w Poniedziałek po Národzeniu Pánny Máryey. Po ktorych idą Szádowskie / y insze w drugich Powiátach. W ktorym

Woiewodztwie iest ziemia Wieluńska/ ktora ma Powiat Ostrzeszowski. W Wieluniu Roki odpráwuia sie we dwie Niedzieli po káżdych Sieradzkich. Ostrzeszowskie w tydzień po Wieluńskich.

Lęczyckie ma Powiátow dwá. Brzezinski y Orłowski. W Leczycy Sady odpráwuia sie pierwsze / w Poniedziałek po S. Jágnieszce. Wtore w Poniedziałek po Wniebowstapieniu Páńskim. Trzećie w Poniedziałek po S. Michále. Brzezinskie Roki we dwie Niedzieli po káżdych Leczyckich/po ktorych Orłowskie odpráwuia sie.

Brzezćie ma Powiát Brzeski y Wlocławski. Brzeskie pierwsze Roki we Wtorek bliski po S. Janie Krzćićielu. Wtore we Wtorek po Národzeniu Pánny Máryey Trzećie we Wtorek po S. Jágnieszce. We Wlocławiu w tydzień po káżdych Brzeskich.

Jnowłocławskie ma Powiát Jnowłocławski y Bydgoski. Jnowłocławskie Roki odpráwuia sie w Poniedziałek przed S. Janem. Wtore w Poniedziałek przed Swietym Mátthewszem: po ktorych Bydgoskie w tydzien iedne po drugich odpráwuia sie.

Dobrzynskie. Pierwsze Roki w Dobrzyniu we Wtorek po S. Máćieiu. Potym záś w Lipnie w Poniedziałek blisko przyszły. W Rypinie w Poniedziałek w tydzień potym. Wtore Roki w Dobrzyniu we Wtorek przed S. Janem. W Lipnie y Rypinie iáko wyżey. Trzećie Roki w Dobrzyniu we Wtorek po S. Bártlomieiu. Rypińskie y Lipińskie iáko wyżey.

Płockie ma Powiát Płocki / Bielski / Ráciazki / Płoński / Sieprski. W Płocku Roki odpráwuia sie pierwsze w Poniedziałek po Niedzieli Krzyżowy. Wtore po S. Michále. Trzećie w Poniedziałek przed S. Jágnieszką. Jnszych Powiátow zá nimi.

Zawkrzynskie. Pierwsze Roki w Poniedziałek po Gromniczney P. Máryey w Szreńsku. Wtore/ w Poniedziałek po Niedzieli Krzyżowy. Trzećie po Swietym Fráńćiszku.

Mázowieckie. ma Powiáty / Cerski/ Wárszáwski / Wiski / Wysogrodzki/ Zakroczymski/ Ciechánowski/ Lomżyński/ Rożański / Liwski / Nurski.

Roki ziemskie Cerskie. Pierwsze w Poniedziałek post Dominicam Misericordiæ. Wtore w Poniedziałek po S. Janie Krzćićielu. Trzećie po S. Fráńćiszku według Constitucyey 1590. zá ktorymi w Grodcu / w Warce / y Gárwolinie idą.

Ziemskie Wárszáwskie Roki. Pierwsze w Błoniu w Poniedziałek po Gromniczney P. Máryey. Wtore támże w Poniedziałek po S. Troycy. Trzećie támże w Poniedziałek po S. Bártłomieiu / zá ktorymi Wárszáwskie y Tarczyńskie záraz nástepowáły. Ale teraz wedle Constitucyey *Sig. Warsz.* 1588.

Pierwsze w Błoniu w Poniedziałek po S. Troycy. Wtore po S. Fráńćiszku. Trzećie támże w Poniedziałek po Wstepny Niedzieli. A zá nimi Wárszáwskie y Tarczyńskie záraz nástepuią.

Wiskie ziemskie Roki wedle Constit. *Sig. Warsz.* 1598. Pierwsze we Wtorek po S. Stánisłáwie w Máiu. Wtore we Wtorek po S. Mátthewszu/ Trzećie támże we Wtorek po Trzech Krolách. A po tych / Wachockie we 2. Niedzieli. Zá tym záś Rádziłowskie tákże we dwie Niedzieli. Ták iednák iż gdy pod czás trzećich Rokow / Trybunał Woiewodztwo Mázowieckie Sadzi. Te Roki trzećie opuszczáią.

Wysogrodzkie. Ziemskie Roki we Wtorek po przewodney Niedzieli/ po oktawie Bożego Ciáłá / y po S. Michále odpráwuia sie.

Zakroczymskie. Pierwsze w Piatek po Wtory Niedzieli w Post. Wtore w Piatek po S. Troycy. Trzećie w Piatek tákże po S. Mátthewszu.

Ciechánowskie. Pierwsze w Sachoćinie w Poniedziałek po S. Philipie y Jákubie. Wtore w Poniedziałek po S. Bártłomieiu. Trzećie támże w Poniedziałek po

Trzech

Trzech Krolách. Zá ktorymi záwße Ciechánowſkie w bliſki czwartek. A po Ciechánowſkich Przaśniſkie we cztery Niedziele.

Lomzynskie. Pierwße w Lomzie w Poniedziálek po wtorey Niedzieli w Poſt. W Kolnie we Czwartek po Niedzieli Srzodopoſtny. Wtore w Lomzie názáiutrz po S. Troycy. W Kolnie záś we Czwartek po S. Janie. Trzećie w Lomzy po S. Máttheuſzu. A w Kolnie we Czwartek po S. Lukaſzu.

Zembrowskie. Pierwße we Czwartek po Trzech Krolách. Oſtroleckie we wtorek po Przewodny Niedzieli. Wtore Zembrowſkie we Czwartek po Swiatkách. Oſtroleckie we Wtorek po S. Málgorzáćie. Trzećie Zembrowſkie we Czwartek przed S. Jadwigą. Oſtroleckie we Wtorek przed S. Mikolaiem.

Rozánskie. W Rozánie pierwße w Poniedziálek po Wſtępny Niedzieli/ Wtore w Poniedziálek po S. Troycy/ Trzećie w Poniedziálek po S. Michále/ po ktorych záwße Mákowſkie we cztery Niedziele.

Liwskie. Pierwße we Czwartek po S. Troycy/ Wtore po S. Jádwidze/ Trzećie po S. Jágnieſzce.

Narskie. Pierwße w Nurze we Wtorek po Nowym Lećie. Kámienieckie w Poniedziálek po Gromniczney Pánny Máryey. Oſtrowſkie we Wtorek po Srzodopoſtney Niedzieli. Wtore w Nurze we Wtorek po Przewodney Niedzieli. Kámienieckie w Poniedziálek po S. Troycy. Oſtrowſkie we Wtorek po S. Janie Krzćićielu. Trzećie w Nurze we Wtorek po S. Máttheuſzu. Kámienieckie w Poniedziálek po S. Symonie. Oſtrowſkie po S. Elzbiećie.

Rawskie. Pierwße w Poniedziálek po wtory Niedzieli w Poſt. Wtore po Swiątkách. Trzećie po S. Michále. Ma dwá Powiáty/ Sochaczowſki y Goſtyńſki. W Sochaczowie Roki Sądzą: Pierwße we Wtorek po Wſtępny Niedzieli. Wtore po S. Troycy. Trzećie po Zielney Pánny Máryey. A w Goſtyninie pierwße w Poniedziálek po Niedzieli Gluchey. W Gabinie záś w tydzień po nich. Wtore po Oktáwie Bozego Ciáłá. Trzećie po S. Bártlomieiu.

Ziemiá Pruska, wedle correktury Praw ták Sądy odpráwuie w Woiewodztwie Chelmińſkim. W Radzinie y w Toruniu dwákroć do Roku. Pierwße w Poniedziálek po Bozym Ciele w Rádzyniu. Wtore támze po S. Jádwidze. W Michálowſkim w tydzień po Chelmińſkich/ raz w Brodnicy/ drugi raz w Nowym.

W Málborskim, w Sztumie/ Pierwße w Poniedziálek po Przewodney Niedzieli. Wtore po S. Lámpárćie.

W Pomorskim, w kázdym Powiáćie dwákroć Sądzą Roki/ Czczewſkie w prawdzie w Stárogárdzie/ Pierwße w Poniedziálek po Nowym Lećie. Wtore po S. Lukaſzu. A w inßych Powiećiech ná zwyczáynych mieyſcách ták zgolá: ze Swieckie we dwie Niedzieli po Czczewſkich. Po Swieckich záś inßych Powiátow Roki w tydzień po ſobie náſtępuią. A ieśliby ten dzień ná świeto przypadl/ tedy w Poniedziálek bliſko przyßly te Roki Sądzić poczynáią.

Roki Ziemskie Woiewodztw Máłey Polskiey, z ktorych do Lubliná Appellácya ſię wytacza.

KRákowskie Woiewodztwo ma ßeść Powiátow. Krákowſki/ Proßowſki/ Xieſki/ Lelowſki/ Czechowſki/ Biecki/ w ktorych Roki ieden Sędzia odpráwuie w te czáſy.

W Krákowie, Pierwße Roki w Poniedziálek po Nowyw Lećie. Wtore po Wſtępny Niedzieli. Trzećie po S. Troycy. Czwarte po S. Michále. po ktorych Krá-

kowſkich każdych / w każdym Powiećie ták Sadza. W Proſzowicach w tydzień po Krákowſkich / to ieſt záczynáia ſie / tákże w Poniedziáłek. W Kśieżu czwartego dnia po Proſzowſkich / ktore ſie zaczynáia we Czwartek. Lelowſkie po Kśieſkich we Wtorek bliſko przyſzły. W Czechowie po Lelowſkich w tydzień / ktore ſie też we Wtorek poczynáia. W Bieczu od Czechowſkich w Poniedziáłek bliſko przyſzły.

W tymże Woiewodztwie ieſt Ziemiá Oświećimſka / ktora ma też ſwego Sedziego / ktory w Zatorze Sadzi Roki tych czaſow. Pierwſze we Czwartek Suchedniowy po Swiatkach. Trzećie tákże we Czwartek Suchedniowy po S. Krzyżu. Czwarte we Czwartek Suchodzienny / po S. Lucyey.

Sendomierskie, ma Powiátow ſześć / Sendomierſki / Rádomſki / Opoczyńſki / Chećińſki / Wiſlicki / Pilzeńſki / w ktorych Powiećiech ieden Sedzia Roki Sadzi. W Sendomierzu Pierwſze w Poniedziáłek po S. Priſce. Wtore po Niedzieli Głuchey. Trzećie po Bożym Ciele. Czwarte po S. Fráńćiſzku. A po káżdych Sendomierſkich Roczech / w innych Powiećiech tego czáſu Sadza. W Radomiu w tydzień po Sendomierſkich w Poniedziáłek. W Opocznie w tydzień po Radomſkich / tákże w Poniedziáłek záczynáia ſie / Chećińſkie po Opoczyńſkich w bliſko przyſzły Piatek. W Wiſlicy po Chećińſkich w Poniedziáłek cáły tydzień Sadza. W Pilznie w tydzień po Wiſlickich / ktore ſie też w Poniedziáłek poczynáia.

W tym tákże Woiewodztwie ieſt Ziemiá Stężycka / ktora też ma właſnego Sedziego / ktory Sadzi tych czáſow Sady Ziemſkie: Pierwſze w Poniedziáłek po Wſtepney Niedzieli. Wtore po Przewodney Niedzieli. Trzećie po S. Máttheuſzu Ewángeliśćie y Apoſtole.

Ruskie Woiewodztwo, ma ziem pieć / Lwowſka / Przemyſlka / Sánocka / Chełmenſka / Hálicka / á w káżdey Ziemi ieſt inſzy Sedzia. W ktorych Ziemiách y ich Powiátách w ten czás Sadza w e Lwowſkiey Ziemi / ktora ma dwá Powiáty / Lwowſki y Zydaczowſki. We Lwowie Pierwſze Roki we Czwartek po trzech Krolách. Wtore po Niedzieli Srzodopoſtney. Trzećie po S. Janie Krzćićielu. Czwarte po S. Michále. W Zydaczowie Pierwſze po Lwowſkich w pułczwártu Niedziel / ktore ſie w Poniedziáłek poczynáia. Wtore w Poniedziáłek po Przewodney Niedzieli. Trzećie tákże od Lwowſkich pułczwárty Niedziele / w Poniedziáłek ſie záczynáiace. Czwarte w Poniedziáłek po S. Jádwidze.

W Przemyslkiey Ziemi, ktora ma dwá Powiáty / Przemyſlki / y Przeworſki. W Przemyſlu pierwſze Roki we Wtorek po S. Agnieſzce. Wtore po Przewodney Niedzieli. Trzećie po S. Małgorzaćie. Czwarte po S. Lukaſzu. W Przeworſku Pierwſze od Przemyſlkich we Trzy Niedziele we Wtorek ſie poczynáia. Wtore po Czwartey Niedzieli po Wielkieynocy. Trzećie po S. Pietrze w okowách. Czwarte po S. Marćinie.

W Szanoku, Pierwſze Roki po S. Doroćie. Wtore po S. Wáwrzyńcu. Trzećie po S. Michále.

W Chelmenskiey ziemi ſa dwá Powiáty / Chełmeńſki / y Kráſnoſtáwſki. W Chełmie Pierwſze Roki w Poniedziáłek po S. Agnieſzce. Wtore po SS. Philipie y Jákubie. Trzećie po Bożym Ciele. Czwarte przed Národzeniem P. Máryey. W Kraſnymſtáwie po káżdych Chełmeńſkich we dwie Niedzieli tákże w Poniedziáłek poczynáia ſie.

Hálicka ziemiá ma dwá Powiáty. Hálicki / y Trebowlecki. W Háliczu Pierwſze Roki w Poniedziáłek po Gromnicách. Wtore po Przewodney Niedzieli. Trzećie po Národzeniu P. Máryey. Czwarte po S. Marćinie. W Trebowli po káżdych Hálickich we dwie Niedzieli w Poniedziáłek.

Podolskie Woiewodztwo / w ktorym tylko ná iednym mieyscu Sądzáią Roki Ziemſkie. W Kámieńcu Podolſkim / Pierwſze we Czwartek po S. Jágnieſzce. Wtore po S. Stániſławie w Máiu. Trzećie po wſzytkich Swietych.

Lubelskie Woiewodztwo ma dwá Powiáty / Lubelſki / y Vrzedowſki / w ktorych ieden Sedzia Sądzi Roki te Ziemſkie. W Lublinie Pierwſze w Poniedziáłek po Gromnicách. Wtore po S. Krzyżá podwyżſzeniu w Jeśient. Trzećie po S. Jedrzeiu. W Vrzedowie od káżdych Lubelſkich we dwie Niedźieli / w Poniedziáłek tákże záczynáią ſie.

W tym też Woiewodztwie ieſt ziemiá Lukowſka / ktora ma ſwego Sedziego ktory w Lukowie roki ſądzi tych czáſow. W Lukowie pierwſze w Poniedziáłek po Trzech Krolách. Wtore po S. Troycy. Trzećie po S. Lukaſzu Ewángeliśćie.

Belskie Woiewodztwo ma trzy Powiáty. Belſki / Grábowiecki / y Horodelſki / w ktorych ieden Sedzia ziemſki. W Belżie Pierwſze Roki w Poniedziáłek po Trzech Krolach. Wtore po S. Woyćiechu. Trzećie po S. Janie Krzćićielu. Czwarte po S. Jadwidze. W Grabowcu od káżdych Belſkich we dwie Niedźieli / w Poniedziáłek też poczynáią ſie. W Horodlu po káżdych Grábowieckich we dwie Niedźieli / we Czwartek poczynáią ſie. W tym Woiewodztwie ieſt też ziemiá Buſka / ktora ma ſwego Sedziego / ktory w Buſku Sądzi Roki po káżdych Belſkich w tydzień / w Poniedziáłek poczyna.

Podlaskie Woiewodztwo / ma trzy ziemie. Drohicka / Mielnicka / Bielſka. Bielſka ma oſobno ſwego Sedziego gdzie ſą trzy Powiáty. Bráńſki / Suraſki / Tykoćinſki. W Bráńſku Pierwſze Roki w Poniedziáłek po Nowym Lećie. Wtore po Przewodney Niedźieli. Trzećie po S. Michále. W Surázu záraz gdy oſadzą Bráńſkie. W Tykoćinie pierwſze Roki w Poniedziáłek po Niedźieli Suchy Poſtny. Wtore po Oktawie Bożego Ciáłá. Trzećie po S. Marćinie. W Drohiczynie Sedzia Ziemſki Drohicki / Roki Sądzi / Pierwſze w Poniedziáłek po Nowym Lećie. Wtore po Niedźieli trzećiey po Wielkieynocy. Trzećie po S. Michále. A po káżdych Roczech leżenie ksiąg trwa cztery Niedźiele. W Mielniku Sedzia Mielnicki ſądzi Roki / pierwſze názáiutrz po S. Jágnieſzce. Wtore po S. Stániſławie w Máiu. Trzećie po Swietym Michále.

Kiiowskie, Wołhyńſkie / Bráćławſkie / Woiewodztwá / nie Polſkim Práwem áni poſtepkiem Sądownym Polſkim / ále Litewſkim Sądzą ſie / w ktorych tych czáſow Roki bywáią.

Kiiowskie Woiewodztwo ma trzy Powiáty. Kiiowſki / Zytomirſki / Howrucki / w ktorych ieden Sedzia ſądzi Roki. Naprzod w Zytomierzu w Poniedziáłek po Nowym Lećie. Potym w Kiiowie w Poniedziáłek po S. Jerzym. Zás w Howruczu w Poniedziáłek po S. Bártłomieiu.

Wołhynskie Woiewodztwo ma trzy Powiáty / Lucki / Włodzimirſki / Krzemieniecki / á káżdy znich Powiát ma ſwego włáſnego Sedziego. W ktorych Sądzą. W Lucku Pierwſze po Trzech Krolách. Wtore po S. Troycy. Trzećie po S. Michále. W Włodzimierzu od káżdych Luckich we trzy Niedźiele. W Krzemieńcu tákże po káżdych Włodzimirſkich we trzy Niedźiele.

Bráćławskie Woiewodztwo / ná iednym tylko mieyſcu miewa Roki / to ieſt w Winnicy. Pierwſze názáiutrz po Trzech Krolách. Wtore názáiutrz po S. Troycy. Trzećie názáiutrz po S. Michále.

§ Sądzenie Rokow ná nie zwyczáyny czás álbo mieyſce przećiw ſtáremu zwyczáiowi przez Sedzie y Szláchte / przełożone bydź nie może / bez oſobliwego pozwolenia Seymowego. Boby Dekretá tákich Sądow nie ná ſwym mieyſcu y czáśie Sądzonych nic nie ważyły.

O ROZMAITYCH OBOWIASKACH PRAWNYCH.

ROZDZIAL VII.

IAko z obwiąſkow rożnych roſpráwiánia ſadowne wſczynáia ſie/ták też y z Controuerſiey ſtrepitus forenſis, wiele obligáciey ſie rodzi/ wiele zapiſow/ Contráctow/ kwitow/ ꝛc. Ktorymi ſtroná Práwem zwyćiężoná partem iureuictricem nomine ſatisfactionis zwykłá vſpakáiáć/ ábo exequucya iuż náſtepuiaca/ obligatorio quopiam nexu ná dálſzy czás odwłoczyć. A w obligácya / Contráct/ y zapis wchodza te wſzytkie rzeczy/ ktore ſie godzi z Práwá poſpolitego dozwolenia przedáwáć/ to ieſt iáko Práctícy mowia: res omnes quæ cadunt in commercium humanum obligari poſſunt. A rzeczy tákie maia bydz vczćiwe / pożyteczne/ podobne / y ktore ſa w ich mocy / ktorzy ie obliguia. O ktorych obligácyey/ y innych lig práwnych potedze y formowánia poſpolitym Státut táki ieſt Zygmuntá.

Dla vſtrzeżenia ſie trudnośći w zapiſach y w pozwách (ktore chytrzy ludzie y ich rzecznicy w długa niepotrzebnie zwłaczáć/ á proſtote práwna/y ſpráwiedliwość ſzkodźić zwykli) poſtánawiámy: áby zapiſy wyderkaffowe/ feymárkowe/dárowizny/záſtáwne do pewnego czáſu/ y długow ná dzień pewny bydz zwykłe / dobr záżywánia miedzy małżonkámi / dożywoćia y Arendy / y inſze tym podobne oblygácye były ná kſztałt ſámych zápiſow w Státućie opiſánych / ták iż choćiaby krotko były nápiſáne/ máia iednák ważyć. á to ták: áby káżdy przedawáiac ſwe dobrá ábo iákimkolwiek ſpoſobem zápiſuiac/ábo záſtáwuiac/ ſtanawſzy przed Sadem zeznał: iż dobrá ſwoie/ to ieſt te á te wieś/ przedáie temu á temu Szláchćicowi/y potomkom iego/ zá ták wielka ſume pieniężna/ ze wſzytkim práwem/ własnośćia/y páńſtwem/ iáko one ſam trzymał. Y w nie dáie rzeczywiſte w wiazánie wieczne/przez Woźnego tego á tego to przydawſzy (iáko ſzerzey w formie Státutowey nápiſano.) A ieſliby ten co przedáie/ zápiſuie/ábo oddała dobrá/miał żone/tedy ia bedzie powinien z przyiaćiołmi iey przywieść áby zſtapiłá z opráwy poſágu y wiáná ſwego/ y to obſtapienie vczyni/ y zezna wedle formy przedánia w Státućie zámkniony/ z dozwoleniem przyiaćioł ſwych. Ktorych to zapiſow obrone y záſczycenie/ káżdemu bedzie wolno vczynić pod ſzkodámi ziemſkimi/ ábo pod zakłádem/ to ieſt iáko miedzy ſtronámi contráctuiacymi bedzie namowiono. A przećiw tákim zapiſom záſtaw y záfántowánia iákiegokolwiek/ iuż żadne mieyſce wſzelkiemu człowiekowi/ y Procurátorom do przeczenia nie zoſtánie. áni żaden controuerſiey przećiwko nim nie bedzie czynić/ ále tylko onymże zapiſom doſyć vdziáłáć/y wypełnić ie/ według obowiazku bedzie winien/ żadnego ruſzenia od Sedziego nie czyniac. O iákiekolwiek długi zápiſáne/ y iákakolwiek obrona záſczyconeby były. Ale áni żadney dyláciey y zwłoki dłużnik nie bedzie miał/ chybá żeby pokazał/ iż przed pewnym Sadem kwit o doſyćuczynienie/ zá ten dług zápiſány otrzymał. Bo w tákim przypadku raz do bliżſzych Rokow dylácya otrzymáć może. Ktore doſyćuczynienie/ y kwit ma pokázáć y dowieść ná bliżſzych Roczech/ z tychże kśiag / do ktorych ſie brał/ pod vtrácenięm ſwey ſpráwy.

Zapiſy wſzelákie bywáia zeznawáne przed Sadem Ziemſkim / y przed Vrzedem Grodzkim / przy położeniu Kśiag Ziemſkich/ y przed Kśiegámi Cáncellárięy Królá J. M. á gdy nie w ſwego powiátu ziemſtwie/ábo przed kśiegami nie wiecznego Grodu zezna kto zápis / trzebá go/ álbo do wiecznego Grodu / álbo do ſwego ziemſtwá przenieść do Roku. A zápiſy zeznáwáć trzebá przed kśiegámi/ gdzie ſady odpráwuia/ ábo gdzie leżenie kśiag. Może iednák Krol J. M. do chorych poſłáć Sekretarzá ſwego/ ábo piſárzá/lub metrykántá przyśiegłego/ ktory znowu wrácáiac ſie do kśiag zezna/ iż

względem

wzgledem delegacyey swoiey od Krola J. M. był v tego a v tego/ ktory zeznał rc. y tak [illegible] nie onego chorego/ z odnieśienia tegoż delegatá do kśiąg w piszą. A Vrząd álbo [illegible] ma pilno vpatrowáć osobe zeznawáiącą táki zapis/ ieśli ma słuszne látá/ álbo rozum dobry/ ieśliby ináczey było/ nie máią przyimowáć zapisu. Item máią vpátrowáć zdrowie zápisuiącego dolężne/ tedy ták nápisáć: zdrowy ná vmyśle y ná ćiele. A ieśli chory ná ćiele/ ále przećie rozumu cáłego/ ták nápisáć iáko sie rzecz ma. A zeznánie ma bydź słowy wyráżnymi/ iásnymi/ dobrowolnymi/ z zopytánia vrzedowego/ á ślubuiesz? ślubuie/ obiecuiesz? obiecuie/ zeznawasz? zeznawam/ zezwalasz? zezwalam. Wiec káżdy zapis álbo purè bywa zeznawány/ á w tey mierze záraz może tego żądáć/ co zeznáłá/ álbo ná dźień y mieysce pewne/ tedy on dźień náznáczony do zápłácenia pro arbitrio soluentis cáły áż do wieczorá iść ma/ á mieysce nie może bydź insze do płácenia/ tylko ná ktorym obiecano płáćić. Albo pod Condicyą/ á w ten czás ná táki przypadek obligácya podnoszą/ y dla tego też nádzieia nie pewna y przypadkiem karmi sie. bo condycya zániedbána álbo opuszczona skutku w rzeczách broni/ y wniwecz iey obraca. Dla tegoć condicyálny contrákt iest nie doskonáły/ y poki wiśi condicya/ w rzeczy znikomy skutek/ y condycyey nie dosyć czyniąc/ práwo ktore miáło służyć z zapisu/ nie może bydź ná goli. Jáko ná Seymie Jedrzeiowskim w Piątek przed S. Mattheuszem 1539. skazano. Zapisy ktorych skutek służy áż po śmierći/ nie idą w dobrách nieruchomych/ ná dobrách ruchomych idą. *Herb. fol.* 282. Szkody gdy w zapiśie kładą/ nie máią rzecz sáme przewiższáć/ alias szácuią ie. Zapisy mogą bydź pisáne iáko y pozwy/ controwersie/ decretá/ Polskim iezykiem. *Sig. Crac.* 1543. *Herb. fol.* 209. Zapisy mimo formy w Státućie opisáne mogą bydź/ bo contractow iest rzecz niezliczona. Dekret miedzy Andrzeiem Pisánskim á Janem z Hurná w Piątek przed S. Mattheuszem 1539. Wiec zapis przećiwko Statutowi vczyniony/ nie szkodzi nic práwu pospolitemu/ bo iákie práwo kto ná sie wniosł/ tákie powinien ćierpieć. Zapisem osoba zeznawáiąca/ dobrá/ y potomkowie bywáią obćiążeni/ á ten zapis ktory nie iest ná dobrách áſſecurowány/ zowią personálnym/ do czego allegują decret ná Seymie Krákowskim miedzy Czeskim á potomkámi Jerzego Stráßá wo śrzode po Trzech Krolách/ Roku 1539. Co nie ták trzebá rozumieć/ żeby to w przezyskách otrzymánych z tákiego zapisu/ nie miał kto dobr zeznawáiącego dochodzić/ (ponieważ y z cyrographu/ y z słownego contráctu przez [illegible] otrzymáne dobrá obćiążáią obliguiącego sie) ále ták: w sumie przezyskom rowny/ abowiem táki zapis według Státutow/ obćiąża dobrá. Zapis záś ná wszytkich dobrách/ abo ná pewnych vczyniony/ wszytkie wyráźne dobrá záćiąga/ ták że kiedy dłużnik w sumie chce podáć dobrá swoie/ wszytkie one (wedle zapisu) ma wierzyćielowi podáć/ zwłasczá temu/ ktory w lepszośći Práwa ma pierwsze mieysce/ ná tych dobrách ktore są obćiążone/ choćiażby był poślednieyszy. Bo tákie zapisy cyrographowi rownáią sie. A w ktorym zapiśie áni dobr/ áni potomkow/ nie onerowano/ do tego że nie należą potomkowie/ ták vdáią práctycy/ y iáko personálny z osobą ginie/ y podáią ná to dekret ná Seymie Wárszáwskim miedzy Mśćiewskiemi/ we Czwartek przed S. Lucyą 1516. Ktory ták trzebá rozumieć/ iż nie do zapisu trzebá potomkow pátrzyć/ ále wedle Práwá czynić/ iáko do Cyrographu oycowskiego/ álbo iáko o krzywde iáką prostą. Bo z práwnego contráctu/ álbo iákoby z Contráktu oycowskiego powinni odpowiádáć. Zapisowi Oycowskiemu potomkowie dosyć vczynić winni/ ponieważ ná dobrá nástepuią/ tedy też ćieżary odnośić máią. (Alias ieśli sie wyrzeką dziedzictwá/ y przyśięgą tego potwierdzą/ że nic nie wźieli/ áni chcą wźiąć/ nie powinni zapisow y długow Oycowskich ponośić.) Nie máią bydź iednák zapisem Oycowskim onerowáni/ tylko iáko Práwo pospolite dopuszcza/ y ważność zapisow obmawia. Z kąd żaden potomkow swoich do záwitego terminu zapisem swym obwiązáć nie może. Decret ná Seymie Wárszáwskim we Czwartek przed

tek przed

tek przed S. Lucya 1556. Zwyczay iednak iest/ że potomkowie do zapisu oycowskiego sprawowáć sie máią/ ná Roku wtorym záwitym. Ale w swym przećie Powiećie. Zapis vczyniony potomkom iesżcze nie vrodzonym nie waży/ bo zapisy máią bydź pewne/ y kiedy sie stáią/ temu co go iesżcze nie mász ná świećie/ iákoby też nikomu były vczynione/ bywáią poczytáne. Zapisy dobrá oddáiące nie mogą bydź pod condycyámi ná przyszły czás/ bo máią bydź słuszne. A cokolwiek sie pod condycyą dzieie/ nie iest według Prawá. Y właśnie zda sie nie dziać sie/ co nie swoim sposobem sie dzieie. Dla tego y mátká gdy zapisze synom dobrá swoie/ oddaliwszy ie od corek/ á záchowáłáby sobie dożywoćie/ táki zapis ma bydź nie ważny/ y corki dowodzą wydziału. Tákże gdyby mátká dobrá swoie synowi spuśćiłá/ á on vmrze poki żywe śiostry/ y po śmierći iego drugi brat sie vrodzi/ nie iáko w bráterskich/ ále w máćierzyńskich dobrach nástepuie rowno z śiostrámi.

Meżátká z pozwoleniem meżá z dobr dziedzicznych (bo on iey iest własny naprzednieyszy opiekun) może zeznawáć wszelkie zapisy/ á opráwe posáżną oddalić od Potomkow z ássystentią przyiaćioł dwu z liniey oycowskiey bliższych może. Y mąż nie może onerowáć iákimi Condycyámi opráwe żony swey/ bez pozwolenia przyiaćioł iey. Dekret ná Seymie Piotrkow. w Piątek/ w dźień náwrocenia S. Páwłá. 1549.

Żoná z meżem.

Żoná bez meżá y o dobrá swoie nie może czynić/ chybáby przez bánnicyą od niey był oddźielony/ y iákoby ciuiliter vmárły/ ztąd żoná iest sui iuris, iák by wdowá. y wolno iey zapisy/ przedawánia/ y dárowizny rć. czynić. Meżátká nie rownego vrodzenia z pozwoleniem meżá swego może dobrá rezygnowáć/ tákże opráwie podległe/ ktora iey rezygnácya ważna/ iákoby z ássystencyą powinnych to czyniłá. Dekret Krákow. 1532. w Sobote po Gromnicách. A dla tego żonáte bez pozwolenia meżowego nic álienowáć nie mogą. Że mąż iest głową żony/ y oná powinná żyć wedle woli meżowey. Do tego że dobrá wzaiem nie rozdźielnie poki żywi trzymáią pospolite/ ktorych ieden bez drugiego nie może álienowáć. Nád to że żoná iest pod opieką meżową. A sierotá bez woli opiekunowey nic vczynić nie może. Niepłodnym małżonkom wolno dobrá swoie komu chcą zápisáć. Ale tym co dźieći máią nie wolno ich bez słuszney przyczyny wydziedziczáć/ y mogą dźieći czynić przećiw Possessorom dobr tákich (wedle Státutu/ o zapis ná zdrádźie vczyniony.) Brát stárszy/ nie może dobr młodszego brátá przedáć/ chybáby dla zápłácenia długu oycowskiego: á przedánina nie ma przechodźić długow. Gdy dwá o iedne rzecz obliguią sie/ iesli sie zápisáli ieden zá drugiego płáćić/ obá ták o cześć iáko o wszytko winni sie sprawowáć. Ale gdy ieden wszytko zápłáći/ y śiebie y towárzyszá wyswabadza. A gdy ták zapis opiewa/ reką złączoną y nierozdźielną/ choćiażby przydane in solidũ, przećie niewinien żaden tylko swą cześć zápłáćić. Tákże gdy żoná z meżem zeznawa/ álbo gdy z opráwy swey ná dług zezwala/ nie powinná tylko połowice długu. A gdy komu vczynią zapis z tą Condicyą/ iesli dźieći nie bedźie miał/ tedy po śmierći iego też dobrá ná zeznawáiącego przypáść máią/ może w prawdźie tákie dobrá oddalić. Ale iesli potomká nie zostáwi/ pierwszy zeznawcá y resygnator onych dobr repetowáć może. Dekret Krol. Wársz. we Czwartek przed S. Lucya 1556. (A gdyby też mąż żenie co zápisał v kśiąg nie wiecznych/ præscriptia iey szkodźić w tey mierze nie ma/ bo żoná przećiw meżowi czynić nie może/ dla tego táki zapis wiecznie trwa/ bez przenieśienia.) Ták Trybunał. (A choćiaż komu przed wiecznymi kśiegámi tákie dobrá zápisżą/ iesli w wiązánia w nie nie weźmie we trzy látá y trzy mieśiące/ táka possessya tanquam mentalis præscriptione euanescit.) Dekret Seymu Piotrkowskiego/ w Poniedźiałek po Srzodopostney Niedźieli 1538. W zámknieniu káżdego zapisu nabárziey trzebá wszytkie condicye z káżdey instáncyey vtwierdźić zákłády wyráżnymi. Bo alias wątpliwość by w tey mierze byłá y ták to pospolićie mowią że zapisy wszelkie zakłády związáne ważne.) A ktore nie są związáne zakłády/ są proste. A zá-

ſte. A zapiſy w ktorych ſa condycye/ zákładow nie wygrawaia. Przez ceſſya/ tránsfuzya/ quit/ caſſácya y rezygnácya perſonálna/ zapiſy ſtawáia/ y wniwecz ſie obracáia.

A intercyze ták trzebá vtwierdzić: te intercyze we wßytkich w obec y káżdych z oſobná condycyách/ contentách/ ſpoſobách/ clauzulách/ y ártykułách/ ligámentach/ zwiaſkách/ ták zupełná/ iáko y z káżdey namnieyßy cześći/ mocno trzymáć/ wypełnić/ y nie náruſzenie záchowáć/ y cokolwiek ſie tám opiſáło vczynić y exequowáć/ tyle ilekroć potrzebá by było/ intercyze y contrákt przerzeczony do zapiſu teráźnieyßego y zapis teráźnieyßy do contráktu przerzeczonego álbo intercyzy/ ſtoſuiac y referuiac/ y to pod zákładem rc. Gdy záś iáka ſumme przyłaczáia do pierwßego zapiſu álbo cõtráktu tedy ták nápiſáć: ze wßytkimi condyciámi w pierwßym zapiśie włożonymi/ pod zákładem ták pierwßey ſummy (y wyráźnie ſumme nápiſáć) iáko y teráźnieyßy poślednie. Kiedy zapis álbo contrákt nie zámyka w ſobie tuicyey/ álbo præſcriptiey/ nie dobry ieſt/ y ták wiele waży/ iáko ow pozew w ktorym nie położono táxy krzywdy. Bo gdzie nie włoża táxy w pozwie/ nie maß w czymby Aktor miał wzdáć ſtrone obwinioną. Contrákt tákże álbo zapis perſonálny nie referuiacy ſie w ſwoich punktách y clauzulách ná potomki/ gáśnie śmiercia oſoby zeznawáiacy/ ále tákim ſpoſobem iáko ſie wyżey pomieniło. Bo to trzebá rozumieć nie ſtrony długow/ álbo cõtráktow/ ále ozdobnie/ y wolność táki oſobie nádána. W ſummách długowych/ gdzie niemaß ná nie zapiſu/ ſtroná obwiniona przyśiega ſie odwodzi. Do tego dług pożyczány bez zapiſu/ czterech lat præſcripcya ginie. Zapiſu długim czáſem vltra præſcriptiones roborowánego/ zakład obraca ſie w ßkody/ y do niego nie o zakład ále pro taxa damni czynić trzebá. Zapis Grodzki dárowizny/ frymárku/ przedániny/ y zaſtáwy choć do kśiag wiecznych nie przenieśiony by tylko w wiazániem á po w wiazániu poſſeſſya præſcriptiey vtwierdził ſie/ ważny ieſt. Białagłowá z pozwoleniem meżowym dobrá ſwe dziedziczne oddaláiac od corek/ zápiſuiac ie ſynom/ ma być zapis dárowizny záraz z wiazániem de facto, alias nie ważna álienácya. Tuicya z zapiſu nie idzie o krzywde proſta przećiwko mukolwiek/ ále tylko o práwne nágabánie. Zapiſy dárowizny żenie álbo komu innemu vczynione/ nie referuia ſie do przyßłych/ tylko do obecnych rzeczy. Dekret miedzy Dabrowſka/ ktory maż dárował wßytkie dobrá zaſtáwne/ ktore miał y ktore miał mieć po tym zapiſie vczynionym/ pożyczył ná zapis kilká ſet/ tedy po śmierći onego Dabrowſkiego/ żoná pozoſtáła práwem dárowizny oney/ chćiáłá ſobie te ſume przywłaſczyć/ co iey ſedzia ziemſki przyſadził. A gdy ſie wytoczyłá ná Trybunał retráctowano ziemſki dekret/ y nákazano. Ze zapis káżdy ma ſie śćiagáć ſuper bona habita non habenda. y ſucceſſorom kazano czynić o te ſume/ iáko práwem dziedzicznym ſobie należaca. W przedániny káżdym zapiśie trzebá włożyć pewna liczbe/ wage y miáre/ y ſume ſbo- *emptione*
kupiony y przedány rzeczy fides ſine quantitate pecuniæ expreſſa, nie ważna ieſt. Po *venditie*
przedániu pożytek y ßkodá rzeczy do kupuiacego należy. A kupuiacy ieſli od contráktu vſtepuie/ nie máiac ſłußny przyczyny/ w ſpráwie wpada. A ieſli przedawcá rzecz przedána wydáćby ſie zbrániał/ ſłußna áby in duplo & in pœnis vallatis był cõdemnatus. A tymi ſpoſobámi kupno roſtrzyga ſie/ ieſli ſie zezwola ná to obie ſtronie: Gdy też w pułroczu kupiec w rzeczy kupiony iáka wáde znaydzie/ y żadna miára nie kupiłby tego był/ gdyby był o tym wiedział. Jeſli w kupnie condicyey nie wypełniono. Tákże dla pactum condicyey ná dzień pewny záwártego/ iż ieſliby ták przedał kto grunt/ ieſli kto wiecey nie da w tym á w tym czáśie. A w prawdzieć ſie godzi ieden drugiego oßukáć w kupnie/ ále ták żeby niewychodziłá cená połowice ſłußney zapłáty. Maż máiac zobopolne dożywoćie z żona/ y pozwoliłby iey ná zápiſánie reſignácyey poſagu/ ieſli po niey nań przypádnie/ gubi práwo dożywotne. Dekret/ ná Seymie Krak. *Feria quinta ante Oculi* 1535. A ieſli Páni dożywotnia chce mießkáć w dobrách dożywotnich/ ma ie wyzwolić od długow meżá ſwego/ y od Creditorow tránsfuſia Práwá otrzymáć może. *dożywoćie.*

Záczym

zaczym ná Successorach vigore transfusionis suæ Prawo wierzyćielow pozyskawa/ gie áby mieli iey płáćić Successorowie/ále przećie w wiązánia w dobrá Antecessorowe puśćić winni/ w czym y w dożywoćiu dobrá one będźie trzymáłá/ y po śmierći iey one dobrá v potomkow Páni dożywotni będą ná wykupnie. Dekret Trybunálski/ Lubel: 1593. miedzy Xiężną Słucką á Reginskim. Bo do dożywoćia śćiągáią sie wszytkie dobra ták ruchome iáko nie ruchome/ dźiedziczne y zastáwne/ y summy pieniężne habitæ & habendæ, á iesli z rąk Páni dożywotni wykupuią dobrá zastáwne/ ma oney summy vżywánie/ stáwiwszy rękoimie/ że potomkowie mężowi nie będą niw czym szkodni strony tey summy. Jesli mąż v wierzyćielá miał summy/ á w zápiśie dożywotnym nie są wyráźnie położone summy pieniężne/ choćiaż miánowano dobrá ruchome y nieruchome/ nie wiem áby do żywoćie do tákich sum śćiągáło sie/ bo długi áni są dobrá ruchome áni nieruchome/ ále trzeći sposob dobr zowią Juristowie. Inaczy summy względem ktorych dobrá są do possessiey podáne/ bo tákie poczytáią miedzy dobrá nieruchome. A ná dobrách iescze nie wydźielonych może być dożywoćie/ bo w ktorych dobrách wydźiał służy/ ich część przypadáiąca z rozdźiału przynależy do Páni dożywotni. Dekret. Seym. Piotrk: w Poniedźiałek po S. Agniesce 1549. Dożywoćie nie zobopolne ále tylko przez mężá żenie & contra vczynione nie ważne/ bo przećiw práwu. Páni dożywotnia z dobr dożywotnich ná swoy pożytek może ich vżywáć/ ále bez szkody ich. Bo iesliby szkode znáczną w nich vczyniłá/ álbo práwo swoie ná kogo wláłá/ álbo one dobrá zástáwiłá/ álbo drwá do swego dźiedźictwá przewoźiłá/ dożywoćia nárusza y traći te/ y Successorom do odzyskánia tych dobr drogá sie otwárza. Táka Praxis. Ale Arendowáć tákie dobrá może. Páni dożywotnia nie może więcey wyćiągáć dożywoćia swego/ tylko ná te dobrá/ ktore po śmierći mężá iey wolne zostáły/ y nikomu nieobligowáne. Gdyż ná woli to mężowy/ vczyniwszy dożywoćie/ oneż dobrá zástáwić/ przedáć/ &c. ále opráwá wcále. A opráwá nic inszego nie iest/ tylko zápis/ ktorym mąż żenie ták wielką summę zápisuie/ ták wielki po niey posag wźiął/ ná połowicy dobr swoich y tylką drugą summę względem wiáná. Jáko o tym práwo Kázi. v Herb. fol. 254. A iesli ná iáki wśi cáły mąż żenie vczyni opráwe/ ma táką drugą potomkom zostáwić: choćiaż przydáłá/ zwłaszczá w Wielki Polszcze/ ná cáłym Dworze/ Folwárkách/ bydle/ stádach/ summach pieniężnych/ y ná sprzęćie domowym/ ále nie we wszystkich gruntách/ według práwá Jágieł. v Herb. fol. 287. A wiáná zbrodnia álbo vćieczka mężowa nie nárusza sie/ y nie może Páni wienny z kupić dobr opráwnych/ ażby zá drugi mąż pokwápiłá sie. Sigm. v Herb. fol. 82. Jednák vżywánie wiáná aż do śmierći ma/ choćiaż idźie zá mąż. Herb. támże. A posag nie miánowány wniwecz/ chybáby był kwit z niego. A opráwe gdy żoná ná kogo innego wleie/ precz wiáno idźie/ y dobrá one są ná wykupnie/ zápłáćiwszy posag/ bo sie opráwá przemienia w prostą obligácyą. A gdy wdowę zá wtory mąż sie kwápiąca Successorowie wykupuią z opráwy/ nie powinni iey dáć ty summy/ aż rękoymią stáwi że nie zginie Successorom. Toż rozumieć/ gdy żoná ma opráwe ná summie/ kiedy summę one od Creditorá chce odbieráć/ á nie stáwi rękoiemstwá/ nie powinni sie tey Successorowie o wiáno sprawowáć/ á vżywánie posagu y wiáná aż po śmierći mężowey żenie służy. Stát. Alex. v Herb. fol. 82. y posag/ gdy pierwy vmrze żoná niż mąż/ ná Successory iey bez wiáná wraca sie: A iesli pierwey mąż vmrze/ y żoná dobra opráwne aż do śmierći będźie trzymáłá/ possessya onychże dobr opráwnych po śmierći Páni wienny ná powinne iey spada/ ktora Starostá bez záćiągu práwnego onym winien podáć/ aż do wykupná. Her. fol. 82. A iesliby Successorowie mężowi one dobrá opráwne pośiedli/ pierwey niżliby potomkom żony intromissya dano/ máią czynić o przywrocenie nie o wybićie/ gdyż iescze nie byli w possessyey/ áni o wydźiał/ gdyż nie máią rownego práwá z potomkámi mężowymi. A ten ktoby miał wiáno opráwe od białeygłowy/ o summę ma czynić.

Oprawá.

A choćiaż

A choćiażby w opráwie przydano ewictia/ przećie nie w Grodzie ále w Ziemſtwie iáko opoſag trzebá czynić/ á do poſágu należy złoto/ ſrebro/ ále inße páráphálnália nie mogą bydź repetowáne/ ieſli w Prawie tylko o poſag oſtrzeżono. A ieſliby poſag álbo dobrá ná ktorych był zápiſány zginely/ niebeſpieczeńſtwo y ßkodá ieſt meżá. Bo Poſag w pada iákoby w contrákt przedániny/ y mąż zſtawa ſie dłużnikiem ſummy/ álbo zapłáty ßácowánego poſágu. A iż poki trwa małżeńſtwo/ poſag ná pożytek meżow ſie obraca/ komu tedy ſłuży pożytek/ temu y ßkodá. A żoná choćiażby miáłá od meżá wiele opraw/ ná iedney ma przeſtáć. Dekret Krolewſki miedzy potomkámi Rylſkiego/ y Máco chą ich/ we Wtorek po trzech Krolach 1557. Poſágu opráwionego Teſtámentem nie godzi ſie legowáć/ bo miedzy dobrá nieruchome poczytáią go/ dla tegoż opráwá y poſſeſſya czyni. Oćiec gdy ſie drugi raz ożeni/ w dobrách ſwych w prawdzie oſtawa/ ále powinien dzyećiom pierwßey żony połowice dobr opráwą y wiánem obćiążona puśćić. Herb. fol. 254. A ieſliby mácoße ich zápiſał opráwe ná tychże dobrách/ á potymby vmárł/ dźieći pierwßey żony nie o wydział połowice dobr máią czynić/ ále o náznácenie częśći dobr mátki ſwoiey opráwą onerowanych. Kiedy żoná nie ma żadney opráwy/ ieſli Pánna á nie Wdowa ßłá zá mąż/ zá wieniec 30. grzywien otrzymawa/ y nie powinna vſtąpić z dobr meżowych/ á że iey te 30. grzywien zápłácą/ álbo poſſeſſyą náznáczą/ z ktoreyby 3. grzywny czynßu bráłá. Páni wienna po śmierći meżowey powinna czynić Inwentarz wßytkich ruchomych rzeczy/ oprocz tych ktore vżywániem ſtráwione bydź mogą. A dobr wßytkich Páni wienney wolno vżywáć y nimi rządźić iáko chce/ zápiſáć/ dáć/ przedáć/ záſtáwić ſwą opráwe komu inßemu/ iáko ſie ſumá opráwy rośćiąga/ á nie wiecey. O gránice iednák tych dobr y okrzywdy gruntowne nie może czynić/ áni ſie o nie ſpráwowáć/ tylko ażby z dziedzicámi pozwáłá ábo pozwána byłá. A poſag z wiánem máią ſie zgádzáć w wielkośći ſumy. Kiedyby też żoná ze dwiemá przyiaćiołmi ná zápis długu meżowego zezwoliłá/ do połowice onego płácenia z opráwy ſwey winná ieſt. Páni wienna o dług meżá ſwego nie może pozwáć do Grodu tylko do ziemſtwá. Sioſtrá przyrodna nie może pozyſkáwáć v brátá wydziału opráwy máćierzyńſki/ tylko poſag. Gdy białagłowá czyni o wybićie z wiáná/ nie trzebá iey Inquiſicyey. Poſag gdy przy obecnośći przyiaćielſki náznáczony/ álbo Intercyzą wárowány ieſt/ powinni go brácia śieſtrze zápłáćić/ álbo część w poſágu wydzielić. Páni wienna nie powinná płáćić długu meżowego/ ále potomkowie iego/ ináczey dożywotnią. Dobrá ktore w wienie álbo poſágu zápiſáne kto trzyma/ dawnośćią żadną onych dobr in proprietatem przywłaßczyć nie może. Po gotowiu y Páni wienna względem poſágu y wiáná ſwego/ choćby też y ná kogo to ſwoie Prawo wlálá/ álbo go vſtąpiłá. A vſtąpienia Prawá tá ieſt naturá/ że przez nie dziedzicznego Prawá w dobrách nieruchomych nie oddalamy/ ále tylko poſſeſſyą dobr/ y Prawá/ zapiſy iákiekolwiek nam záſłużące/ ná inßą oſobe przenośimy. Gdy tedy iáki zapis ná kogo wlewáią/ ma to bydź z Tuicyą/ poſſeſſyą/ intromiſſyą/ zákłádem/ y wßytkimi zapiſu ligámentámi. Tuicyey iednák transfundens nie oſtrzega/ álbowiem z gotową Tuicyą zapiſy wlewáią/ przeto ten kto originalny zapis vczynił/ winien wárunek. Zwykło ſie iednák wárowáć czáſem/ że tránsfuſſor ma ewinkowáć/ gdyby dał okázyą ßczegulną do przeßkody. A wlewek Prawá o krzywde álbo przezyſki niepewne/ nie práwny ſie zda/ bo w tey mierze áni práwo áni rzecz wlewáłáby ſie. Ale Proces in contumaciam otrzymány może ſłußnie wláć/ y ták długo ſłuży iuris quæſitori, poki przez Práwem zwyćiężonego/ nie bedźie przą znieſiony/ álbo z káſſowány. Depozytu też tránsfundowáć nie godzi ſie/ bo to ſpráwá perſonálna. Tákże y do żywoćia/ alias nie ważne. A rozmáitych zwiąſkow tákże przezyſkow práwnych kwit ieſt koniecznym ſkutkiem. Gdy ſtroná zezna przed kśiegámi że ſie iey doſyć zſtáło z iákiego

Contráktu/ albo rzeczy. Ktore kwity choćiaz nie przed wiecznymi księgámi zeznáne/ moc wiecznośći otrzymawáia / y nie trzebá ich przenośić do wiecznych kśiąg. Zapisy lepak Vrzedowne / kwitem vrzedownie máią bydź zniesione. Bo przećiw autentycznemu zapisowi reczny kwit nie wazy nic. Jednák vprzatnienie kázdego ćiezaru Contraktowego / nie ták dálece kwitem iáko dosyć vczynieniem przez zápłácenie ma bydź odwiedzione.

BOGV sámemu niechay bedźie cześć y chwałá: y Bozey Rodźićielce Pánnie wieczna sławá.

*

SVMMA PRZYWILEIV.

Przywileiem Jego Krolewski Mośći ostrzezono / áby kśiąg wszelákich/ Edyciey tegoz Authorá Drukowáć y przedáwáć zaden nie śmiał / oprocz komuby on to osobliwie zlećił. A ktoby śie tego wazył / vtrácenie kśiąg y winę w tymze Przywileiu opisáną przepádnie.

Dubalski

m[...]

1762

PROCESSVS IVDICIARIVS REGNI POLONIÆ.

THOMÆ DRESNERI.

Sum Thomæ Leza Dubalski 1762.

DE IVDICIJS.

QVI student iure experientibus debitum præstare patrocinium, ac in negotijs forensibus cum laude versari, inprimis in id incumbere debent; ne sint iudiciorum ignari, nempè quæ definitiones, quæ diuisiones, quæ genera sint eorum, quæ causæ vniuscuiuscunque iudicij propriæ: ne si ad incompetens iudicium aduersarius euocetur, & desiderio frustretur actor, & pœnam luat.

Quid est Iudicium?

Est actus iurisdictionis legitimæ, ex iudice, actore, & reo constans.

Quoduplex est Iudicium.

Duplex. Criminale, cuius pœna mors, aut iactura famæ, aut fortunarum, & huius est finis, vtilitas publica non solùm priuatorum. Expedit enim Reipub. crimina non esse impunita.

Ciuile, quod circa facultates versatur, & ad vtilitatem iure experientium spectat.

Criminale iudicium rursus.

Duplex. Publicum, cuius persecutio cuilibet competit, & populare dicitur, quo cuiuis ex populo agere licet, vt de criminibus læsæ maiestatis, & perduellionis, & alijs in Statuto descriptis.

Priuatum; quod ei cuiuis interest competit, & ex priuatorum iniurijs proficiscitur.

Quod sunt genera Iudiciorum.

Sedecim præcipua.

1. Comitiorum Generalium. 2. Regiæ Maiestatis dicta post Curiam. 3. Terrestria. 4. Positionis actorum Terrestrium. 5. Capitanealia. 6. Querelarum. 7. Succamerarialia. 8. Arbitraria, ex compromisso. 9. Tribunalicia. 10. Exercituum Ducis Generalis. 11. Commissarialia 12. Composita ex Capitaneali & Ciuili. 13. Mixti fori. 14. Palatinorũ 15. Marschalci Regni. 16. Sub Interregnis. Quorum præmissorum habes explanationem sufficientem in processu meo supra fol. sub litera F.

DE CITATIONIBVS.

Citatio est vocatio rei ad Iudicium, seu officium, ad experiendum in iure, cum assignatione termini, & est ingressus ad causam. Ea est duplex. Criminalis, ad extendendas pœnas legum super reo, neque taxa in ea ponitur. Citationis sunt contenta.

1. Nomen Iudicis. 2. Nomen actoris & rei. 3. Tempus. 4. Locus cōparendi. 5. Occasio pro quo. 6. Taxa siue valor rei, & damna similia taxæ. In criminalibus autem loco taxæ & damnorum, ponitur sic: *ad extendendas super te pœnas legum.* 7. Vocatio rei ad iudicium hac formula: *Iudicialiter sis ad præmissa responsurus.* Data de loco & tempore.

Qui tituli seu nomina Iudicium cuilibet citationi seruiunt?

Ad Comitia, & post Curiam Regni, integer titulus Regis, præponitur: similiter & ad Tribunal. Ad iudicium Terrestre non integer titulus Regis, sed tātum Sigismundus Tertius Dei Gratia Rex Poloniæ &c. Ad iudicium seu officium Castrense, titulus Capitanei, cum eo adminiculo: *vigore Regio & nostra qua in hac parte fungimur authoritate?* Ad officium Succamerarij, ad campum. Titulus ipsius Succamerarij. Ad Commissarios, titulus Commissariorum; sed tamen hæ citationes ad Succamerarium & Commissarios, per verbum *Innotescimus* scribuntur: Ad Palatinum, titulus Palatini & Capitanei: isti enim duo de non obseruatis constitutionibus iudicant Ciues.

Quæ sunt tempora ponendarum citationum?

Ad comitia, ob crimen læsæ Maiestatis, vel perduellionis, vel pro exemptione bonorum Regalium, sex septimanis ante terminum.

OBSERVATIO.

In his autem criminibus Regiæ Maiestatis, & perduellionis, isto tempore; relatio positarum citationum est facienda, quò sint citationes positæ, in particularibusq; comitijs generales proximè præcendentibus, tales citationes publicandæ.

Pro cussionæ falsæ monetæ, quatuor septimanis ante terminum.

In priuatorum causis, quatuor septimanis ante terminum.

Commissariorum innotescentiæ, ex parte dislimitandorum bonorum Regalium & Priuatorum, duabus septimanis ante terminum.

Ad Capitanealia iudicia: in criminalibus, duabus septimanis: in ciuilibus, vna septimana ante terminum.

Ad iudicia Terrestria, vna septimana ante terminum.

Ad iudicium Castrense, siue Querelarum, vna septimana ante terminum.

Ad Tribunal, duabus septimanis ante terminum.

In citatione realli, vulgo facionata; terminus vnius septimanæ præfigitur coram Capitaneo in Castro.

OBSERVATIO.

Scribendum in vnaquaque citatione, cùm de tempore agitur *proxima die*, aliâs inordinata erit citatio. Tempus intelligitur hoc loco positæ citationis, nō datæ in citatione scriptæ.

Loci ponendarum Citationum.

1. Contra possessionatum in fundo ei iurisdictioni, ad quam vocatur, subiecto.

OBSERVATIO.

Si plures sint compossessores fundi in quo ponitur citatio, vel ad eundem fundum quocunque modo plures pertineant; scribendum est in citatione: *Iuribus & inscriptionibus aliarum personarum ibidem nihil nocendo.* In hæreditate verò deserta, inserenda citatio in lignum, & terræ affigenda est, in villaque vel in Parochia viciniori, ad noticiam deducenda.

2. Contra impossessionatum, vel ibi vbi commoratur, ponenda; vel in manus illi tradenda. Si verò ignoretur de possessione, talis clausula scribenda: *Si es possessionatus, tanquam possessionato: si vero non possessionatus; tanquam impossessionato, de cuius possessione non constat.*

In quibus Citationibus taxa non ponitur?

1. In criminalibus. 2. Pro exemptione bonorum. 3. Pro finibus seu limitibus faciendis. 4. Pro expulsione. 5. Pro diuisione. 6. Ad prosequendam appellationem. 7. Ex officio pro grauamine. Interdum tamen hic ponitur, sed tunc non erit terminus primus peremptorius.

Quod sunt Species Citationis.

Tres. Adcitatio. Concitatio. Innotescentia.

Quid est Adcitatio?

Est qua post mortem antecessoris ab eo qui successit in ius eius, adcitatur reus ad paratam citationem, cui nondum venerat terminus, hac forma: *Qui te concitat, alias przypozywa / ad paratam citationem Nobilis olim N. antecessoris sui, qua te præfatus N. antecessor suus citauerat, videlicet pro eo* (essentia citationis inserenda.) Hæc autem ita dilucide ponenda, vt intelligi possit, in quo puncto causa stetit, & pro quo vertitur. Ad hæc, si quis terminus ex eiusmodi vltima citatione, siue concitatione, siue adcitatione, siue innotescentia est obtentus, exprimendus est, nempè: *Tum ad paratam citationem termini, ex eadem citatione obtenti, seu ad paratum decretum, &c.* vt Processus stetit. Et concludatur. *Et quoniam præfata actio, eidem N. actori competit, tanquam successori legitimo memorati N. ideo ad præmissa prædicti N. tanquam successoris legitimi, iudicialiter sis responsurus.* Si verò in contumaciam aliquid est obtentum, scribendum. *Ad paratum decretum vadiorum triplicatorum &c.* Et concluden. *Citat te ad videndum ipsum procedere ad vlteriores gradus iudiciarios.*

OBSERVATIO.

Quando verò moritur antecessor, causa instituta, & non finita, adcitatio scribitur: *Ad paratam causam & actionem, ratione infrascriptorum, in iudicio N. institutam, ad omnesque actus iudicarios olim antecessoris sui, ad eumque punctum, in quo causa morte eiusdem N. stetit indecisa.*

Ad quas alias causas fit Adcitatio?

1. Ad terminum transſlapſum, ſiue tranſlapſam citationem.

Quid eſt citatio translapſa?

Eſt quæ non attentatur, & omittitur ab actore in termino.

Quid eſt Terminus translapsus?

Eſt qui non attentatur, & deſertatur.

2. Ex transfuſione iuris in aliquem. 3. Ad proſequendas appellationes tàm contra iudicem, quàm contra partem adhærentem.

4. Pro grauamine & male iudicato, ad caſſandum decretum.

Quid eſt Concitatio?

Eſt quæ fit poſt lucrum obtentum.

OBSERVATIONES.

1. Vt damna lucretur actor, neceſſe eſt in concitatione exprimatur, ad videndum & audiendum iurari ſuper damna, in citatione & concitatione expreſſa. Etenim hoc eſt emolumentum concitationis; vt ſi in termino illios, citatus in contumaciam condemnatus ſit; non opus ſit actori iurare de damnis; ſi verò comparuerit citatus, actor ad inſtantiam eius, damna iuramento probare tenebitur, quòd extra citationem non poſſit obtinere.

2. Cum de dumnis agitur, vadia & damnorum taxæ triplicantur.

Quid eſt Innoteſcentia?

Duæ. Vna, pro interponendis. Secunda, pro decernendis vadijs triplicatis.

OBSERVATIONES.

1. Vt ordinata ſit innoteſcentia, opus eſt de nomine Miniſterialem nominare, qui fecit relationem non admiſſæ intromiſſionis.

2. Innoteſcentia decernendorum vadiorum, neceſſe eſt, ſit ex delatione actoris iure vincentis, ab inſtigatore officij? alias inordinata erit citatio.

3. Citationes Caſtrenſes ad querelam, ab eodem verbo Innoteſcimus, incipiunt. Similiter Innoteſentiæ commiſſariales.

Quid ex Citationibus prouenit.

Termini.

DE TERMINIS.

Quid eſt Terminus?

Eſt locus & tempus præfixum comparendi in iudicio.

Gradus Terminorum, & quid in quolibet obtinendum?

Primus Terminus eſt, qui ex prima citatione prouenit, hic non eſt peremptorius, ſed contumacia duntaxat in eo, contra non comparentem reum obtinetur.

Formæ Contumaciæ contenta.

1. Nomen actoris & rei. 2. Occasio. 3. Ministerialis acclamatio. 4. Terminus positus peremptorius. 5. Admissio iudicij. 6. Cōdemnatio in pœna contumaciæ.

EXCEPTIO.

Sciendum est exceptas esse nonnullas causas, in quibus termini ponuntur peremptorij.

1. In criminibus læsæ maiestatis, & perduellionis. 2. Ad inscriptionem. Obseruandum tamen, contra successores, non esse terminos peremptorios. 3. Pro iniquè extorto teloneo. 4. Pro subdito profugo. 5. Pro exceptione. 6. Pro non administrata iustitia. 7. Actoribus in omnibus causis. 8. Euictoribus & intercessoribus. 9. Verbali citatione, seu tacto termino citatis; vt potè ad curiam Regis & sub celebratione iudiciorum Tribunalium: similiter aliorum quorum libet ob recentem excessum. 10. Ob non ammota obstacula in fluuijs.
11. Pro pœna contra ciues, de non conseruatione iuris Poloni, propter vulnera nobili illata, vel homicidia in ciuitatibus perpetrata. 12. Possessoribus bonorum Regalium, cum ei subiectis. 13. Curiæ officijs præsidentibus, siue famulis inter se R. M. præsen. 14. Ad prosequendas appellationes Magistratibus citatis cum parte adhærente; & si quas alias causas constitutiones ex vtilitate publica assignauerint.

OBSERVATIO.

Vniuscuiusq; citationis positio, vel Ministerialis relatione coram actis facta, & authenticè sub sigillo extracta, in termino est deducenda: vel habendus Ministerialis, qui recognoscat citationem se posuisse hac die, & hoc loco.

§ Secundus terminus est, qui ex secunda citatione prouenit, & est peremptorius, in quo lucrum obtinetur.

Quid est Lucrum.

Est obtentio desiderij actoris, secundum contenta citationis.

Formæ Lucri in contumatiam obtenti contenta.

1. Eadem quæ in contumacia, nisi quòd hic terminus peremptorius nominatur. 2. Citatio tota loco occasionis inseritur. 3. Pœna quindecim marcarum.

Quotuplex est Lucrum

1. Solius taxæ, & fundi; vt pote in causis simplicium iniuriarum, & alijs fundum non tangentibus.

2. Taxæ, & fundi; vt in causa violentæ occupationis.

3. Vadij & fundi; vt in causis diuisionis, & violentæ expulsionis. Obserua tamen, quòd in causa violentæ expulsionis, coram iudicio Terrestri damnorum taxa obtinetur.

4. Pœnæ infamiæ, vel capitis & fortunarum, vel alterius eorum.

§ Tertius terminus astitus concitatorius, qui ex tertia citatione, vel ex concitatione, ad satisfaciendum pro condemnatis in lucro prouenit, in eoque astitio obtinetur.

Formæ Astitionis Contenta.

Eea quæ in contumacia; additur tamen ex rei occasione.

1. *In* termino astito condemnatio. 2. Concitationis integræ positio. 3. Petitio & obtentio intromissionis. 4. Additio Ministerialis, & nobilium ad intromittendum. 5. Remissio pro executione ad loci Capitaneum.

OBSERVATIONES.

1. In iudicio Terrestri hîc stat processus, postea pro executione remissio fit ad officium Capitaneale, vlteriorque processus est executionis.

2. Quando ex controuersia lucrum obtinetur, non est opus concitare ad satisfaciendum pro lucro, sed statim satisfactio in vim lucri decernitur.

3. In termino astito non prius tenebitur actor causam prosequi contra comparentem reum, nisi prius lucrum tollat reus.

4. Is qui prætendit se ius ad ea bona habere, in quibus ponuntur citationes, debet pro deportatione citationum agere, antequam ex processu res ad executionem deuenerit: nam si tamdiu siluerit, non poterit executionem præpedire. Excipitur tamen fœmina gaudens reformatione.

5. Quando in Tribunali taxa decernitur, non est opus concitare ad satisfaciendum, sed statim pro interponendis vadijs triplicatis, reus vocatur.

EXCEPTIO.

In causis diuisionis, & expulsionis, non fit astitio; sed cùm ita lucrum decernetur & in vim lucri decernitur diuisio, tùm citatio datur ad interponenda vadia triplicata vadio Capitaneali primario correspondentia.

§ Quartus terminus astitus ex citatione quarta Innotescentiali, contra iure victum edita, in qua ob non admissam intromissionem, comminatio potentis intromissionis, & vadiorum triplicatorum lucro correspondentium interpositionis inseritur: in eoque termino astito secunda interpositionis vadiorum obtinetur, & literæ significatoriæ sub sigillo Capitanei, de interpositione vadiorum, quæ in bonis iure victi relinquuntur.

Formæ astitionis huius contenta.

Et omnia, quæ in priori astitione. Additur tamen ex materia in citatione posita. 1. Interpositio vadiorum triplicatorum. 2. Literæ significatoriæ á Capitaneo de vadijs interpositis, in bona iure victi deferendæ, ibidemq; relinquende connumerantur. 3. Salua actio & prosecutio causæ vlterior contra contumacem reseruatur.

OBSERVATIONES.

1. Ex submissione citati vbiuis processu obtento vsque ad stationem hanc, postea in eo districtu, vbi bona citati cõsistunt, vlterior processus obtinetur, sumptis literis Capitanei significatorijs, hoc tenore: *Significamus certa per lucra hunc vel hunc, super hunc vel hunc obtinuisse.*

2. Post vnamquamque contumaciam citati, non admissamque intromissionem, relatio Ministerialis & nobilium est facienda, & actis inserenda.

§ Quintus terminus astitus ex citatione quinta Innotescentiali, pro decernendis vadijs triplicatis, tám ab instigatore officij Castrensis, quàm á iure vincente edita, in eoq; astitio tertia decretorum vadiorum ac rumatio obtinetur.

Formæ

Formæ astitionis huius contenta.

Eadem quæ in anterioribus astitionibus. Adduntur tamen ex occasione citationis materiæ.

1. Decretum vadiorum triplicatorum, quorum medietas instigatori officij, medietas iure vincenti adiudicatur. 2. Additur Vicesgerens, & Ministerialis cum duobus Nobilibus, ad rumandum & eijciendum iure victum, de bonis Processu oneratis, tùm & ad intromittendum. 3. Interponitur pœna bannitionis, ob denegatam rumationem ac intromissionem.

§ Sextus terminus astitus citationis vltimæ executorialis ad banniendum ab instigatore officij, & delatore iure vincente, in quo bannitio, eiusque publicatio obtinetur.

Formæ astitionis huius contenta.

Eadem; quæ in anterioribus astitionibus. Additur tamen ex occasione & re.

1. Ministerialis ab banniendum deputatio.

2. Relatio Ministerialis de publicata bannitione.

Breuis series Processus in contumatiam.

1. Contumacia. 2. Lucrum. 3. Astitio termini in concitatione ad satisfaciendum pro condemnatis in lucro. In hac obtinetur. 1. Additio Ministerialis ad intromittendum. 2. Remissio ad loci Capitaneum, sub cuius iurisdictione bona iure victi consistunt, pro executione.

4. Astitio ex citatione, concitatione seu innotescentia pro interponendis vadijs triplicatis. In hac obtinetur. 1. Interpositio vadiorum. 2. Intromissio in eisdem lucris & perlucris in anteriori processu obtentus. 3. Literæ significatoriæ á Capitaneo ad iure victum, de lucris & per lucris super illum, bonisq; illius, obtentis, quæ in bonis iure victi relinquendæ, ne de hac productione iuris, citatus aliquam ignorantiam habere se prætendat.

5. Astitio ex citatione pro decernendis vadijs triplicatis. In hac obtinetur. 1. Decretum vadiorum. 2. Vicesgerentis ac Ministerialis cum Nobilibus ad rumationem, intromissionem, additio.

6. Excitatione vltima ad banniendum. In hac obtinetur bannitio, eiusq; publicatio.

Quod sunt termini astiti?

Quatuor. 1. Cùm satisfactio pro lucro decernitur, & in vim eius intromissio. 2. Cùm triplicata interponuntur. 3. Cùm decernitur. 4. Cùm bannitio obtinetur.

Exempla superiorum præceptorum, ad vsum redactorum, ad quorum normam alia possunt formari, habes in meo Processu. Litera A.

Citationum oppugnationes.

Cùm citationes non secundùm præscriptos modos & rationes scribantur & ponantur, facilè ab aduersario eluduntur. Existimaui ex præmissis præceptis oppugnationes earum ponere.

1. Ratione iudicis incompetentis. 2. Ratione positionis non in fundo iurisdictioni subiecto. 3. Ratione incompetentis actoris. 4. Ratione temporis, vt si interuallo temporis supra descripto non antecedat. 5. Ratione rei controuersæ. 6. Ratione in ordinatæ citationis, vt si minorennis sine assistentia tuto-

ris, vxor, fine affiftentia mariti, fubditus fine affiftentia domini, citet. 7. Ratione non pofitæ taxæ feu damnorum. 8. Ratione non pofitionis pœnæ debitæ in certis caufis. 9. Si citatio de fubdito profugo, & pro adminiftratione iuftitiæ ex fubdito ponatur, in ea villa, in qua præfati fubditi non refident. 10. Si plures propofitiones diuerfæ, ad diuerfafque iurifdictiones pertinentes, vel quæ vno decreto comprehendi non poffunt, in citatione ponuntur. 11. Si citatio ad infcriptionem, non concordat cum infcriptione. 12. Si citatio, pro diuifione, in bonis diuidendis non ponatur. 13. Ratione falfi Minifterialis qui pofuit. 14. Si citatio actoris cum citatione rei non concordat. 15. Negando omnino pofitionem, & aliæ id genus, vel iure defcripta, vel confuetudine recepta.

Ex folisne citationibus proueniunt termini? Nequaquam. Vnde igitur?

1. Ex fponfione fidei. 2. Ex verbali præfixione termini Minifterialis in curia regis, fimiliter in Tribunalibus iudicijs, ad fimplicem delationem actoris, fimiliter in comitijs: vfu autem receptum eft vt tactus termino ob recens commiffum crimen in fupra nominatis iudicijs non poffit fe excipere ad proceffum iuris publici fimiliter etiam ob exceffum fub celebratione iudiciorum Terreftrium vel Capitanealium, vt fi quis iudicium inhonorauerit, tùm fi bombardas portauerit. 3. Ex conferuatione. 4. Ex fcriptione. 5. Ex captiuatione in recenti crimine. 6. Ex proceffu, vt potè conceffa dilatione. 7. Ex appellatione. 8. Ex limitatione. 9. Ex arrefto, & alijs fimilibus caufis incidentibus.

DE VACATIONIBVS JVDICIORVM.

Vacationes feu ceffationes iudiciorum dicuntur feriæ: nempe dies, quibus vacat forma à iudicijs.

Feriæ triplices.

1. Legitimæ: quæ Statuto & conftitutionibus defcriptæ, confuetudineq; receptæ funt: nempe ea tempora, quæ à iudicijs excepta ac libera funt; vt fub comitijs, fub interregno, donec à Palatinatibus conftituantur.

2. Repentinæ, quæ ob publicam perturbationem fiunt; vel incurfionem hoftium, vel expeditionem bellicam, vel ob mortem perfonarum ad iudicium pertinentium; vt potè iudicis, vel fubiudicis, vel notarij Terreftris, vel ob aliam grauem neceffitatem, cui humano confilio obfifti non poffit, vt peftem, vel ob publicam gratulationem, videlicet victoria parta, triumphoq; celebrato, & ob alias id genus caufas.

3. Solennes, vt potè dies fefti, Deo & Sanctis eius dicati: qui fi inciderint, impediunt plerumq; officiorum & iudiciorum Capitanealium exercitium.

DE ACCESSORIIS.

Quandoquidem duplices fint cognitiones ac decifiones iudiciorum, alia in neceffario, alia in Principali: neceffe eft de acceflorijs, quæ præcurrunt litis conteftationem pauca præfati, ne ab ijs fit imparatus patronus caufarum, quem informamus.

Quæ sunt formulæ, quibus iudex accessoria & principalia partibus decernit expedire.

1. Procede, vbi accessoria inferuntur.
Tres. 2. Responde, vbi maioris momenti accessoria expediuntur.
3. Directè responde, postquam litis contestatio & definitiua fit sententia.
Et quoniam accessoria præcipuè consistunt in dilationibus & exceptionibus: quibus vel protestantur, vel excluduntur, vel perimuntur actiones, operæ precium est de ijs docere.

DE DILATIONIBVS.

Iure cautum, vsuq; comprobatum est, vt dilationes legitimæ, tàm actori, quàm reo concedantur in iudicijs: quamobrem de ijs est dicendum.

Quid est dilatio?

Est certum temporis spacium concessum à iudice petenti, actori vel reo, ad id expediendum, quod sibi ad causam necessarium esse videatur.

Dilationes duplices.

1. Publicæ necessitatis: vt occupatorum Reipub. negotijs, nempè legationis gratia, peregrè discedentium: sacramento militiæ obstrictorum: infectionis aëris, belli, inundationis, & aliorum id genus. 2. Priuatæ necessitatis: vt simplicis infirmitatis, pro maiori, minorennitatis.

Vsus dilationis simplicis infirmitatis.

Coram iudicio duntaxat Terrestri, in primo termino, in duabus tantum causis.
1. Administrationis iustitiæ. 2. Diffamationis.
Obserua tamen hanc dilationem actori non dari.

Vsus dilationis veræ infirmitatis.

In omnibus causis, exceptis ad inscriptionem, & in executione rei iudicatæ; sed tantum in personali actu, videlicet præstandi iuramenti. In ijs verò causis, quæ per procuratorem agi possunt, talis dilatio non datur.
Obserua semel tantum istam dilationem concedi.

Quæ est ratio huius dilationis petendæ?

Per Nobilem possessionatum eiusdem districtus, ad terminos futuros in quibus mettertius super eam iurare debet, vel abiurare, quòd ea vti nomine suo nemini concessit. In Tribunalibus tamen iudicijs, & in alijs, in quibus longius quam ad duas septimanas protenditur iurisdictio ac iudicium, ad duas septimanas talis dilatio conceditur.

Quid est dilatio pro maiori?

Est cum quis eadem die, qua iudicialiter respondere tenetur, allegat se habere causam maioris momenti, coram alio quolibet iudicio: quod probare tenetur in futuris terminis actu iudiciario.

Dilatio minorennitatis.

Est quæ in gratiam minorennium, iuris imperitorum conceditur. Datur autem masculis ad quindecimum annum, fœmellis ad duodecimum.

In quibus causis hæc dilatio non conceditur?

1. In causis exemptionis bonorum. 2. Ad inscriptionem. 3. Pro eliberatione ex fideiussoria cautione, pro antecessore facta. 4. Pro hæreditate, pro qua antecessori actio intentata. 5. In causis fisci moram non facien. vsus recepit. 6. Pro capite per patrem occiso.

OBSERVATIONES.

Hæ dilationes commemoratæ locum habent in initijs causarum; quæ si omittantur, iam in vlteriori processu vti illis non licet, nisi in personali actu; vt iuramenti, & alio, qui per procuratorem non possit expediri.

Rursus dilationes diuiduntur.

In peremptorias, quibus probatis, causa obtinetur; non probatis, amititur: vt est ad munimenta specificata causam perimentia, & ad quietationem, & veræ infirmitatis, & pro maiori.

In dilatorias, quibus probatis, vlterior restat controuersia; vt sunt illæ necessitates supra nominatæ: & ad munimenta specificata causæ necesaria: & ad statuendum ministerialem, ad euictorem visionis: ad scrutinium deducendum in criminalibus: ad inquisitionem in causis expulsionis. Possunt etiam sub hoc genus poni suspensiones causas differentes.

OBSERVATIONES.

1. In causis exemptionis, expulsionis, executionis rei iudicatæ, ad inscriptionem non datur dilatio, ad munimenta simplicia non specifica.

2. In Tribunalibus iudicijs, cum causa ex appelatione deuenit, non conceduntur dilationes, præter duas; veræ infirmitatis, & ad quietationem in duabus septimanis conseruato termino. Quando verò ex citatione prouenit terminus, liberius citatus vtitur dilationibus peremptorijs.

3. Dilationes ad inscriptionem duæ dantur.

1. Ad quietationem ad proximos. 2. Veræ infirmitais in actu personali; vt in abnegatione processus, ex quà iuramentum sequitur.

4. Succamerarius has duas dilationes concedit.

1. Pro maiori. 2. Veræ infirmitatis.

5. Commissarij nullas dillationes permittunt, quia breuis est eorum iuris exercendi potestas.

6. Ex pluribus comparticipibus litis vni concessa dilatione, alteri non cōceditur. Omnes enim pro vna persona reputantur.

7. In executione rei iudicatæ, neque dilationes, neq; exceptiones etiam in simplicibus causis procedūt; quia iam transeunt in priuilegiatas, cum ad executionem de veniunt, in eaq; dependent.

DE EXCEPTIONIBVS.

Quid est Exceptio?

Est quæ intentionem actoris excludit, comparatæ autem sunt exceptiones defendendorum eorum gratia, cum quibus agitur.

Excepti-

Exceptiones sunt duplices.

Peremptoriæ, quæ causas perimunt; vt quietationes, decreta anteriora in eadem causa, præscriptionum fatalia, transactiones, & illæ dilationes causas perimentes, de quibus supra.

Dilatoriæ, quæ causas differunt; vt si ante tempus præfixum quis petat, &c.

Omnes autem exceptiones dilatoriæ, inducuntur ante litis contestationem; peremptoriæ verò etiam post litis contestationem. Aduertendum tamen hoc loco præcepta illa, quæ de oppugnationibus citationum superius sunt connotata, exceptionum vim sapiunt, quod excludunt actorum intentionem.

Ordo inferendarum exceptionum.

Ante decretum procedendi, inferuntur exceptiones contra iurisdictionem iudicem, & forum.

Ante decretum respondendi, exceptiones dilatoriæ.

Ante decretum directè respondendi, peremptoriæ.

DE PRÆSCRIPTIONIBVS.

Quoniam præscriptionibus eliduntur actiones, magnusq; earum est vsus, multum interest earum cognitionem habere.

Quid est Præscriptio?

Est rei, ad se aliquo iure pertinentis, neglectio: tempore lege circumscripto, est autem introducta præscriptio odio negligentium, ne rerum dominia in incerto sint.

Præscriptiones in causis.

1. Pro capite & vulneribus, trium annorum. 2. Successionis neglectio, intra triennium & trimestre. 3. Pro limitibus, per tres annos & tres menses, cõtra emptorem hæreditatis vicini agere negligentes, amittunt beneficium probationis super metas, emptoriq; probatio eiusmodi incumbit. 4. Pro hæreditate non agens intra triennium, & trimestre, præscribit. 5. Obligatæ hæreditatis non exceptæ, triginta annorum præscriptio. 6. Matrimonio copulata, non agens ratione dotis super aliqua hæreditate, intra decennium præscribit. 7. Vidua non agens de bonis ad se pertinentibus, sexennio & tribus mensib. 8. Virgo in matrimonium tradita, intra triennium & trimestre, pro dote non agens. 9. Contra tutorem pro rationibus reddendis, intra triennium & trimestre, non agens. 10. Diuisio per amicos facta, per tres annos, & tres menses, confirmatur perpetuo. 11. Inscriptiones Castrenses non translatæ ad acta Terrestria, vno anno præscribunt. 12. Subditum profugum intra annum non repetens, nisi iuret de ignorantia illius.

13. Minorennibus non currit præscriptio.

14. Mercatores, intra triennium debita regestris connotata repetere negligen.

15. In vno districtu existentib. pro furto, vel latrocinio recenti, contra se non agentibus, post annum, propior reus ad euadendum.

16. De spe posita à vicino, duobus annis præscribit.

17. Non adcitans ad prosequutiones appellationum in anno, & sex septimanis.

OBSERVATIONES.

Ignorantibus, captiuis, tempore belli, & grauioris necessitatis, quæ humanis viribus superari non possit, non currit præscriptio. Fatalia etiam hoc loco obseruanda. Est autem inter ea & præscriptiones differentia hæc. Quod præscriptiones in rebus & personis: fatalia in processu causæ sunt; nempe si quis ab cœpta causa per annum, & sex septimanas destiterit, eaq; in translapsum missa prosecutionem eius non adcitauerit. Similiter non adcitans post mortem actoris, vel citati, intra idem tempus. Pro executione verò rei iudicatæ non actis præscribit.

Fatalia non nocent.

In causis. Exemptionis. Diuisionis. Limitum.

DE LITIS CONTESTATIONE.

Quid est litis contestatio?

Est quæ, citati responsione, ad narrationem principalis negocij acto- onstat.

Vnde dicitur litis contestatio?

A contestando, quia citatus directè in causa procedendo, agnoscere iudi-, & in re ipsa testari, se velle de principali negocio experiri, videtur.

Quomodo post litis contestationem procedendum?

Aut agnoscenda obiectio actoris, & satisfactio efferenda est, vt pœna vel lium euitetur: aut iustè factum esse deducendum est, aut negandum probaq; & euasio affectanda, vel peremptoria exceptione vtendum. Quod si enim aibus exceptionibus & tergiuersationibus laborauerit reus, tum reiectis eius nullius momenti defensionibus, secundum petitionem actoris decernitur.

DE PROBATIONIBVS.

Cùm probationes in principali negotio ex vtraq; parte plurimum adferans momenti ad causas; necessariò de probationibus est dicendum.

Quid est Probatio?

Est narratio rei dubiæ faciens fidem.

Quæ sunt probationum genera?

Quanquam variæ, & multiplices probationes, variarum sunt propositionum, & causarum, tamen quæ in iudicijs sunt vsitatæ, hæ sunt præcipuæ.

1. Autentica documenta ex actis deprompta; vt potè inscriptiones, quietationes, decreta, & cætera id genus, quorum fides inconuincibilis.
2. Ministeriales cum Nobilibus.
3. Argumenta ex locis Dialecticis deprompta, quæ multum faciunt ad faciendam fidem; suppeditantq; liberaliter rationes, quibus vel intentionem quis suam fulciat, vel aduersam refutet.
4. Scrutia in criminalibus causis, in quibus testes inducuntur, & tàm actor, quàm reus se inuicem ad deducendum, & audiendum, scrutinium citant. Debet autem in proximis iudicijs, siue castrensibus, siue terrestribus, post factū,

& ad noticiam deductum crimen, tàm actor, quàm reus scrutinium expe- 5. In recenti facto deprehensio. 6. Coniecturæ in causis facti dubijs. 7. tuta & Constitutiones, causis seruientes, in statu iurisdiciali.

DE RE JVDICATA

Res iudicata, est sententia à competenti iudice lata, à qua no[illegible] ppel tum; quæ translata in publica monimenta, habet perpetuam firm[illegible] n

Res iudicata dupliciter fit.

Ex controuersijs partium? ad quas ex diligenti anteriorum p[illegible] ept obseruatione, in eisque exercitatione, potest quilibet non medi[illegible] er ratus. In contumaciam: non comparente actore vel reo.

OBSERVATIONES.

Reus non comparens in contumaciam condemnatur, ac[illegible] e Grauior est contumacia actoris, quàm rei. Actores semper c[illegible] i peremptorios attentare.

Causæ seu actiones, quæ euasione non perimuntur.

1. Actio limitum. 2. Actio exemptionis. 3. Actio redem[illegible] ıs tractus. 4. Astitio ad inscriptionem. 5. Actio diuisionis. 6. [illegible] tion expulsionis violentæ, euasio factum tantum perimit non ius quod h[illegible] actor in bonis, quod in alijs actionibus facti est intelligendum. 7. Exe[illegible] rei iudicatæ.

APPENDIX.

Decreta in similibus causis allegata, pro legibus habentur, vbi [illegible] rum iudicatarum constantia.

DE APPELLATIONIBVS

Quid est Appellatio?

Est ab inferioris iudicis sententia, ad superiorem, cui lege ea Iurisdictio est data, motio.

OBSERVATIONES.

1. Appellatione interposita, partes vtræq; controuersias subscriptas, vel suis, vel Procuratorum manibus, intra triduum ad acta porrigere debent, alias derogant causis suis. 2. Vltimò non appellans in eadem causa, derogat prioribus appellationibus. 3. In appellatione partibus debet præfigi terminus. 4. Iudex ob non admissam appellationem, non pro damnis, sed ad prosequendam appellationem citatur. 5. Reus mouens, ab accessorio, non potest inuito actore per adcitationes, à motione recedere, actor verò potest. 6. Appellans ab accessorio ad Tribunal, de principali ibidem respondet.

In quibus causis non admittitur Appellatio.

1. Iniq; extorti telonei. 2. Administrationis iustitiæ. 3. Pro redimendis bonis obligatis. 4. Ad inscriptionem, nisi malè obtento obiecto. 5. Pro obstaculis fluminum. 6. Pro contributione non solita. 7. A sententia Commissariali. 8. A fundatione iurisdictionis. 9. Ab accessorio non perēptorio.

[DE] EXECVTIONE REI JVDICATÆ.

[Le]ges & iudicia, nullius ſanè eſſent momenti, niſi res iudicatæ debitæ [m]andentur, breuiter de executione rei iudicatæ eſt dicendum. Ini[tium] ſumit executio, vel cum cauſa ad officium Capitaneale pro execu[tione m]ittur, poſt aſtitionem obtentam, vel cum coram officio Caſtrenſi a[...]atoria obtinetur.

Gradus executionis rei iudicatæ.

[1. P]oteſcentia prima, in qua Miniſterialis cum Nobilibus, ad intromit[tendum] vincentem in bona iure victi Proceſſu onerata, additur, & vadia tri[...]ponuntur; quod ex ſuperioribus præceptis videre licet. 2. Inno[...]uada, in qua vadia decernuntur, & rumatio, ac intromiſſio. 3. In[...] vltima ad banniendum. 4. Super bannitum, violenta manu, per [...]eum, executio, ad inſtantiam iure vincentis.

Executionum impedientia.

[1. In]ſecutiones appellationum. 2. Tranſactiones vel renouationes. [3. S]i ſuperueniat á latere aliquis, qui potius ius oſtendet, & experiri velit de [...]

[DE] IN JNTEGRVM RESTI-TVTIONE, SEV DE MALE OBTENTO.

[Q]uandoquidem leges ſint veritatis & iuſtitiæ adminiſtræ, ſapienter ſanè á prudentibus inuentum, conſtitutumq; eſt, vt res iudicatæ, quæ pro legibus [habe]ntur, ſi veritate & iuſtitia vacant, in integrum reſtituantur, nulloq; funda[me]nto innixæ, conſiſtere non poſſint, ne improbitas hominum nocentium, do[lis] & fallacijs in iudicijs vtentium, iniquo lucro lætetur.

Duæ cauſæ ob quas in integrum reſtituuntur actiones.

1. Si quis ignorantiam de Proceſſu ſuper ſe obtento inferat, eamq; paratum ſeſe probare offerat.

2. Obiectione non iuridicè decreti obtenti; vbi ſanè tenetur actor totum proceſſum, quo cauſam obtinuit, deducere: in quo ſi aliquid deficit, vel non ſecundum iuris formam ſuperius de ſcriptam, obtentum ſit, caſſatur decretum.

OBSERVATIONES.

1. Non tenetur actor, niſi á tempore litis conteſtatæ, deducere proceſſum. 2. Vbi interceſſit perſonalis controuerſia, actis nota ignorantia, de proceſſu non poteſt obijci. 3. Quælibet poſitio citationis, opus eſt oſtendatur relatione Miniſterialis. 4. Lucrum ſi malo fundamento initiur, omnia corruunt. 5. Maxima nullitas proceſſus ex incompetentia iudicij, in quo ſit obtentus. 6. In quolibet puncto proceſſus, malà obtentum obijci poteſt. 7. Iuramento decreto in re principali, derogatur malè obtento. 8. Iurans ſe ignorare de Proceſſu ſuper ſe obtento, in inſtanti reſpondere ad principale tenetur.

